

ПРОМО-ОЦОМОН СИСТЕМ

Наталія Гаврилова
Лариса Задорожня

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ГАВРИЛОВА Н.В., ЗАДОРОВНИЙ Л.М.

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ

у двох частинах

Частина I

Кропивницький 2022

УДК 336.71

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Центральноукраїнського національного технічного університету
(Протокол № 9 від 30 травня 2022 року)*

Автори:

ГАВРИЛОВА Наталія Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Центральноукраїнського національного технічного університету.

ЗАДОРЖНЯ Лариса Михайлівна, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Центральноукраїнського національного технічного університету.

Рецензенти:

СИБІРЦЕВ Володимир Васильович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Центральноукраїнського національного технічного університету.

БАЗИЛЮК Антоніна Василівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою фінансів, обліку і аудиту Національного транспортного університету.

Гаврилова Н.В., Задорожня Л.М.

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ. У двох частинах. Частина I: теорія. Навчальний посібник/
Гаврилова Н.В., Задорожня Л.М. - Кропивницький: ЦНТУ, 2022. - 472с.

«ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ» у двох частинах. Частина I: теорія.

У навчальному посібнику розглядаються етапи історичного розвитку грошових та кредитних систем зарубіжних країн. Визначені сучасні особливості грошово-кредитних систем США, Європейських країн, Японії, Китаю, Великої Британії, Швейцарії, Ісламських країн, країн Азіатсько-тихоокеанського регіону, країн африканського континенту.

Може бути корисним здобувачам вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів, керівникам, менеджерам кредитно-фінансових установ, керівникам підприємств які виконують експортно-імпортні операції, підприємцям.

УДК 336.71

© Гаврилова Н.В., Задорожня Л.М., 2022

© ЦНТУ, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ.....	12
1.1. Грошова система та її основні елементи.....	12
1.2. Еволюція грошових систем та їх типи	19
1.3. Еволюція сучасної валютної системи.....	25
1.4. Кредитна система та її основні елементи.....	45
1.5. Грошово-кредитна політика	55
Запитання для самоконтролю	58
ТЕМА 2. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ США.....	60
2.1. Еволюція грошово-кредитної системи США	60
2.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин США	70
2.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи США.....	83
Запитання для самоконтролю	92
ТЕМА 3. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ.....	95
3.1. Еволюція та етапи створення грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу.....	95
3.2. Система регулювання грошово-кредитних відносин Європейського валютного союзу.....	102
3.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу	110
Запитання для самоконтролю	119
ТЕМА 4. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА ЯПОНІЇ	122
4.1. Еволюція грошово-кредитної системи Японії.....	122

4.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Японії	138
4.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Японії	147
Запитання для самоконтролю	151
ТЕМА 5. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КИТАЮ	153
5.1. Еволюція грошово-кредитної системи Китаю.....	153
5.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Китаю	159
5.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Китаю	175
Запитання для самоконтролю	179
ТЕМА 6. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	182
6.1. Еволюція грошово-кредитної системи Великобританії.....	182
6.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Великобританії.....	194
6.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Великобританії	203
Запитання для самоконтролю	212
ТЕМА 7. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРІЇ.....	214
7.1. Еволюція грошово-кредитної системи Швейцарії.....	214
7.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Швейцарії	218
7.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Швейцарії	222
Запитання для самоконтролю	227
ТЕМА 8. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НЕ ЧЛЕНІВ ЄВРОЗОНИ	229
8.1. Грошово-кредитна система Болгарії	229
8.2. Грошово-кредитна система Польщі.....	237
8.3. Грошово-кредитна система Чехії.....	253
8.4. Грошово-кредитна система Угорщини	266
8.5. Грошово-кредитна система Швеції	281
Запитання для самоконтролю	287

ТЕМА 9. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ ІСЛАМСЬКИХ КРАЇН.....	291
9.1. Грошово-кредитна система Туреччини	291
9.2. Грошово-кредитна система Об'єднаних Арабських Еміратів	297
9.3. Грошово-кредитна система Казахстану	303
9.4. Грошово-кредитна система Туркменістану	311
9.5. Грошово-кредитна система Таджикистану.....	319
9.6. Грошово-кредитна система Узбекистану.....	328
Запитання для самоконтролю	334
ТЕМА 10. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КРАЇН АМЕРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ	338
10.1. Грошово-кредитна система Канади.....	338
10.2. Грошово-кредитна система Мексики.....	346
10.3. Грошово-кредитна система Бразилії	356
10.4. Грошово-кредитна система Венесуели	363
10.5. Грошово-кредитна система Колумбії.....	372
Запитання для самоконтролю	381
ТЕМА 11. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН АЗІАТСЬКО ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ	385
11.1 Грошово-кредитна система Австралії.....	385
11.2. Грошово-кредитна система Індії	392
11.3. Грошово-кредитна система Південної Кореї	400
11.4. Грошово-кредитна система В'єтнаму	410
11.5. Грошово-кредитна система Тайланду.....	417
Запитання для самоконтролю	424
ТЕМА 12. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ	429
12.1. Грошово-кредитна система Нігерії.....	429
12.2. Грошово-кредитна система Південно-Африканської Республіки.....	435
12.3. Грошово-кредитна система Єгипту	442
Запитання для самоконтролю	447

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	450

ПЕРЕДМОВА

Грошово-кредитні системи суттєво впливають на рівень економічних і соціальних процесів не лише в своїй країні, а і за її межами. Грошово-кредитні системи забезпечують ринкову систему механізмами та інструментами реалізації її здатності до саморегулювання, надає державі можливість ефективно впливати на економіку. За умов поглинання Євроінтеграційних процесів, стрімкого розвитку ринкових відносин, фінансової глобалізації, циклічності кризових явищ у фінансовій та банківській сферах, з цим стикається банківська та фінансова сфера, суб'єкти господарювання, чия діяльність виходить за межі національних ринків, виконавчі та законодавчі органи влади. Грошово-кредитна система будь-якої країни виступає важливою ланкою фінансування потреб національної економіки відповідно до стратегії її сталого розвитку, бере активну участь у залученні фінансових ресурсів для інвестування розширеного відтворення суспільного продукту, наданні кредитних ресурсів, безперебійному й оперативному русі фінансів; формує довіру до неї з боку юридичних і фізичних осіб, вітчизняних та іноземних інвесторів.

Навчальна дисципліна «Грошово-кредитні системи» вивчає історичний розвиток, закономірності, основні принципи та форми організації сучасних грошово-кредитних систем різних країн. Дисципліна побудована на дослідженні та аналізі основних етапів еволюції, а також сучасного стану грошових та кредитних систем країн з ринковою та з різними рівнями розвитку економіки: США, Європейських країн, Японії, Китаю, Великої Британії, Швейцарії, Ісламських країн, країн Азіатсько-тихоокеанського регіону, країн африканського континенту.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Грошово-кредитні системи» є формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня теоретичних та прикладних знань про грошово-кредитні системи зарубіжних країн; ознайомити й прищепити навички щодо застосування інструментарію комплексного

дослідження і порівняльного аналізу грошово-кредитних систем країн світу з різним рівнем розвитку економіки.

Предметом навчальної дисципліни «Грошово-кредитні системи» є система економічних відносин, які виникають в процесі еволюції сучасних грошових і кредитних систем зарубіжних країн.

Вивчення навчальної дисципліни «Грошово-кредитні системи» дозволить отримати здобувачами знань щодо основних тенденцій та етапів еволюції грошового обігу і розвитку кредитної справи в зарубіжних країнах; характеру впливу різних чинників та історичних подій на формування сучасних грошових і кредитних систем; особливостей формування структури грошових і кредитних систем зарубіжних країн.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Грошові та кредитні системи» є:

- дослідження теоретичних та правових засад функціонування грошово-кредитних систем, розкриття змісту основних елементів грошово-кредитних систем, усвідомлення змісту і цілей державної грошово-кредитної політики в соціально-економічному розвитку країни;
- розуміння сутності та основних етапів еволюції грошово-кредитних систем США, країн Європейського валютного союзу, Японії, Китаю, Великої Британії, Швейцарії, країн Європейського союзу не членів Єврозони, Ісламських країн, Американського континенту, Азіатсько-тихоокеанського регіону, країн африканського континенту, ознайомлення з їх національною системою регулювання грошово-кредитних відносин, розгляд інфраструктури грошово-кредитних систем цих країн;
- ознайомлення з процесами інтеграції у грошово-кредитній сфері.

В рамках навчальної дисципліни «Грошово-кредитні системи» вивчаються теоретичні та прикладні аспекти аналізу макроекономічних систем на прикладі грошових, валютних, кредитних і банківських систем зарубіжних країн.

Аналізовані у навчальній дисципліні «Грошово-кредитні системи» вітчизняний і зарубіжний досвід, позитивні і негативні властивості різних типів

грошово-кредитних систем, організаційної побудови банківських систем формують більш глибоке уявлення про можливі напрямки підвищення ефективності державної грошово-кредитної політики і грошово-кредитного регулювання на сучасному етапі розвитку вітчизняного фінансового ринку

Опанування курсу «Грошово-кредитні системи» вимагає знати:

- основні засади, функції та закономірності розвитку грошово-кредитних систем;
- закономірності та сучасні тенденції розвитку грошово-кредитних систем зарубіжних країн;
- цілі, завдання та інструменти регулювання та контролю операцій у галузі міжнародних кредитних, валютних та фінансових відносин.

Після опанування курсу «Грошово-кредитні системи» здобувач повинен вміти:

- систематизувати та обробляти інформацію щодо грошово-кредитних систем окремих країн світу;
- аналізувати статистичні дані про стан світових фінансових ринків та робити самостійні висновки;
- зіставляти окремі елементи грошово-кредитних систем розвинених країн та визначати тенденції їх розвитку;
- орієнтуватися у проблематиці світового фінансового ринку;
- аналізувати склад, структуру та основні методи здійснення операцій у сфері світових грошово-кредитних систем.

Навчальна дисципліна «Грошово-кредитні системи» відноситься до числа вибіркових дисциплін і дозволяє сформувати у майбутніх фінансистів комплексне уявлення про наукові основи дослідження грошово-кредитних систем, ознайомити і прищепити практичні навички щодо застосування інструментарію порівняльного аналізу в їх майбутній професійній діяльності.

Навчальна дисципліна «Грошово-кредитні системи» базується на попередньому вивченні дисциплін «Економічна теорія», «Мікро та

Макроекономіка», «Економічна історія», «Гроші та кредит», «Міжнародні економічні відносини».

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Мета: вивчити сутність грошової системи та її складових, визначити особливості історичних типів грошових систем та розглянути еволюцію грошових систем, дослідити сутність валютної системи та необхідність її створення, розглянути класифікацію валютних систем, їх структуру, основні етапи розвитку Світової та Європейської валютних систем. Сутність поняття «кредитна система», розглянути структуру сучасної кредитної країни, що розвиваються, зміст основних видів та інструментів грошово-кредитної політики.

- 1.1. Грошова система та її основні елементи
- 1.2. Еволюція грошових систем та її типи
- 1.3. Еволюція сучасної валютної системи
- 1.4. Кредитна система та її основні елементи
- 1.5. Грошово-кредитна політика

Ключові терміни і поняття: грошова система, складові елементи грошової системи, грошова одиниця, масштаб цін, валютний курс, типи грошових систем, кредитна система, грошово-кредитна політика, валюта, валютна система, валютний курс, світова валютна система, Паризька валютна система, Генуезька валютна система, Бреттон-Вудська валютна система, Ямайська валютна система, офіційна резервна валюта, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Спеціальні права запозичення (СПЗ), Європейська валютна система (ЄВС), ЕКЮ, Євро, центральний банк, універсальні комерційні банки, спеціалізовані комерційні банки, ощадні, інвестиційні, іпотечні банки, спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові інститути, ощадні установи, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії, факторингові компанії, лізингові компанії, фінансові компанії, кредитні спілки.

1.1. Грошова система та її основні елементи

Грошова система – це форма організації, що склалася історично та закріплена національним законодавством. Вона повністю залежить від реально існуючих економічних відносин.

Грошова система функціонує та розвивається на основі функціонування її компонентів (частин, елементів), які формують її структуру. Елементи грошової системи взаємодіють між собою, перебуваючи у певній єдності.

При цьому слід відзначити важливість кожного елемента системи, який має певну автономність, самостійність функціонування і тому може обумовлювати як позитивні, так і негативні наслідки у функціонуванні самої системи. Наприклад, спотворення у підрахунку грошової маси відповідно до її структури можуть призводити до спотворень у прогнозуванні та плануванні грошового обороту і як наслідок – до застосування неефективних з погляду грошової та всієї економічної системи методів грошово-кредитного регулювання.

Грошова система формується історично, є елементом господарського механізму та регулюється законодавчими актами держави. Елементами грошової системи є (рис.1.1) :

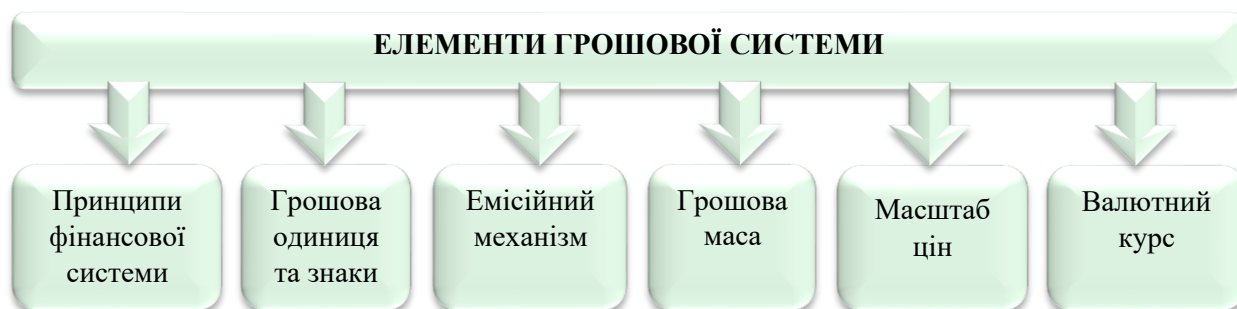

Рис.1.1. Елементи грошової системи

1) *Принципи організації фінансової системи:*

– *Принцип управління фінансовою системою.* У зв'язку з особливою значимістю фінансової системи економіки управління нею має здійснюватися централізовано. Історія функціонування фінансових систем показує, що якщо держава втрачає можливість централізованого управління фінансовою системою, в економіці спостерігається «розлад грошового обігу». У цьому випадку держава проводить грошову реформу як особливий спосіб перетворення грошової системи з метою впорядкування та зміцнення грошового обігу.

- *Принцип планування грошового обігу.* Передбачає складання відповідних прогнозів залежно від потреби економіки в грошових коштах.
- *Принцип стійкості та еластичності грошового обігу.* Грошова система повинна задовольняти потреби економіки в грошових коштах, але не допускати розвитку інфляційних процесів.
- *Принцип кредитного характеру грошової емісії.* Означає, що емісія готівкових та безготівкових грошей складає основу кредитних операцій.
- *Принцип забезпеченості грошей, що емітуються.* Залежно від типу грошової системи як забезпечення може використовуватися золото, активи центрального банку чи іншого емітента.
- *Принцип незалежності (або залежності – за різних моделей економічних систем) центрального банку від держави.* Діє у сфері проведення емісійних операцій, розв’язання завдання забезпечення стійкості національної грошової одиниці, комплексного використання інструментів грошово-кредитного регулювання, надання коштів уряду як кредитування.
- *Принцип нагляду та контролю за грошовим обігом.* Держава через банківську, фінансову системи, податкові органи має забезпечувати постійний нагляд та контроль за грошовим обігом та основними грошовими потоками в економіці. При цьому застосовуються як економічні, і адміністративні методи нагляду і контролю над грошовим оборотом.

2) *Грошова одиниця та грошові знаки.* Назва грошової одиниці складається історично, але в деяких випадках (наприклад, у період революцій, політичних переворотів, поділу країни на самостійні країни або, навпаки, об’єднання країн в економічний та політичний союз) держава може встановити нове найменування грошової одиниці.

Грошова одиниця – це встановлений в законодавчому порядку грошовий знак, який служить для порівняння та вираження цін усіх товарів; зазвичай ділиться на дрібні кратні частини.

Грошова одиниця – одиниця грошового рахунку, за допомогою якої визначаються ціни на товари та послуги та інші вартісні показники (тарифи,

заробітна плата, інші доходи населення, обсяги фінансових коштів та вкладень, обсяги інвестицій тощо). Розмір та назва грошової одиниці встановлюється у кожній таборі в законодавчому порядку. Її назва, як правило, визначається історично. Нині у більшості країн використовується десяткова система поділу грошової одиниці. Наприклад, 1 долар США дорівнює 100 центам.

Грошова одиниця є законним платіжним засобом.

Гроші – економічна категорія, особливий вид універсального товару, що є носієм абстрактної вартості і має можливість обмінюватися будь-який товар інший товар, тобто є загальним еквівалентом при вираженні вартості всіх інших товарів та послуг.

Виділяють кілька видів грошей:

- *повноцінні гроші* – гроші, реальний зміст яких відповідав їхній номінальній вартості. Повноцінні гроші мали дві складові вартості: – однієї вони набували завдяки витратам на матеріали, з яких вони були зроблені (прикраси, різні метали, тощо), – внутрішня реальна вартість; – другу вони отримували в процесі обігу (певні номінали, корисність, цінність тощо) – еквівалентна вартість. До повноцінних грошей відносяться всі види товарних грошей, золоті та срібні монети;

- *неповноцінні гроші* (символічні гроші) – гроші, номінальна вартість яких вища від реальної (набувають своєї вартості виключно в обігу), тобто фактично витраченої на їхнє виробництво суспільної праці. До них належать *металеві знаки вартості* – золота монета, що стерлася, білонна монета (дрібна монета, виготовлена з дешевих металів, наприклад міді, алюмінію) та паперові *знаки вартості*, зроблені, як правило, з паперу;

- *паперові гроші* (у вузькому понятті) – представники неповноцінних грошей, які з'явилися як замітники золотих монет. Об'єктивна можливість обігу цих грошей зумовлена особливостями функції грошей як засобу обігу, коли гроші є моментальним посередником у русі товарів. Механізм їх випуску не забезпечує їх вилучення з обігу, де вони осідають, що загрожує їх знеціненням. Тому такі гроші нестійкі, їхнє тривалий обіг викликає хронічну інфляцію. Тому

розвинені країни поступово відмовлялися від паперових грошей та впроваджують надійніші кредитні гроші;

– *кредитні гроші* – виникають з розвитком товарного виробництва, коли купівля-продаж здійснюються із розстрочкою платежу (в кредит). Їхня поява пов'язана з функцією грошей як засобу платежу, де гроші виступають зобов'язаннями продавця, які повинні бути погашені у заздалегідь установлений термін. Першочергове економічне значення цих грошей – зробити грошовий обіг еластичним, здатним відображати потреби товарообігу в готівкових грошах, економити повноцінні гроші, сприяти розвитку безготівкового обігу. Новим видом кредитних грошей є електронні гроші;

– *електронні гроші* – це кредитні гроші, які використовуються їхніми власниками для безготівкових платежів та розрахунків через систему електронних платежів банківських установ. Вони обертаються шляхом впровадження у сферу розрахунків комп'ютерної техніки та сучасних, швидко діючих технологій зв'язку та значно прискорюють безготівкові розрахунки між клієнтами банків. Основними компонентами системи обігу електронних грошей є банкомати, платіжні термінали у торговельній мережі, спеціальні канали зв'язку між банками та клієнтами, пластикові картки – дебетові та кредитні.

3) *Емісійний механізм*. Емісійний механізм, як базовий елемент грошової системи, визначає порядок емісії як готівкових, так і безготівкових грошей. Центральний банк – як єдиний емісійний центр країни володіє виключним правом на емісію готівки, а будучи банком банків – забезпечує функціонування механізму безготівкової емісії. Загалом, грошова емісія – функція банківської системи і проявляється через загальний приріст грошової маси в обороті – грошових агрегатів чи грошової бази.

4) *Структура грошової маси*. Структура грошової маси в даний час визначається центральними банками.

Структура грошової маси може також розглядатися або як співвідношення між готівковою та безготівковою грошовою масою або як покупюрну будову маси готівкових грошових знаків.

У готівкову грошову масу входять:

- розмінна монета;
- паперові гроші (казначейські білети, асигнації);
- кредитні кошти (чеки, векселі).

Безготівкову грошову масу враховують:

- на дебетових та кредитних пластикових картках;
- на вкладах та депозитах;
- на розрахункових, поточних рахунках;
- у електронних грошах.

У структурі грошової маси можна виділити активну частину, яка формується реальними грошима, що безпосередньо беруть участь у господарському обороті, і пасивну, що формується грошима на рахунках, які потенційно можуть бути розрахунковими коштами.

Принцип побудови грошової маси заснований на зменшенні ліквідності активів, що входять до її складу. Склад та структуру готівкової грошової маси характеризують грошові агрегати. Ієрархічна структура фінансових агрегатів передбачає, кожен наступний агрегат включає у собі попередній.

Грошові агрегати - види грошей і грошових коштів, що відрізняються своїм рівнем ліквідності (можливістю швидкого перетворення на готівку), показник структури грошової маси. Існують грошові агрегати M_0 , M_1 , M_2 , M_3 , M_4 .

Грошовий агрегат M_0 - це готівка, що обертається в економіці (паперові банкноти і металеві монети), є найбільш ліквідною частиною грошової маси.

Грошовий агрегат $M_1 = M_0$ (готівка) + інші грошові еквіваленти, які можна легко конвертувати у готівку (чеки, кошти населення на вкладах до запитання, кошти на розрахункових, поточних та інших рахунках до запитання нефінансових та фінансових організацій (крім кредитних)), виражені в національній валюті.

Грошовий агрегат $M_2 = M_1$ + короткострокові вклади (строкові вклади, кошти на рахунках строкових депозитів, залучених від населення, нефінансових

та фінансових організацій (крім кредитних)) у національній валюті та деякі фонди грошового ринку.

Грошовий агрегат $M3 = M2 +$ довгострокові вклади, облігації державної позики, казначейські ощадні облігації, депозитні сертифікати.

Грошовий агрегат $M4$ розраховується в деяких країнах, таких як Велика Британія. Грошовий агрегат $M4 = M3 +$ всі фінансові компоненти і фінансові сурогати, які мають нижчою ліквідністю, портфель державних цінних паперів у небанківських власників.

5) *Масштаб цін* – засіб вираження вартості (ціни) товарів і послуг у грошових одиницях, який складається під впливом ринкового попиту і пропозиції.

Для держави не вигідно мати дрібний масштаб, за якого ціни товарів визначаються великими сумами грошей. Тому іноді проводяться часткові грошові реформи, пов'язані з укрупненням масштабу цін - деномінацією.

6) *Валютний курс*. Валютний курс визначається виходячи з котирування.

Котирування – це визначення та встановлення курсу іноземної валюти до національної.

Котирування валют дозволяє визначити співвідношення двох грошових одиниць, запропонованих обмінюватись. Це співвідношення не може бути постійним, оскільки змінюються попит та пропозиція на валютний ринок. Котирування проводять центральні (національні) банки та найбільші комерційні банки. Розрізняють офіційне та вільне (ринкове) котирування валют. Нині найчастіше застосовується спосіб котирування, заснований на «валютному кошику», у якому національна валюта зіставляється з низкою інших національних валют, які входять у «кошик».

Валютний курс - вартість грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.

Режим валютного курсу - система формування пропорцій обміну національної валюти на іноземні; варіюється від жорсткої прив'язки, наприклад,

до золота (золотий стандарт), до вільно плаваючого курсу, коли ціна складається виключно під впливом ринкових сил.

Розрізняють два основні види валютних курсів:

- фіксований – офіційно встановлене співвідношення грошових одиниць різних країн;
- плаваючий – ринкове співвідношення грошових одиниць різних країн, що залежить від попиту і пропозиції.

1.2. Еволюція грошових систем та їх типи

Тип грошової системи залежить від форми організації грошового обігу в країні і визначається сукупністю її елементів та їх взаємодією, які обумовлюють тенденції розвитку та закономірності функціонування грошової системи. Розвиток грошових систем відбувався одночасно з розвитком товарного господарства та економічних відносин.

Типи фінансових систем наочно представлені на рис. 1.2.

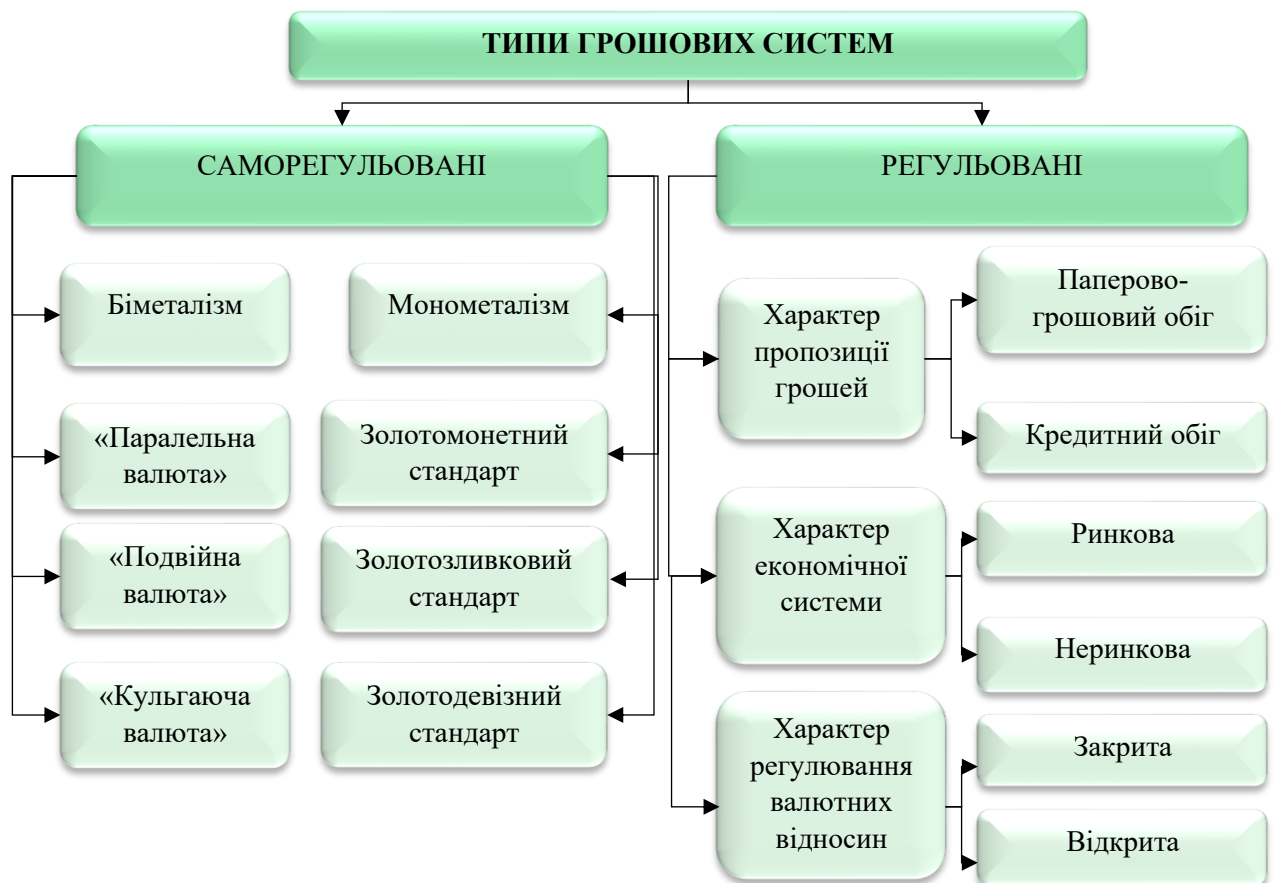

Рис. 1.2. Типи грошових систем

За типами функціонування грошові системи поділяються на саморегульовані та регульовані грошові системи.

Саморегульовані грошові системи - грошові системи, засновані на використанні як грошей благородних металів та обслуговуванні сфери обігу монетами з благородних металів та обмінними на ці метали банкнотами. Саморегулювання полягало у механізмі грошового обігу: вартість грошей дорівнювала вартості шляхетних металів, з яких були викарбувані монети чи можна було обміняти на банкноти.

Втручання держави було мінімальним (встановлювався лише питомий зміст шляхетного металу грошової одиниці).

Саморегульовані фінансові системи виступали у формах біметалізму та монометалізму.

При біметалізмі роль загального еквівалента законодавчо виконують два метали, золото і срібло, а всі ціни встановлюються у двох вимірах. Золоті та срібні монети вільно розмінювалися у пропорції 1:15 або 1:16, банкноти підлягали обміну на обидва метали. Біметалізм існував у XIV-XVII ст., а в деяких країнах Західної Європи зберігався і в XIX ст.

Біметалізм існував у трьох видах:

- *система «паралельних» валют* - співвідношення між золотими і срібними монетами встановлюється на ринку стихійно;
- *система «подвійної» валюти* - співвідношення між золотими та срібними монетами встановлюється державою у законодавчому порядку;
- *система «кульгаючої» валюти* - один із видів монет карбується в закритому порядку. «Біметалізм, що кульгає на срібну ногу», при якому золото і срібло виконували всі функції грошей, але покупці і продавці віддавали перевагу золотим грошам.

Між сріблом та золотом встановлювалося певне співвідношення. Згодом ціни, зокрема монети, змінювалися, і встановлено співвідношення втрачало чинність, приводило постійне існування двох заходів вартості і двох масштабів цін. Постійне коливання співвідношень різних видів металевих грошей та

пов'язані з цим незручності призвели до поступового зникнення з обігу одного з видів металевих грошей та переходу від біметалізму до монометалізму.

Монометалізм - організація грошової системи, при якій мірилом вартості і законним платіжним засобом виступає лише один метал – срібло чи золото. Банкноти підлягали обміну цей грошовий метал.

У деяких країнах існував срібний монометалізм, в інших – золотий, залежно від можливостей видобутку того чи іншого дорогоцінного металу. Починаючи з кінця XIX ст., найбільшого поширення набув золотий монометалізм, або золотий стандарт. Мірою ваги золота, що міститься в тій чи іншій монеті чи злитку, виступала тройська унція. Досі тройська унція використовується щодо цін на золото. Золотий стандарт існував у трьох формах:

Золотомонетний стандарт - це вид золотого стандарту для якого характерні такі риси:

- в обігу знаходилися повноцінні золоті монети та різні види неповноцінних грошових знаків, які мали золотий зміст, вільно та без обмежень обмінювалися на повноцінні за номінальною вартістю;
- існувало вільне карбування золотих монет з фіксованим вмістом золота;
- існував вільний вивіз золота та іноземної валюти за кордон;
- функціонував вільний ринок золота (золото виконувало всі функції, зокрема функцію світових грошей).

У відповідності із золотим змістом валют зарубіжних країн встановлювалися їхні паритети. Валюти вільно конвертувалися у золоті монети.

Завдяки системі відкритого карбування монет золотомонетний стандарт забезпечував відносну стабільність вартості грошей при гнучкому забезпеченні потреб, що динамічно зростають, у засобах платежу в епоху первісного накопичення капіталу. Стабільність національних грошових одиниць та валютних курсів сприяла розвитку вільного ринку, кредитних відносин, міжнародної торгівлі, руху капіталів та зростання обсягів виробництва.

Використання золотомонетного стандарту вимагало від держав значних обсягів золотих запасів у центральних емісійних банках задля забезпечення потреб обігу золотими монетами та обміну неповноцінних грошей на повноцінні. З метою зменшення маси золотих монет у обігу широко було емітовано паперові банківські квитки, активно розвивалася депозитна форма грошей та безготівкові розрахунки.

Перша світова війна суттєво вплинула на грошово-кредитні системи країн. Зростання бюджетних дефіцитів, покриття їх позиками та емісією грошей - все це призвело до зростання в обігу грошової маси, яка значно перевищила золотий запас емісійних банків. Під час Першої світової війни випуск золотих монет в обіг та обмін неповноцінних грошей на повноцінні призупинився у більшості країн (крім США та семи латиноамериканських країн). Існуюча золота монета частково пішла в накопичення, а частково була вилучена з обігу державними органами. Після війни лише США зберегли золотомонетний стандарт, який було скасовано лише 1933 року.

Після закінчення світової війни інфляція у низці країн посилилася. Певна стабілізація економіки відбулася 1924-1928 рр. З метою підтримки національних валют у країнах Європи проводились грошові реформи (1924–1929 рр.). Під час грошових реформ повернення до золотого стандарту відбулося у двох нових видах: золотозлиткового та золотодевізного стандарту.

Також після війни золотомонетний стандарт не було відновлено у країнах Європи, і ті з них, які мали достатні золоті запаси (зокрема, Великобританія та Франція) запровадили золотозлитковий стандарт.

Золотозлитковий стандарт - це вид золотого монометалізму, для якого характерна відсутність у обігу золотих монет, заборона на їхнє вільне карбування, обмін банкнот лише на стандартні золоті зливки.

Золотозлитковий стандарт використовувався переважно для міжнародних розрахунків.

За золотозлиткового стандарту грошові знаки обмінювалися вже не на золоті монети, а на золото в злитках вагою до 125 кг, причому з певними обмеженнями.

Більшість країн у повоєнний час не змогли відновити золотий монометалізм навіть у такій урізаній формі та запровадили систему золотодевізного стандарту (Німеччина, Австрія, Данія, Норвегія).

Золотодевізний стандарт - це вид золотого монометалізму, для якого характерна відсутність у обігу золотих монет та їх вільного карбування, обмін неповноцінних грошей на золото відбувається шляхом обміну на іноземні валюти країн із золотозлитковим стандартом (девізою), які у свою чергу обмінювалися на золото.

Таким чином, зберігався непрямий зв'язок грошових одиниць країн із золотозлитковим стандартом та із золотом.

Система золотодевізного стандарту була юридично оформлена рішенням Генуезької конференції (1922). Світова економічна криза (1929-1933 рр.) призвела до скасування золотого монометалізму, масового знецінення валют і зумовила перехід грошово-кредитних систем світу від саморегулюваних до регульованих грошових систем.

Регульовані фінансові системи – тип фінансових систем, заснованих на обігу паперових і залізних грошових знаків, які мають власної внутрішньої вартості.

Регулювання полягає у механізмі грошового обігу: емісія грошових знаків повністю монополізована державою, забезпечує сталість емітованих грошових знаків, регулює пропозицію грошей відповідно до потреб обігу у засобах обігу, а курс валют формується з урахуванням паритету їх купівельної сили.

Основні характерні риси таких систем:

- скасування офіційного масштабу цін, золотого змісту
- грошової одиниці та обміну банкнот на золото;
- перехід до нерозмінних на золото кредитних грошей, які мають тенденцію до перетворення на паперові гроші;

- гнучкість емісійної системи відповідно з законом;
- нестійкість та тенденція до знецінення неповноцінних грошей;
- монополізація емісії грошей через Центральний банк та Казначейство з метою отримання емісійного доходу та утримання в обігу знецінених платіжних коштів;
- активне втручання держави у грошово-кредитну сферу з метою регулювання та контролю за станом грошової маси в обігу за допомогою методів монетарної (грошово-кредитної та валютної) політики.

Регульовані грошові системи розрізняються за такими класифікаційними ознаками:

- за характером регулювання пропозиції грошей;
- за характером економічної системи, в межах якої здійснюється грошовий обіг;
- за характером регулювання валютних відносин.

За характером регулювання пропозиції грошей виділяються такі види грошових систем:

- *паперово-грошового обігу* – вид регульованої грошової системи, для якої характерна бюджетна емісія для покриття бюджетного дефіциту. Бюджетна емісія в системі паперово-грошового обігу виступає у двох формах:

- а) грошові знаки емітуються державним казначейством у формі казначейських білетів;

- б) грошові знаки емітуються центральним емісійним банком у формі банківських білетів;

- *кредитного обігу* – вид регульованої грошової системи, для якої характерний випуск і рух грошових знаків, що виникають на основі кредиту. Кредитними принципами є забезпеченість та повернення коштів, що створює реальну можливість утримувати кредитну емісію на рівні реального попиту на гроші.

За характером економічної системи, в межах якої здійснюється грошовий обіг, виділяються такі види грошових систем:

– *неринкова* – вид регульованої грошової системи, яка характеризується адміністративними методами регулювання грошового обігу (розмежування сфер готівкового і безготівкового грошового обігу, заборона певних грошових операцій, здійснення контролю за грошовими операціями суб'єктами економічних відносин, лімітування кредитів тощо);

– *ринкова* – вид регульованої грошової системи, яка характеризується наявністю регулювання грошового обігу на основі використання економічних методів впливу на обсяг, динаміку і структуру грошової маси.

За характером регулювання валютних відносин виділяються такі види грошових систем:

– *відкрита* – вид регульованої грошової системи, яка характеризується відсутністю обмежень на проведення валютних операцій юридичними та фізичними особами, повною конвертованістю національної валюти, високою організованістю валютного ринку;

– *закрита* – вид регульованої грошової системи, яка характеризується використанням валютних обмежень, неконвертованістю національної валюти, обмеженням ринкового механізму формування валютного курсу.

1.3. Еволюція сучасної валютної системи

Сучасна валютна система являє собою сукупність способів, важелів та міждержавних органів, із допомогою яких здійснюється взаємний платіжно-розрахунковий обіг у рамках світового господарства.

Виникнення та еволюція сучасної валютної системи відображають об'єктивний розвиток процесів, вимагають адекватних умов у міжнародній фінансовій сфері, інтернаціоналізації капіталу, вимагають адекватних умов у міжнародній фінансовій сфері.

Валютні системи класифікуються за видом резервного активу, за допомогою якого усувалися дисбаланси у міжнародних розрахунках. До офіційної декларації першої валютної системи у 1867 році домінуюче становище у світовому співтоваристві займала Великобританія, яка підтримувала його

завдяки інвестиціям в економіку своїх колоніальних регіонів та винятковому положенню експортера готових виробів та імпортера сировини.

Світова валютна система в еволюційному розвитку пройшла три основні етапи і змінила послідовно три валютні системи (рис.1.3., табл. 1.1.)

Таблиця 1.1

Еволюція валютних систем

Валютна система	Характеристика
Перша валютна система	ґрунтувалася на золоті, за яким законодавчо закріплювалася роль головної форми грошей (Паризька та Генуезька валютні системи).
Друга валютна система	ґрунтувалася на фіксованих курсах валют країн-учасниць стосовно курсу долара США (Бреттон-Вудська валютна система).
Третя валютна система	ґрунтується на плаваючих курсах валют (Ямайська, Європейська валютні системи)

Система золотого стандарту сформувалася на початку XIX ст. та функціонувала до 20-30-х років XX ст.

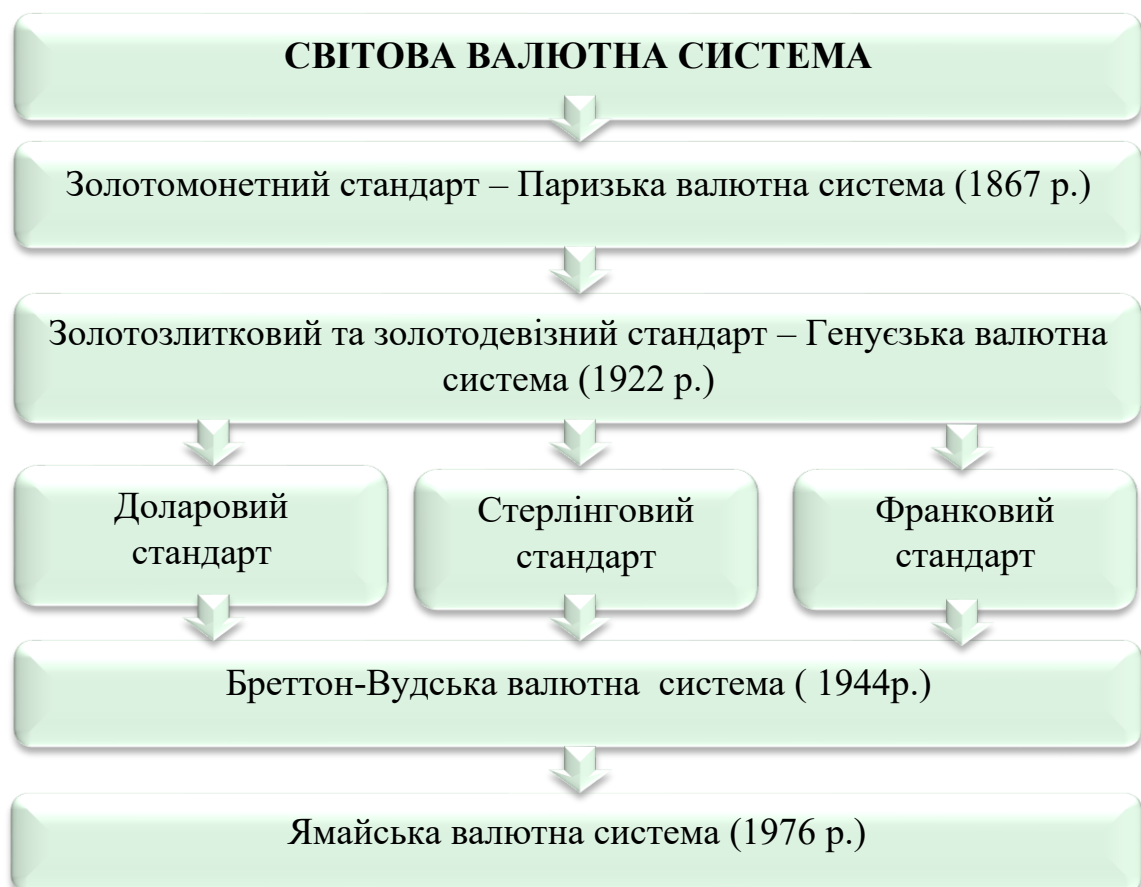

Рис. 1.3. Еволюція світової валютної системи

Її відмінними рисами були функціонування золота як світових грошей, фіксація золотого змісту національних валют, їхня безпосередня конвертованість у золото, наявність на цій основі фіксованих валютних курсів.

У період дії золотого стандарту золото перебувало в обігу у вигляді карбованих монет не лише на зовнішньому ринку, а й нарівні з паперовими розмінними грошима – на внутрішньому ринку.

Це забезпечувало фактичну тотожність національної фінансової та валютної систем. Їхня відмінність полягала в тому, що на світовому ринку золото було переважним засобом платежу.

Офіційне визнання та юридичне оформлення ця грошова система отримала на Паризькій конференції 1867 (за участю 33 делегатів з 20 країн, включи Великобританію, Німеччину, США, Францію та Росію), де золотомонетний стандарт був визнаний єдиною формою світових грошей (Паризька валютна система).

Основні принципи Паризької валютної системи такі:

- заснована на золотомонетному стандарті;
- за золотом було закріплено функцію світових грошей;
- існував режим вільного ввезення та вивезення золота з однієї країни до іншої;
- всі валюти вільно конвертувалися у золото;
- поточні міжнародні розрахунки здійснювалися зазвичай. З використанням тратт (переказних векселів), виписаних у національній валюті, широко використовувалися також тратти в англійській валюті. А золото виконувало роль останнього платіжного засобу погашення сальдо міжнародних розрахунків;
- валютні курси встановлювалися основі золотих паритетів. Режим валютних курсів був плаваючим, але у межах «золотих точок».

«Золоті точки» - це максимальні межі відхилення курсу валюти від встановленого золотого паритету, які визначалися витратами транспортування золота зарубіжних країн.

У разі падіння ризикованого курсу нижче за золотий паритет, боржники вважали найкращим розплачуватися за міжнародними зобов'язаннями золотом, а не іноземними валютами.

У період дії золотовалютного стандарту золото перебувало в обігу не лише у вигляді карбованих монет на зовнішньому ринку, а й на рівні з паперовими грошима – на внутрішньому ринку. Це забезпечувало фактичну тотожність національної грошової та валютної системи. Ця відмінність полягала у тому, що у світовому ринку золото було переважним засобом платежу.

Обмінний валютний курс національних паперових грошей розраховувався за співвідношенням їхнього золотого змісту (масштабу цін), який встановлювався державою. Так, якщо американський долар містив $1/20$ унції золота, а англійський фунт стерлінгів $1/4$ унції, їхній обмінний курс становив 1:5 ($1/4:1/20 = 5$). Один фунт стерлінгів обмінювався на 5\$.

Країни, які дотримувалися золотомонетного стандарту, мали забезпечувати жорстке співвідношення наявних запасів золота та кількості грошей у обігу, а також вільну міграцію золота – його експорт та імпорт. З допомогою міграції золота покривалося пасивне сальдо платіжних балансів, забезпечувало стабільність валютних відносин.

Системі золотомонетного стандарту належала важлива роль розвитку міжнародних торговельних відносин, інтернаціоналізації виробництва. Вона забезпечувала загальність світових грошей, їхню повну конвертованість, стабільність купівельної спроможності та валютних курсів, а також автоматичне (внаслідок міграції золота) врівноваження платіжних балансів окремих держав, стабільність світових цін.

Водночас система золотомонетного стандарту була надто жорстка, недостатньо еластична, дорога, залежала від видобутку монетарного золота. Найбільший недолік полягав у тому, що умови функціонування золотого стандарту суттєво обмежували можливості здійснення окремими державами власної валютно-грошової політики. Це пояснювалося тим, що безпосередньою реакцією на збільшення обсягів паперової емісії та інфляційне знецінення

національних грошей був відлив золота за кордон та відповідне зменшення золотих запасів. Це обмежувало можливості державного втручання у сферу грошових та валютних відносин, їх цільового регулювання, використання у конкретних напрямках економічної політики.

Враховуючи зазначені обмеження, механізм функціонування валютного режиму набував форми коливань курсів у межах «золотих точок». У разі падіння ринкового курсу нижче паритету, що ґрунтується на золотому змісті, боржники воліли розплачуватися за міжнародними зобов'язаннями золотом, а не іноземними валютами. З початку Першої світової війни країни - учасники військових кампаній припинили обмін банкнот на золото, створивши поштовх для кризи існуючої валютної системи.

Перевагами золотомонетної валютної системи можна назвати її універсальність та спільність національних та міжнародних розрахунків.

Недоліки золотомонетної валютної системи та наслідки світової війни зумовили перехід до золотозлиткової та золотодев'язної валютних систем.

1922 р. на Генуезькій міжнародній економічній конференції країни домовилися про створення нової валютної системи.

Основні принципи Генуезької валютної системи такі:

- вона ґрунтувалася на золотозлитковому та золотодев'язному стандартах, тобто на золоті та дев'язх, здатних вільно конвертуватися в золото.
- статус резервної валюти не було закріплено за жодною валютою;
- було відновлено золоті паритети та режим валютних курсів, заснований на золотих паритетах;
- конвертування валют у золото здійснювалося не лише безпосередньо на золоті зливки шляхом обміну на них валюти країн із золотозлитковим стандартом (США, Франція, Великобританія тощо), а й опосередковано через дев'язи (Німеччина та ще понад 30 країн);
- здійснювалося валютне регулювання у формі міжнародних конференцій та нарад.

У міжвоєнний період (1930-ті рр.) було скасовано «золоті точки», що призвело до зміни валютного режиму. Емпіричні дослідження свідчать, що з 1919 р. у світовому співтоваристві став переважати режим «керованого золотого стандарту», у якому центральні банки використовували інструменти монетарної політики щоб уникнути валютних шоків й у балансуванні платіжних балансів. У розпал депресії 1929-1933 рр. багатьом країнам довелося відмовитися від фіксації до золота і девальвувати національні валюти, тим самим відзначалася тенденція переходу на систему плаваючих курсів.

За своїми ознаками ця нова валютна система стала грошовою системою золотозлиткового та золотодев'язного стандартів.

За золотозлиткового стандарту золото в основному застосовувалося в міжнародних розрахунках.

За золотодев'язного стандарту для міжнародних розрахунків поряд із золотом використовуються паперові національні валюти – девізи, суми яких в ідеалі мають дорівнювати золотим запасам країни, які емітовані.

Але кількість грошей, які перебували в обігу, значно перевищувала обсяг зберігання золота. Це призводило до інфляції, а згодом – і до девальвації окремих валют.

Збільшення ціни фунта веде до зростання валютних резервів (золота) Великобританії та рівнозначних втрат США. Оскільки зміна у володінні країною валютними резервами (золотом) веде до відповідної зміни у грошовій масі, то переміщення золота в Великобританію викликає збільшення його грошової маси, тоді як грошова маса США зменшується. Отже, внаслідок збільшення пропозиції грошей у Великій Британії рівень цін у цій країні підвищується, а зниження пропозиції грошей у США зменшує там рівень цін. Збільшення рівня цін у Великій Британії порівняно з рівнем цін у США викликає знецінення фунта стерлінгів. Цей процес триватиме доти, доки вартість фунта не повернеться до рівня нижче, ніж 5 дол. за фунт.

Знецінення фунта та зменшення його вартості до рівня нижче 5 дол., навпаки, стимулює переміщення золота з Великобританії до США. Такі

переміщення золота збільшують пропозицію грошей у США та зменшують пропозицію грошей у Великій Британії, змушують фунт дорожчати до 5 дол.

Отже, за золотого стандарту підвищення чи зниження валютного курсу приводить у дію сили, які повертають його до паритету.

Поки є правила золотого стандарту, і підтримується гарантований обмін валют на золото, обмінні курси залишатимуться постійними. Однак, як і в розглянутому прикладі, дотримання золотого стандарту означало, що країни більше не контролювали власну монетарну політику, оскільки пропозиція грошей в основному визначалася потоками золота між країнами. Крім того, на монетарну світову політику значно впливали виробництво та відкриття нових родовищ золота. Коли у 70-80-х роках XIX ст. виробництво золота було на низькому рівні, то пропозиція грошей у світі підвищувалася повільно і не встигала за підйомом світової економіки. Результатом була дефляція, тобто зниження рівня цін. Відкриття золота на Алясці та у Південній Америці у 90-х роках XIX ст. суттєво розширило його виробництво, що, своєю чергою, зумовило швидке збільшення постачання грошей. Рівень цін підвищувався до Першої Першої світової.

Генуезька валютна система залишалася стабільною до 1929 р., коли почалася світова економічна криза. У ході кризи довіра до девізів була підірвана, і Генуезька валютна система перестала існувати.

Перша світова війна призвела до величезних торгових розривів, країни не могли більше конвертувати свої валюти у золото. Золотий стандарт втратив свою ефективність, незважаючи на спроби відновити його у повоєнні роки, а всесвітня депресія (1929-1933 рр.) призвела до його остаточного розпаду.

На його базі склалися три валютні зони: стерлінгова, доларова та франкова на основі валютного блоку.

Валютний блок – це групування країн, які залежать від економічних, валютних та фінансових відносин країни, яка очолює блок та диктує їхню політику у сфері міжнародних економічних відносин, використовує їх як ринок збуту, джерело дешевої сировини. Вигідну сферу вкладення капіталу. Країни-

члени блоку мали підтримувати твердий курс національних валют щодо валюти країни-лідера, здійснювати міжнародні розрахунки у їхній валюті. Зберігати валютні резерви у банках країни-лідера. Залежні валюти забезпечувалися казначейськими векселями та облігаціями державної позички країни-лідера.

Для валютного блоку характерні такі особливості:

- курс валют прив'язується до валюти держави-лідера;
- міжнародні розрахунки країн-учасниць валютної зони
- здійснюються у валюті держави-лідера;
- валютні резерви країн-учасниць зберігаються у державі-лідері;
- забезпеченням залежних валют є казначейські векселі та облігації

державних позик країни-лідера.

Стерлінговий валютний блок, очолювалася Великобританією, був створений в 1931 р. До складу входили країни Британської співдружності націй (крім Канади та Ньюфаундленду), Гонконг, Єгипет, Ірак та Португалія. Згодом до неї приєдналися Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Японія, Греція та Іран.

Доларовий валютний блок, що очолювалася США, був утворений в 1933 р. і до складу входили США, Канада та ряд країн Центральної та Південної Америки.

Валютний блок франка, що очолювалася Францією, і був утворений в 1933 р. на Лондонській міжнародній економічній конференції країнами, які прагнули зберегти золотий стандарт. До складу увійшли Бельгія, Нідерланди та Швейцарія. Згодом приєдналися Італія, Чехословаччина та Польща.

Під час Другої світової війни усі валютні блоки перестали існувати і на їх основі сформувалися валютні зони.

Валютні зони мали характерні риси валютних блоків. Крім того, у рамках кожної валютної зони було встановлено єдиний фінансовий режим, загальні принципи валютно-фінансових та торговельних відносин між її учасниками. Були сформовані такі валютні зони:

- стерлінгова;
- доларова;

- зона французького франка;
- зона португальського ескудо;
- зона іспанської песети;
- зона голландського гульдену;

Криза колоніальної системи призвела до розпаду більшості валютних зон у 50-70-х роках. XX ст.

Коли перемога союзників у Другій світовій війні стала очевидною, у 1944 році країни-учасниці антигітлерівської коаліції зустрілися у Бреттон-Вудсі (штат Нью-Гемпшир, США) на Міжнародній валютно-фінансовій конференції ООН з метою закласти основи нової міжнародної грошової системи для відновлення вільної торгівлі та встановлення стабільного рівноваги системи міжнародних розрахунків з урахуванням фіксованих валютних курсів.

Розробка проєкту нової валютної системи розпочалася ще у роки Другої світової війни (англійськими та американськими експертами у квітні 1943 року). Обговорювалися два проєкти: англійський – Дж. М. Кейнса та американський – Г. Д. Уайта (начальника відділу валютних досліджень Міністерства фінансів США), спрямовані на закріплення головного статусу долара як резервної валюти. Основним аргументом на користь прийняття американського проєкту було те, що США вийшли з Другої світової війни як найбільш економічно розвинена світова держава, в якій було сконцентровано більше половини світових виробничих потужностей в оборонній промисловості та найбільші світові запаси золота. Хоча ідеї міждержавного валютного регулювання проєкту Дж. М. Кейнса також було враховано, цієї угоди дотримувалися з 1945 по 1971 рік.

У результаті переговорів було визначено такі принципи функціонування Бреттон-Вудської валютної системи:

- запроваджено золотодевізний стандарт, заснований на золоті та двох офіційних резервних валютах – доларі США та фунті стерлінгів;
- золото продовжувало використовуватися як міжнародний платіжний та резервний спосіб через встановлення золотого змісту долара;

- встановлення твердих обмінних курсів валют країн-учасниць до курсу резервної валюти – долара США;
- статус головної резервної валюти був закріплений за долларом США як переважним міжнародним платіжним засобом та єдиною валютою, яка зберегла зв'язок із золотом. Було встановлено офіційну ціну золота у доларах – 35 доларів на 1 тройську унцію (31,1034758 г.), і навіть золотий зміст долара. Казначейство США набуло виняткового права обмінювати долари на золото у формі золотих злитків іноземним центральним банкам та урядам іноземних держав за офіційною ціною;
- було збережено золотий паритет валют та введено їх фіксацію до МВФ;
- у валютній системі серед країн-учасниць було встановлено режим фіксованих валютних курсів щодо долара США. Валютні курси встановлювалися на основі фіксованих валютних паритетів валют щодо долара США, а через них – і золотий зміст національних грошових одиниць та офіційний масштаб цін грошових систем країн-учасниць. Ринковий курс валют було відхилятися більш як 1% від валютного паритету. Для його підтримки у встановлених межах центральні банки країн-учасниць мали проводити валютні інтервенції. 1971 року коридор було розширено до 2,25%.
- регулювання валютних курсів здійснювалося через валютні інтервенції, девальвацію та ревальвацію;
- були утворені організаційні ланки валютної системи – Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), які мають розвивати валютну співпрацю країн та сприяти зниженню дефіциту платіжного балансу.

Міжнародний валютний фонд був створений у 1945 році та об'єднував 30 країн. Нині його членами є понад 150 країн світу. Перед МВФ стояло завдання сприяти розширенню світової торгівлі шляхом встановлення правил підтримки постійних обмінних курсів і надання позик країнам, які мають труднощі з платіжним балансом. Правила для здійснення торгівлі між країнами (встановлення мит та квот) розробляються Генеральною угодою з тарифів та

торгівлі (ГАТТ – General Agreement on Tariffs and Trade) – організацією, штаб-квартира якої знаходиться в Женеві.

За домовленістю країн-учасниць МВФ збирає та стандартизує міжнародні економічні дані.

Відповідно до засад Бреттон-Вудської системи валютні курси змінювалися лише тоді, коли країна відчувала «фундаментальну розбалансованість», тобто спостерігався значний постійний дефіцит платіжного балансу або його високе активне сальдо. З метою підтримки фіксованих валютних курсів, коли країни відчували дефіцит платіжного балансу та втрачали свої валютні резерви. МВФ позичав їм валютні ресурси за рахунок внесків інших членів. В результаті МВФ диктував умови країнам-позичальникам, змушував країни з пасивними платіжними балансами проводити обмежувальну монетарну політику, яка посилювала їхню валюту або ліквідувала дефіцит платіжного балансу. Якщо позики, надані МВФ, були недостатніми для того, щоб уникнути знецінення валюти, країні дозволялося девальвувати власну валюту – встановлювати нову,

Згідно з Бреттон-Вудською угодою, також було засновано Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), який зараз надає довгострокові позики країнам, що розвиваються, з метою допомогти їм зводити дамби, будувати автодороги та інші матеріальні об'єкти, що має сприяти економічному розвитку цих країн. Кошти на позики отримують здебільшого через випуск облігацій МБРР та продаж їх на ринку капіталів розвинутих країн. У 1960 р. МБРР заснував філію - Міжнародну асоціацію розвитку (IDA - International Development Association), яка надає особливо привабливі позики для країн, що розвиваються (наприклад, з п'ятирічним терміном сплати і нульовими відсотковими ставками). Кошти цих позик формуються з допомогою прямих внесків країн-учасниць.

Згодом Бреттон-Вудська система перетворилася на доларовий стандарт. Хоча англійський фунт стерлінгів також мав статус офіційної резервної валюти, вже у 1950-ті роки. він перестав відігравати роль світових грошей. Долар США став єдиною валютою, що конвертувалася у золото, базою для визначення валютних паритетів, головним засобом міжнародних розрахунків, валютою

валютних інтервенцій та формування валютних резервів центральних банків. Долар поступово витісняв із обігу золото. США використовували доларовий стандарт на фінансування дефіциту платіжного балансу, боротьби зі своїми конкурентами. Зміцнення своїх позицій у світовій економіці.

Найважливіша ознака Бреттон-Вудської системи в тому, що вона встановила режим фіксованих валютних курсів.

Свій найбільший розвиток система отримала 1959 р., а припинила своє існування 1971 р. Не всім країнам вдалося відразу запровадити режим фіксації до долара США. Так, Франції у січні 1948 р. довелося девальвувати національну валюту та запровадити адміністративний режим (множинність валютних курсів). У 1946 р. 13 із 40 членів МВФ використовували адміністративний режим, остаточно 1962 р. – 15 з 82.

Початок 1970-х років. продемонстрував спад доларової гегемонії та нездатність центральних банків держав підтримувати встановлений паритет до долара США. 3 травня 1971 р. Німеччина перебуває у режимі з плаваючим обмінним курсом. Франція у серпні 1971 р. знову запровадила адміністративний режим, а Великобританія у тому місяці припинила прив'язку і з червня 1972 р. дозволила фунту вільно плавати. Намагаючись урятувати ситуацію, члени МВФ домовилися у грудні 1971 р. про розширення меж коливань курсу до 2,25% у кожную сторону від паритету.

Слабкість Бреттон-Вудської системи полягала в тому, що коли країни з дефіцитом платіжного балансу втрачали свої валютні резерви, на них можна було тиснути для проведення девальвації їхнього обмінного курсу або здійснення обмежувальної політики, але МВФ не мав способів змусити країни з активним платіжним балансом девальвувати їх обмінні. курси або здійснювати енергійніше стимулюючу політику. Зокрема, спірним був той факт, що США як країна з резервною валютою згідно з Бреттон-Вудською системою не могли девальвувати свою валюту, навіть якщо долар був надто високо оцінений. Коли США намагалися зменшити у своїй країні масштаби безробіття у 60-х роках,

здійснюючи інфляційну монетарну політику, розвинулася «фундаментальна розбалансованість» надто високо оціненого долара.

Основні причини, що призвели до краху Бреттон-Вудської валютної системи, є:

- «доларовий голод» - гостра нестача доларів внаслідок зростання доларової заборгованості та дефіциту платіжних балансів країн-учасниць валютної системи, особливо за рахунками із США;

- світова економічна, енергетична та сировинна криза у 60-х роках ХХ століття, яка супроводжувалася збільшенням рівня інфляції;

- вичерпання офіційного золотого запасу США, економічна та фінансова криза в США в 1969-70 рр., внаслідок якого купівельна спроможність долара США впала на 2/3, короткострокова зовнішня заборгованість США збільшилася з 7,7 млрд. доларів у 1949 році до 64,3 млрд. доларів у 1971 році і перевищила у 6,3 рази офіційний золотий запас США, обсяги якого скоротилися у цьому періоді з 24,6 млрд. доларів до 10 млрд. доларів;

- «золота гарячка», тобто витікання від знецінення валют, навіть долара США, до золота;

- невідповідність ринкових та офіційних валютних курсів. В умовах масової гонитви за золотом як найбільш стійким грошовим активом і, відповідно, відмови від долара, створилася подвійна ціна на золото: офіційна – 35 дол. за унцію та ринкова, яка у кілька разів перевищувала офіційну. Це стало причиною масової девальвації національних валют (особливо 1949 р.);

- ослаблення з кінця 60-х років. фінансово-валютної та технологічної першості США внаслідок формування нових центрів світового економічного суперництва у західній Європі та Японії.

У цій ситуації США повністю втратили можливість обмінювати золото за фіксованою ціною, долари припинили виконувати функцію міжнародної резервної валюти. Визнаючи це, 15 серпня 1971 р. президентом Ніксоном було ухвалено рішення про припинення конвертованості долара в золото. Скасування

однієї з вихідних принципів Бреттон-Вудської системи означало її фактичний крах.

Крах Бреттон-Вудської системи відображав також певні зміни сил у світовій економіці. На відміну від монополізму США, який панував у перші повоєнні десятиліття, наприкінці 60 - початку 70-х років сформувалися три центри світового економічного суперництва – США, Західна Європа та Японія. Як наслідок, поліцентризм у фактичному розміщенні економічних сил у світовому господарстві почав суперечити моноцентризму, що ґрунтувався на монопольному становищі долара у сфері міжнародних валютних відносин. Таким чином, посилення світової конкуренції у 60-х роках XX століття призвело до кризи Бреттон-Вудської валютної системи, яка тривала майже десять років.

Світовій спільноті потрібна була нова угода, яка б не дозволила кризам в окремих країнах набувати глобального значення.

У 1973 р. за результатами міжнародної конференції у Парижі система жорстких обмінних курсів валют перестала існувати, що ознаменувало кінець третьої валютної системи та зумовило перехід до четвертої валютної системи – Ямайської.

Поряд із причинами, що характеризують загострення всередині економічної ситуації в США, валюта яких займала центральне місце в системі «золото-долар», крах Бреттон-Вудської системи відображав також певну зміну сил у світовій економіці.

Ямайська валютна система виникла виходячи з угоди між країнами-членами МВФ, підписаною м. Кінгстоні на Ямаїці у грудні 1976 р. Після її ратифікації у квітні 1978 року було внесено відповідні зміни до Статті угоди МВФ (Статуту МВФ), які закріпили принципи нової світової валютної системи:

- перехід від золотодевізного стандарту, заснованого на золоті та двох офіційних резервних валютах (долар США та фунт стерлінгів) до стандарту спеціальних прав запозичення (СПЗ, СДР від SDR – Special Drawing Right), яким надано статут головного міжнародного резервного засобу;

– демонетизація золота. Оголошено повну демонетизацію золота у сфері валютних відносин: скасовано офіційний золотий паритет, офіційну ціну на золото та фіксацію масштабу цін (змісту золота) національних грошових одиниць; знято будь-які обмеження його приватного використання. Міжнародний валютний фонд припинив публікувати дані щодо золотого змісту окремих валют. Внаслідок цих дій золото перетворилося на звичайний товар, ціна якого у паперових (кредитних) грошах визначається на ринку згідно з попитом та пропозицією. Відповідно у Нью-Йорку, Чикаго, Токіо та інших центрах світової торгівлі сформувалися міжнародні ринки золота. Втім, отримавши дозвіл здійснювати на ринку вільні операції з купівлі-продажу золота, центральні банки більшості країн Заходу залишили його у своїх запасах втративши статус світових грошей;

– використання в міжнародних розрахунках вільноконвертованих валют;

– право вибору режиму валютного курсу національних грошових одиниць, відмова від жорсткої стабільності валютних курсів та розширення практики вільного та керованого «плавання» валютних курсів. Важливою ознакою механізму нової системи є запровадження «плаваючих» валютних курсів національних грошових одиниць. Така система має два протилежні аспекти. З одного боку, вона надає валютним відносинам гнучкість, забезпечує можливість ефективно реагувати на постійні зміни співвідношень вартості національних валют, більш точно відображає внутрішній стан економіки окремих країн загалом і платіжного балансу зокрема. З іншого боку, коливання валютних курсів порушує стабільність торгових зв'язків, породжують спекулятивні операції.

Слід враховувати також, що в режимі безпосередніх співвідношень (плавання) функціонують валюти лише провідних країн – США, Японії, Німеччини, Канади, Великобританії, Франції. Більшість валют інших країн, зокрема економічно слаборозвинених, прив'язані до міжнародних розрахункових одиниць чи окремих валют. Так, до американського долара

прив'язані валюти близько 40 країн, французького франка – 13, до СПЗ – валюти 8 країн.

При створенні Ямайської валютної системи було висунуто мету перетворити створену ще 1969 р. Міжнародну платіжну одиницю СПЗ на основний резервний актив і міжнародний засіб розрахунків і платежів. Йдеться про те, що система «золото-долар національна валюта», на якій ґрунтувалася Бреттон-Вудська угода, трансформувалася в нову систему «СПЗ – національна валюта», або СПЗ (*англ. Special Drawing Rights, SDR, SDRs*). У цій структурі СДР отримувала статус альтернативи не лише золота, а й долара як міжнародних грошей. Спочатку СДР як міжнародну розрахункову одиницю, в якій визначався валютний курс національних грошей, розраховували за золотим еквівалентом. Однак у 70-х роках зв'язок СДР із золотом повністю втрачено. Сьогодні СДР визначається на основі кошика валют країн, частка яких у сфері міжнародної торгівлі найвища.

Починаючи з 1981 р. до складу так званого стандартного кошика входять п'ять валют: долар США – 42%, німецька марка – 19%, французький франк, єна та фунт стерлінгів – по 13%. Реальна практика валютних відносин, які здійснювалися згідно з Кінгстонською угодою, не підтвердила можливості повного витіснення долара з ключової міжнародної валюти. З іншого боку, після 1981 р. адміністрації президента США Р. Рейгана вдалося здійснити стабілізаційні заходи, які сприяли зміцненню міжнародних позицій долара.

Тому в чинній валютній системі долар залишається реальною основою валютно-фінансового механізму. Американська валюта обслуговує близько 2/3 міжнародних розрахунків. Зважаючи на це, можна констатувати, що Ямайська система функціонує за принципами не паперово-валютного (як це передбачалося угодою), а паперово-доларового валютного стандарту.

Метою запровадження СДР було створення універсальної світової валюти, яка замінила б золото та долари США у міжнародних розрахунках та державних резервах. Однак плани створення універсальної валюти на базі СДР не були реалізовані.

Це пояснюється тим, що МВФ та інші міжнародні організації не змогли набути достатнього впливу для ефективного регулювання світової валютної та фінансової системи.

У той самий час право вибору режиму валютного курсу скористалося повністю. 19 провідних держав, включаючи США, Канаду, Велику Британію та Японію, прийняли співвідношення валют, яке залежить від попиту та пропозиції на ринку.

Формування відповідних інституційних структур та принципів функціонування Ямайської валютної системи не завершено. Їх коригують, наповнюють новим змістом відповідно до змін у міжнародних економічних відносинах.

Одна з суттєвих особливостей Ямайської валютної системи полягає в тому, що вона розвивалася на засадах поліцентризму або валютного «плюралізму», тобто взаємодії в рамках єдиної системи локальних (регіональних) валютних структур. Підкоряючись загальним принципам, що визначаються МВФ, регіональні валютні структури одночасно розвиваються і власними функціональними принципами.

Європейська валютна система, заснована ще у перші повоєнні роки, є результатом і водночас одним із важливих інструментів європейської інтеграції. Вона пройшла кілька етапів розвитку.

На першому етапі валютні угоди між країнами Західної Європи полягали переважно на двосторонній основі. З цих угод здійснювалися взаємне регулювання платіжних балансів, безготівкові розрахунки, обов'язковий залік взаємних вимог і зобов'язань, пільгове кредитування. Так, протягом 1947-1950 років було укладено понад 400 валютно-клірингових угод, на які припадало майже дві третини внутрішньо-європейського товарообміну.

Наступним, вищим етапом валютних відносин, стало функціонування 1950-1958 рр. Європейського платіжного союзу (ЄПС), що розвивався на багатосторонній кліринговій основі. Цей союз об'єднував 17 країн Західної Європи. Розрахунки у межах здійснювалися з допомогою умовної грошової

одиниці – епуніта, яка за золотому змісту прирівнювалася до 1 дол. Ця одиниця стала зразком європейської валютної одиниці.

Підписання в 1957 р. Римського договору про створення Європейської Економічної Співдружності (ЄЕС) розпочало наступний етап у розвитку валютних відносин.

31 січня 1959 р. почав функціонувати Європейський валютний союз (ЄВС), у якому продовжували співпрацю всі 17 країн, що входили до колишнього ЄПС. Згодом із структури ЄВС виділився Валютний союз країн - учасниць Спільного ринку. Програму створення цього союзу було розроблено спеціальною комісією, яку очолював колишній прем'єр-міністр Люксембургу П. Вернер. Після ухвалення у 1971 р. цієї програми Радою Міністрів ЄВС, зазначений документ отримав назву «План Вернера», реалізація якого мала важливе значення у розвитку не лише європейських, а й світових валютних відносин.

Новий етап європейської валютної інтеграції пов'язаний із трансформацією Європейського валютного союзу у Європейську валютну систему.

Суть розвитку зазначених процесів визначалася реалізацією пропозицій голови Комісії Європейського Союзу (ЄС) Ж. Делора, які після їх схвалення у 1989 р. Радою ЄС отримали назву «План Делора». Він представляв собою програму створення єдиного політичного, економічного та валютного союзу країн-членів ЄЕС та передбачав поетапну трансформацію Європейського валютного союзу в європейську валютну систему – не просто глибоку валютну інтервенцію, а створення спільного для країн-членів Європейського центрального банку та заміну у перспективі національних грошових одиниць єдиною валютою.

План Делора передбачав:

- проведення єдиної валютної політики країн-членів ЄЕС;
- посилення позицій ЕКЮ та заміна у перспективі національних грошових одиниць єдиною валютою співдружності;

- координування економічної, бюджетної та податкової політики країн з метою стримування інфляції, стабілізації цін, обмеження дефіциту державного бюджету;
- створення Європейського валютного інституту у складі керуючих центральних банків та членів директоратів з метою координації монетарної політики країн.

Важливою подією на шляху реалізації «Плану Делора» стало підписання в лютому 1992 р. в Маастрихті (Нідерланди) Маастрихтської угоди, яка визначила інституційні та правові основи фонду ЄВС.

Угодою визначено основні передумови освіти ЄВС: здійснення країнами ЄС повної необмеженої конвертованості національних валют, повної лібералізації руху капіталів, інтеграції банківських та інших фінансових ринків, жорсткої фіксації (без граничних припущень) валютних курсів.

Під час створення ЄС перехід до єдиної валюти не передбачався. Однак після розпаду Бреттон-Вудської системи стало актуальним запровадження єдиної європейської валюти. У 1972 році Рада міністрів Європейського Союзу ухвалила рішення про обмеження коливання курсів основних валют у певному коридорі, який отримав назву «європейська валютна змія».

У 1979 р. «Європейська валютна змія» була замінена на Європейську валютну систему з власною резервною валютою ЕКЮ (European Currency Unit). ЕКЮ визначалася на базі валютного кошика 12 країн ЄС, взятих із питомою вагою, пропорційною часткою цих держав у ВВП Європейського Союзу. До 1992 р. ЕКЮ залишалася умовною розрахунковою одиницею.

У грудні 1991 р. було підписано Маастрихтський договір, який передбачав трьох етапну процедуру створення єдиного європейського економічного та валютного простору на базі євро.

Перший етап (01.07.1990 – 31.12.1993 рр.) – підготовчий. Основним підсумком першого етапу, що завершився на початку 1994 р., стала ратифікація Маастрихтської угоди всіма країнами-учасниками; повна лібералізація у межах ЄС міграції капіталу; здійснення системи заходів, вкладених у наближення

темрів інфляції рівня країн, мають сприятливі при цьому показники; скорочення бюджетних дефіцитів, знято обмеження на вільний рух капіталів у Європейському Союзі та реалізовано національні програми наближення грошових та бюджетних політик.

Другий етап (01.01.1994 – 31.12.1998 рр.) – розглядався як перехідний до повного завершення процесу становлення ЄЕС. На другому етапі, який розпочався навесні 1994 р., передбачалося створити основні органи та виконавчі структури ЄВС. Цей етап розглядався як перехідний до завершення процесу становлення ЄВС. На початку другого етапу передбачалося сформувати Європейську систему центральних банків на кшталт Федеральної резервної системи США – «Єврофед». Її функції полягали у посиленні координації грошово-кредитної політики, здійсненні контролю за розвитком системи ЕКЮ.

Засновано Європейський валютний інститут (що став прообразом Європейського центрального банку), сформовано критерії входження до європейського валютного союзу. Проведено підготовку до запровадження єдиної валюти – євро. У результаті цього етапу у травні 1998 р. у валютний союз увійшли 11 країн Європи: ФРН, Франція, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Данія, Іспанія, Ірландія, Португалія, Італія та Австрія.

Були сформовані критерії входження до Європейського валютного союзу залежно від ступеня реального зближення (конвергенції) країн-учасниць, які стосуються цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та процентних ставок за комплексом певних показників, а саме:

- інфляція може перевищувати рівень, який існує у трьох країнах-членах із найстабільнішими цінами (не більше ніж на 1,5%);
- розмір бюджетного дефіциту має перевищувати 3% внутрішнього валового продукту (ВВП) цієї країни;
- рівень процентних ставок за довгостроковими кредитами може перевищувати рівень трьох найнижчих пунктів ставок у країнах ЄС не більш як на 2%;

– коливання обмінних курсів національних валют (за відсутності девальвації за попередні два роки) допускаються в межах, встановлених для ЄС ($\pm 2,25$).

Учасниками ЄВС стали країни, економіка яких відповідає певним критеріям. У результаті цього етапу у травні 1998 року у валютний союз увійшли 11 країн Європи: ФРН, Франція, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Данія, Іспанія, Ірландія, Португалія, Італія та Австрія.

Учасниками ЄВС стали країни, економіка яких відповідає зазначеним критеріям. Решта країн, які не приєдналися до ЄВС у момент його створення, можуть зробити це після перевірки на конвергенцію.

Третій етап (1999-2002 рр.) перехід до євро. Почали функціонувати Європейський центральний банк (ЄЦБ) та система європейських центральних банків. Для валют країн-членів ЄВС під час переходу до євро було встановлено фіксований валютний курс як однієї до іншої, так і євро, а також в ЕКЮ (курс обміну ЕКЮ до євро становив 1:1), який не підлягає перегляду.

З 01.01.1999 року по 31.12.2001 року євро було введено у безготівковий обіг, з 01.01.2002 року до 01.07.2002 року – у готівку країн-членів ЄВС.

Встановлення валютного союзу є заключною ланкою комплексної загальноекономічної інтеграції країн ЄЕС, розпочатої ще 1957 року Римською угодою.

1.4. Кредитна система та її основні елементи

Другою невід’ємною складовою фінансово-кредитної системи є кредитна система – сукупність усіх кредитних відносин та інститутів, якими реалізуються ці відносини.

Поняття «кредитна система» використовується у широкому та вузькому значенні слова. Так, у широкому значенні кредитна система – це сукупність кредитних відносин, форм кредиту, методів кредитування та кредитних установ, а у вузькому – сукупність кредитних установ країни.

Кредитні відносини складаються при мобілізації тимчасово вільних коштів їх власників (підприємств, організацій, держави, населення) та тимчасове використання цих коштів на умовах повернення та платності.

Кредитна система, як і фінансова система, щодо фінансів, розвиває і конкретизує поняття кредиту.

Кредитні системи розвинених країн мають різну структуру, а й загальні риси.

Організаційна структура кредитної системи складна та неоднорідна, але в більшості зарубіжних країн вона включає такі основні яруси:

- I рівень – центральний банк (емісійний);
- II рівень – комерційні банки (універсальні та спеціалізовані);
- III рівень – спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові установи та поштово-ощадні установи.

Загалом структура кредитної системи представлена на рис. 1.4.

Головною ланкою кредитної системи у країні є банківська система.

Банківська система - організаційна сукупність банків різних видів та їх взаємозв'язку, які діють у країні відповідно до національного законодавства та виконують основну масу кредитних та фінансових операцій.

Банк – це фінансовий посередник, кредитно-фінансова установа, установа, яка створена для здійснення сукупності таких операцій (так званих банківських операцій): залучення вільних коштів власників та розміщення їх від свого імені на умовах повернення, платності, терміновості та забезпеченості. А також для відкриття та обслуговування розрахунків своїх клієнтів з метою здійснення розрахунків.

Основне завдання банку – здійснювати посередництво у розміщенні коштів від кредиторів до позичальників.

На відміну від банків, основна діяльність (тобто та, яка є основним предметом діяльності та приносить основну частину доходів) спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ пов'язана з наданням фінансових

послуг, які не є банківськими, але вони можуть виконувати окремі банківські операції відповідно до законодавством.

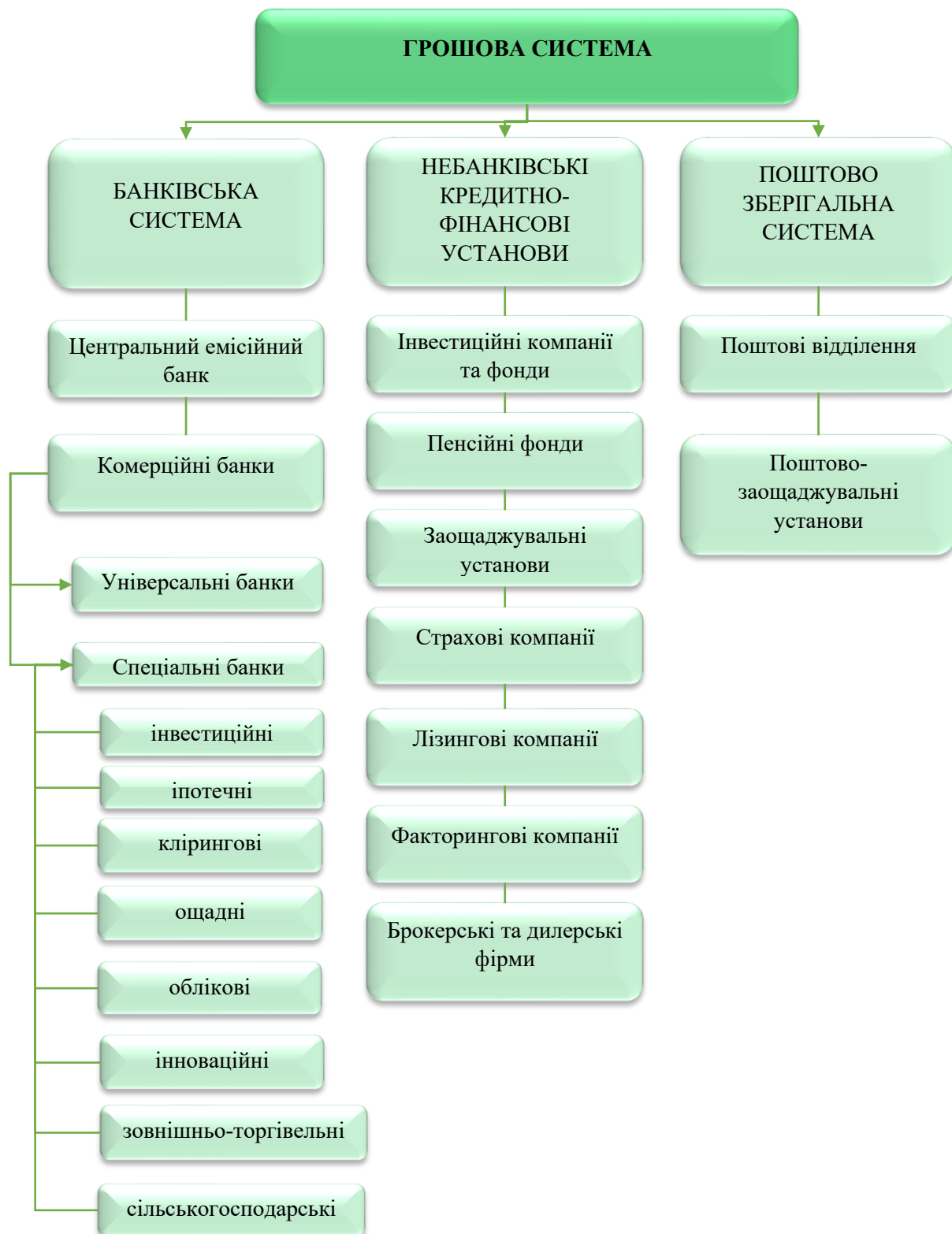

Рис. 1.4. Кредитна система країн із розвинуеною економікою.

У світовій практиці історично відомі три види національних банківських систем:

- однорівнева (централізована монобанківська система);
- дворівнева банківська система;
- трирівнева банківська система.

Однорівнева система – це система, побудована на принципах планового ведення господарства, кошторисного планування і фінансування. Головним завданням банків у цієї системи є не кредитування, а фінансування народного господарства. Така система передбачає лише горизонтальні зв'язки між банками, універсалізацію їх операцій і функцій. Тут усі банки країни (у тому числі й центральний банк) перебувають на одному рівні, виступають як рівноправні агенти, виконують практично аналогічні функції з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтів, або всі вони є державними відділеннями центрального банку. Така система характерна для країн з адміністративно-командним, тоталітарним режимом управління.

На сучасному етапі у переважній більшості країн з ринковою економікою створені й активно розвиваються *дворівневі банківські системи*, де на першому рівні функціонує центральний банк країни, на другому – комерційні банки. При цьому небанківські фінансові установи підпорядковуються окремому регулятору. Центральний банк організовує і контролює грошовий обіг у країні, тобто проводить державну емісійну і валютну політику і є основою резервної системи. Другий рівень утворюють самостійні, але підконтрольні центральному банку неемісійні банки та різні кредитно-фінансові установи, клієнтами яких є підприємства, організації, населення.

Трирівнева банківська система відрізняється від дворівневої тим, що окремо виділяється третій рівень, до якого відносять кредитні установи небанківського типу (наприклад, фінансові та страхові компанії, інвестиційні фонди тощо). Найбільш типовими трирівневими кредитними системами є системи Швейцарії та Японії. Слід зазначити, що до кредитно-банківської системи Німеччини, Франції, США, крім банків, входять також різні кредитні установи – Федеральне відомство нагляду за кредитною справою (Німеччина). Комітети з банківської регламентації і кредитних установ, а також Банківська

комісія (Франція), Рада Керуючих Федеральної Резервної системи. Федеральний комітет відкритого ринку, Управління Контролера грошового обігу і Федеральна корпорація страхування депозитів (США). Особливістю є й те, що в США переважають приватні кредитно-фінансові інститути (акціонерні), а в країнах Західної Європи та Японії поряд з приватними значне місце посідають напівдержавні, державні і кооперативні кредитно-фінансові установи.

Якщо розглянути більш детально, то *першим рівнем* банківської системи є центральні банки, чи, як їх іноді називають, центральні емісійні банки, внаслідок закріпленого за ними монопольного права здійснення емісії законних платіжних засобів країни.

Центральні (емісійні) банки всіх країн світу виконують такі функції:

- емісія грошей, організація та контроль за грошовим обігом у країні;
- організація розрахунків;
- розробка грошово-кредитної політики та проведення монетарної політики (грошово-кредитної та валютної);
- банк банків та кредитор в останній інстанції, яка полягає у мобілізації та збереженні обов'язкових резервів комерційних банків, наданні їм кредитів рефінансування, розрахунково-касовому обслуговуванні комерційних банків;
- фінансовий агент уряду, за допомогою якого здійснюється розрахункове обслуговування держави та обслуговування державного боргу;
- збереження та управління золотовалютними резервами;
- валютне регулювання та контроль;
- регулювання банківської діяльності та банківський нагляд;
- міжнародна функція: представництво інтересів держави у центральних банках інших країн, міжнародних фінансово-кредитних установах та валютних організаціях.

Крім перерахованих функцій, центральний банк може здійснювати регулювання та нагляд за діяльністю небанківських кредитно-фінансових установ у межах повноважень, встановлених законодавством.

Однак, головним завданням центральних банків є забезпечення стійкості національної грошової одиниці та надійності функціонування комерційних банків.

За ознакою власності центральні банки поділяють на державні, акціонерні та змішані.

Державними центральними банками є Німецький Федеральний банк, Банк Англії, Банк Франції.

Яскравим представником акціонерних центральних банків є Федеральна резервна система США.

До змішаних центральних банків належать ті, в капіталі яких разом із державою бере участь і приватний сектор (Банк Японії).

Другий рівень банківської системи у розвиненій економіці складається з різноманітних видів комерційних банків, які здійснюють свою діяльність з метою отримання прибутку шляхом виконання банківських операцій та надання банківських послуг клієнтам. Комерційні банки можна об'єднати у дві групи: універсальні та спеціалізовані.

Універсальні комерційні банки крім традиційних банківських операцій, як правило, можуть виконувати широкий спектр банківських операцій та послуг (за винятком операцій, що належать до функцій центрального банку), обслуговувати численну та різноманітну клієнтуру. Їх називають ще «супермаркетами фінансового ринку».

Між універсальними комерційними та спеціалізованими банками немає якихось великих розбіжностей. Їхня діяльність переплітається і виявляється у співробітництві за одними операціями і в конкуренції – за іншими. Масштаби такого суперництва протягом певного часу в деяких країнах обмежувалися фінансовим законодавством.

У більшості країн Західної Європи такі обмеження скасовані, і банки другого рівня можуть надавати будь-які фінансові послуги на грошовому ринку.

Поряд з універсальними комерційними банками в розвинених країнах існує розгалужена мережа банків, які спеціалізуються на виконанні окремих

операцій на ринку або функціонують у вузькому секторі ринку, обслуговуючи окремі галузі економіки або окремі категорії клієнтів. Такі банки називаються *спеціалізованими*. Спеціалізація впливає характер всієї діяльності банку, визначаючи особливості побудови балансу, структури пасивів і активів, специфіку організації роботи з клієнтурою. Найпоширенішими видами спеціалізованих банків є інвестиційні, ощадні, іпотечні та еклірингові.

Банк набуває статусу спеціалізованого банку (крім ощадного) у разі, якщо більше 50 відсотків його активів складаються з активів одного типу. Для інвестиційного банку це означає, що основними його активами є емісія та розміщення цінних паперів, що здійснюються за рахунок грошових коштів приватних інвесторів. Зазвичай такі банки спеціалізуються на довгостроковому кредитуванні та фінансуванні різних галузей, переважно промисловості, транспорту та торгівлі. Іпотечний банк характеризується тим, що більша частина його активів розміщується під заставу землі або нерухомого майна. Іпотечні банки виконують кредитні операції, здійснюючи залучення та розміщення коштів під заставу нерухомості, а також мобілізують кошти через випуск спеціальних цінних паперів. Розрахунковий (кліринговий) банк визначається через активи, що розміщуються на клірингових рахунках.

Банк набуває статусу спеціалізованого ощадного банку, якщо більше 50 відсотків його пасивів складають вклади фізичних осіб.

Окрім банків, до кредитної системи також входять спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні інститути, які, не маючи статусу банків, виконують окремі банківські функції або обслуговують певні галузі. Ці інститути доповнюють діяльність комерційних банків і зазвичай займаються кредитуванням низькоприбуткових і ризикованих галузей економіки, таких як сільське господарство, житлове будівництво, малий бізнес, зовнішня торгівля тощо. Вони також надають кредити на пільгових умовах.

Ці інститути домінують у відносно вузьких секторах ринку та мають, як правило, специфічну клієнтуру. Вони не виконують всіх основних банківських функцій, а найбільш важливою рисою, яка відрізняє їх від банківських установ,

є те, що їхня основна діяльність не пов'язана із здійсненням банківських операцій, а також їх вузька спеціалізація.

Сьогодні у всьому світі спостерігається тенденція до збільшення ролі небанківських фінансово-кредитних установ та послаблення ролі банків на грошових ринках.

У країнах з ринковими відносинами основними видами небанківських фінансово-кредитних інститутів є пенсійні фонди, страхові, інвестиційні, лізингові, факторингові та фінансові компанії, ощадні установи.

Пенсійні фонди – вид небанківського кредитно-фінансового інституту, що створюється приватними та/або державними установами, підприємствами для виплати пенсій особам. Які вносять пенсійні внески. Вільні кошти пенсійних фондів можуть бути інвестовані у фінансові активи, що приносять прибуток.

На відміну від загальнодержавної системи соціального страхування, що ґрунтується на стандартних умовах, система забезпечення робітників та службовців з пенсійних фондів підприємств дає можливість встановлювати особливі умови, зокрема інший пенсійний вік, систему внесків, яка враховує при нарахуванні пенсії весь заробіток, але не його частину. Пенсія може обчислюватися з урахуванням заробітку кілька місяців перед виходом пенсію, залежно від стажу роботи.

У пенсійних фондах акумулюються чималі кошти, які інвестуються переважно у акції приватних компаній, як у національному, і на міжнародних ринках позичкових капіталів. Пенсійні фонди є самостійною ланкою західної грошово-кредитної системи. Уряд заохочує розвиток пенсійних фондів, тому що частина їх резервів розміщується в коротко- та довгострокових державних цінних паперах.

Страхові компанії - вид небанківського кредитно-фінансового інституту, для якого характерна особлива форма залучення коштів – продаж страхових полісів.

Надходження від страхових премій та активних операцій перевищує суму страхових виплат, що дає можливість страховим компаніям здійснювати

інвестиції. Порядок інвестицій страхових компаній установлюється національним страховим законодавством.

Страхові підприємства поділяються на підприємства, що здійснюють страхування населення, і підприємства, здійснюють страхування майна.

Кошти страхових організацій складаються із статутного фонду, поточних надходжень страхових операцій та фондів спеціального призначення.

Кошти акціонерної страхової компанії формуються у вигляді об'єднання індивідуальних капіталів окремих підприємств, організацій та приватних осіб. Під час створення акціонерного товариства, кожен акціонер повинен внести певну грошову суму. Участь окремого акціонера в акціонерній компанії виражається у володінні ним акціями, що дають декларація про отримання пропорційної частини доходу. Акціонерні компанії, на відміну взаємних, застосовують тверді тарифи.

Взаємні страхові компанії займаються купівлею обладнання, машин, транспортних засобів, дорогих споруд виробничого призначення та наданням їх в оренду з правом подальшого викупу.

Інвестиційні компанії (фонди) - вид небанківського кредитно-фінансового інституту, який акумулює кошти інвесторів шляхом емісії власних цінних паперів та вкладає їх у цінні папери інших підприємств та нерухомість, здійснюють інші операції з цінними паперами.

Прибуток інвестиційних фондів утворюється як різниця між доходами на операції з цінними паперами та виплатами, що здійснюються фондами на власні акції.

Отже, інвестиційні компанії є посередниками між позичальником та індивідуальним інвестором. Вони купують, зберігають та продають цінні папери з метою отримання прибутку на вкладений капітал.

Доходи, отримані у вигляді відсотків та дивідендів, крім адміністративно-господарських витрат, що формують прибуток інвестиційних компаній, що розподіляється серед акціонерів (пайовиків). Прибуток, отриманий від підвищення біржового курсу цінних паперів, зараховується до резерву.

Лізингові компанії - вид небанківського кредитно-фінансового інституту, який спеціалізується на купівлі основних засобів виробництва та наданні їх у тимчасове користування орендарю, який поступово сплачує лізинговій компанії вартість взятого в оренду майна.

Факторингові компанії – вид небанківського кредитно-фінансового інституту, що спеціалізується на купівлі дебіторської заборгованості клієнтів, пов'язаної із постачанням товарів чи наданням послуг. Фінансові компанії є специфічним видом небанківських кредитно-фінансових інститутів, що спеціалізуються на наданні кредитів у певних галузях або на реалізації окремих видів кредитних послуг, таких як споживчі, інвестиційні кредити тощо. Вони також здійснюють різноманітні фінансові операції, спрямовані на задоволення потреб конкретних сегментів ринку та забезпечення фінансової підтримки для різних категорій клієнтів.

Вирізняють такі види фінансових компаній:

- по кредитуванню продажу на виплат споживчих товарів тривалого користування – надають позички не безпосередньо споживачам, а купують їх зобов'язання у роздрібних торговців та дилерів зі знижкою (як правило, 7-10%);
- займаються обслуговуванням систем комерційного кредиту – надають аванси фірмам, які відвантажують товар, одержуючи у своїй право вимоги щодо боржника (покупця);
- надають дрібні позички індивідуальним позичальникам під високий (лихварський) відсоток.

Джерелом їх кредитних ресурсів є кредити комерційних банків та капітали, які мобілізуються через випуск та розповсюдження власних цінних паперів. Також ресурси фінансових компаній формуються за рахунок термінових депозитів (зазвичай 3-6 міс.). Вони акумулюють кошти промислових та торгових фірм, деяких фінансових установ та меншою мірою – населення. Фінансові компанії платять вкладникам вищі відсотки, ніж комерційні банки.

Ощадні установи - вид небанківського кредитно-фінансового інституту, що спеціалізується на залученні коштів фізичних осіб і без участі кредитної системи не може розглядатися та функціонувати як інвестиційний капітал.

Позиково-ощадні асоціації також відносяться до ощадних установ. Вони організовані як кооперативи. Їхній капітал створюється за рахунок продажу клієнтам особливих сертифікатів, які викуповуються за номіналом на першу вимогу власника та приносять дохід у формі відсотка. Ці сертифікати аналогічні до термінових вкладів. Як і у взаємно-ощадних банків, значна частина капіталів асоціацій вкладена в іпотеки під заставу житла.

Кредитні спілки – кооперативи, організовані з метою акумуляції заощаджень своїх членів та їхнього взаємного кредитування. Вони об'єднують осіб, які працюють на тому самому підприємстві, є членами однієї профспілкової організації або просто проживають в одній місцевості. Їх кошти складаються із вступних внесків та вкладів членів спілки, а також позичок комерційних банків. Кошти використовуються для кредитування членів спілки. Такі установи мають статус некомерційних організацій та відповідні пільги щодо оподаткування. Це дає можливість забезпечити членам союзу більш високий рівень прибутковості на внески своїх членів та дешевше, ніж у комерційних банків, кредити.

Історично деякі з перелічених установ виникали там, де утворювалися ніші у задоволенні попиту окремі види фінансового обслуговування. Особливого поширення вони набули у таких сферах, як залучення дрібних заощаджень, кредит під заставу землі та нерухомості, споживчий кредит, кредит сільськогосподарським виробникам, операції з фінансування та розрахунків у зовнішній торгівлі, інвестування капіталу та розміщення цінних паперів промислових компаній.

1.5. Грошово-кредитна політика

Грошово-кредитна (монетарна) політика – це сукупність заходів держави у сфері грошового обігу, які спрямовані на регулювання економічного

циклу, стабілізацію цін, процентних ставок і валютного курсу з метою забезпечення повної зайнятості та економічного зростання.

Грошово-кредитна політика покликана стимулювати ділову активність в умовах депресії та пригнічувати економічні процеси за «перегріву» кон'юнктури, хоча реальне досягнення цього є справою надто складною. У загальному вигляді завдання монетарної політики полягає у створенні умов, за яких економічні агенти, реалізуючи свободу вибору, здійснювали б дії, що збігається з цілями економічної політики держави.

В основу реалізації грошово-кредитної політики багатьох країн було покладено так званий принцип компенсаційного регулювання, який базується на поєднанні двох протилежних комплексів заходів, що застосовуються на різних фазах економічного циклу. Виходячи з теоретичних концепцій, які є основою для проведення грошово-кредитної політики, основним об'єктом грошово-кредитного регулювання є сукупна грошова маса, від розміру якої залежить динаміка основних показників розвитку економіки.

У зв'язку з цим залежно від стану господарської кон'юнктури центральний банк може реалізовувати два основні типи грошово-кредитної політики, що справляють взаємно протилежний вплив на динаміку грошової маси:

– *рестрикційна грошово-кредитна політика* (політика «дорогих грошей») – спрямована на обмеження обсягу кредитних операцій, підвищення рівня процентних ставок і гальмування темпів зростання грошової маси в обороті. Така політика застосовується як з метою згладжування різких коливань фаз економічного циклу, так і з метою боротьби з інфляцією та для стабілізації грошової системи;

– *експансійна грошово-кредитна політика* (політика «дешевих грошей») – супроводжується розширенням обсягів кредитних операцій, зниженням рівня процентних ставок і загальним зростанням грошової маси.

Політика грошової експансії застосовується з метою подолання спаду виробництва та пожвавлення ділової активності стимулюванням інвестиційних процесів та збільшенням платоспроможного попиту на товари і послуги.

Суб'єктом грошово-кредитної політики виступає держава, яка регулює цю сферу через свої представницькі органи – центральний банк і відповідні урядові структури – міністерства фінансів чи казначейства, органи нагляду за діяльністю банків і контролю за грошовим обігом, інституції зі страхування депозитів та інші установи. Визначальна роль у здійсненні грошово-кредитного регулювання належить центральному банку.

Об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, є:

- пропозиція грошей;
- процентна ставка;
- валютний курс;
- швидкість грошового обігу;
- рівень інфляції;
- частина економічної політики держави, сукупність законодавчих і нормативних актів, бюджетно-податкових та інших монетарних інструментів інститутів і заходів державної влади, які, згідно із законодавством, мають повноваження щодо формування та використання фінансових ресурсів держави і регулюють фінансово-кредитні потоки у сферах економіки відповідно до стратегічних і тактичних цілей державної економічної політики;
- одне зі знарядь державного втручання в економіку з метою її регулювання та спрямування її розвитку відповідно до цілей і соціально-економічної доктрини;
- продовжувана державою генеральна лінія дій, система заходів у галузі управління грошово-кредитними процесами і складова частина загальної економічної політики держави

Інструменти грошово-кредитної політики – операції на відкритому ринку, управління обов'язковими резервами, облікова політика.

Операції на відкритому ринку – купівля та продаж уповноваженими установами держави її цінних паперів. Купівля державних цінних паперів

спричиняє додаткову грошову емісію. Продаж державних цінних паперів знижує обсяги грошової маси, що перебуває в обігу.

Управління обов'язковими резервами – зміна норми обов'язкового резервування банківських депозитів. Зменшення норми обов'язкового резервування призводить до збільшення ліквідності банківських активів. Збільшення норми обов'язкового резервування призводить до зменшення можливостей комерційних банків до кредитування.

Облікова політика – зміна норми відсотка при наданні позик центральним банком комерційним банкам. Такий кредит надається комерційним банкам під заставу державних цінних паперів. Через зміну облікової ставки на грошовому ринку збільшується або зменшується пропозиція кредитних ресурсів.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність поняття «грошова система»?
2. З яких елементів складається фінансова система?
3. Які типи фінансових систем?
4. Які основні складові входять до структури кредитної системи.
5. Охарактеризуйте типи банківських систем.
6. Які особливості структури банківських систем у більшості розвинених країн?
7. У чим складаються відмінності між універсальними та спеціалізованими банками?
8. Які існують види спеціалізованих банків у розвинених країнах?
9. Що таке валюта?
10. Охарактеризуйте поняття «валютна система».
11. У чому необхідність і передумови створення валютних систем?
12. Які види валютних систем?
13. Яку структуру має національна валютна система?
14. Які елементи входять до складу світової валютної системи?
15. Які етапи пройшла світова валютна система у своєму розвитку?

16. Охарактеризуйте принципи Паризької валютної системи.
17. На яких засадах було побудовано Генуезьку валютну систему?
18. Чому Бреттон-Вудську валютну систему називають золотодоларовим стандартом?
19. Які характерні риси властиві Ямайській валютній системі?
20. Що таке спеціальні права запозичення (СПЗ, СДР)?

ТЕМА 2. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ США

Мета: розглянути основні етапи розвитку грошової системи США, еволюцію та структуру сучасної кредитної системи США, будову Федеральної системи США та функції її основних ланок, види комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ США та особливості їх функціонування.

2.1. Еволюція грошово-кредитної системи США

2.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин США

2.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи США

Ключові терміни і поняття: Долар США, банкноти штатів, грінбеки, казначейські квитки Сполучених Штатів, національні банкноти, золоті сертифікати, срібні сертифікати, Акт про золотий стандарт, Федеральний резервний акт, Закон Гласса-Стіголла, банки штатів, національні банки, Федеральна резервна система (ФРС), Рада керуючих, федеральні резервні банки, Федеральний комітет відкритого ринку, Федеральна консультативна рада, комерційні банки-члени ФРС, ощадно-позичкові асоціації, ощадно-позичкові інститути, взаємно-ощадні банки, взаємні фонди ринку.

2.1. Еволюція грошово-кредитної системи США

Важливу роль в еволюції і формуванні сучасної грошово-кредитної системи США відіграли два компоненти:

- металевий обіг на основі благородних металів (золотомонетний обіг як основа грошової системи проіснував у США майже півтора століття). Це менше, ніж у європейських країнах, оскільки власна грошова система в американській державі почала формуватися тільки наприкінці XVIII ст.;
- кредитний обіг на базі банкнот федеральних резервних банків (діє досі).

Роком народження американської національної валюти вважається 1785-й, коли рішенням Конгресу США національною грошовою одиницею було визначено долар США. Перші долари США почали карбувати у 1794 році. Долар

був введений у обіг у вигляді срібної монети із вмістом срібла: 1\$= 24,34 г чистого срібла.

У 1792 році в США був встановлений біметалізм у вигляді системи подвійної валюти: долар карбувався із золота та срібла було встановлено срібний вміст долара – 84,057 г чистого срібла та золотий вміст долара – 1,6 г чистого золота, а також співвідношення обміну між срібними та золотими монетами (1792 р. – 15:1, 1834 р. – 16:1).

Грошовий обіг обслуговувався банкнотами штатів – основним видом готівки, які перебували в обігу США. До 1865 року вони випускалися банками штатів – приватними комерційними банками, які провадили діяльність на основі чартеру (документу, що поєднує функції банківського статуту та ліцензії), отриманого від відповідних урядів штатів.

Грошова система, що склалася, мала значніші недоліки:

- законодавчо встановлене співвідношення обміну між срібними та золотими монетами, як правило, не відповідало ринковій вартості золота та срібла. Це призводило до того, що недооцінені монети осідали у скарби або вивозилися за кордон з метою реалізації за ринковим курсом та зникали з обігу. Внаслідок цього у другій третині XIX століття срібний долар був витіснений з обігу, а готівкові платежі здійснювалися переважно золотими грошима та розмінною монетою;

- також гострою була проблема відсутності клірингу, тобто системи взаємного погашення банкнот різних штатів та обміну їх на повноцінні (золоті та срібні) гроші. Право обміну банкнот штату на повноцінні гроші мав лише банк, який емітував ці банкноти;

- спостерігалася велика кількість та різноманітність банкнот штатів: у 1861 році в обігу перебувало понад 7000 видів банкнот, які випускалися 1601 банками штатів. Як наслідок виникала плутанина, створювалися сприятливі умови для шахрайства, виникнення та зростання інфляції.

До 1863 року США не мали чітко структурованої системи грошової емісії, хоча в цей період уряд робив кілька спроб упорядкування та централізації

процесу емісії грошових знаків.

Поява банкнот у складі грошової системи США припадає на кінець XVIII ст. (період громадянської війни 1861 – 1865 рр.). 1863 р. було прийнято федеральний закон про створення національної банківської системи (Федеральної резервної системи). Згідно з цим законом виключне право емісії банкнот надавалося федеральним резервним банкам.

Найбільшу питому вагу золоті монети мали у складі готівкового грошового обігу США до початку Громадянської війни. У 1860 році їх частка досягла майже половини готівкової грошової маси. Під час війни, коли було скасовано вільний обмін паперових грошей на золото, а емісія незабезпечених паперових грошей різко зросла, населення почало зберігати золоті монети як скарби. Внаслідок цих змін, до часу повоєнного відновлення економіки в 1870 році частка золотих монет у готівковому обігу знизилась до близько 10%. Максимальний рівень питомої ваги золотих монет був досягнутий у 1900 році, коли їх частка перевищила 29%. Після цього відзначався лише поступовий спад.

Значним кроком у зміцненні грошової системи США та упорядкуванні емісії грошей стало законодавче введення золотого стандарту в 1900 році, який залишався в силі до 1934 року.

Оснoву кредитної системи США становить Федеральна резервна система (ФРС), створена 1913 р. законом про Федеральну резервну систему.

На момент ухвалення закону про Федеральну систему (ФРС) США функціонували 20.000 банків, у тому числі 7000 були емісійними національними банками, інші ж діяли за законами своїх штатів і мали права на емісію банкнот.

Падіння ролі золотих монет у готівковому обігу до початку XX століття є об'єктивним процесом, зумовленим змінами у складі грошової системи під впливом економічного розвитку країни. У цей період відзначалося зростання кількості розрахунків через банки з використанням кредитних інструментів, водночас частка банкнот у складі готівкового обігу збільшувалась. Золоте забезпечення банкнот мало значний вплив на становлення та розвиток грошово-кредитної системи США наприкінці XIX – на початку XX століття.

Під час Великої депресії 1929–1933 років Федеральна резервна система виявилася нездатною впоратися з хвилею банкрутств і економічною депресією, а також забезпечити банківську систему ліквідними коштами, що було насамперед зумовлено відсутністю послідовного керівництва та єдиної грошово-кредитної політики.

У цей період президент США Франклін Делано Рузвельт, через 48 годин після своєї інавгурації, виступив з законодавчою ініціативою щодо закриття всіх банків, проголосивши «банківські канікули» до відновлення їх стабільності. Однак ця ініціатива не була схвалена Конгресом США.

Внаслідок банківських реформ 1933–1935 років, відповідно до Акту Гласса-Стіголла (Glass-Steagall Act), прийнятого у 1933 році, було проведено реорганізацію структури Федеральної резервної системи (ФРС), розширено її повноваження та змінено функції, що сприяло подальшій централізації банківської системи США. Зокрема:

- всі банки штатів із депозитами, що перевищують \$1 млн, були зобов'язані стати членами ФРС.
- було створено Раду керуючих – центральний орган ФРС, який зосередив у своїх руках управління основними аспектами грошово-кредитної політики, зокрема обліковою політикою, операціями на ринку та політикою обов'язкових резервів. Раді керуючих було надано право встановлювати облікові ставки, затверджувати склад Ради директорів федеральних резервних банків, а також визначати норми обов'язкових резервів для комерційних банків-членів ФРС та нормативи кредитування під цінні папери.
- з метою контролю та оперативного проведення операцій на відкритому ринку було створено Федеральний комітет відкритого ринку.
- було введено страхування депозитів, а також створено у 1933 році Федеральну корпорацію страхування депозитів (FDIC), яка мала на меті забезпечення державних гарантій безпеки заощаджень клієнтів та їх повернення на першу вимогу за певних умов. З початку роботи ФКСД (1 січня 1934 року)

жоден вкладник депозитного рахунку не втратив жодної частини своїх застрахованих заощаджень у разі банкрутства банку.

- з 1933 року, відповідно до Акту Мак-Феддена (McFadden Act) 1927 року, який був замінений у 1933 році, банкам було дозволено створювати філії в межах штатів, де вони мали головні офіси.

- комерційним банкам було заборонено здійснювати будь-які операції з цінними паперами, окрім операцій з державними цінними паперами та брокерської діяльності за дорученням клієнтів. Також було заборонено здійснювати операції з нерухомістю та страхуванням. Крім того, банки не могли бути афілійованими з компаніями, що працюють на ринку цінних паперів, або зі страховими компаніями.

- фірми, що здійснюють діяльність на ринку цінних паперів, не мали права залучати депозити, а їх директори, керівники та співробітники не мали права обіймати керівні посади у комерційних банках.

Як наслідок прийняття Акту Гласса-Стіголла, банківська система США перетворилася на сегментовану, в якій було встановлено обмеження щодо операцій комерційних банків з цінними паперами та інших операцій з високим ступенем ризику. Приватні банки переважно перетворилися на інвестиційні. Великі банки залишилися універсальними (з урахуванням встановлених обмежень), а інвестиційну справу передали дружнім фірмам і тим самим зберегли контроль за цією сферою.

Після Другої світової війни регулювання банківської діяльності перебувало під значним впливом уряду Сполучених Штатів, що відображалось в законах, ухвалених Конгресом США.

У 1946 році було прийнято Закон про зайнятість (The Employment Act of 1946), який покладав відповідальність за забезпечення цінової стабільності та максимальної зайнятості на федеральний уряд. Закон також мав на меті сприяння розвитку конкурентоспроможного підприємництва та підтримки рівня добробуту американських громадян.

У 1951 році було підписано Угоду між Федеральною резервною системою (ФРС) та Казначейством (Accord of 1951). Ця угода проголосила незалежність ФРС від федерального уряду, який традиційно прагнув використовувати Федеральний резерв як свою касу, забезпечуючи підтримку урядових позик навіть у періоди стагфляції (поєднання високої інфляції та економічної рецесії).

У 1956 році був ухвалений Закон про банківські холдингові компанії (The Bank Holding Company Act of 1956), який встановлював нагляд за банками чи фінансовими групами, що створювали банківські або нефінансові холдингові компанії. Закон також забороняв банківським холдингам купувати цінні папери певних нефінансових компаній, що голосують, та брати участь у більшості небанківських операцій. Ці обмеження та заборони діяли до 1994 року, коли було ухвалено Закон Рігла-Ніла.

У 1977 році був прийнятий Закон про реформу ФРС (Federal Reserve Reform Act of 1977), який надав Федеральній резервній системі додаткові функції та зробив її більш відповідальною за дії у сферах монетарної та фіскальної політики. Закон вперше чітко визначив цінову стабільність як головну мету ФРС і вимагав від неї надання щоквартальних звітів Конгресу про динаміку грошових та кредитних агрегатів на наступний рік з помісячною розбивкою.

1978 р. Закон про міжнародну банківську діяльність (The International Banking Act of 1978) став дуже важливим законодавчим актом для грошово-кредитної системи США. Так, згідно із законом, усі філії та агенції іноземних банків, що діють на території США, надалі мають потрапляти під юрисдикцію американського банківського законодавства. Цей закон служив інтересам як ФРС, і великих американських банків, активно розширюють межі своїх транснаціональних операцій.

Значний вплив на діяльність комерційних банків мав Закон 1980 року «Про дерегулювання установ та контроль за грошовим обігом». Згідно з американським законодавством, до депозитних інститутів належать: комерційні банки-члени та не члени Федеральної резервної системи (ФРС), іноземні банки, ощадно-позичкові інститути, ощадно-позичкові асоціації, взаємно-ощадні банки

та кредитні спілки. Закон 1980 року ліквідував основний стимул для банків залишатися поза ФРС – нижчі вимоги до банківських резервів, значно розширивши сферу контролю ФРС та створивши рівні умови для конкуренції серед депозитних інститутів:

- для банків, які не є членами ФРС, іноземних банків та ощадно-позичкових інститутів було встановлено ті ж вимоги до обов'язкових резервів, як і для банків-членів ФРС;
- банкам, що не є членами ФРС, а також ощадно-позичковим інститутам було надано право позичати кошти у ФРС на рівних умовах з банками-членами ФРС;
- федеральні резервні банки отримали право стягувати плату з банків-членів ФРС за надані послуги, що сприяло підвищенню конкурентоспроможності інших кредитно-фінансових установ на ринку банківських послуг.

У 1982 році Конгресом США був ухвалений Закон Герна-Сент-Джермена (The Garn-St. Germain Act of 1982), який дозволив холдинговим компаніям купувати банки, що зазнали банкрутства, у будь-якій частині країни, за умови певних обмежень. З 1987 року ця практика була розширена, поширивши її також на банки, для яких регулятори виявили ознаки банкрутства.

У 1989 році, після кризи ощадних банків, було прийнято Закон про реформу, оздоровлення та контроль за фінансовими інститутами (Financial Institutions Reform, Recovery and Enforcement Act of 1989). Закон мав на меті підтримку неплатоспроможних ощадно-позичкових асоціацій (savings and loans, S&L) та реформування системи нагляду за їх діяльністю. В рамках закону було створено два фонди страхування депозитів, встановлено нові вимоги до величини капіталу ощадно-позичкових асоціацій і прописано правила відбору активів для інвестування в цінні папери.

У 1991 році було прийнято Закон про вдосконалення Федеральної корпорації страхування депозитів (The Federal Deposit Insurance Corporation Improvement Act of 1991), який надав Федеральній корпорації страхування

депозитів (FDIC) можливість позичати кошти безпосередньо з Казначейства, а також дозволив їй санувати неспроможні банки. Крім того, цей закон уповноважив FDIC оцінювати страхові премії на основі виявлених ризиків та встановлювати нові вимоги до капіталу банків.

З початку 1990-х років грошово-кредитна система США вступила в активний етап модернізації, що безпосередньо пов'язано з інтересами міжнародних (транснаціональних) фінансових інститутів та банківських холдингів. Ці інститути стали ключовими у сприянні ухваленню двох важливих законів країни: Закону Рігла-Ніла (The Interstate Banking and Branching Efficiency Act of 1994), відомого як закон Рігла-Ніла, який дозволив національним банкам відкривати відділення в кількох штатах, та Закону Гремма-Лінча-Блілея (The Financial Services Modernization Act of 1999), що стосувався модернізації фінансових послуг.

У листопаді 1999 року Конгрес США ухвалив Акт Грема-Лінча-Блілея (Gramm-Leach-Bliley Act), який змінив деякі положення Закону Гласса-Стіголла 1933 року, сприяючи посиленню конкуренції серед учасників фондового ринку США. Згідно з Актом Грема-Лінча-Блілея, були скасовані обмеження Гласса-Стіголла щодо афілійованості між банками, компаніями, що здійснюють діяльність на ринку цінних паперів, та страховими компаніями. Закон дозволив створювати фінансові холдингові компанії, які можуть бути власниками акцій банків, інвестиційних компаній та страхових фірм. Банки отримали можливість здійснювати операції на ринку цінних паперів через афілійовані з ними компанії, зареєстровані в Комісії Сполучених Штатів з цінних паперів та біржі (SEC). Крім того, були встановлені вимоги щодо реєстрації таких компаній у SEC як брокерів або дилерів, чого раніше банки були звільнені.

З метою забезпечення внутрішньої безпеки після терористичних атак 11 вересня 2001 року, Конгрес США ухвалив Закон про патріотизм (The USA PATRIOT Act), який включає положення щодо боротьби з міжнародним відмиванням грошей та попередження доступу терористів до фінансової системи США. Законодавчі зміни, що стосуються банківської діяльності, були внесені до

Акту про банківську таємницю (Bank Secrecy Act, BSA), прийнятого в 1970 році. Згідно з BSA, фінансові установи, що функціонують у США, зобов'язані вести облік великих операцій в іноземній валюті, накопичувати інформацію про осіб, які здійснюють ці операції, а також повідомляти про підозрілу діяльність, пов'язану з можливими порушеннями федерального законодавства, такими як відмивання грошей, фінансування тероризму та інші фінансові зловживання.

BSA також забороняє використання рахунків в іноземних банках для відмивання незаконно отриманих коштів або для ухилення від сплати податків у США та порушення законодавчих обмежень. Казначейство США несе головну відповідальність за розробку та реалізацію цих положень, делегуючи федеральним фінансовим регуляторним органам функцію моніторингу дотримання банками вимог BSA. Зокрема, нормативні акти Федеральної резервної системи США вимагають від банків розробити програми забезпечення відповідності вимогам BSA.

Під час перевірок банків, які є членами ФРС, а також філій та представництв іноземних банків, інспектори ФРС перевіряють виконання установами вимог BSA щодо ведення обліку та звітності, а також інших вимог щодо економічних санкцій, що застосовуються до окремих країн, як це визначено законодавством США.

Загальна структура сучасної кредитної системи США, що склалася сьогодні, представлена на рис. 2.1.

Федеральна резервна система – відповідає за здійснення монетарної політики, підтримання рівня ліквідності, надійності та стабільності банківської системи, підтримки та регулювання платіжної системи країни.

На першому рівні кредитної системи знаходиться Федеральна резервна система (ФРС).

На другому рівні - універсальні комерційні банки-члени та комерційні банки-не члени ФРС; банківські холдинги; філії, агентства та представництва іноземних банків

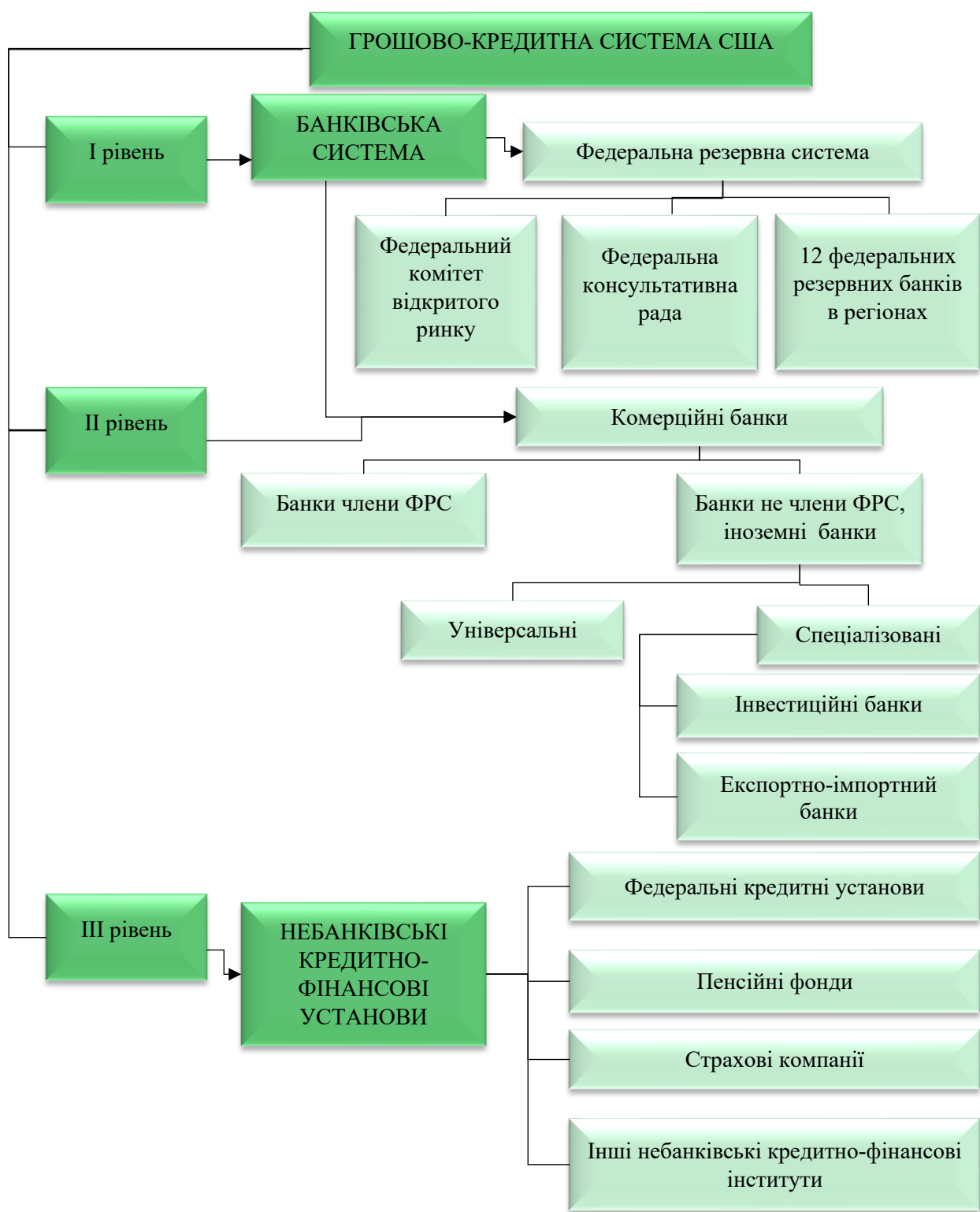

Рис. 2.1. Грошово-кредитна система США

На третьому рівні – спеціалізовані кредитно-фінансові установи: спеціалізовані комерційні банки (члени та не члени ФРС); ощадно-позичкові інститути та інші спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові установи.

2.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин США

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Федеральна резервна система США (Federal Reserve System (FRS)- Центральний банк США - була створена в 1913 році відповідно до Федерального резервного акту. Вся територія США було поділено на 12 округів, у кожному з яких було засновано федеральний резервний банк із капіталом щонайменше 4 млн. дол.

Головною функцією ФРС є формування та ведення монетарної політики, що визначає вартість грошей з економічної точки зору. Відповідальність за монетарну політику лежить на Раді Керуючих у взаємодії з Федеральним комітетом відкритого ринку. Здійснення монетарної політики проводиться

Рис.2.2. Будівля ФРС в Вашингтоні

шляхом зміни резервної ставки (ставка за федеральними фондами) та регулювання облікової (дисконтної) ставки.

Слід зазначити, зазвичай дисконтна ставка вище, ніж величина відсоткової ставки, за якою ФРС кредитує Американські банки.

Дисконтна ставка визначає вартість грошей за кредитування. Додатковим до основної функції ФРС дуже важливим напрямом діяльності цієї організації є збирання даних щодо стану економіки загалом та її окремих секторів для проведення аналізу та розробки стратегії ведення монетарної політики.

Наступною функцією ФРС є кредитування уряду США шляхом обміну бондів, середньострокових нот і біллів на долар США. Четверта функція – нагляд та регулювання діяльності банківського сектора країни. За виконання цієї функції відповідає так само Рада Керуючих ФРС.

Федеральна резервна система (ФРС), як і інші регуляторні органи, здійснює моніторинг та аналіз діяльності банківського сектора. Зокрема, ФРС регулярно публікує звіти про стан банківської системи США, у яких надає інформацію про активи банків та кількість їхніх філій.

Окрім цього, ФРС виконує функції регулювання переказів коштів, включаючи операції з використанням чеків та безготівкові розрахунки. Це забезпечує ефективність функціонування фінансової системи та підвищує рівень довіри до банківських установ.

Спочатку основна мета Федеральної резервної системи полягала у допомозі банкам у період банківських криз та біржових лихоманок. З 1914 по 1922 р. офіційні представники дванадцяти федеральних резервних банків періодично проводили консультативні зустрічі та наради, на яких розроблялися напрями монетарної політики. У роки становлення ФРС суспільно-політичні чинники дозволяли федеральним резервним банкам відігравати головну роль цієї організації.

Формально до складу Федеральної резервної системи входять такі структурні одиниці:

- Рада керуючих;
- 12 федеральних резервних банків (ФРБ) їх 25 відділень;
- 6000 комерційних банків-членів ФРС;
- Федеральний комітет відкритого ринку (FOMC);
- Федеральна консультативна рада (ФКС).

Формальна організаційна структура Федеральної резервної системи наведено на рис. 2.3.

Голова Ради керуючих впливає на Раду керуючих через право встановлювати порядок денний засідань Ради та Федеральний комітет відкритого ринку, виступати від імені ФРС та вести переговори з Конгресом та Президентом США (голова також впливає на Раду своїм авторитетом).

Федеральна резервна система практично функціонує як об'єднаний центральний банк, який контролюється Радою управляючих, і зокрема головою

Ради управляючих. Однак ФРС як державна установа є більш незалежною, ніж інші установи уряду США.

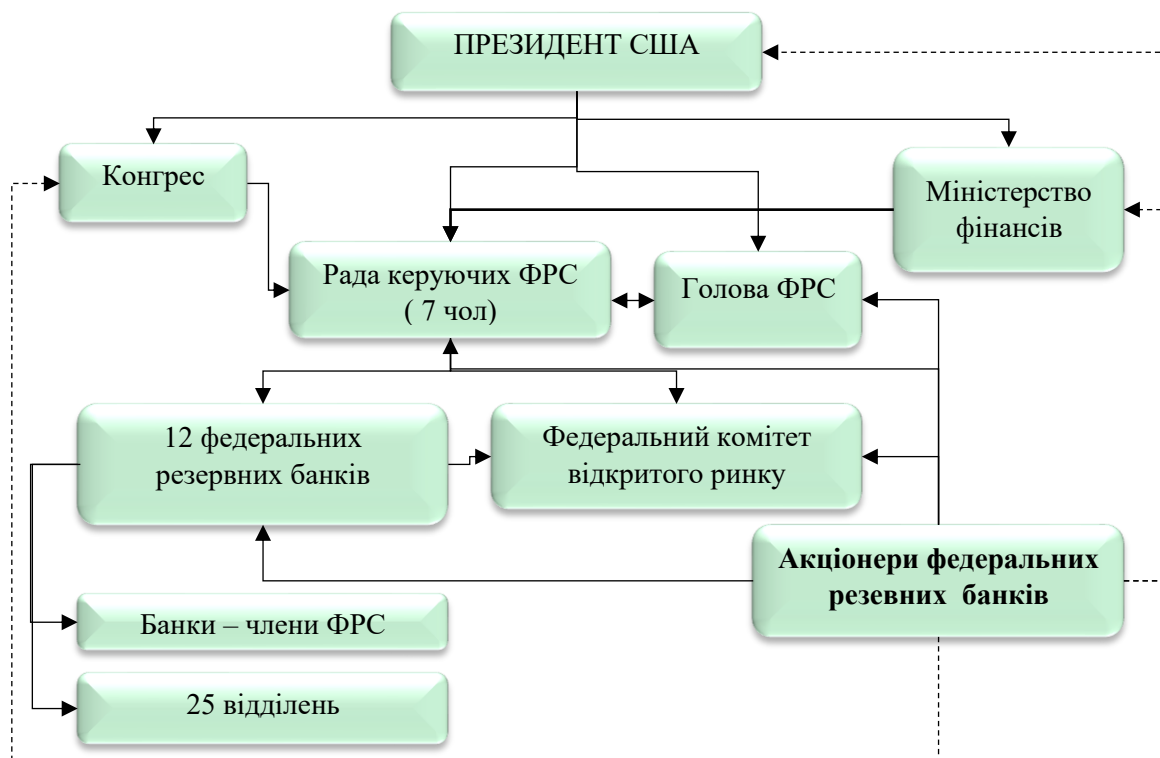

Рис.2.3. Формальна організаційна структура ФРС США

За структурою та принципами управління ФРС істотно відрізняється від центральних банків інших країн. Один із головних принципів, покладений в її основу під час створення, – врахування інтересів місцевих банків щодо недопущення централізації управління грошово-кредитною системою країни. Відповідно до цього принципу відбувся і розподіл території США на 12 резервних округів, у кожному з яких було організовано федеральний резервний банк. Очолила цю систему Рада керуючих, яка знаходиться у Вашингтоні. Це забезпечило єдність грошової системи держави та її ефективність.

Правовий статус ФРС обумовлений тим, що федеральні резервні банки тісно пов'язані з урядом США та всією системою державних установ. З іншого боку, федеральні резервні банки формально є державними, оскільки їх капітал утворюється з допомогою внесків приватних комерційних банків, які стають членами ФРС.

За організаційною структурою ФРС можна назвати п'ять основних ланок:

1) *Рада керуючих (Board of Governors of the Federal Reserve System)* є центром Федеральної резервної системи і знаходиться у Вашингтоні, округ Колумбія. Координує та спрямовує діяльність ФРС, відіграє вагомий роль у прийнятті рішень. Радою керують голова та його заступник (віце-голова), затверджуються за поданням президента на чотирирічний термін. З 1987 р. по 2006 р. посаду голови Ради керуючих обіймав Алан Грінспен. З 2006 р. по 2014 р. на посаді голови ФРС був Бен Бернанке. З 2014 р. по 2018 р. цю посаду обіймала Джанет Єллен. З лютого 2018 р. посаду голови Ради керуючих ФРС обіймає Джером Павелл.

Рада складається з семи постійних членів (включно з головою), які делегуються від 12 федеральних округів призначаються президентом США, з обов'язкового погодження Сенату США терміном на чотирнадцять років. Якщо члени Ради вичерпали строки перебування на посаді (за винятком випадків смерті чи відставки), президент має право призначити лише двох нових членів Ради за чотирирічний термін перебування при владі. Один із членів Ради керуючих обирається її головою строком на чотири роки.

Правовий статус ФРС обумовлений тим, що федеральні резервні банки тісно пов'язані з урядом США й усією системою державних установ. З іншого боку, федеральні резервні банки формально не є державними, тому що їхній капітал утворюється за рахунок внесків приватних комерційних банків, які стають членами ФРС.

Основні функції Ради керуючих ФРС:

- встановлення передбачених законом у межах норм обов'язкових резервів, які банки-члени повинні утримувати на рахунках федеральних резервних банках;
- розгляд та затвердження облікових ставок, що встановлюються федеральними резервними банками;
- визначення розмірів маржі за банківськими позиками під біржові цінні папери;

- визначення політики щодо купівлі та продажу державних пінних паперів;
- здійснення нагляду над діяльністю федеральних резервних банків;
- нагляд за емісією та вилученням з обігу банкнот;
- регулювання відносин федеральних резервних банків із іноземними банками.

Рада управляючих має законодавчо закріплені обов'язки, що не стосуються безпосередньо монетарної політики (у 1933-1968 рр. відповідно до інструкції «Q» встановлювало максимальні відсоткові ставки за деякими видами депозитів; у 1969-1982 рр. мала право регулювати та контролювати кредит).

2) *Федеральний комітет відкритого ринку (Federal Open Market Comette).*

Найважливіший орган щодо грошово-кредитної політики ФРС. Ухвалює рішення щодо здійснення операцій на відкритому ринку. Він був заснований 1936 р. при Раді керуючих. Федеральний комітет з операцій на відкритому ринку відповідає за політику сприяння економічному зростанню, зайнятості населення, стабільності цін та стійкості механізму міжнародної торгівлі та платежів. Його основною функцією є вплив на кон'юнктуру ринку через механізми фінансового та фінансового ринків.

До складу комітету входить сім членів Ради керуючих та п'ять представників від федеральних резервних банків (президента ФРБ Нью-Йорка та президентів чотирьох інших ФРБ). Очолює FOMC голова Ради керуючих ФРС. В обговоренні питань беруть участь інші сім президентів окружних банків. Федеральний комітет мало купує і продає цінних паперів, а направляє директиву до торгового бюро ФРБ Нью-Йорка, де керівник внутрішніми операціями на ринку здійснює нагляд над купівлею-продажем державних цінних паперів. Щорічно звіт про діяльність Комітету включається до загального звіту Ради керуючих перед Конгресом США.

3) *Федеральна консультативна рада*, згідно із законом про ФРС, координаційний консультативний орган для зв'язку всієї банківської сфери з ФРС. Чи не впливає істотно на політику ФРС і виконує в основному

церемоніальні функції. Федеральна консультативна рада проводить наради з Радою керівників з економічних та банківських питань та дає рекомендації щодо діяльності ФРС. Вона складається з 12 членів, які делегуються регіональними банками ФРС. Чотири рази на рік рада збирається на спільне засідання з керівниками Федеральної резервної системи для обміну думками щодо широкого спектру питань фінансово-кредитних відносин. Члени Федеральної консультативної ради інформують про засідання резервні банки своїх округів.

4) *Федеральні резервні банки (Federal Reserve Banks)* - це 12 окружних банків, що утворюють ФРС. Вони є провідником директив Ради керуючих та відіграють важливу роль у реалізації монетарної політики США. Створені Конгресом США як функціональні органи централізованої банківської системи країни. Федеральні резервні банки здійснюють оперативний зв'язок з іншими комерційними банками. Сьогодні кожен банк є «квазісуспільною», зареєстрованою як корпорація, інституцією, якою володіють приватні комерційні банки округу, які є членами ФРС. Ці банки – члени ФРС купують акції свого окружного ФБР (вимога до членства), і дивіденди, виплачувані акції, обмежуються до 6% річних.

Федеральні резервні банки щотижня звітують перед Радою, яка підсумовує та обробляє інформацію, що надходить, і публікує звіт наприкінці кожного тижня. Найбільш значущим та впливовим резервним банком є Федеральний резервний банк Нью-Йорка (Federal Reserve Bank of New York). У 25 містах працюють філії резервних банків. Територіальний розподіл федеральних резервних банків наведено у табл. 2.1.

Кожен регіон має цифрове та буквене позначення в алфавітному порядку.

Кожен федеральний резервний банк має власну раду, що з дев'яти директорів, які є службовцями банку. Згідно із законом, три директори класу А, які представляють банки – члени ФРС, та три директори класу В, які представляють громадськість, обираються у кожному регіоні банками – членами ФРС. Рада керуючих призначає трьох директорів класу С, які теж репрезентують

громадськість. Рада керуючих ФРС також обирає та призначає голову ради директорів та її заступника з числа директорів класу С.

Таблиця 2.1.

Розміщення федеральних резервних банків

Номер території	Буква	Місцезнаходження центру	Федеральний резервний банк	Офіційний сайт
1	A	Бостон (штат Массачусетс)	Федеральний резервний банк Бостона	http://www.bos.frb.org
2	B	Нью-Йорк (штат Нью-Йорк)	Федеральний резервний банк Нью-Йорка	http://www.newyorkfed.org
3	C	Філадельфія (штат Пенсільванія)	Федеральний резервний банк Філадельфії	http://www.philadelphiafed.org
4	D	Клівленд (штат Огайо)	Федеральний резервний банк Клівленда	http://www.clevelandfed.org
5	E	Ричмонд (штат Вірджинія)	Федеральний резервний банк Ричмонда	http://www.richmondfed.org
6	F	Атланта (штат Джорджія)	Федеральний резервний банк Атланти	http://www.frbatlanta.org
7	G	Чикаго (штат Іллінойс)	Федеральний резервний банк Чикаго	http://www.chicagofed.org
8	H	Сент-Луїс (штат Міссурі)	Федеральний резервний банк Сент-Луїса	http://www.stlouisfed.org
9	I	Міннеаполіс (штат Міннесота)	Федеральний резервний банк Міннеаполіса	http://www.minneapolisfed.org
10	J	Канзас-Сіті (штат Міссурі)	Федеральний резервний банк Канзас-Сіті	http://www.kansascityfed.org
11	K	Даллас (штат Техас)	Федеральний резервний банк Далласа	http://www.dallasfed.org
12	L	Сан-Франциско (штат Каліфорнія)	Федеральний резервний банк Сан-Франциско	http://www.frbsf.org

Директори резервних банків здійснюють контроль над операціями свого банку (під супроводом Ради керуючих). Кожен із регіональних банків має також генерального аудитора (головного інспектора), підзвітного не банку, а Раді керуючих.

До функцій федеральних резервних банків входять:

- здійснюють кліринг чеків;
- проводять емісію готівки (банкнот, казначейських квитків та розмінної монети);
- вилучають зношені гроші з обороту;
- оцінюють окремі заявки злиття банків;
- керують та надають дисконтні позички банкам у своїх округах;
- досліджують стан банків-членів;
- зберігають обов'язкові резерви банків-членів ФРС;
- кредитують комерційні банки;
- здійснюють фінансове обслуговування казначейства США;
- залучаються до здійснення монетарної політики (встановлюють облікову ставку, вбирають одного банкіра для служби у Федеральній консультативній раді, мають голос у FOMC).

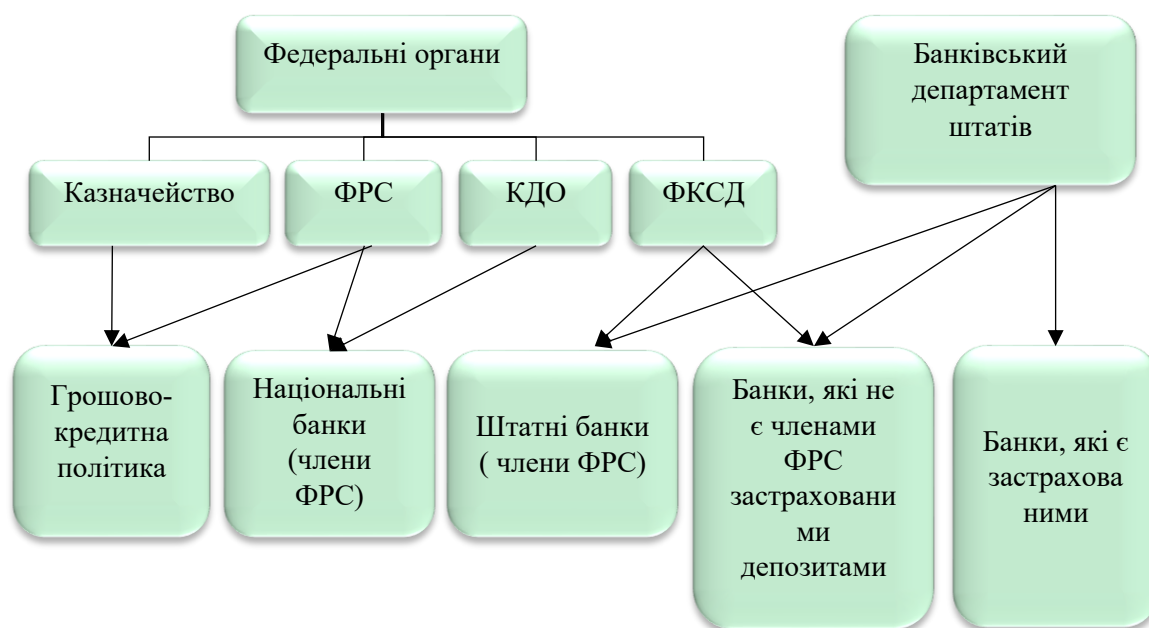
Територія США поділена на 12 федеральних резервних округів. У місті кожного округу знаходиться федеральний резервний банк, який здійснює емісію банкнот та інші функції центрального банку для комерційних банків округу. Більшість федеральних резервних банків мають відділення.

5) *Банки-члени ФРС* – це все національні банки (zareєстровані службою контролера грошового обігу США) та приблизно 40% (майже 10 тис.) комерційних банків США. Державні банки мають бути членами ФРС, банки штатів можуть приєднатися до неї, виконавши певні вимоги. Закон про дерегулювання депозитних інститутів та контроль за грошовим обігом (1980 р.) поставив у однакове становище банки (члени та не члени ФРС) щодо резервних вимог. Кожен банк-член ФРС зобов'язаний купувати державні цінні папери (на суму до 6% від власного сплаченого капіталу) в окружному резервному банку та прийняти умову обов'язкових перевірок їх операцій представниками ФРС.

Стан економіки та ефективність монетарної політики значною мірою залежать від міцності фінансової системи. Тому конгрес поклав ФРС більшу частину відповідальності за цілісність державних фінансових інститутів.

Система також здійснює безпосередній нагляд за діяльністю депозитних установ, поділяючи відповідальність за це з іншими федеральними органами та органами штатів.

ФРС контролює та перевіряє діяльність банків штатів – членів ФРС, холдингових компаній, іноземних філій американських банків та американських філій іноземних банків (рис. 2.4).

КДО - Контролер грошового обігу (структура у Міністерстві фінансів)

ФКСД - Федеральна корпорація страхування депозитів

Рис. 2.4. Органи контролю діяльності банків США.

Система також відіграє важливу роль у дотриманні законів щодо фінансових операцій споживачів. Найвідоміші з цих законів – закон про рівні кредитні можливості та закон про чесність у кредитних відносинах.

Сьогодні Федеральна резервна система виконує такі функції:

- керує національною монетарною політикою шляхом впливу на грошовий та кредитний обіг з метою досягнення повної зайнятості та стабільних цін;
- контролює банківські установи та регулює їхню діяльність для забезпечення безпеки та міцності банківської та фінансової систем;
- підтримує стабільність фінансової системи та зменшує ризик на фінансових ринках;

– надає фінансові послуги уряду США, громадськості, фінансовим установам, також відіграє важливу роль в управлінні національною системою розрахунків.

Федеральна резервна система (ФРС) підпорядковується Конгресу США, проте її діяльність характеризується високим рівнем незалежності. Законодавство забороняє Конгресу та президенту здійснювати політичний тиск на керівництво ФРС. Водночас Рада керуючих ФРС зобов'язана координувати свої дії з економічною політикою президентської адміністрації та Конгресу.

ФРС не фінансується з бюджету Конгресу. Її операційні витрати покриваються за рахунок доходів від інвестицій та плати за надання фінансових послуг. Пріоритетною метою ФРС є служіння інтересам суспільства, навіть за умови суперечності з інтересами отримання прибутку.

Федеральна резервна система була заснована Конгресом у 1913 році для зміцнення нагляду за банківською системою та запобігання кризам, які часто виникали у XIX столітті. Унаслідок Великої депресії 1930-х років ФРС отримала додаткові повноваження, зокрема право змінювати резервні вимоги до комерційних банків та регулювати маржу на фондових ринках. Згодом було прийнято законодавство, яке розширило її можливості щодо кредитування для запобігання фінансовим катастрофам.

Під час Другої світової війни ФРС сприяла фінансуванню уряду, підтримуючи низькі відсоткові ставки. У 1951 році ФРС уклала угоду з Міністерством фінансів, що гарантувала її незалежність від фінансових потреб уряду. Після цього основна увага ФРС була зосереджена на стабілізації національної економіки. Вона регулювала відсоткові ставки залежно від рівня ділової активності: знижувала їх під час спадів і підвищувала в періоди економічного зростання.

У 70-х роках стрімке зростання кредитної експансії призвело до інфляції. У 1979 році ФРС впровадила нову політику, спрямовану на контроль грошової маси в обігу, замість регулювання відсоткових ставок. Це дозволило уповільнити зростання грошової маси, обмежити кредитну експансію та знизити інфляцію.

Однак на початку 80-х років така політика спричинила спад ділової активності. У 1982 році ФРС змінила підхід, послабивши контроль над грошовою масою та знизивши відсоткові ставки, що сприяло економічному відновленню.

Для контролю над грошовою масою та кредитами в національній економіці Федеральна резервна система (ФРС) застосовує три основні інструменти.

Першим інструментом є регулювання облікової ставки – відсоткової ставки, яку комерційні банки сплачують за позики, отримані у резервних банках. Зміна облікової ставки впливає на витрати банків на запозичення коштів. Підвищення ставки зменшує стимул до отримання позик, що, своєю чергою, обмежує кредитну активність і може знижувати рівень інфляції. Зниження ставки, навпаки, стимулює банківське кредитування та сприяє зростанню економічної активності.

Другим інструментом є встановлення норми обов'язкового резервування, тобто відсотка депозитів, який банки повинні утримувати в готівковій формі або на депозитах у регіональному резервному банку. Ці резерви не можуть бути використані для надання позик або інвестицій. Протягом останнього десятиліття ФРС поступово знижувала норму резервування, що послабило обмеження на використання банками депозитних ресурсів.

Останнім часом близько 26 тисяч кредитних установ у США мали резервні зобов'язання, але лише 2 тисячі з них утримували кошти на кореспондентських рахунках у ФРС. Водночас спостерігається тенденція до зменшення обсягів коштів на цих рахунках і збільшення їх у касах комерційних банків.

Третій, і найбільш значущий інструмент – операції на відкритому ринку, які полягають у купівлі-продажу державних цінних паперів. Скуповуючи ці папери, ФРС створює нові резерви для банків, які можуть бути використані для кредитування чи інвестицій, збільшуючи таким чином грошову масу в обігу. Навпаки, продаж цінних паперів зменшує резерви, стримуючи кредитування.

Ці операції дозволяють ФРС впливати на доступність кредитів і рівень відсоткових ставок в економіці. Наприклад, збільшення грошової маси сприяє зниженню відсоткових ставок, стимулюючи ділову активність і споживчі

витрати. Водночас зменшення грошової маси робить кредити «дорожчими», що може стримувати інфляцію.

Проте використання грошово-кредитної політики стикається з низкою складнощів. Однією з них є відкладений ефект змін грошової маси. Зміни в обігу грошей впливають на економіку із запізненням, залежно від поточних економічних умов. У результаті можуть виникати непередбачені наслідки, коли нові економічні умови взаємодіють зі зміненою грошовою масою.

Додатковою проблемою є конфлікт між цілями грошово-кредитної політики. Наприклад, спроби стабілізувати ціни можуть ускладнювати досягнення повної зайнятості, тоді як заходи для зниження безробіття часто провокують інфляцію. Завдання ФРС ускладнюються також через необхідність вирішення проблем платіжного балансу країни, які можуть обмежувати можливості використання грошово-кредитних інструментів.

Виходячи з цих умов, до важелів впливу на грошово-кредитну політику ФРС можна віднести регулювання облікової ставки – ставки відсотків, які сплачують комерційні банки за позичені у федеральних резервних банків гроші; встановлення норми обов'язкового резервування – відсоток депозитів, встановлений ФРС, які комерційні банки зобов'язані тримати готівкою у сховищах чи депозитних рахунках у федеральних резервних банках та операції на ринку (купівля-продаж державних цінних паперів).

Ця структура є акціонерним товариством, акції якого мають особливий статус. Держава спрямовує діяльність ФРС шляхом призначення керівників. На посаду їх призначає президент після схвалення Сенатом (рис. 2.5).

Головна суперечливість Системи полягає в тому, що виступаючи як державна структура, вона належить приватним особам.

Федеральною резервною системою управляють приватні власники. Здебільшого це іноземні банкіри. 1913 року Америка була віддана Конгресом у боргове рабство ФРС. Тепер вона мала право емісії доларів і набула контролю над економічною системою Штатів.

Рис. 2.5. Структура ФРС США

Головним акціонерам Федеральної Резервної системи належить понад двісті тисяч акцій Федерального Резерву. 65 % з них належать іноземним громадянам, а решта їхньої частини розподілена між наступними банками:

1. National City Bank - 30 тис. акцій;
2. Банк Chase National (нині Chase Manhattan) - 6 тис. акцій;
3. National Bank of Commerce (сьогодні це Morgan Guaranty Trust) - 21 тис. акцій;
4. First National Bank - 15 тис. акцій.

Перші два банки належать сімейству Рокфеллерів, інші два - Морганам. Таким чином, кількість акцій, якими спільно володіють Рокфеллери, дорівнює кількості акцій, власниками яких виступають Моргани - по 36 тис. акцій. Відповідно до закону про Федеральну Резервну систему (Federal Reserve Act) 1913-го року, імена власників банку не підлягають розголошенню. Проте Р.Е.МакМастер, видавець «The Reeper», має певну інформацію. За наданими їм відомостями, контрольним пакетом акцій мають структури:

- банки Ротшильда у Лондоні та Берліні;
- банк Lazard Brothers у Парижі;
- банки Israel Moses Sieff в Італії;
- банк Warburg, у Німеччині та Амстердамі;
- банк Kuhn Loeb у Нью-Йорку;
- банк Lehman Brothers у Нью-Йорку;
- банк Goldman Sachs у Нью-Йорку;
- банк під контролем Рокфеллера Chase Manhattan у Нью-Йорку.

Дослідження Юстаса Маллінза «Таємниці приватної Федеральної Резервної системи» підводить до висновку, що Федеральний резервний банк у Нью-Йорку визначає відсоткові ставки та ціни на валюту по всій Америці. Таким чином, власники цієї установи – господарі всієї Системи.

2.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи США

Другий та третій рівень банківської системи США представляють комерційні банки та небанківські фінансово-кредитні установи.

Сучасний стан банківської системи США характеризується поглибленням процесів глобалізації та інтернаціоналізації та зростанням транснаціональних компаній. За кількістю найбільших банків лідирують штати Каліфорнія, Іллінойс, Нью-Йорк, Пенсільванія, Техас та Флорида, оскільки вони виділяються вигідним географічним становищем, розвиненою промисловістю та великою кількістю ТНК.

Усі комерційні банки за юридичним статусом поділяються на національні та банки штатів. Перші ліцензуються та контролюються федеральним урядом, другі – владою штатів. Через постійне злиття комерційних банків за умов посилення конкуренції з японськими банками кількість американських банківських інститутів постійно змінюється. Найбільшими банками США є:

1) *Bank of America* – найбільший банківський холдинг у США, має у своєму розпорядженні найбільшу філійну мережу в країні, що складається з понад 6000 відділень і 18 700 банкоматів;

2) *Bank of New York Mellon* – одна з провідних компаній у світі з управління активами та роботи з цінними паперами. BNY представлений у 36 країнах;

3) *Citi group* - одна з найбільших фінансових корпорацій світу, створена в 1998 р. в результаті злиття Citicorp і Travelers Group. Citigroup має найбільшу у світі мережу обслуговування, що охоплює 140 країн світу. У компанії працюють понад 300 тис. співробітників, які керують рахунками понад 200 млн. клієнтів;

4) *Capital One* – банківська холдингова компанія, що спеціалізується на кредитних картках, іпотечних та автокредитах, а також на ощадних вкладах. Крім того, Capital One надає банківські послуги підприємствам малого бізнесу та комерційним клієнтам. Банк був заснований 1988 р. Річардом Фербенксом і Найджелом Моррісом у Річмонді (штат Вірджинія). Компанія була піонером масового поширення кредитних карток на початку 1990-х років і нині посідає п'яте місце у США за обсягом депозитів;

5) *Fifth Third Bank* заснований у 1858 р. і веде свою діяльність на Середній Захід і південно-східні регіони Сполучених Штатів. Сукупні активи на кінець 2010 р. перевищували 111 млрд. дол. Штабквартира розташована в Цинциннаті, штат Огайо;

6) *J. P. Morgan Chase & C.* – один із світових лідерів у сфері інвестиційного банкінгу, управління активами, казначейських послуг та операцій із цінними паперами. Веде свою історію з 1799 р., з банку «Манхеттен»;

7) *KeyBank* – регіональний банк зі штаб-квартирою у Клівленді (штат Огайо). Філіальна мережа включає понад 1040 відділень та 1547 банкоматів у 14 штатах: Огайо, Аляска, Колорадо, Коннектикут, Айдахо, Індіана, Кентуккі, Мен, Мічиган, Нью-Йорк, Орегон, Юта, Вермонт та Вашингтон. Сумарні активи станом на 31 березня 2011 р. становили 90 млрд. дол.;

8) *Morgan Stanley* – один із найбільших американських комерційних банків (до 2008 р. – інвестиційний) зі штаб-квартирою у Нью-Йорку. Активи банку на кінець 2010 р. становили 808 млрд. дол.;

9) *PNC Financial Services Group* – потужна диверсифікована фінансова група, яка посідає п'яте місце у США за розміром депозитів. Спеціалізується на обслуговуванні роздрібних клієнтів, малого та середнього бізнесу, великих компаній та державних установ. Оперує переважно у 15 північно-східних штатах та окрузі Колумбія. Філіальна мережа включає понад 2500 відділень та 6500 банкоматів. PNC Bank є основним підрозділом групи;

10) *Sun Trust Bank* – один з 10 найбільших банків США із загальними активами 160,5 млрд. дол. Надає роздрібні та комерційні банківські сервіси, іпотечні послуги, страхування, андеррайтинг цінних паперів, диплінг, управління активами та інші, включаючи Алабаму, Арканзас, Джорджію, Віргінію, округ Колумбія, Міссісіпі, Північну та Південну Кароліну, Меріленд, Теннессі та Флориду;

11) *US bank* – п'ятий за розміром активів та шостий за величиною депозитів (204 млрд. дол) комерційний банк США. Банк обслуговує близько 16 млн. клієнтів через мережу філій, що складається з понад 3000 відділень і що охоплює 24 штати;

12) *Wells Fargo* – одне із чотирьох провідних банків країни. Він має таке значення для громадян США, яке Ощадбанк – для Росії; обслуговує безліч роздрібних клієнтів та не пов'язаний з інвестиційною діяльністю.

Комерційні банки відіграють ключову роль у функціонуванні грошово-кредитної системи Сполучених Штатів Америки. Їх діяльність поділяється на два основні типи: універсальні комерційні банки та спеціалізовані комерційні банки.

Універсальні банки здійснюють широкий спектр банківських операцій, включаючи кредитування приватного сектору, фізичних осіб, фермерів і держави, розміщення депозитів, розрахунково-касове обслуговування, міжнародні валютно-розрахункові операції, управління активами тощо.

У структурі активів універсальних комерційних банків близько 20% припадає на частку дрібних і середніх банків регіонального та місцевого рівня. У 2000 році найбільшим комерційним банком США був *Chase Manhattan Bank* з активами в розмірі 365,5 млрд доларів США. Друге місце посідав *Citicorp* з

активами 310,9 млрд доларів, а третє – *National Bank* у Північній Кароліні, з активами 264,6 млрд доларів.

Концентрація великих банків виявляється в Нью-Йорку (8 найбільших банків), Огайо (5 банків), Північній Кароліні (4 банки), Алабамі та Каліфорнії (по 3 банки). Важливу роль у банківській системі США відіграють також іноземні банки, частка яких на американському ринку зросла з 14% у 1982 році до 21% у 1997 році. У Каліфорнії японські банки контролюють приблизно 25% ринку банківських послуг.

Спеціалізовані банки зосереджуються на виконанні певних видів банківських операцій. Серед спеціалізованих комерційних банків Сполучених Штатів виділяються інвестиційні банки, що виникли в період громадянської війни (1861-1865 рр.) для розміщення облігацій федерального уряду та Експортно-імпортний банк США.

Інвестиційні банки виникли під час громадянської війни (1861–1865 рр.) для розміщення облігацій федерального уряду. Ці банки здійснюють фінансування інвестицій приватних компаній і держави, а також операції з цінними паперами, зокрема їх емісію, розміщення та організацію злиття компаній. Серед провідних інвестиційних банків США виділяються *Merrill Lynch, Pirs, Lehman Brothers* та інші.

Експортно-імпортний банк США був створений у 1934 році як державний спеціалізований банк, діяльність якого регламентується законом 1945 року. Головна мета банку – сприяти експорту американських товарів шляхом надання позик іноземним імпортерам та гарантування кредитів американським комерційним банкам. Кредити, що надаються іноземним компаніям і урядам, зазвичай пов'язані з оплатою продукції провідних американських корпорацій, таких як *General Electric* і *Boeing*.

Фінансові ресурси банку формуються з власного капіталу, що належить Міністерству фінансів США, та з позик, отриманих у казначействі. Експортно-імпортний банк відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньої торгівлі та міжнародних кредитних відносин.

Окрім комерційних та спеціалізованих банків інфраструктура грошово-кредитної системи Сполучених Штатів включає інші, небанківські, кредитно-фінансові інститути, які складають третій рівень грошово-кредитної системи. Роль небанківських інститутів зростає і становить конкуренцію комерційним банкам, особливо у сфері довгострокового кредиту.

Федеральні кредитні установи – спеціалізовані державні кредитні установи, що діють у сфері сільського господарства, житлового будівництва, вищої освіти, їх головні завдання – підтримка стабільності основних ланок грошово-кредитної системи та доповнення приватного бізнесу.

Державна система кредитування сільського господарства. Створено 1916р. з ініціативи Конгресу США. Система кредитування складається з кооперативних банків, федеральних посередницьких кредитних банків та федеральних земельних банків, що випускає цінні папери для акумуляції коштів під кредитування фермерських господарств.

До системи кредитування сільського господарства входить сім кооперативних банків, які забезпечують надання коштів 232 локальним асоціаціям позичальників. Крім того, існують два банки, створені спеціально для задоволення потреб сільськогосподарських кооперативів, систем електронного та телефонного зв'язку, водопостачання та каналізації. Ці банки фінансують також експорт сільськогосподарської продукції.

Державна система кредитування будівництва житла. Функціонує через три державні установи, які забезпечують коштами ринок заставних через продаж облігацій із використанням коштів на закупівлю заставних: Федеральну національну іпотечну асоціацію, Урядову національну асоціацію іпотечного кредиту, Федеральну компанію іпотечного кредиту житлового будівництва.

Державна система кредитування здобуття вищої освіти. Включає студентську асоціацію ринкових позик, яка забезпечує засобами здобуття вищої освіти через студентські позики, надані приватними фінансовими інститутами під гарантовану програму студентських позик.

Пенсійні фонди корпорацій стали відігравати важливу роль на ринку позикових капіталів після Другої світової війни. З 1967 р. їх капітали, утворені із внесків підприємців і робітників, зросли більш ніж удвічі, перевищивши 2000 р. 207 млрд. дол. Кошти пенсійних фондів в основному вкладаються в акції та облігації корпорацій. У цьому плані вони конкурують з інвестиційними компаніями, які, купуючи акції торгово-промислових і транспортних фірм, випускають на ринку власні зобов'язання.

Пенсійні фонди виконують посередницькі функції та гарантують учасникам ще один вид захисту – виплати доходу після виходу на пенсію. Розрізняються пенсійні фонди за формою організації та управління, структурою активів. Пенсійна система забезпечується коштами за рахунок внесків та доходів від інвестування у цінні папери.

Найважливішою системою пенсійного забезпечення є соціальне забезпечення держави – страховий фонд практично всіх пенсіонерів, зайнятих у приватному секторі (з 1935 р.). У 1974 р. Конгрес ухвалив закон про гарантію прибутків працівникам, які вийшли на пенсію. Відповідно до цього закону було створено Корпорацію з гарантування пенсійних виплат (Penny Benny). Корпорація «Penny Benny» страхує пенсійні виплати сумою до 2250 доларів США на місяць кожній особі на випадок, якщо пенсійний фонд збанкрутує або не зможе виконати своїх зобов'язань. Пенсійні фонди Сполучених Штатів мають статус найбільшого інституційного інвестора у світі.

Страхові компанії також займають важливе місце у кредитній системі США. У першій половині XIX століття найпоширенішим видом страхування було страхування майна.

Сьогодні страхові компанії спеціалізуються на страхуванні життя та майна та функціонують у фінансовому посередницькому бізнесі. У США налічується близько 2 тис. компаній зі страхування життя та понад 3 тис. компаній зі страхування майна.

До інших небанківських фінансово-кредитних інститутів відносяться інвестиційні компанії, фінансові компанії, кредитні спілки, позичкові асоціації та фінансові компанії.

Фінансові компанії мобілізують кошти за допомогою випуску комерційних паперів або акцій та облігацій і використовують кошти від їх продажу для надання позик споживачам та бізнесу (беруть у позику великі суми, а надають кредити в малих сумах).

Розрізняють такі види фінансових компаній:

- що надають позички споживачам для купівлі товарів у дрібних торговців чи виробників;
- що надають позики для купівлі окремих товарів (меблів, побутової техніки, ремонту житла, дефінансування окремих боргів);
- що надають спеціалізовані форми кредиту фірмам, купуючи дебіторську заборгованість (суми, заборговані фірмі) зі знижкою (таку форму кредиту називають факторингом).

Великими фінансовими компаніями, що кредитують торгові фірми, є «General Motors Acceptance Corporation», «SIT Financial Corporation» та ін. В основному вони обслуговують грошові відносини автомобільних компаній. Швидко зростають і компанії дрібного споживчого кредиту, в яких зосереджена значна частина споживчих позик.

Американські дилери та брокери за операціями з цінними паперами виконують посередницькі функції, беруть участь у вирішенні нових емісій цінних паперів та торгівлі старими випусками. Брокерські фірми поділяються на дві групи:

- *full service (повне обслуговування)*– у цих компаніях беруть великі комісійні за обслуговування, але не лише підкажуть, що і коли купити, а й стежать за «портфелем цінних паперів» клієнта, а у разі зміни ситуації на ринку порадять, яким заходам надати перевагу.

– *discount service* (обслуговування зі знижкою) – відкриваючи рахунок у discount service, клієнту доводиться приймати рішення купівлі-продажу цінних паперів самостійно.

На відміну від інших видів бізнесу, брокер зацікавлений у фінансовому успіху клієнта, оскільки від цього залежить його репутація та комісійні. Усі вклади у брокерських фірмах застраховані щонайменше на 500 тис. дол. (на випадок фінансової катастрофи фірми, а чи не на випадок падіння ціни акцій клієнта). У брокерській компанії можна відкрити різні рахунки: особисті, спільні з чоловіком, пенсійні, ім'я дітей, трастові тощо.

Ощадно-позичкові асоціації можуть бути пайовими (якщо вони належать вкладникам) та акціонерними (якщо належать акціонерам). Акціонерні ощадно-позичкові асоціації можуть належати компаніям: унітарним, що володіє однією ощадно-позичковою асоціацією або холдинговим – що володіє декількома позикоподібними асоціаціями. Унітарні компанії мають більшу свободу у виборі видів послуг та діяльності, ніж холдингові. Сьогодні асоціації докладають великих зусиль, щоби постійно адаптуватися до сучасного ринку. Одні, такі як «First Union», практично перетворилися на комерційні банки, інші типу «Nort Akron Savings & Loan», що функціонують у традиційних рамках.

Взаємні ощадні банки мають більш тривалу історію, ніж ощадно-позичкові інститути. Багато хто з них з'явився ще на початку XIX століття для зберігання невеликих заощаджень робітників. Первинні мінімальні розміри внесків у такі банки, як видно сьогодні з назв: «Lynn FiveCents Savings Bank», «Brooklyn TenCents Savings Bank». Спочатку ці банки виникали на основі «взаємної» форми власності (близької до кооперативної), як і ощадно-позичкові асоціації. Взаємними ощадними банками керували зазвичай не директори і довірені особи, які обираються беззмінними засновниками, які авторитетні представники. Прибуток банків або виплачуватиметься вкладникам, або спрямовувався на фінансування розвитку банку. Частково завдяки такій колективній організації більшість ощадних банків залишалися дієздатними навіть у 1930-х рр., коли

відбувалися масові банкрутства банків. В останні роки багато ощадних банків та ощадно-позичкові асоціації перейшли на акціонерну форму власності.

В активній частині балансів ощадних банків домінують суми під заставу нерухомості. Ощадні банки завжди здійснювали досить великі інвестиції у придбання цінних паперів. На відміну від комерційних банків вони і зараз вкладають кошти в акції та облігації корпорацій.

Американські *кредитні спілки* за суттю є демократичними кооперативними організаціями. Члени спілок, або пайовики, вносять заощадження виключно з метою їх видачі у вигляді позик іншим пайовикам. Умови надання позик та порядок нарахування відсотків на вклади визначаються кредитною спілкою. Вищим органом союзу є загальні збори його членів, а в перервах між зборами – правління.

Перша кредитна спілка на території сучасних США була заснована в 1909 р. групою франко-американських католиків у м. Манчестер і називалася «St Mary's Cooperative Credit Association». Економічний бум 1920-х років перетворив рух кредитних спілок на національний, і в 1930 р. їх було 1,1 тис. До 1960 р. 6 млн. американців об'єднувалися вже більш ніж у 10 тис. кредитних спілок. У середині 1990-х років. налічувалося понад 11 тис. кредитних спілок, які обслуговували майже 70 млн. пайовиків. У 1990-і рр. помітно зросло значення корпоративних кредитних спілок, які виконували роль посередників між кредитними спілками та відкритим фінансовим ринком. Корпоративні кредитні спілки акумулювали інвестиційні та відсоткові ризики та залишили решті кредитних спілок можливість ліквідного, прибуткового вкладення на фондових ринках. У 1997 р. корпоративні кредитні спілки управляли 7% активів усіх спілок США. Загалом функціонування будь-якої кредитної спілки базується на трьох принципах: взаємодопомога, рівність кожного вкладника незалежно від грошового внеску та обов'язковість участі у роботі кредитної спілки будь-якого рівня.

З розвитком фінансового законодавства США поступово усунуто законодавчі різниці між типами небанківських кредитно-фінансових інститутів.

Вони отримали можливість займатися операціями, які раніше вважалися прерогативою лише комерційних банків. Це сприяло посиленню конкуренції на кредитному ринку США та впровадженню нових фінансових інструментів.

Федеральні кредитні установи США діють у таких сферах:

- з метою підтримки житлового будівництва засновано три урядові установи, які забезпечують коштами ринок заставних через продаж облігацій з використанням коштів на купівлю заставних: Федеральну національну іпотечну асоціацію (Fannie Mac), Урядову національну асоціацію іпотечного кредиту (Ginnie Mac), Федеральну компанію іпотечного кредиту (Freddie Mac);
- система кредитування сільського господарства, що складається з банків для кооперативів, федеральних посередницьких кредитних банків та федеральних земельних банків, випускає цінні папери, а потім використовує кошти для надання позик фермерам;
- студентська асоціація ринкових позик (Sallie Mac) забезпечує кошти для здобуття вищої освіти через студентські позики, надані приватними фінансовими інститутами під гарантовану програму студентських позик.

Запитання для самоконтролю

1. Які два основні компоненти відіграли важливу роль в еволюції грошово-кредитної системи США?
2. Коли було введено національну валюту США і яка валюта була визначена як національна?
3. Як саме виглядали перші долари США в 1794 році?
4. Що таке біметалізм і як він був встановлений в США в 1792 році?
5. Які проблеми виникали через відсутність системи клірингу до 1865 року?
6. Які зміни були здійснені з прийняттям федерального закону про національну банківську систему в 1863 році?
7. Як вплинула Громадянська війна на грошову систему США?

8. Який закон був ухвалений у 1900 році, і що він передбачав щодо грошового обігу в США?
9. Як змінювалася роль золотих монет у готівковому обігу США до початку XX століття?
10. Які зміни в банківській системі США були запроваджені в результаті прийняття Акту Гласа-Стіголла в 1933 році?
11. Коли була створена Федеральна резервна система США?
12. Скільки федеральних резервних банків існує в США?
13. Яка основна функція Федеральної резервної системи США?
14. Якими методами здійснюється монетарна політика ФРС?
15. Яка роль Ради Керуючих у монетарній політиці США?
16. Як Федеральна резервна система США регулює діяльність банківського сектора?
17. Як Федеральна резервна система США здійснює контроль над фінансовими операціями споживачів?
18. Які органи входять до складу Федеральної резервної системи США?
19. Як Федеральна резервна система США забезпечує стабільність фінансової системи США?
20. Як Федеральна резервна система США забезпечує ефективність монетарної політики?
21. Які два основні рівні банківської системи США представляють комерційні банки та небанківські фінансово-кредитні установи?
22. Як глобалізація та інтернаціоналізація впливають на банківську систему США?
23. Які штати є лідерами за кількістю найбільших банків США і чому?
24. Як комерційні банки США поділяються за юридичним статусом, і хто їх контролює?
25. Як злиття комерційних банків в США впливає на кількість банківських інститутів?
26. Які банки вважаються найбільшими в США за кількістю активів?

-
27. Яку роль відіграють універсальні та спеціалізовані комерційні банки в економіці США?
28. Які функції виконує Експортно-імпортний банк США і як він підтримує зовнішню торгівлю?
29. Як роль небанківських інститутів зростає в грошово-кредитній системі США?
30. Як пенсійні фонди США впливають на ринок позикових капіталів і на фінансову стабільність?

ТЕМА 3. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ

Мета: розглянути закономірності та основні етапи розвитку грошово-кредитної системи Європейського Союзу, проаналізувати структуру та функції Європейської системи центральних банків, визначити склад та особливості діяльності комерційних банків і спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ, що діють у рамках Європейського Союзу.

3.1. Еволюція та етапи створення грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу

3.2. Система регулювання грошово-кредитних відносин Європейського валютного союзу

3.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу

Ключові терміни і поняття: економічна інтеграція, Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), «план Вернера», золотодевізний стандарт, європейська розрахункова одиниця (European Unit of Account, ЕРО), колективна грошова одиниця ЕКЮ (European Currency Unit), механізм «спільного плавання», доповідь Делора, Європейського валютного інституту, Європейської системи центральних банків, євро, Маастрихтський договір, Єврозона, Керуюча рада Європейського Центрального банку, Виконавча дирекція Європейського Центрального банку, Європейського центрального банку (ЄЦБ), комерційні банки, кредитні установи, інші фінансові організації, сигнальна грошово-кредитна політика (signal its monetary policy stance to the money market), іпотечні банки, кооперативні банки, кредитні спілки, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, лізингові компанії, платіжні системи, фінтех-компанії.

1.1. Еволюція та етапи створення грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу

Наприкінці 1960-х років економічна інтеграція країн Західної Європи сприяла зміцненню взаємозалежності їхніх валют, що спонукало членів Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) задуматися про створення

валютного союзу. У грудні 1969 року на зустрічі в Гаазі глави держав «Шістки» прийняли рішення про розробку валютного союзу. Розробку проекту доручили групі високопосадовців під керівництвом прем'єр-міністра Люксембургу П'єра Вернера, і цей проект отримав назву «план Вернера».

План був прийнятий і почав здійснюватися, але зазнав невдачі; Її обумовили наступні фактори: скасування з 15 серпня 1971 р. обміну доларів на золото, перехід від золотодевізного стандарту й фіксованих курсів до механізму плаваючих курсів; різкий ріст інфляції на тлі енергетичної кризи, тощо. Ідею повномасштабної валютної інтеграції держав - членів ЄС удалося здійснити тільки через двадцять років, при цьому багато положень плану Вернера були перетворені в життя.

У жовтні 1970 року група представила остаточну версію програми, яка була затверджена Радою ЄЕС у лютому 1971 року.

21 квітня 1975 року була введена європейська розрахункова одиниця (European Unit of Account, ЕРО). Це була валютна одиниця-кошик, що складалася з валют дев'яти країн ЄЕС, і мала перевагу в порівнянні з національними валютами завдяки більшій стійкості до коливань ринкової кон'юнктури. Курс ЕРО залежав від ринкової вартості валют, що входили до його складу, і визначався щодня на основі біржових котирувань цих валют з урахуванням їх питомої ваги. Основною метою введення ЕРО було створення орієнтира, до якого прив'язувались валютні курси західноєвропейських країн. В період з 1976 по 1978 роки введення ЕРО стало важливим етапом, оскільки уперше було запропоновано альтернативу багаторічній прив'язці валют західноєвропейських країн до долара.

Новий етап у розвитку валютного співробітництва західноєвропейських країн настав 13 березня 1979 року, коли за ініціативою канцлера ФРН Гельмута Шмідта та президента Франції Валери Жіскар Де Естена була заснована Європейська валютна система (ЕВС). Вона базувалася на колективній грошовій одиниці ЕКЮ (European Currency Unit) та механізмі «спільного плавання» валют. Курс ЕКЮ, подібно до ЕРО, визначався на основі кошика валют, однак на

відміну від ЄРО, він став постійним, а перегляд кошика допускався лише раз у кілька років. ЕКЮ використовувалася для визначення центральних курсів національних валют та встановлення припустимих меж їхніх коливань у межах $\pm 2,25\%$. Також було введено механізми спільних валютних інтервенцій для корекції значних відхилень ринкових курсів від центральних. Як і раніше, передбачалася можливість офіційного перегляду курсів національних валют, зокрема через девальвацію чи ревальвацію.

Створення ЕКЮ стало важливим кроком у посиленні валютного співробітництва між західноєвропейськими країнами. Протягом існування Європейської валютної системи функціональність ЕКЮ значно розширилася, і вона стала виконувати роль платіжних і розрахункових засобів, а також резервної валюти. Комерційні банки також розпочали емісію приватної ЕКЮ на запит своїх клієнтів. Важливим аспектом стало те, що протягом цього часу країни Західної Європи здобули досвід використання єдиної розрахункової одиниці, що була створена самостійно.

Згідно плану Вернера реалізація валютного союзу повинна була тривати десять років, до 1980 року, і передбачала три етапи: введення повної конвертованості валют, забезпечення вільного руху капіталів та об'єднання офіційних золотовалютних резервів з утворенням Фонду валютного співробітництва, який мав би підтримувати валютні курси, стежити за платіжними балансами та координувати грошово-кредитну політику.

У червні 1988 року сесія Європейської ради в Ганновері заснувала комісію, якій було доручено підготувати пропозиції щодо створення Економічного та валютного союзу. У квітні 1989 року було представлено підсумковий документ, відомий як доповідь Делора. У цій доповіді була викладена концепція економічного союзу, що включала чотири основні елементи: єдиний ринок, політику конкуренції, загальні економічні політики, спрямовані на структурні зміни, регіональний розвиток і координацію макроекономічних показників. У фінансовій сфері доповідь передбачала повну лібералізацію руху капіталів усередині ЄС, інтеграцію фінансових ринків країн-членів, досягнення повної і

необоротної конвертованості національних валют, жорстке фіксування обмінних курсів та, ймовірно, заміну національних валют на єдину валюту. Однією з ключових ідей доповіді Делора було твердження, що валютний союз не буде життєздатним та стійким без одночасного розвитку конвергенції економічних політик країн-членів ЄС. З 1 липня 1989 року країни Співтовариства розпочали реалізацію запропонованої програми. Маастрихтський договір офіційно оголосив мету створення в рамках ЄС Економічного та валютного союзу.

Відповідно до Маастрихтського договору було визначено три етапи створення економічного та валютного союзу

Перший етап, до 31 грудня 1993 року, передбачав повну лібералізацію руху капіталів, завершення формування єдиного внутрішнього ринку та наближення економічних показників країн-членів до стандартів валютного союзу.

Другий етап розпочався 1 січня 1994 року з установа Європейського валютного інституту для розробки правил створення Європейської системи центральних банків і введення єдиної валюти – євро, а також з координації економічної політики країн-членів і створення фонду сприяння «конвергенції».

Третій етап, що стартував 1 січня 1999 року, передбачав створення Європейської системи центральних банків на чолі з Європейським центральним банком, установа фіксованих курсів валют і введення євро як єдиної валюти.

Маастрихтський договір встановлював правові основи для створення Економічного і валютного союзу, створення Європейської системи центральних банків та визначення ключових процентних ставок.

В 1992-1993 р. ЕВС пережила найтяжку кризу: були девальвовані італійська ліра, іспанська песета, португальський ескудо й ірландський фунт. Італія й Великобританія покинули механізм регулювання обмінних курсів. Щоб зберегти ЕВС, учасники були змушені розширити межі припустимих коливань національних валют, і з 2 серпня 1993 р. вони становлять $\pm 15\%$. Ця міра виявилася успішною. Вона зробила спекуляції проти валюти. ЕВС більше дорогими й скоротила видатки на проведення інтервенцій. Напередодні

утворення Економічного й валютного союзу ЕВС уперше поєднувала 12 країн - членів ЄС (у неї не в ішли британський фунт і шведська крона).

Головною передумовою цього переходу стало завершення створення єдиного внутрішнього ринку (ЕВР), що представляє собою економічний простір, усередині якого не існує економічних границь і повною мірою діють «чотири волі» - руху товарів, послуг, капіталів і фізичних осіб (робочої сили). Єдиний внутрішній ринок утворений країнами – членами Євросоюзу, – це об’єктивно існуюча в цей час реальність, у якій живуть і діють всі громадяни Євросоюзу. При цьому єдиного внутрішнього ринку не тільки економічна, але й соціальна, юридична й політична конструкція, що підтримується всією міццю загального законодавства, загальних інститутів і загальної політики ЄС (все те, що входить у поняття *acquis communautaire*).

З 1 січня 1999 р. країни, а саме: Австрія, Бельгія, Німеччина, Іспанія, Італія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія й Франція, утворили Економічний і валютний; союз (ЕВС) і ввели в обіг єдину європейську валюту євро.

З 1 січня 2002 р. почався обіг банкнот і монет євро спочатку поряд з національними валютами, а з березня 2002 р. євро став єдиними законними коштами платежу, повністю витиснувши національні грошові знаки. Усього за два місяці, без особливої паніки й плутанини відбулася ця історична подія. Країни, що приєдналися до Єврозони після цього, включаючи Грецію у 2001 році, сприяли зміцненню позицій Євросоюзу у валютних відносинах з іншими світовими економіками, зокрема з США та Японією.

Створення Єврозони мало важливе міжнародне значення, оскільки євро стало важливою резервною валютою і використовувалося поряд з доларом США в глобальних торгових операціях. У 2000-х роках євро зміцнило свої позиції, але у 2008 року фінансова криза висвітлила слабкі місця у фінансовій структурі ЄВС, що призвело до запровадження нових регуляторних механізмів.

У 2012 році був створений Європейський стабілізаційний механізм, що мав на меті фінансову підтримку країн Єврозони, які стикалися з економічними

труднощами, зокрема в умовах боргових криз, що спіткали такі країни, як Греція. Це стало важливою частиною інфраструктури Єврозони, що забезпечувала її фінансову стабільність.

Нарешті, з 2020 року ЄС вступив у новий етап розвитку, який відзначився реагуванням на економічні наслідки пандемії COVID-19. Для подолання цих наслідків Європейський Союз ухвалив масштабну програму фінансування, відому як План відновлення. Крім того, з метою адаптації до сучасних технологій і покращення фінансових транзакцій, ведуться активні обговорення щодо можливості створення цифрового євро. Ці кроки спрямовані на забезпечення економічної стабільності та посилення інтеграції в умовах цифрової трансформації економіки.

Грошово-кредитна система Європейського Союзу має *багаторівневу структуру*, що охоплює різні органи та інститути, які виконують важливі функції у сфері грошової та фінансової політики (рис. 3.1).

Перший рівень грошово-кредитної системи Європейського Союзу представлений Європейською системою центральних банків (ЄСЦБ). Цей орган складається з Ради Керуючих Європейського Центрального банку, Виконавча рада Європейського Центрального банку та Європейський центральний банк (ЄЦБ), які разом відповідають за монетарну політику та фінансову стабільність у межах ЄС.

Другий рівень складається з центральних банків країн-членів Єврозони, які виконують функції національних центральних банків, реалізуючи політику ЄЦБ на національному рівні. Вони здійснюють операції з готівкою, підтримують банківську систему та здійснюють нагляд за комерційними банками в своїх країнах.

Третій рівень фінансової системи Єврозони охоплює комерційні банки, кредитні установи та інші фінансові організації, які активно працюють в межах Спільного ринку ЄС. Ці установи надають широкий спектр фінансових послуг, таких як кредитування, депозитні операції, обслуговування рахунків фізичних та

юридичних осіб, а також здійснюють платіжні операції, включаючи міжнародні транзакції.

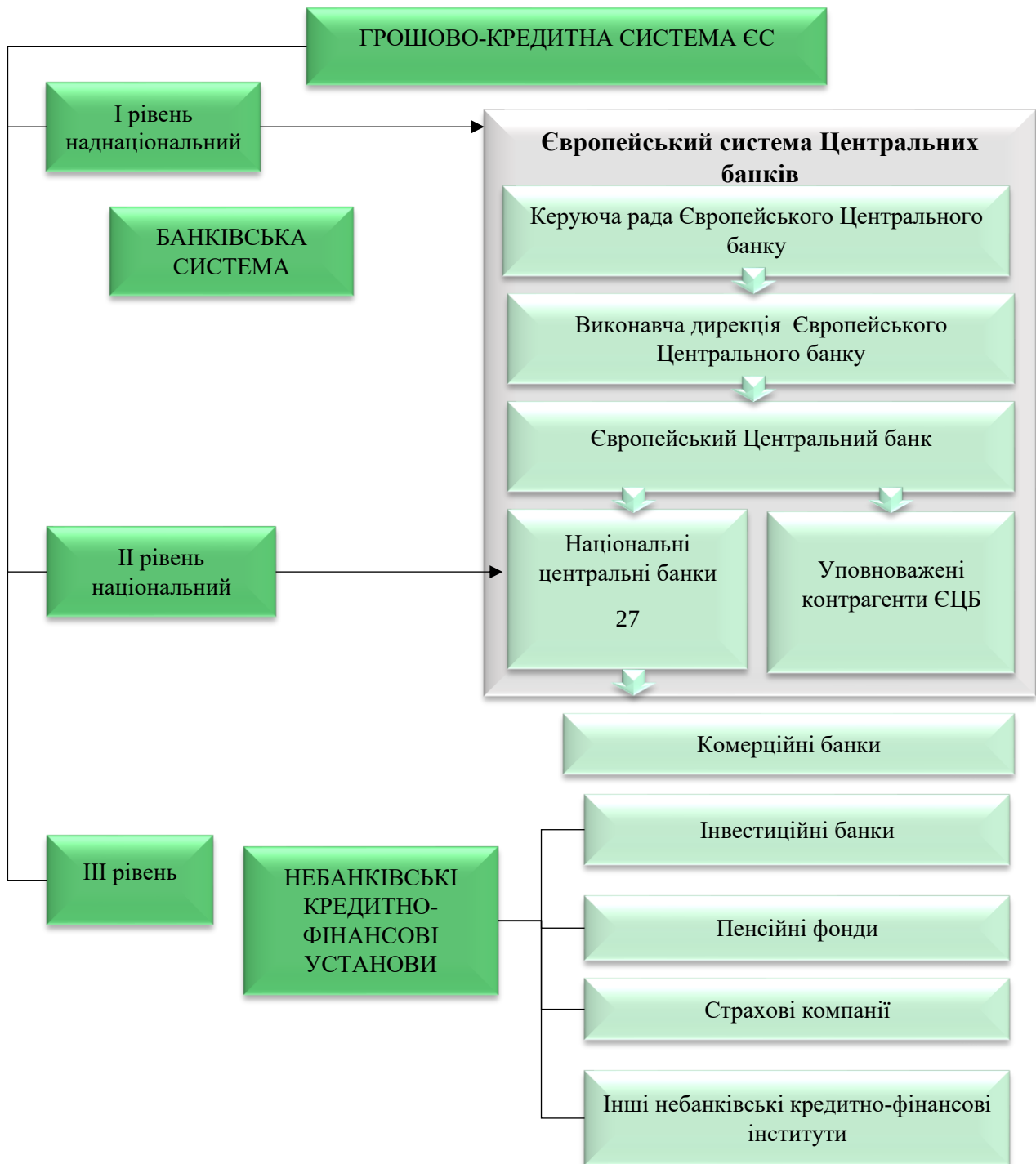

Рис. 3.1. Грошово-кредитна система ЄС

Третій рівень фінансової системи Єврозони включає в себе широкий спектр організацій, що забезпечують не лише економічну активність у межах Спільного ринку, але й стабільність, інноваційний розвиток та доступність фінансування для усіх секторів економіки.

1.2. Система регулювання грошово-кредитних відносин Європейського валютного союзу

Європейський центральний банк був заснований у 1998р. відповідно до Маастрихтського договору (рис. 3.2). Штаб-квартира ЄЦБ знаходиться у Франкфурті-на-Майні в Німеччині, з листопада 2019 року посаду президента ЄЦБ займає французька Крістін Лагард, яка змінила на цій посаді італійця Маріо Драгі. Основною функцією Європейський центральний банк є управління єдиною

Рис.3.2. Будівля Європейського центрального банку в Франкфурті

європейською валютою, яка знаходиться в готівковому обігу ЄС. Європейський центральний банк відповідальний також за визначення економічної та монетарної політики ЄС.

Для виконання цієї функції Європейський центральний банк разом з національними центральними

банками складають Європейську систему центральних банків (ЄСЦБ), яка охоплює всі держави-члени, валютою яких є євро, і які становлять Євросистему.

Європейська система центральних банків (ЄСЦБ) не є юридичною особою та не володіє самостійними повноваженнями щодо реалізації монетарної політики. Діяльність ЄСЦБ регулюється положеннями Договору про функціонування Європейського Союзу та Статутом Європейська система центральних банків. Управління Європейська система центральних банків здійснюється Радою керуючих ЄЦБ.

Організаційна структура ЄЦБ включає Виконавчу раду, Раду керуючих (що складається з членів виконавчого комітету та керівників НЦБ Євросистеми) та Генеральну раду (рис. 3.3).

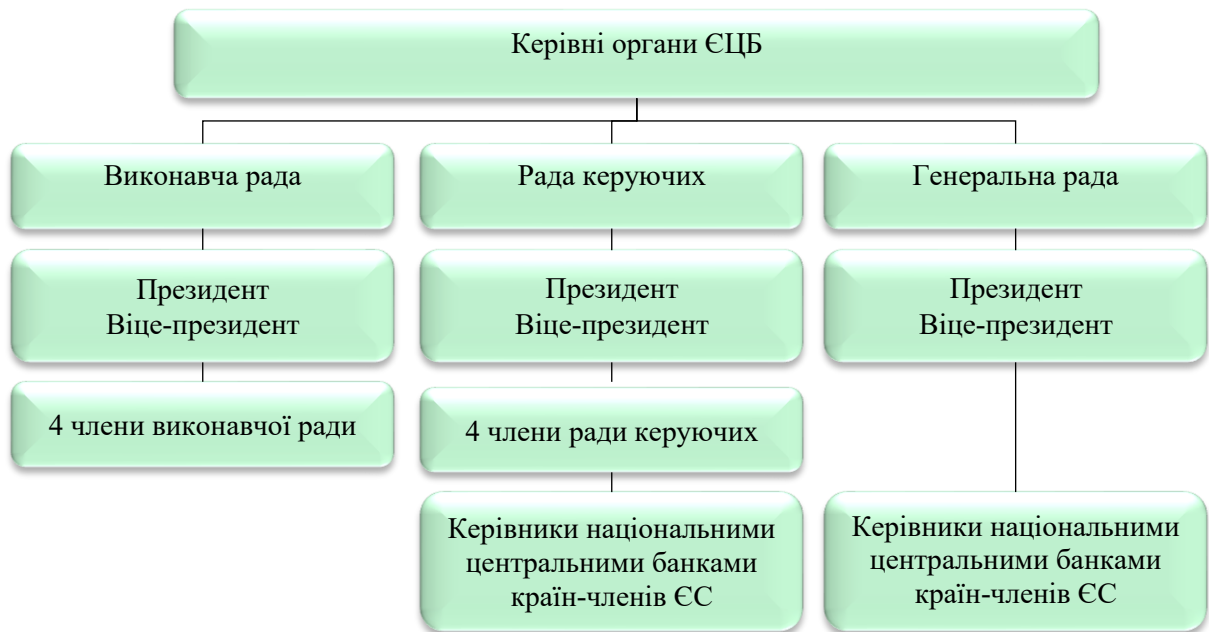

Рис. 3.2. Структура управління Європейським центральним банком

Головним владним органом Європейського Центрального банку є *Рада керуючих*, яка складається з членів Виконавчої ради (на чолі з Президентом ЄЦБ) та керівників національних центральних банків держав-членів ЄС, що входять до Єврозони. Вона є єдиним найвищим органом ЄЦБ, який має право приймати юридично обов'язкові рішення. Установчі договори не містять вичерпного переліку питань, щодо яких Рада може приймати рішення.

Керівна роль Ради керуючих обумовлюється її функціями:

- 1) ухвалює рекомендації, вказівки, інструкції і рішення, необхідні для забезпечення виконання завдань ЄСЦБ, поставлених перед Євросистемою;
- 2) розробляє і здійснює монетарну політику Єврозони, включно прийняття рішень для досягнення проміжних цілей;
- 3) ухвалює стратегічні рішення для виконання завдань ЄСЦБ (встановлює ключові відсоткові бар'єри та величину резервів);

- 4) формує валютну політику ЄС, відповідно, включаючи рішення щодо проміжних валютних завдань, ключові процентні ставки і запас резервів у ЄСЦБ, а також визначає основні необхідні принципи для їх виконання;
- 5) приймає загальнообов'язкові нормативно-правові акти;
- 6) приймає рішення щодо проведення емісії європейської грошової одиниці;
- 7) приймає Регламент, що визначає внутрішню структуру ЄЦБ, повноваження органів і порядок їх формування;
- 8) за поданням Виконавчої ради, визначає умови прийняття на роботу працівників ЄЦБ;
- 9) у сфері міжнародної співпраці, що стосується виконання завдань ЄСЦБ та ЄЦБ, визначає спосіб представлення інтересів ЄСЦБ та ЄСЦ;
- 10) у межах, визначених ст. 127(4) ДФЄС, надає консультації та висновки щодо гармонізації європейського і національного законодавств у сфері повноважень ЄЦБ, тощо.

Відповідно до статті 15 Регламенту ЄЦБ Рада керуючих приймає бюджет Європейського Центрального банку.

При невиконанні або неналежному виконанні рішень Ради керуючих національними центральними банками, Рада має право звернутися до Суду Європейського Союзу.

Рада керуючих ЄЦБ повинна збиратися щонайменше десять разів протягом календарного року. Протокол зборів є конфіденційним, окрім випадків, коли Рада сама опублікує протокол засідання.

В більшості випадків рішення Ради керуючих приймаються простою більшістю голосів, за умовою необхідного кворуму на засідання в кількості не менше двох третин. У разі недосягнення кворуму, Президент ЄЦБ має право скликання позачергового засідання Ради керуючих, яка в виключній ситуації може приймати рішення. Право голосу реалізується особисто. У виняткових випадках внутрішніми правилами може бути передбачено, що члени Ради можуть голосувати за допомогою телеконференції або призначити замість себе

свого заступника, якщо не можуть бути присутніми на засіданнях протягом тривалого часу. Під час прийняття рішень щодо монетарної політики члени Ради керуючих ЄЦБ не повинні діяти як національні представники, а скоріше як повністю незалежні особи. Саме тому організація ЄЦБ базується на принципі «одна особа, один голос». Таким чином керівники національних центральних банків беруть участь у прийнятті рішень щодо монетарної політики, і в цьому відношенні ЄЦБ відрізняється від інших центральних банків федеративних країн.

У разі однакової кількості голосів Президент має вирішальний голос.

Необхідно відмітити той факт, що в окремих ситуаціях для прийняття рішення необхідна кваліфікована більшість голосів. До питань, які потребують кваліфікованої більшості, можна віднести формування капіталу ЄЦБ, передача валютних резервів від Національного центрального банку ЄЦБ, розподілу валютного доходу НЦБ, прибутків та збитків ЄЦБ та деякі інші. В такому випадку голоси членів Ради керуючих мають бути зважені відповідно до національних центральних банків у підписному капіталі ЄЦБ. Інакше кажучи, для прийняття таких рішень необхідна підтримка представників центральних банків, що складають не менше ніж дві третини підписного капіталу ЄЦБ, що є характерним для міжнародних валютних та фінансових організацій.

Процедура прийняття рішень Радою керуючих має власні особливості. Згідно зі ст. 10 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ кожен її член має один голос. Та ж сама стаття закріплює положення, відповідно до якого, починаючи з дати, коли кількість членів Ради керуючих перевищить 21 особу, кожен член Виконавчої ради буде володіти одним голосом, в той час як кількість глав центральних банків держав-членів з правом голосу буде зменшена до 15 осіб. Зазначене право голосу має надаватися та розподілятися за принципом ротації.

Як зазначають спеціалісти, «для цього глави центральних банків діляться на групи відповідно до місця, яке вони посідають в рейтингу за критерієм розміру їх економіки та фінансового сектору. Однак наприкінці 2008 року Керівна рада (Рада керуючих) прийняла рішення щодо перенесення початку системи ротації

до дати, коли кількість глав центральних банків перевищить 18 осіб. Цією датою стало 1 січня 2015 року, коли до Єврозони приєдналась Литва, і кількість глав центральних банків держав-членів з правом голосу в складі Керівної ради ЄЦБ досягла 19-ти осіб. Тепер глави центральних банків розділені на дві групи: першій, до складу якої увійшли Німеччина, Франція, Італія, Іспанія та Нідерланди, надано 4 права голосу, а другій у складі чотирнадцяти держав-членів – 11 прав голосу. Право голосу надається по черзі на основі щомісячної ротації».

У випадку подальшого розширення країн-членів Європейського Союзу та зони євро, склад Ради передбачає поділ на три групи.

Виконавча рада Європейського Центрального банку є органом, відповідальним за повсякденне управління ЄЦБ. Відповідно, Правила процедури ЄЦБ передбачають, що всі департаменти Банку підпорядковуються Виконавчій раді. Вона складається із шести членів, які включають Президента ЄЦБ, віце-президента і чотирьох членів ради. До прийняття Лісабонського договору цей орган обирався урядами держав-членів за загальною згодою. Договір про реформу змінив порядок формування Виконавчої ради, усі члені якої призначаються за рекомендацією Ради ЄС, після консультації з Європейським Парламентом і Радою керуючих, з числа спеціалістів високого рівня з професійним досвідом у монетарній та банківській сферах за рішенням урядів держав-членів (на рівні глав держав або урядів) на основі кваліфікованої більшості.

Номіновані кандидати мають бути громадянами країни-члена ЄС, мати загальновизнану репутацію в банківській або фінансовій сфері. Члени Виконавчої ради працюють на постійній професійній основі. На них розповсюджується ценз щодо здійснення іншої оплачуваної або неоплачуваної діяльності, крім випадків, спеціально визначених рішенням *Ради керуючих* (наприклад творча діяльність).

Строк їх повноважень складає вісім років без права переобрання на новий строк, що, як зазначалося в попередньому розділі, є ознакою персональної незалежності Європейського Центрального банку.

До основних обов'язків Виконавчої ради, згідно зі Ст. 11 Статуту ЄЦБ, можна віднести:

- 1) реалізацію грошової політики у відповідності з вказівками та рішеннями Ради керуючих ЄЦБ;
- 2) забезпечення поточного керівництва загальним процесом діяльності ЄЦБ;
- 3) підготовка засідань та порядку денного Ради керуючих;
- 4) виконання інструкцій та вказівок Ради керуючих;
- 5) надання консультацій, висновків та інструкцій національним центральним банкам з питань виконання рішень ЄЦБ;
- 6) прийняття та публікація консолідованого фінансового звіту та квартальних звітів про діяльність ЄСЦБ.

Рада керуючих також може делегувати Виконавчій раді здійснення будь-яких інших повноважень.

Кожен член Виконавчої ради має право голосувати та наділяється з цією метою одним голосом. Процедура голосування визначається Правилами процедури. Якщо інше не передбачено, рада приймає рішення простою більшістю поданих голосів. У разі рівності Президент ЄЦБ має вирішальний голос.

Якщо член Виконавчої ради вчиняє певні дії, що порушують його гідність і є несумісними з його статусом, так само як і у випадку скоєння тяжкого злочину, Суд Європейського Союзу може примусово усунути його з посади на основі заяви Виконавчої ради або Ради керуючих.

Генеральна рада є колегіальним органом Європейського Центрального банку, що регулює відносини з членами ЄС, які з різних причин не перейшли до третього етапу Валютного союзу та не входять в євро систему. До Генеральної

ради входять президент та віце-президент ЄЦБ, а також президенти всіх центральних банків країн ЄС без виключення.

Деякі спеціалісти відмічають, що Генеральну раду можна розглядати як перехідний орган, який виконує функції, покладені раніше на Європейський валютний інститут, зокрема щодо підготовки держав-членів до третього етапу формування Економічного і монетарного союзу, в зв'язку з тим, що ще не всі держави-члени ЄС перейшли на валюту євро.

Відповідно до Ст.44, 45 та 46 Статуту ЄЦБ, до завдань Генеральної ради відноситься:

- 1) здійснення консультативної функції ЄСЦБ;
- 2) здійснення статистичної діяльності ЄЦБ, збір та обробка відповідних даних;
- 3) створення необхідних правил стандартизації обліку та звітності за операціями, що проводяться національними банками держав-членів;
- 4) здійснення заходів щодо оплати статутного капіталу Європейського Центрального банку;
- 5) написання робочих інструкцій та розробка умов найму персоналу ЄЦБ.
- 6) Складання довідкової документації з операцій банку (тижневих, квартальних та річних звітів);
- 7) підготовка до безповоротної фіксації обмінних курсів валют держав-членів ЄС, на які поширюються вилучення з Договорів по відношенню до євро .

Члени Виконавчої ради (окрім президента та віце-президента), а також президент ради та член комісії можуть бути присутніми на засіданнях генеральної ради, але вони не мають права голосу.

Варто підкреслити, що допоміжну функцію в діяльності керівних органів Європейського Центрального банку грають спеціалізовані комітети. «З метою сприяння процесу прийняття рішень та їх імплементації ЄЦБ може затребувати у комітетів будь-яку інформацію у сфері їх спеціалізації. Як правило, участь у роботі комітетів беруть лише експерти НЦБ Євросистеми. Однак якщо це

доцільно, участь у засіданнях комітетів можуть взяти представники НЦБ держав-членів ЄС, які ще не перейшли на євро. Більш того, на засідання комітетів можуть бути запрошені представники інших компетентних органів, наприклад національних наглядових органів, які беруть участь у роботі комітету з фінансової стабільності.

Крім директивних органів до системи корпоративного врядування ЄЦБ входять Комітет з аудиту і ряд зовнішніх (зовнішні аудитори та ЄСА) і внутрішніх органів контролю». На думку авторів, допоміжна роль Комітету з аудиту виражається в наданні спеціальних порад та висновків Раді керуючих при здійсненні її обов'язків. Що стосується зовнішніх аудиторів, їх роль полягає в здійсненні первісного щорічного аудиту діяльності ЄЦБ, в той час як Європейський суд аудиторів контролює ступінь успішності діяльності співробітників банку. Директорат з внутрішнього аудиту та деякі інші спеціалізовані контрольні органи можна віднести до внутрішнього виміру контролю ЄЦБ.

Рада керуючих установлює мандати комітетів ЄСЦБ і призначає їх голів. І Рада керуючих, і Виконавча рада мають право просити комітети ЄСЦБ підготувати дослідження з конкретних тем. Таким чином комітети сприяють підготовці роботи органів, що приймають рішення.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що предметна і юрисдикційна компетенція ЄЦБ, на думку науковців, «реалізується через функціонування його інституційного механізму, що поєднує європейський (міждержавний, свого роду федеративний) і національний (внутрішньодержавний, локальний) методи формування».

Президент ЄЦБ як найвища посадова особа входить до складу кожного з його керівних органів, причому у Раді керуючих та Виконавчій раді має прерогативу вирішального голосу у випадку рівності голосів.

ЄЦБ координує співробітництво між центральними банками Єврозони, так званою Євросистемою, співпрацює з національними центральними банками всіх країн Європейського Союзу, які спільно утворюють Європейську систему

центральных банків SEBC. Національні центральні банки всіх 27 держав-членів Європейського Союзу входять до SEBS незалежно від того, чи прийняли вони єдину валюту євро чи ні.

1.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Європейського валютного союзу

Другий та третій рівень грошово-кредитної системи Єврозони складають центральні банки країн-членів, які виконують функції національних центральних банків, реалізуючи політику ЄЦБ на національному рівні, здійснюють операції з готівкою, підтримують банківську систему та наглядають за комерційними банками, а також комерційні банки, кредитні установи та інші фінансові організації, які функціонують у межах Єврозони, надаючи кредити, здійснюючи платіжні операції та виконуючи інші фінансові послуги для приватних осіб і бізнесу, забезпечуючи економічну активність у межах Спільного ринку ЄС.

Грошово-кредитна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади адміністративної діяльності посадових осіб та підрозділів центральних банків країн-учасниць ЄС, яка здійснюється через систему адміністративних методів та інструментів, що використовуються центральними банками для забезпечення стабільності цін та національної і євро валюти та інших цілей, які стоять перед ними. Валютна політика є складовою грошово-кредитної політики. Вона становить собою сукупність заходів впливу на зміцнення валютно-фінансового положення держави та її національної валюти, підвищення платоспроможності, призупинення витоку капіталу за кордон, залучення іноземних інвестицій. Валютна політика центральних банків спрямована на подолання негативних наслідків у сфері виробництва, забезпечення економічного зростання, підтримку рівноваги платіжного балансу, стримування інфляції та безробіття.

Валютна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади виконання своїх обов'язків посадовими особами та підрозділами центральних банків країн-

учасниць ЄС через здійснення системи адміністративних та економічних заходів, націлених на зміцнення валютно- фінансового положення держави та її національної валюти, підвищення платоспроможності, призупинення витоку капіталу за кордон, залучення іноземних інвестицій. Для досягнення своєї основної мети ЄЦБ використовує набір інструментів грошово-кредитної політики та процедур, які утворюють оперативну основу для реалізації єдиної грошово-кредитної політики, а саме:

1. Монопольного постачальника грошової бази: валюти (банкноти і монети) в обігу, запаси, проведення контрагентів. Ці запаси можуть бути розбиті на обов'язкові та надлишкові резерви. У резервній євросистемі контрагенти мають утримувати резерви з національними центральними банками (НЦБ). Крім того кредитні установи, як правило, формують лише незначну кількість добровільних надлишкових резервів з євросистеми. Через свою монополію ЄЦБ здатен управляти ситуацією з ліквідністю на грошовому ринку і впливати на процентні ставки грошового ринку.

2. Сигнальної грошово-кредитної політики (*signal its monetary policy stance to the money market*), яка є додатковим інструментом для управління ліквідністю процентних ставок. З цією метою ЄЦБ може здійснювати сигнальний вплив на грошово-кредитну політику грошового ринку. Це зазвичай робиться через зміну умов, за яких центральний банк готовий укладати угоди з кредитними установами.

3. Забезпечення належного функціонування грошового ринку. У своїй діяльності центральний банк також прагне забезпечити належне функціонування грошового ринку, щоб кредитні установи задовольнили свої потреби в ліквідності. Це досягається шляхом здійснення рефінансування кредитних організацій, що дозволяє їм мати справу з позитивним балансом і пом'якшити перехідні коливання ліквідності.

Інструменти грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це адміністративні й економічні форми і методи адміністративної діяльності посадових осіб та

підрозділів центральних банків країн-учасниць ЄС, які утворюють організаційно-правову основу для реалізації єдиної грошово-кредитної політики. До таких інструментів належать – постачання грошової бази, управління ліквідністю процентних ставок, забезпечення ліквідності комерційних кредитно-фінансових установ.

До базових принципів діяльності ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики належать– принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, з ефективним розподілом ресурсів.

До управлінських похідних принципів діяльності ЄЦБ належать такі:

- принцип високої оперативності (полягає в тому, що ЄЦБ здатен точно і швидко встановлювати короткострокові ставки грошового ринку);

- принцип рівності усіх кредитно-фінансових установ Єврозони (визначає, що ЄЦБ має однаково ставитися до всіх кредитно-фінансових установ незалежно від розміру їх капіталу і розташування в зоні євро). Гармонізація правил і процедур допомагає забезпечити рівне ставлення з метою забезпечення однакових умов для всіх кредитно-фінансових установ у зоні євро;

- принцип децентралізованого здійснення реалізації грошово-кредитної політики (ЄЦБ координує операції, а центральні банки країн-учасниць ЄС безпосередньо здійснюють угоди);

- принципи простоти і прозорості здійснення грошово-кредитної політики (європейська та світова спільнота має доступ до інформації щодо досягнення завдань, які стоять перед ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики). Відповідно до цього принципу ЄЦБ і національні центральні банки зобов'язані випускати офіційні звіти, керівники центральних банків мусять виступати перед громадськістю.

- принцип діяльності ЄЦБ полягає в безперервності (спрямований на недопущення серйозних змін в інструментах і процедурах, так що центральні банки і їх контрагенти можуть спиратися на досвід, беручи участь в операціях грошової політики);

– принцип безпеки (вимагає, щоб фінансові та операційні ризики євросистеми були зведені до мінімуму). Економічна ефективність як принцип діяльності ЄЦБ означає збереження низьких експлуатаційних витрат в обох євросистемах і її контрагентів, що впливають з оперативної бази.

Третій рівень грошово-кредитної системи Європейського Союзу складається з комерційних банків, кредитних установ та інших фінансових організацій, що функціонують у країнах-учасниках Єврозони. Ці установи виконують надзвичайно важливу роль у забезпеченні економічної активності та стабільності фінансової системи. Вони надають широкий спектр фінансових послуг і здійснюють численні операції, від кредитування до обробки платежів, що підтримують економічний розвиток у межах Єврозони.

Комерційні банки є головними елементами третього рівня, оскільки вони виконують широкий спектр функцій, які безпосередньо впливають на фінансову діяльність у країнах Єврозони. Основною їхньою задачею є забезпечення мобілізації заощаджень населення та бізнесу, а також надання кредитів для підтримки економічної діяльності. Вони також здійснюють депозитні операції, обслуговують платіжні рахунки та виконують міжнародні фінансові операції, що сприяють інтеграції економік країн Єврозони.

Одним з ключових аспектів їх діяльності є сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, оскільки ці підприємства становлять значну частину економіки багатьох європейських країн. Комерційні банки виконують роль посередників, з'єднуючи тих, хто має заощадження, з тими, хто потребує фінансування для інвестицій або розвитку бізнесу.

Важливим аспектом роботи комерційних банків є їхнє функціонування в рамках регуляцій, встановлених Європейським центральним банком (ЄЦБ) та національними центральними банками. Це забезпечує стабільність фінансової системи та сприяє підтримці довіри до банківської системи.

Розглянемо більш детально найбільші комерційні банки країн-учасниць Єврозони.

Deutsche Bank (Німеччина) є одним із найбільших комерційних банків Німеччини, який відіграє важливу роль у фінансовій системі як на національному, так і на міжнародному рівнях. Банк надає широкий спектр фінансових послуг, орієнтуючись на кредитування фізичних осіб і підприємств, а також пропонує інвестиційні послуги. Deutsche Bank забезпечує своїх клієнтів різноманітними кредитними продуктами, такими як іпотечні кредити, споживчі кредити, а також кредитування для бізнесу. Інвестиційні послуги включають управління активами, цінними паперами, а також інвестиційні консультації, що робить банк важливим гравцем на міжнародних фінансових ринках.

BNP Paribas (Франція) є одним із найбільших банків Франції та однією з провідних фінансових установ у Європі, що надає широкий спектр послуг. Він спеціалізується на кредитуванні фізичних осіб і підприємств, пропонуючи кредити для житлових і комерційних цілей, а також фінансування для великих інвестиційних проектів. Окрім цього, BNP Paribas надає інвестиційні послуги, включаючи управління активами, фінансові консультації та інвестиції у фондові ринки. Його діяльність має глобальний характер, і банк активно здійснює операції на міжнародних фінансових ринках.

UniCredit (Італія) є великим європейським банком, що обслуговує як фізичних осіб, так і юридичних осіб. Банк надає різноманітні фінансові послуги, включаючи кредити, депозити, платіжні послуги та інвестиційне консультування. UniCredit активно працює на ринках Центральної та Східної Європи, забезпечуючи фінансування для малого та середнього бізнесу, а також великі корпоративні кредити для компаній. Його діяльність охоплює різноманітні аспекти фінансової сфери, що робить його важливим гравцем у банківській індустрії Європи.

Banco Santander (Іспанія) є одним із найбільших комерційних банків Іспанії, який надає широкий спектр фінансових послуг для фізичних осіб, підприємств і інвестиційних портфелів. Банк спеціалізується на кредитуванні фізичних осіб і малих підприємств, пропонуючи різноманітні види кредитів, у тому числі іпотечні кредити, автокредити, а також кредити для малого бізнесу.

Крім того, Banco Santander активно працює на інвестиційних ринках, надаючи послуги з управління активами, а також пропонуючи рішення для інвестиційних портфелів, сприяючи фінансовому росту своїх клієнтів.

ING Group (Нідерланди) є міжнародним фінансовим конгломератом, що надає послуги в галузі банківської справи, страхування та пенсійних фондів. ING Group обслуговує як приватних осіб, так і компанії, пропонуючи широкий спектр продуктів, таких як кредити, депозити, страхування, а також пенсійне забезпечення. Банк активно використовує інноваційні фінансові технології для надання своїх послуг, що дозволяє йому займати лідируючі позиції на європейському та міжнародному фінансових ринках.

Erste Group (Австрія) є одним із найбільших банків в Австрії, який спеціалізується на наданні фінансових послуг для приватних осіб і бізнесу. Банк пропонує широкий спектр кредитних продуктів, зокрема кредити для фізичних осіб на купівлю житла, автомобілів, а також кредити для малого та середнього бізнесу. Erste Group активно працює в Центрально-Східній Європі та забезпечує своїх клієнтів інвестиційними послугами, а також рішеннями для управління активами.

Кредитні установи в рамках грошово-кредитної системи Європейського Союзу охоплюють різноманітні фінансові організації, що здійснюють надання фінансування специфічним групам населення або для певних економічних цілей. Ці установи включають іпотечні банки, кооперативні банки, кредитні спілки та інші організації, діяльність яких орієнтована на обслуговування клієнтів, які мають обмежений доступ до послуг традиційних комерційних банків. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до фінансування для малих та середніх підприємств, сільських громад, а також для приватних осіб.

Іпотечні банки, як спеціалізовані фінансові установи, здійснюють надання довгострокових кредитів на купівлю нерухомості або для будівництва житла. Вони активно сприяють розвитку житлового будівництва, що є важливим для стимулювання економічного зростання та соціального розвитку в країнах

Єврозони. Такі банки забезпечують фінансування, яке дозволяє громадянам купувати житло або підприємствам здійснювати інфраструктурні проекти.

Кооперативні банки та кредитні спілки займаються фінансуванням місцевих громад і професійних груп, таких як фермери або дрібні підприємці. Їх основна мета – підтримка доступу до фінансування для груп населення, які не можуть скористатися послугами традиційних комерційних банків. Ці установи спеціалізуються на наданні мікрокредитів та підтримці малого та середнього бізнесу, що є важливим елементом для розвитку регіональних економік та забезпечення соціальної стабільності.

Кредитні установи також надають кредити сільськогосподарським підприємствам, що є важливим для підтримки аграрного сектору, котрий має велике значення в економіках багатьох країн Єврозони. Завдяки цим фінансовим установам аграрії можуть отримувати необхідне фінансування для модернізації виробничих процесів, покращення продуктивності та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Розглянемо приклади таких установ в країнах Єврозони:

- Sparkassen (Німеччина) – мережа ощадних банків, які спеціалізуються на кредитуванні малого бізнесу та приватних осіб. Sparkassen активно підтримують економіку через надання фінансування для малого бізнесу та житлового будівництва, що сприяє соціальному розвитку на регіональному рівні.

- Crédit Agricole (Франція) – кооперативний банк, що надає кредити сільським громадам, фермерським господарствам та сільськогосподарським підприємствам. Його діяльність сприяє розвитку аграрного сектору та забезпеченню сільських територій необхідними фінансами.

- Cassa Depositi e Prestiti (CDP) (Італія) – державний кредитний інститут, що фінансує великі інфраструктурні проекти та малий бізнес. CDP активно інвестує в соціально-економічні проекти, зокрема в будівництво житла та розвиток інфраструктури, що має важливе значення для економічного зростання.

– CaixaBank (Іспанія) – іспанський банк, який обслуговує фізичних осіб і надає кредити середньому та малому бізнесу. Банк підтримує економічну активність, пропонуючи фінансування для розвитку підприємств і стимулюючи інновації на місцевому рівні.

– Rabobank (Нідерланди) – один з найбільших банків Нідерландів, що спеціалізується на кредитуванні аграрного сектору та малих підприємств. Rabobank активно підтримує фермерів та аграрні підприємства, сприяючи зростанню агропродовольчої продукції та підвищенню конкурентоспроможності сектора.

– Raiffeisen Bank International (Австрія) – австрійський кооперативний банк, який забезпечує фінансування для середнього та малого бізнесу. Банк активно підтримує розвиток підприємств на локальному рівні, що сприяє загальному економічному зростанню та стабільності.

Таким чином, кредитні установи Єврозони, включаючи іпотечні банки, кооперативні банки та інші спеціалізовані фінансові організації, виконують важливу роль у забезпеченні доступу до фінансування для різних секторів економіки, що сприяє стабільності та розвитку економічних систем на регіональному та національному рівнях.

Крім комерційних банків та кредитних установ, третій рівень включає інші фінансові організації, такі як страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, лізингові компанії та небанківські фінансові установи. Ці організації виконують важливу роль у забезпеченні фінансового захисту для домогосподарств, бізнесу та в процесі накопичення та інвестування капіталу.

Страхові компанії відіграють ключову роль у фінансовій системі, забезпечуючи захист від різноманітних фінансових ризиків, таких як втрати майна, здоров'я, життя або інших активів. Вони пропонують широкий спектр страхових продуктів, включаючи страхування життя, здоров'я, майна, а також автострахування та інші види послуг. Страхові компанії мають важливе значення для пенсійних систем, оскільки вони накопичують кошти, які в подальшому використовуються для майбутніх пенсійних виплат. Ці установи активно

інвестують кошти у різноманітні фінансові інструменти, що дозволяє не лише зберігати, але й примножувати капітал. Наприклад, компанії, як Allianz (Німеччина) або AXA (Франція), є провідними гравцями на європейському страховому ринку, що сприяє стабільності та розвитку страхового сектору в Євразоні.

Пенсійні фонди займаються накопиченням коштів для майбутніх пенсійних виплат, інвестуючи ці кошти в різноманітні фінансові активи, такі як акції, облігації та інші інвестиційні інструменти. Це дозволяє забезпечити зростання капіталу та формувати необхідний рівень доходу для пенсіонерів. Пенсійні фонди мають вирішальне значення для стабільності соціальних систем, оскільки забезпечують фінансову підтримку громадян після завершення їх трудової діяльності. У країнах Євразоні такі фонди мають важливе значення для забезпечення соціальної стабільності та економічного розвитку. Одними з найбільших пенсійних фондів є PensionDanmark (Данія) та PGGM (Нідерланди), що активно інвестують у розвиток інфраструктури та економічні проекти на міжнародному рівні.

Інвестиційні фонди сприяють розвитку фінансових ринків Євразоні, залучаючи капітал від інвесторів і спрямовуючи його на придбання різноманітних активів, таких як акції, облігації та інші цінні папери. Це дозволяє інвесторам отримувати прибуток через зростання вартості активів, а також через дивіденди. Інвестиційні фонди займають значну частину ринку цінних паперів, що робить їх важливою складовою частиною фінансових ринків ЄС. Одними з відомих прикладів таких установ є BlackRock (Німеччина) та Amundi (Франція), які забезпечують широкий доступ до різних інвестиційних можливостей для інвесторів у Євразоні.

Лізингові компанії спеціалізуються на наданні фінансування для придбання або оренди обладнання, транспортних засобів та інших активів, що дозволяє підприємствам уникати значних початкових витрат і забезпечує їм доступ до необхідних ресурсів для розвитку бізнесу. Лізингові компанії є важливими учасниками економіки, сприяючи розвитку інфраструктури та

модернізації підприємств. Відомими лізинговими компаніями в Євразоні є Deutsche Leasing (Німеччина) та BNP Paribas Leasing Solutions (Франція), які пропонують широкий спектр лізингових послуг для бізнесу та підприємців.

Небанківські фінансові установи, серед яких особливо виділяються платіжні системи та фінтех-компанії, надають інноваційні фінансові послуги в сфері онлайн-платежів, кредитування та інвестування через цифрові платформи. Це дозволяє значно підвищити доступність фінансових послуг для широкого кола осіб та бізнесів, особливо в умовах цифровізації економіки. Такі компанії, як Adyen (Нідерланди) та TransferWise (Велика Британія), активно змінюють традиційні фінансові послуги, роблячи їх доступними та зручними для кінцевих споживачів.

Таким чином, кожна з цих установ – страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, лізингові компанії та небанківські фінансові установи – здійснює важливу функцію в економічній системі Євразоні, сприяючи фінансовій стабільності, розвитку інфраструктури, доступу до фінансування для бізнесу та соціальному забезпеченню населення.

Запитання для самоконтролю

1. Яким чином економічна інтеграція країн Західної Європи вплинула на валютні відносини?
2. Коли було прийнято рішення про розробку валютного союзу країн ЄЕС, і хто очолив відповідну групу?
3. Які основні причини призвели до невдачі реалізації плану Вернера?
4. Що таке європейська розрахункова одиниця (ЄРО), і яка була її основна мета?
5. Як Європейська валютна система (ЕВС) змінювала валютні відносини в Західній Європі після її створення?
6. Які основні елементи містила доповідь Делора, і як вона сприяла створенню Економічного та валютного союзу?

7. Які етапи передбачав Маастрихтський договір для створення економічного та валютного союзу?
8. Що сталося з Європейською валютною системою в період кризи 1992-1993 років?
9. Які основні заходи були введені після фінансової кризи 2008 року для стабілізації Єврозони?
10. Які структурні зміни в грошово-кредитній системі ЄС відбулися після введення євро та створення Європейського стабілізаційного механізму?
11. Коли був заснований Європейський центральний банк і відповідно до якого договору?
12. Де знаходиться штаб-квартира ЄЦБ і хто займає посаду президента з 2019 року?
13. Яка основна функція Європейського центрального банку?
14. Що таке Європейська система центральних банків (ЄСЦБ) і яка її роль?
15. Яким чином регулюється діяльність ЄСЦБ?
16. Яка структура управління Європейським центральним банком?
17. Які основні функції Ради керуючих ЄЦБ?
18. Як ухвалюються рішення в Раді керуючих ЄЦБ і які особливості процедури голосування?
19. Які основні обов'язки Виконавчої ради ЄЦБ?
20. Як організовано функціонування Генеральної ради ЄЦБ та яку роль вона відіграє?
21. Які функції виконують центральні банки країн-членів Єврозони на національному рівні?
22. Як грошово-кредитна політика центральних банків країн-учасниць ЄС сприяє забезпеченню стабільності цін та валют?
23. У чому полягає основна мета валютної політики центральних банків країн Єврозони?

24. Які інструменти грошово-кредитної політики використовує ЄЦБ для забезпечення економічної стабільності?
25. Як ЄЦБ управляє ліквідністю на грошовому ринку і впливає на процентні ставки?
26. Які основні принципи діяльності ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики?
27. Які функції виконують комерційні банки у країнах Єврозони?
28. Як комерційні банки сприяють розвитку малого та середнього бізнесу в Євразоні?
29. Яку роль у фінансовій системі Євразони виконують кредитні установи, такі як іпотечні банки та кооперативні банки?
30. Які інші фінансові організації (страхові компанії, пенсійні фонди) є частиною третього рівня грошово-кредитної системи Євразони, і яку роль вони виконують?

ТЕМА 4. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА ЯПОНІЇ

Мета: розглянути основні закономірності та етапи розвитку грошово-кредитної системи Японії; проаналізувати структуру банку Японії; визначити склад та особливості комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ Японії.

4.1. Еволюція грошово-кредитної системи Японії

4.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Японії

4.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Японії

Ключові терміни і поняття: Єна, Банк Японії, міські та регіональні банки, експортно-імпортний банк Японії, Японський банк розвитку, траст-банки, банки довгострокового кредитування, бюро довірчих фондів, державні фінансові корпорації, фінансово-кредитні корпорації, поштово-ощадні каси.

4.1. Еволюція грошово-кредитної системи Японії

Становлення системи економічних відносин Японії у IV–VI століттях відбувалося під значним впливом моделей розвитку Китаю та Кореї. Визначний внесок у формування основ японської цивілізації зробили принци Сетоку-тайсі та Кару, які реформували механізм економічного та політичного устрою, впроваджуючи принципи спільної «китаїзації» держави. У 604–605 роках було створено перше зведення японських законів, яке поєднувало принципи конфуціанства та буддизму.

Японія також перейняла китайську ієрогліфічну писемність, яку пізніше реформувала відповідно до своїх культурних потреб. Процес «китаїзації» був настільки глибоким, що деякі дослідники схильні розглядати японську цивілізацію як похідну від китайської. Проте культурні запозичення не позбавили Японію самобутності. Більше того, прагнення до культурної автономії згодом привело до політики самоізоляції країни, яка тривала з XVI століття. Під загрозою страти японцям було заборонено залишати територію країни, а

зовнішня торгівля обмежувалася контактами з Китаєм і Голландією у суворо визначених місцях.

Протиставлення власної культури іноземному впливу поєднувалося із продуктивним засвоєнням зовнішнього досвіду. Зокрема, японці отримували знання з європейських книг, що потрапляли до країни через голландських купців. Грошовий обіг у Японії був розвинений, проте здебільшого мав децентралізований характер. Розрахунки з торговцями здійснювалися переважно на товарній основі.

Буржуазна революція 1868 року ознаменувала кінець феодального ладу в Японії. Реформи епохи Мейдзі створили умови для становлення єдиної судової системи, розвитку вільного підприємництва, торгівлі, а також утворення кредитно-фінансових установ.

Період індустріалізації в Японії супроводжувався стрімкою концентрацією капіталу та виробництва, що стало передумовою для формування сучасної грошово-кредитної системи. У 1870 році в обіг було введено національну грошову одиницю – ену, яка закріпила монетарну основу економіки країни.

У 1892 році створено Банк Японії, який на основі закону 1889 року отримав право здійснювати фідучіарну банківську емісію, що стало важливим етапом інституційного розвитку фінансової системи. Протягом 30 років після ухвалення Закону про національні банки (1872 р.) було засновано більшість державних (спеціальних) та приватних банків, що заклало основу банківської архітектури країни.

У 1897 році Закон про комерційні банки затвердив організацію банківської системи за європейськими зразками. Того ж року в Японії запроваджено золотий стандарт, який функціонував до початку Першої світової війни у формі золотомонетного стандарту. Ці економічні реформи супроводжувалися агресивною політикою колоніальних захоплень у Китаї (1894–1895 рр.) та Росії (1904–1905 рр.), що закріпило за Японією статус великої колоніальної держави.

Монетарна система Японії зазнала значних викликів у період глобальних економічних криз та військових кампаній. Світова фінансова криза 1929–1933

рр. та військова активність Японії, зокрема захоплення Маньчжурії та підготовка до Другої світової війни, спричинили дисбаланси у фінансовій системі. У 1914–1920 рр. обсяг фінансової маси в обігу зріс утричі, що призвело до знецінення єни на 64%.

Банківська криза 1927 року поглибила монополізацію фінансового сектору: кількість банків скоротилася вдвічі, з 1621 у 1910 році до 424 у 1936 році. Скасування золотого стандарту в 1931 році призвело до подальшого збільшення грошової маси, яка у 1937 році зросла в 1,6 раза, тоді як оптові ціни підвищилися на 68%.

З 1932 року в Японії впроваджено валютний контроль, а в 1933–1939 рр. країна приєдналася до стерлінгової валютної зони, остаточно відмовившись від системи золотого стандарту.

Початок агресії у Китаї (1937 р.) та завершення Другої світової війни (1945 р.) супроводжувалися посиленням інфляції. Ціни на товари на чорному ринку зросли у 30–40 разів, що було обумовлено:

- зростанням військових асигнувань через незабезпечену емісію банкнот;
- занепадом цивільного виробництва, що спричинило дефіцит товарів першої необхідності;
- підвищенням непрямих податків.

Результатом цих процесів стало значне знецінення єни – її вартість знизилася втричі, а структура грошового обігу зазнала суттєвих змін, підкреслюючи потребу в післявоєнній стабілізації економіки.

Загалом упродовж усіх військових років спостерігалася структурна криза мілітаризованої економіки.

У 1942 році, в умовах військової економіки, було посилено державно-монополістичний контроль над економікою країни. Створення Національної фінансової контрольної асоціації закріпило централізоване управління кредитною системою. Банки були зобов'язані інвестувати щонайменше 75% приросту депозитів у державні облігації військових позик. Для підтримки

експансії в тимчасово окупованих країнах Східної та Південно-Східної Азії створювалися спеціалізовані кредитні установи.

Після завершення війни (1945–1950 рр.) Японія перебувала в стані розрухи, що вимагало масштабних заходів для відновлення економіки. Основна частина працездатного населення була зайнята в сільському господарстві, забезпечуючи країні аграрний характер економіки.

У 1946 році проведено грошову реформу, спрямовану на стабілізацію фінансової системи. Обмін грошей здійснювався у пропорції 1:1, а рахунки з сумами понад 100 єн блокувалися. Це дозволило скоротити обсяг грошей в обігу, проте через відсутність відповідної економічної бази до кінця 1946 року грошова маса зросла вшестеро.

З метою стримування інфляції було ухвалено емісійне законодавство, яке формально обмежувало випуск банкнот. Однак ці обмеження не охоплювали емісію під забезпечення комерційними векселями, цінними паперами та іноземною валютою, що спричинило подальше зростання грошової маси.

У період 1945–1951 рр. структура грошового обігу значно змінилася: грошова маса зросла у 15 разів, а оптові ціни – у 343 рази. Це спричинило різке падіння курсу єни, ускладнюючи фінансову стабілізацію.

Банківська система Японії у післявоєнний період зіткнулася з численними проблемами. Банки втратили можливість надавати вигідні кредити через відсутність державних гарантій і неможливість ефективного кредитування підприємств, які раніше були орієнтовані на військове виробництво.

Додатково, велика частина цих підприємств виявилася неспроможною повернути залучені кредити, що призвело до загострення проблеми безповоротних боргів. Це суттєво послабило фінансову систему, спричинивши необхідність реформування банківського сектору в контексті відновлення економіки.

Таким чином, грошово-кредитна система Японії у цей період зазнала серйозних випробувань, але закладені реформи та інституційні зміни підготували основу для економічного зростання у наступні десятиліття.

Друга половина 1940-х років характеризувалася жорстким централізованим розподілом обмежених фінансових ресурсів. Управління фінансовою системою здійснював створений державний орган – Штаб стабілізації економіки, який мав широкі повноваження. Штаб щоквартально розробляв і затверджував плани розподілу фінансових коштів між ключовими галузями економіки, які підлягали затвердженню урядом. Усі фінансові ресурси перебували під суворим контролем держави й розподілялися відповідно до цих планів.

У січні 1947 року створено державний фінансовий інститут – Фонд фінансування відновлення господарства, який відіграв центральну роль у кредитуванні галузей, критичних для економічного відновлення. Пріоритетними напрямками фінансування стали вугільна та сталеливарна промисловість, виробництво добрив і електроенергетика. У 1947 році цей фонд забезпечив 33% кредитування, необхідного для відновлення ключових секторів економіки.

У 1950-х та першій половині 1960-х років валютне становище Японії залишалося нестабільним, попри зростання експорту та залучення іноземного капіталу. Починаючи з другої половини 1960-х років, модернізація виробництва та підвищення конкурентоспроможності товарів сприяли різкому зростанню експорту й припливу капіталу.

З 1970-х років динаміка валютного курсу демонструвала поступове і безперервне підвищення курсу єни. Через низький рівень валютних резервів усі операції з поточного й капітального рахунків платіжного балансу були обмежені, а в країні діяв механізм обов'язкового продажу валютної виручки.

У процесі економічної стабілізації валютні операції з поточного рахунку поступово лібералізувалися. У 1964 році Японія приєдналася до VIII статті Статуту МВФ, що засвідчило міжнародне визнання її платіжної спроможності. У 1979 році було знято обмеження з капітального рахунку, що сприяло посиленню фінансової інтеграції Японії в глобальну економіку.

Урядова підтримка експорту відіграла значну роль у зміцненні економічних позицій країни. У 1950 році було створено Експортно-імпортний

банк Японії, який надавав фінансування експортно-орієнтованим компаніям. Додатковими заходами підтримки стали система зовнішньоторговельного страхування, податкові пільги для доходів від експорту, а також співпраця з міжнародними фінансовими організаціями.

Участь Японії у діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ) і Світового банку з 1952 року підвищила її кредитний рейтинг і сприяла залученню іноземного капіталу. У 1949 році, після Другої світової війни, відновив роботу фондовий ринок, що стало ще одним важливим кроком у зміцненні фінансової системи країни.

Уроки високої інфляції, що спричинила значне знецінення єни після Другої світової війни, визначили пріоритети японської економічної політики в другій половині ХХ століття. Так, у 1950 році вартість єни впала до 0,4% від рівня 1936 року, а курс валют зазнав значних коливань (у вересні 1945 року 1 долар США дорівнював 15 єнам, у березні 1947 року – 50 єнам, у липні 1948 року – 270 єнам).

У квітні 1949 року Японія відмовилася від адміністративного режиму множинних валютних курсів, запровадивши фіксований обмінний курс 360 єн за долар США. Цей курс залишався незмінним до 1971 року, забезпечуючи монетарну стабільність. У період 1955–1970 років середньорічний приріст цін становив лише 1%, що супроводжувалося значним економічним зростанням (середньорічний приріст ВВП досягав 9,7%).

Унаслідок інфляційних процесів 1953 року з обігу були вилучені грошові знаки номіналом менше однієї єни – сен і рін, що дозволило оптимізувати структуру грошового обігу.

У 1970-х роках Японія зіткнулася з новим викликом – нафтовою кризою, спричиненою різким зростанням цін на нафту через геополітичну нестабільність на Близькому Сході. У 1973–1980 роках середньорічний рівень інфляції зріс до 9,6%. Залежність Японії від імпорту енергоносіїв спричинила важку економічну депресію, що вперше після війни у 1974 році призвела до негативного економічного зростання.

Для подолання кризи було здійснено масштабну реструктуризацію промисловості. Енергомісткі галузі, зокрема виплавка алюмінію, були скорочені, а модернізація виробничих процесів дозволила підвищити ефективність. З 1975 по 1985 роки економічне зростання відновилося на рівні 3–5% щорічно, а у 1986–1991 роках – досягло 4,6%.

Криза долара США змусила Японію переглянути фіксовану валютну політику. У серпні 1971 року запроваджено плаваючий обмінний курс єни в рамках вузького коридору, а з лютого 1973 року країна перейшла до вільно плаваючого курсу.

У результаті цих змін курс єни почав поступово зміцнюватися: з 315 єн за долар у 1971 році до 195 єн у 1978 році, а у 1988 році – до 130,2 єни. Підвищення курсу зумовлювалося такими факторами – структурною модернізацією економіки, зокрема переходом на сучасні технологічні основи; зростанням конкурентоспроможності японського експорту та збільшенням купівельної спроможності єни в умовах стабільності цін і грошового обігу.

Зростання курсу єни також було пов'язане з політикою США, спрямованою на зниження курсу долара для стимулювання експорту. Це створило додаткові труднощі для японської економіки, але їх вдалося подолати завдяки збільшенню зарубіжних інвестицій і підвищенню продуктивності праці, обумовленої впровадженням науково-технічного прогресу.

Середина 1970-х та початок 1980-х років. ознаменувалися новим витком інфляційних процесів у країні. Підвищення цін було викликано політикою монополій, а також зростанням цін на імпортне паливо, сировину та продовольство. У 1970-ті роки. ціни на імпортне продовольство зросли вдвічі, на мінеральне паливо – у 4,7 рази, зокрема на сиру нафту – у 10,5 разів.

Однією з основних причин інфляційних процесів у Японії в 1970-х роках стала політика емісійного фінансування бюджетного дефіциту. У 1975 році японський парламент ухвалив закон, який передбачав випуск спеціальних облігацій для покриття бюджетних витрат. Хоча на початковому етапі зберігалася стара система розміщення облігацій, з метою уникнення інфляційних

ризиків було збільшено закупівлі облігацій Банком Японії. Це призвело до накопичення неліквідних облігацій у банках і збільшення ризиків банківської кризи.

Однак, поступово були зняті обмеження на ринок державних цінних паперів, і до 1977 року в Японії виник привабливий для фінансових установ та фізичних осіб ринок урядових облігацій. Лібералізація та зростання цього ринку призвели до збільшення питомої ваги державного боргу в структурі ВВП з 0,6% у 1965 році до 42,7% у 1986 році, а також до зростання витрат на обслуговування боргу (з 0,6% до 20,9%). Основну частину цих витрат складали виплати відсотків за державними зобов'язаннями, які становили 22% від загальних видатків бюджету.

У 1984 році уряд Японії зосередився на зниженні залежності бюджету від державних позик, продовживши лібералізацію та розвиток ринку державних цінних паперів. У жовтні 1985 року було створено ринок форвардних операцій із облігаціями державного боргу, а в 1990-х роках цей ринок став функціонувати на постійній основі.

У 1980-х роках величезний позитивний баланс Японії в торгівлі з США та країнами Європи став джерелом міждержавних економічних суперечок. Японський уряд визнав, що високий рівень експортної орієнтованості економіки є причиною структурної диспропорції, і впровадив пільги для імпортерів з метою вирівняти торговельний баланс та переорієнтувати промисловість на внутрішній ринок. Однак ревальвація єни (її курс до долара зріс з 200 єн у 1985 році до 125 єн у 1991 році) пригальмувала зростання товарного експорту, водночас прискоривши вивезення капіталу.

Японські банки, які отримали величезний приплив ліквідних коштів під час експортного буму, не змогли ефективно інвестувати їх у виробничі потужності через високу вартість робочої сили. Це сприяло збільшенню обсягів інвестицій за кордоном, але не зумовило значного зростання внутрішнього виробництва.

Незважаючи на кризові явища, на початку 1990-х років Японія досягла високого рівня розвитку своєї кредитної системи. Банк Японії та інші фінансові установи створили ефективну модель кредитування, що дозволяла залучати кошти від населення та бізнесу під низький відсоток, а також забезпечувала належне надання кредитів економічним суб'єктам. Важливою складовою цієї системи став також банківський нагляд, який забезпечував стабільність фінансової системи. За п'ятдесят років після Другої світової війни в Японії не було зафіксовано жодного випадку масового вилучення вкладів або раптового банкрутства банків.

У разі виникнення проблем у банківському секторі використовувалися механізми, такі як злиття проблемних банків з великими фінансовими установами, що сприяло збереженню стабільності. Крім того, для зниження психологічного ризику (*moral hazard*) підкреслювалася суспільна відповідальність банків, що формувало довіру до кредитної системи.

Суворі норми були встановлені також у емісії корпоративних облігацій, де право на їх випуск надавалося лише компаніям зі стійким фінансовим становищем. У випадку загрози дефолту проблемні облігації викуповувалися банками-агентами, що фактично означало надання банківських гарантій для корпоративних зобов'язань.

Досягнута до середини 1990-х років відносна стабільність в кредитній сфері японської економіки була серйозно порушена внаслідок колапсу кредитно-фінансових установ. Фінансово-валютна та біржова криза 1997 року, яка охопила країни Південно-Східної Азії та Японію, призвела до відтоку капіталів за кордон, знецінення національних валют та падіння курсу корпоративних і державних цінних паперів.

У 1996–1997 роках у Японії вперше після Другої світової війни почалися банкрутства банків. Цей факт мав дестабілізуючий ефект, оскільки продемонстрував неспроможність Міністерства фінансів контролювати ситуацію у фінансовому секторі та забезпечувати стабільність економіки. Першими закрилися кілька банків, зокрема невеликий місцевий банк *Hanwa*

Ginko та великий банк *Hokkaido Takuseki Ginko*. У листопаді 1997 року було зафіксовано банкрутство чотирьох брокерських компаній, зокрема однієї з найстаріших – *Yamaiti Sekan*. Крім того, відбувся дефолт на ринку онкольних позик – міжбанківському кредитному ринку Японії.

Нестабільність японських кредитно-фінансових установ пояснюється двома основними факторами:

1. Падіння цін на нерухомість: У першій половині 1990-х років зниження вартості нерухомості значно скоротило реальну вартість заставного забезпечення, яке здебільшого складалося з об'єктів нерухомості. Це призвело до значних збитків для банків, які надавали кредити з використанням таких активів.

2. Недоліки в управлінні банківськими операціями: Глибока інтернаціоналізація банківської діяльності виявила суттєві недоліки у професіоналізмі менеджерів японських банків. Відсутність досвіду у проведенні операцій на західних валютно-фондових ринках сприяла кредитуванню сумнівних інвестиційних проектів, ризикованим операціям з цінними паперами та деривативами. Це призвело до значних фінансових втрат і зниження довіри до японських банків з боку міжнародних фінансових інститутів, зокрема США та країн Західної Європи.

Для подолання фінансової кризи уряд Японії застосував традиційні важелі економічного втручання, які, однак, виявилися неефективними у довгостроковій перспективі. Замість здійснення реформи банківського менеджменту та покращення управлінської практики, уряд знову посилив контроль Міністерства фінансів та інших державних органів. Зокрема, була реалізована програма вливання бюджетних коштів через купівлю державою акцій та облігацій комерційних банків, що не дало значного покращення ситуації.

У 1998–1999 роках японський ринок переживав спад. Лібералізація фінансових ринків, зокрема зростання мобільності японського капіталу, мала певний позитивний вплив на економіку, але не призвела до суттєвого зростання національної економіки чи зміцнення стабільності кредитно-фінансової системи. Водночас Японія утвердилася як провідний світовий інвестор, а єна стала

міжнародною резервною валютою та платіжним засобом в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Формування кредитної системи в Японії почалося ще під час буржуазної революції 1868 року, а створення більшості державних і приватних банків відбулося після ухвалення Закону про національні банки в 1872 році. Разом із приватними банками були засновані Державний емісійний банк та інші напівдержавні кредитні інститути.

Значний розвиток банківська система Японії отримала після Другої світової війни. У цей період система була реорганізована відповідно до законів про національні банки. В умовах низької кон'юнктури та бюджетного дефіциту країна зіткнулася з гіперінфляцією. Кредитування було спрямоване переважно на пріоритетні напрями розвитку, тоді як фінансування інших секторів економіки суттєво обмежувалося.

У післявоєнний період для підтримки зайнятості та діяльності малих і середніх підприємств було створено кредитну кооперацію і довірчі фонди. З розвитком економіки та стимулюванням експорту почали функціонувати приватні фінансові установи, які спеціалізувалися на довгостроковому кредитуванні, а також спеціалізовані кредитні банки. Основні фінансові інструменти залишалися під контролем приватних банків, але рівень державного регулювання їх діяльності залишався значним.

Поряд із приватними банками було створено мережу урядових фінансово-кредитних інститутів. У 1950 році засновано Експортний банк Японії для фінансування зовнішньої торгівлі, зокрема експорту продукції суднобудування та машинобудування. У 1951 році створено Японський банк розвитку, орієнтований на пільгове кредитування секторів економіки, які не були пріоритетними для приватних банків. Обидва банки перебували під контролем держави, а їхня діяльність регулювалася Міністерством фінансів Японії.

Особливістю розвитку банківської системи Японії в цей період стало створення фінансово-промислових груп, що очолювались великими приватними комерційними банками. Ці банки несли основне навантаження щодо

фінансування індустріального розвитку Японії. Серед основних етапів розвитку банківської системи можна виокремити:

- Демоніполізація та розпуск довоєнних концернів «дзайбацу» (1947–1949 роки);
- Прийняття нових законодавчих актів, що регулюють господарську діяльність (1947–1948 роки);
- Бюджетна реформа (1949 рік);
- Податкова реформа (1950 рік).

У рамках податкової реформи було знижено ставки податків на прибуток корпорацій, визначено амортизаційні відрахування та введено систему неоподатковуваних резервних фондів для корпорацій. Водночас було запроваджено обмеження сфери діяльності комерційних банків, яка зводилася до депозитів, позик, обліку векселів, операцій з державними та муніципальними цінними паперами, а також валютних операцій. Комерційним банкам заборонялось здійснювати випуск і розміщення цінних паперів нефінансових корпорацій та трастові операції. Ці функції були передані іншим фінансовим установам, таким як брокерські компанії та Трастбанки. Розмежування функцій різних банків залишалось характерною рисою банківської системи Японії до 1998 року, коли відбулась банківська реформа, яка передбачала певну лібералізацію діяльності банків.

Зокрема, міські банки отримали право відкривати спеціальні трастові та інвестиційні філії, а банки довгострокового кредитування перетворювались на комерційні банки або зливались з ними. Трастбанки отримали право відкривати філії для операцій з цінними паперами, а брокерсько-дилерські фірми стали філіями комерційних банків.

На початку 90-х років Японія зіткнулася з дефляцією. У березні 2001 року Банк Японії та уряд країни почали боротьбу з дефляційними явищами, здійснюючи політику нульових відсоткових ставок. Ця політика мала на меті регулювання відсоткових ставок за кредитами рефінансування, з тим щоб

сприяти економічному зростанню, забезпечуючи доступ підприємств до дешевих фінансових ресурсів. Основними інструментами цієї політики стали:

1. Політика низьких процентних ставок, яку проводив Банк Японії. Банк маніпулював своєю ставкою рефінансування в залежності від кон'юнктури, проте постійно підтримував її на низькому рівні, при цьому проводячи неофіційні консультації з Міністерством фінансів Японії.

2. Встановлення верхньої межі процентних ставок за депозитами. Міністр фінансів на основі «Тимчасового закону про регулювання відсоткових ставок» встановлював верхню межу ставок за депозитами відповідно до рівня ставки рефінансування Банку Японії. Таким чином, банки могли залучати кошти за низькими ставками і фінансувати реальний сектор економіки під низький відсоток.

У результаті таких заходів кредитні корпорації та інші малі й середні кредитні установи могли надавати позики малому та середньому бізнесу за низькими відсотковими ставками. Ці заходи сприяли розвитку малого та середнього бізнесу, а також підвищенню довіри вкладників до кредитних установ.

У лютому 1999 року Банк Японії знизив ставки за овернайт-позиками на міжбанківському ринку з 0,25% до 0,15%, фактично оголосивши політику «нульового відсотка». Це призвело до зникнення спреду між різними сегментами короткострокових коштів і скорочення обсягів міжбанківського кредитування. Однак комерційні банки скоротили обсяги кредитування приватних корпорацій через слабкий попит на оборотний капітал і інвестиції, при цьому вільні кошти спрямовувалися в державні облігації, що мали вищі ставки, ніж на міжбанківському ринку.

11 серпня 2000 року Банк Японії ухвалив рішення про припинення політики нульових ставок, обґрунтовуючи його економічним зростанням та подоланням загрози «дефляційної спіралі». Хоча це рішення викликало певні побоювання серед інвесторів, результатом стало те, що відсоткові ставки

залишились на дуже низькому рівні, що не спричинило негативних наслідків для фінансової системи Японії.

У липні 2006 року було остаточно припинено проведення політики нульової ставки, що стало економічним явищем, відомим як «японська хвороба». Починаючи з осені 2008 року, коли потрясіння на світових фінансових ринках набули загострення, Банк Японії ініціював серію заходів у сфері грошово-кредитної та фінансової політики, спрямованих на стабілізацію економічної ситуації. Основні заходи включали:

1. Зниження процентних ставок.
2. Вжиття заходів для забезпечення стабільності фінансових ринків.
3. Запровадження заходів для підтримки корпоративного фінансування.

У рамках цих заходів було передбачено:

- розширення обсягів рефінансування під заставу цінних паперів;
- збільшення обсягів операцій РЕПО;
- розширення складу об'єктів застави для кредитів державному сектору, зокрема шляхом залучення облігацій, випущених урядами США, Великобританії, Німеччини та Франції;
- збільшення депозитів як інструменту підтримки ліквідності фінансових установ;
- розширення прямих закупівель корпоративних фінансових інструментів;
- поновлення і розширення операцій, що сприяють припливу долара США в економіку країни.

Особливістю грошової системи Японії є значне домінування безготівкових грошей у загальній структурі грошової маси. Якщо під час Другої світової війни частка готівки в обігу зросла з 30% до майже 60%, то в 50-60-х роках XX століття частка депозитних грошей перевищила довоєнний рівень, досягнувши понад 70%. Ця структура обігу обумовлена специфікою внутрішньої торгівлі, в якій частка оптової торгівлі на початку 90-х років перевищувала 80%, тоді як роздрібна торгівля становила менше 20%.

Незважаючи на домінування безготівкового обігу, емісія банкнот Банком Японії дозволяє певною мірою впливати на динаміку грошового обігу, для чого застосовуються заходи кредитного регулювання. До середини 1980-х років можливості регулювання грошового обігу за допомогою готівкової емісії були обмежені політикою перекредитування, що передбачала надання пільгових кредитів банкам, які кредитували корпорації на суму, що перевищує депозити.

Незважаючи на певне зниження значимості японської єни як резервної валюти в глобальному контексті, вона продовжує залишатися важливим інструментом в азіатському регіоні. Останніми роками Японія намагається відновити економіку після глобальної фінансової кризи 2009 року, але стихійні лиха, такі як землетрус і цунамі в 2011 році, сповільнили економічне зростання та посилили проблеми державних фінансів.

Станом на 2011 рік державний борг Японії вдвічі перевищував ВВП, а обмінний курс єни значно перевищував паритет купівельної спроможності. Дефляція створювала додаткові виклики для економіки. У 2013 році Банк Японії подвоїв грошову базу та збільшив державний борг для стимулювання інфляції, але безуспішно.

У 2020 році Банк Японії продовжив підтримку компаній, постраждалих від COVID-19, зберігаючи контроль кривої прибутковості (-0,1% для короткострокових ставок і 0% для 10-річних облігацій). Попри часткове відновлення економіки, третя хвиля пандемії стримувала зростання. У 2022 році інфляція зросла до максимуму з 2020 року, а курс єни впав до 20-річного мінімуму.

Сучасна грошово-кредитна система Японії є трирівневою і складається з Центрального банку Японії, комерційних банків і небанківських кредитно-фінансових установ. Основними характеристиками цієї системи є:

- високий рівень концентрації та централізації капіталу;
- жорстка регламентація банківської діяльності;
- спеціалізація банківських інститутів на певних видах діяльності.

Загальна структура грошово-кредитної системи представлена на рис.4.1.

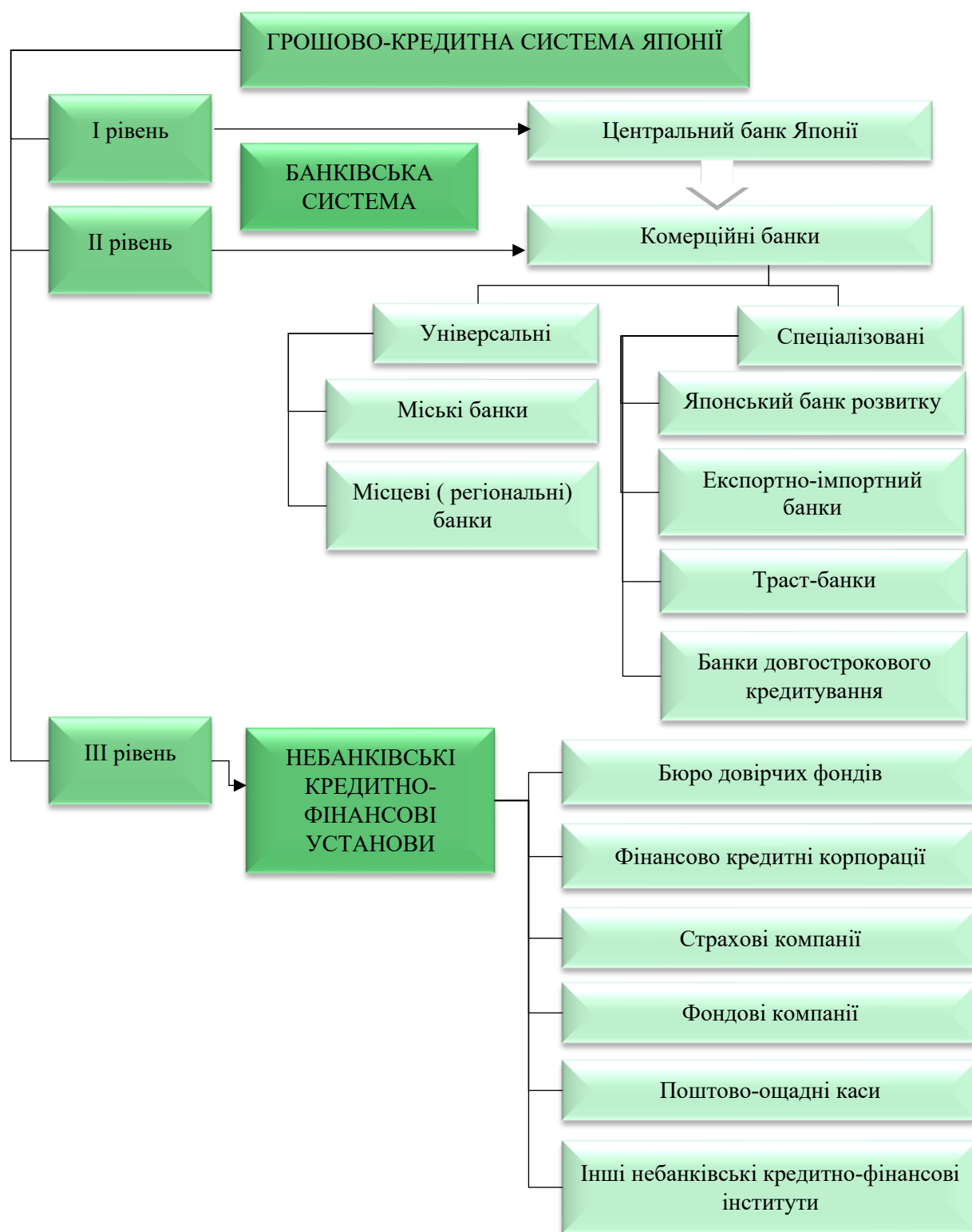

Рис. 4.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Японії

Діяльність комерційних банків Японії контролюється Банками Японії.

Програма страхування депозитів у Японії запроваджено 1971 року і контролюється Федеральною корпорацією страхування депозитів. У разі

банкрутства кредитно-фінансового інституту сума страховки має покривати до 10 млн. єн на одного вкладника.

Діяльність небанківських кредитно-фінансових установ Японії регулюється Агентством фінансових послуг Японії, Комісією з цінних паперів та нагляду, Радою публічних розрахунків та аудиторського нагляду. Усі зазначені державні органи підпорядковуються Міністерству Фінансів Японії.

4.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Японії

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк Японії, який був створений у 1882 р. терміном на 30 років для приборкання інфляції, що викликала велику кількість приватних банків, які емітували свої банкноти. Потім термін функціонування банку продовжили ще на 30 років, і в 1942 р. було видано закон, згідно з яким Банк Японії став підконтрольним уряду, а міністр фінансів отримав право самостійно змінювати підзаконні акти банку.

Рис.4.2. Штаб-квартира банку Японії в Токіо

З Закон 1942 року визначив мету діяльності Банку Японії як забезпечення стабільності національної валюти, регулювання кредитної та фінансової підтримки, а також сприяння ефективному функціонуванню кредитної системи відповідно до

національної політики для стимулювання економічної активності. Після Другої світової війни до закону було внесено низку змін, зокрема у червні 1949 року створено Політичну раду як вищий керівний орган Банку Японії, що став відповідати за реалізацію державних інтересів у сфері монетарної політики.

Згідно із законом 1942 року, основний капітал Банку Японії становив 100 млн єн, з яких 55% належало уряду, а решта – фінансовим інститутам, страховим компаніям та приватним акціонерам. Власники сертифікатів банку не мають права брати участь в управлінні, але у разі ліквідації можуть претендувати на залишкові активи в межах внесеного капіталу. Дивіденди для акціонерів обмежені 5% за фінансовий період, а решта прибутку спрямовується до державного бюджету.

У 1979 році закон модернізували, надавши центральному банку безстроковий статус. У червні 1997 року закон було повністю оновлено, спираючись на принципи незалежності та прозорості. Новий закон, який набрав чинності 1 квітня 1998 року, проголосив незалежність Банку Японії від Міністерства фінансів, водночас зобов'язавши його монетарну політику узгоджувати з економічними цілями уряду через тісну співпрацю з державними органами.

Банк Японії має статус юридичної особи та діє як публічна установа, не будучи ані державним органом, ані приватною корпорацією.

Організаційна структура за Центральний банк Японії показано рис. 4.3.

Головний офіс банку Японії розташований у Токіо. Організаційна структура включає:

- керівний орган - політична Рада;
- Комітет управління;
- Погоджувальний комітет;
- 15 департаментів з відповідними підрозділами (відділами);
- мережу філій, міських відділень, закордонних представництв.

Політична рада - Вищий керуючий орган банку Японії, є еквівалентом Ради керуючих ЄЦБ, ради керуючих Федеральної резервної системи США та Комітетом з грошової політики Банку Англії. Рада директорів складається з дев'яти учасників, включаючи керуючого Банку Японії, його двох заступників та шість членів ради директорів. Голова (керуючий) обирається членами ради

директорів між собою. Рішення ухвалюються більшістю голосів. Термін повноважень голови, його заступників та інших членів – 5 років.

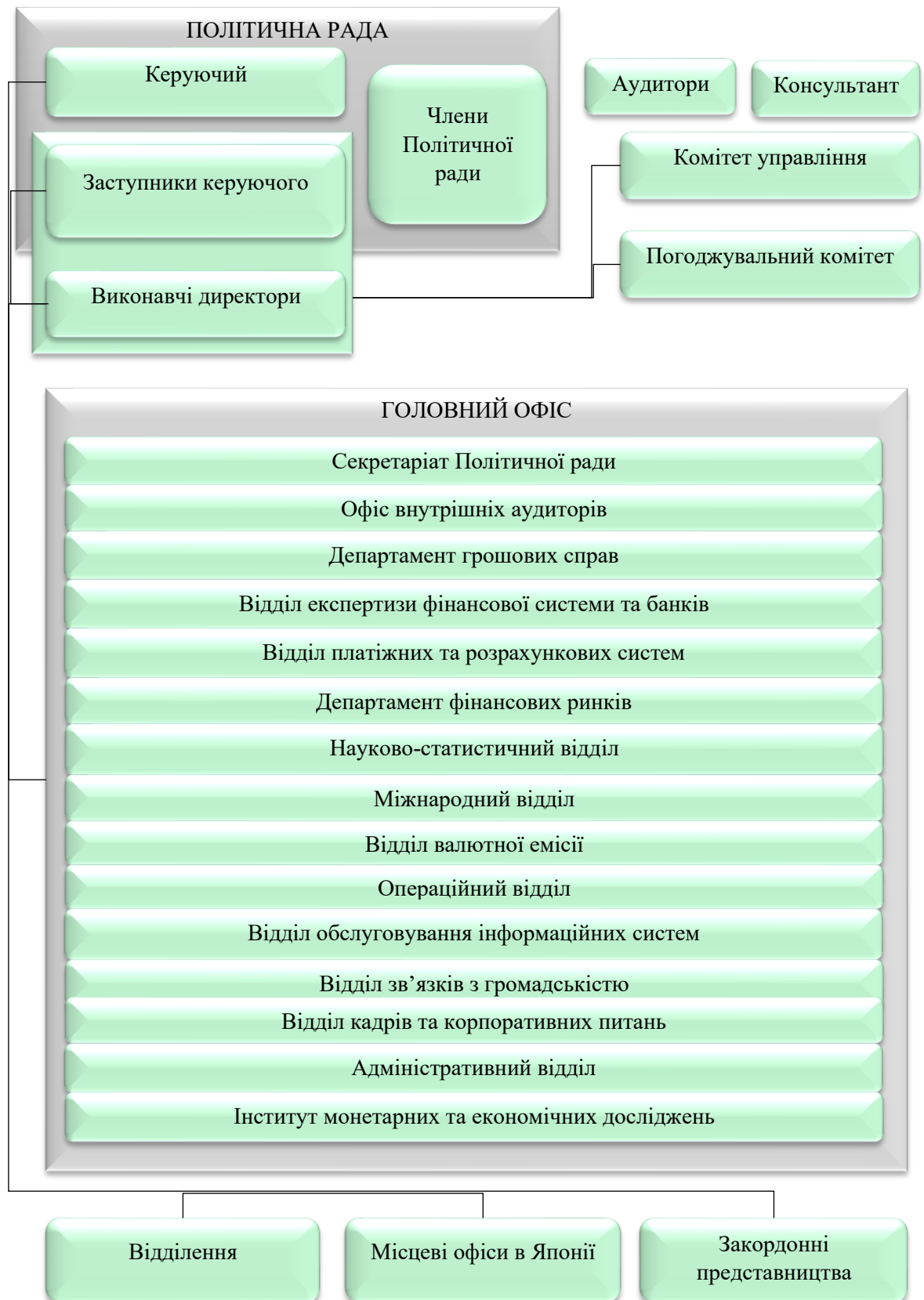

Рис. 4.3. Організаційна структура банку Японії

Вищий керівний орган Банку, який визначає напрямки валютного та грошово-кредитного контролю та закріплює основні принципи здійснення операцій Банку. Правління контролює виконання обов'язків посадових осіб Банку, за винятком аудиторів і консультантів.

Обов'язки ради включають:

- встановлення облікових та кредитних ставок (основний, базовий кредит та ставка дисконтування)
- встановлення резервних вимог для банків
- проведення операцій на відкритому ринку
- надання кредитів фінансовим установам у міру необхідності
- ініціювання операцій з іншими центральними банками, а також купівля та продаж іноземної валюти на валютному ринку (валютні інтервенції).

Термін повноважень голови, його заступників та інших членів Правління банку – 5 років.

За час існування Банку Японії він мав безліч керівників:

З 1882 до 1887 року- Йошихара Шігетоші, перший президент ЦБ Японії. Увійшов в історію запровадженням системи банківських перевірок та складних відсотків.

З 1887 по 1889 рік - Тетсуносукі Томіта. Відомий своїм бажанням створення центральної ставки дисконтування. Через постійні спроби змінити політику ЦБ Томіта було усунуто з посади.

З 1889 по 1896 рік- Коїхіро Кавада. Крім грамотного правління Банком Японії запам'ятався як ключова особа при утворенні компанії «Mitsubishi».

З 1896 по 1898 рік – Яносукі Івасакі, рідний брат засновника Mitsubishi.

З 1898 по 1903 рік – Тотсуо Ямамото. За роки керівництва зумів досягти підвищення бюджетного дефіциту. Після «витіснення» з посади 1903 року обійняв посаду керівника палати перів.

З 1903 по 1911 рік – Шігейоші Мацуо. Його заслуга – успішне стримування інфляції у досить складний для країни період. За роки правління заслужив на повагу серед керівників найбільших комерційних банків країни.

З 1911 по 1913 рік – Такахаші Корекіє. З 1913 року переведено Міністром фінансів Японії. Саме за нього в 1931 року було скасовано «прив'язка» національної валюти до золота.

З 1998 по 2003 рік – Масару Хаямі. Запам'ятався своїми спробами захистити монетарну політику країни від тиску з боку політиків та її ослаблення. Зумів «натиснути» на монополії в різних секторах економіки і таким чином досяг економічного підйому країни.

З 2003 по 2008 рік – Тошііко Фукуї. Консерватор, прихильник м'якої кредитно-грошової політики.

Поточним (з 2013 року) Головою Банку є Харухіко Курода.

Комітети та відділи Банку Японії

На сьогоднішній день Центральний Банк Японії має такі підрозділи:

1. *Секретаріат Політичної ради* є найвищим органом правління. У його завдання входить встановлення облікової ставки банку, зміна ставки кредитного відсотка для інших фінансових установ, внесення змін до списку цінних паперів (векселів), що торгуються, облік застав (тих, які приймають як забезпечення позик), коригування умов видачі кредитів.

2. *Відділ з валютних питань* займається питаннями, що стосуються стабілізації курсу національної валюти - здійснює валютно-фінансову діяльність, здійснює видачу кредитів уряду у вигляді короткострокових облігацій державного зразка.

3. *Служба внутрішнього аудиту* виконує функції внутрішнього контролера роботи ЦП. Основне завдання – забезпечення максимальної ефективності діяльності структури, виключення порушень чинного законодавства, контроль здійснення операцій.

4. *Відділ розрахункових та платіжних систем* працює у сфері вдосконалення та впровадження нових розрахункових систем. Основне завдання – створити максимально гнучкий та надійний інструмент, що дозволяє своєчасно виконувати зобов'язання банку з розрахунків та платежів. По суті відділ виконує

операторську функцію в системі міжбанківських операцій, а також угод з державними паперами.

5. *Відділ нагляду за фінансово-кредитними установами та фінансовою системою* проводить регулярні перевірки роботи комерційних банків (раз на два роки), забезпечує стабільність банківської та кредитної системи, захищає інтереси вкладників. Під час перевірки проводиться співбесіда з керуючими банків, звертається увага на заходи щодо залучення капіталу, поточну ефективність контролю за ризиками тощо.

6. *Відділ статистики та досліджень* займається вивченням основного індексу Tankan, який характеризує бізнес-клімат у країні. Цей показник характеризує стан промисловості Японії у частині великого виробництва. При формуванні індексу використовуються різні дані – ціни на імпорتنу та експортну продукцію, рівень зайнятості, дані на замовлення тощо. За допомогою індикатора можна проводити грамотний аналіз рівня зайнятості у промисловості, обсягу замовлень компаній, обсяги промисловості виробництва тощо.

7. *Відділ фінансових ринків* здійснює грошову політику, проводить операції на відкритому ринку, вносить пропозиції щодо зміни резервних вимог, основних процентних ставок.

8. *Відділ грошової емісії* несе відповідальність за випуск валюти, обсяг грошей у обігу та його регулювання.

9. *Міжнародний відділ* проводить валютні інтервенції зовнішньому ринках Японії. Працює за погодженням із керівництвом Центрального банку. Основний час проведення операцій із валютою над ринком – з 19.00 до 3.00. У разі, якщо намічені мети не досягнуто, то до співпраці може бути залучено Європейський центральний банк (ЄЦБ).

Крім цього, у структурі банку є й низка інших департаментів – операційний відділ, відділ обслуговування інформаційних систем, відділ кадрів та корпоративних зв'язків, відділ зв'язку з громадськістю, адміністративний відділ, інститут валютних та економічних досліджень.

Кандидатури на керівні посади затверджує Міністр фінансів після відповідного подання правління банку: виконавчих директорів – строком на чотири роки, радників – на два роки. Ревізори призначаються Кабінетом Міністрів на чотири роки.

Крім правління, в управління Банку також входять три виконавчі аудитори, три виконавчі директори та вісім радників.

До основних функцій установи можна віднести:

1. *Емісія національної валюти країни.* Банк Японії має монополію випуск грошових банкнот (японської єни).

2. *Внесення змін до грошово-кредитної політики.* Тут можна використовувати такі інструменти, як визначення офіційної ставки відсотка, прийняття норм обов'язкового резерву, проведення валютних інтервенцій, угоди з державними облігаціями.

3. *Коригування норм зобов'язань комерційних банків країни щодо їх резервів.*

4. *Вплив на курс національної валюти; регулювання обсягу грошової маси в обороті.*

5. *Зміна (у більший чи менший бік) основної відсоткової ставки.* З допомогою зміни цього параметра ЦБ має можливість проводити курс національної валюти, інфляцію, ставки на кредити (депозити) у комерційних банках, зміцнення національної валюти.

Банк Японії може змінювати дві відсоткові ставки:

- *ставку за кредитами «овернайт»* - це той рівень відсотка, за яким кредитуються комерційні банки, та здійснюється *рефінансування* кредитів. Ця ставка є основною в Японії. Вплив на рівень ставки надається шляхом укладання угод із цінними паперами. З 2010 року ця відсоткова ставка коливається на рівні 0-0,1%;

- *дисконтна процентна ставка* – це відсоток, під який комерційні банки отримують позики підтримки ліквідності. Цей показник менш значимим, ніж попередній.

6. Проведення операцій на зовнішніх фінансових ринках.

7. Контролює операції та взаєморозрахунки між комерційними фінансовими установами та беруть участь у цьому процесі.

8. Проведення угод із державними облігаціями, векселями. Це з основних інструментів монетарної політики ЦБ. Основне завдання – контроль розміру грошової бази, підтримання процентних ставок за короткостроковими позиками.

9. Перевірка та контроль стану фінансових справ у банках. ЦБ проводить дослідження статистичної інформації, досліджує індекс ділової активності, здійснює публікації даних про індекси цін на корпоративні послуги та оптові ціни.

10. Проведення міжнародної діяльності з метою підвищення іміджу національної валюти та країни загалом. Тут йдеться про виконання цілого ряду завдань:

- надання рахунків в валюті Японії фінансовим установам інших країн (зокрема і ЦБ);
- виконання валютних інтервенцій при несприятливому русі курсу національної валюти;
- проведення операцій із купівлею-продажем валюти, надання позик, здійснення угод від імені фінансових структур інших країн.

11. Реалізація робіт із проведення теоретичних досліджень, і навіть виконання економічного аналізу.

Банк Японії здійснює операції з державними цінними паперами, забезпечує прийом, зберігання та виплату казначейських коштів (зокрема, податків, пенсій та фінансування державних проєктів).

У сфері міжнародної діяльності Банк Японії виконує такі функції:

- обслуговує рахунки центральних банків та державних інститутів розвинених країн;
- надає кредити Міжнародному валютному фонду, Банку міжнародних розрахунків та іншим міжнародним організаціям;

- як агент Міністерства фінансів Японії здійснює валютні інтервенції на міжнародних ринках для стабілізації курсу єни;
- купує та продає іноземну валюту на користь центральних банків інших країн і міжнародних фінансових установ із метою співпраці та фінансової підтримки;
- проводить консультації щодо економічної ситуації в різних країнах, здійснює прогнози, організовує спільні наукові дослідження та аналізує статистичні дані.

Банк Японії займається економічним аналізом та теоретичними дослідженнями, які включають довгострокові прогнози економічного розвитку й фінансової стабільності.

Взаємодія Банку Японії з кредитно-фінансовими інститутами включає постійний моніторинг їхньої діяльності. Щоденний контроль банківських балансів доповнюється щомісячними звітами, які містять прогнози щодо обсягів активних і пасивних операцій. Залежно від загальноекономічної ситуації Банк вносить пропозиції до планів банків або встановлює обмеження на обсяги кредитування.

Стабільність економіки Японії та її національної валюти сприяє зростанню ролі єни як світової резервної й розрахункової валюти, зокрема, її домінуванню в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Програму страхування депозитів у Японії було впроваджено 1971 року. Її контролює Федеральна корпорація страхування депозитів, а страхове покриття у разі банкрутства фінансового інституту становить до 10 мільйонів єн на одного вкладника.

Центральний банк Японії здійснює моніторинг тенденцій фінансового ринку, оцінює ризики неліквідності та забезпечує ефективне управління банківською системою. Банки в Японії оподатковуються на загальних корпоративних засадах, сплачуючи податок на прибуток та місцеві податки.

Діяльність небанківських кредитно-фінансових установ регулюється Агентством фінансових послуг Японії, Комісією з цінних паперів та нагляду, а

також Радою з публічних рахунків і аудиторського нагляду. Усі ці органи підпорядковуються Міністерству фінансів Японії.

4.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Японії

Другий та третій рівень системи представлений комерційними банками, та спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові установи.

Комерційні банки Японії поділяються на універсальні та спеціалізовані. Операції комерційних банків законодавчо регламентовані. Комерційний банк має бути організований у формі акціонерного товариства та мати статутний капітал не менше 1 млрд. єн. Комерційний банк немає права на діяльність без спеціальної ліцензії Міністерства фінансів. Для отримання такої ліцензії засновники повинні забезпечити відповідність капіталу, активів та пасивів банку встановленим нормативам, мати необхідний досвід та знання.

До універсальних комерційних банків Японії відносяться міські та місцеві (регіональні) банки.

Міські банки, або City banks, починаючи з ери Мейдзі, займалися наданням короткострокових та середньострокових кредитів по всій території країни великим підприємствам, насамперед підприємствам групи, до якої вони належали. Міські банки утворюють серцевину кредитної системи, країни. На частку припадає понад 20% всіх наявних у приватних банках Японії депозитів, і навіть, близько 36% загального обсягу капіталу банківської системи. Міських банків 11, точніше 2 банки та 9 банківських корпорацій, серед яких «Daiiti-Kange», «Mitsubishi» – капітал – близько 19 млрд. доларів США, «Sumitomo», «Fuji», «Sanva», «Суміото Бенк» (14.700.000.000 доларів США), «Дай Ілчі Кахгуо» (капітал - 147000000000 доларів США) та інші, користуються широкою підтримкою Банку Японії.

Ці кредитно-фінансові установи є основними учасниками валютного ринку. Вони мають тісні контакти з промисловими та торговими компаніями. Міськими банками контролюється діяльність багатьох інших фінансово-кредитних інститутів. Міські банки – основні постачальники коштів у галузі

японської економіки, які розвиваються високими темпами, особливо у експортних. Їх характерний високий рівень перекредитування, і навіть залежність від за Центральний банк Японії, який проводить урядову грошово-кредитну політику.

Регіональні банки функціонують у масштабі префектур. Обсяг їх капіталів та масштаб операцій значно менший, ніж міських банків, але мають дуже широку мережу філій. Найбільший із 64 регіональних банків «Bank of Yokohama» має активи приблизно на 28 млрд. дол. Основний вид діяльності регіональних банків – кредитування малих та середніх підприємств, деякі беруть ощадні вклади.

Регіональні банки в Японії відіграють важливу роль у фінансуванні органів місцевого самоврядування, виконуючи функції кредиторів. Після Другої світової війни їх залежність від монополістичних банків значно зросла.

Спеціалізовані комерційні банки, такі як Експортно-імпортний банк Японії, Японський банк розвитку, траст-банки та банки довгострокового кредитування, здійснюють кредитування специфічних секторів економіки. *Експортно-імпортний банк Японії*, заснований у 1950 році, надає кредити для зовнішньоекономічної діяльності та імпорту японських товарів, а також має державне фінансування і підзвітний парламенту. *Японський банк розвитку*, заснований у 1951 році, здійснює довгострокове кредитування промисловості, особливо галузей з високими ризиками. *Траст-банки* спочатку займалися управлінням майном, а тепер активно працюють з терміновими вкладками та позиками, спеціалізуючись на трастових операціях. *Банки довгострокового кредитування*, зокрема Industrial Bank of Japan, Long Term Credit Bank і Nippon Credit Bank, фінансують компанії в пріоритетних і високоризикованих галузях, мобілізуючи капітал через випуск облігацій.

Іноземні банки в Японії, що представляють 88 країн, почали активно працювати в 1960-х роках, спеціалізуючись на позиках в іноземній валюті, споживчому кредитуванні та торгівлі валютою. Вони сприяли розвитку нових фінансових інструментів і стали важливими гравцями на ринку свопів, роблячи Японію одним із найбільших міжнародних ринків для таких операцій.

У вересні 2000 р. три провідні банки («Індастріал Бенк оф Джепен», «Даїті-Канге» та «Фудзі», тобто два міські та один довгострокового кредитування) почали реалізовувати свій план об'єднання в холдингову групу «Midzuho». За розмірами активів це буде одна з найбільших у світі фінансових груп. У 2001 р. розпочався процес об'єднання в холдинг банків «Токаї», «Асахі» і «Санва», а також банків «Sumitomo» і «Sakura» в єдиний банк «Sumitomo Mizui». Цей процес – наслідок глобальної конкуренції у банківській справі та безумовний плюс для японської економіки.

Велику групу різних характером функцій виконують небанківські фінансово-кредитні установи – третя ланка кредитної системи Японії.

Вони налічують 30 інвестиційних компаній (траст-банків), три банки довгострокового кредиту, 29 компаній зі страхування життя та 58 компаній зі страхування майна, 283 брокерські компанії, які здійснюють операції з цінними паперами, а також лізингові компанії.

Приватні банки довгострокового кредиту створено після Другої світової війни на основі реорганізації напівдержавних банків довгострокового кредиту. Основним джерелами кредитних ресурсів цих банків є облігаційні позики.

Банки розміщують над ринком відсоткові папери (термін п'ять років із виплатою відсотків двічі на рік) і дисконтні папери (з річним терміном; продаються за ціною, зменшеної у сумі дисконту).

Бюро довірчих фондів являється однією з найбільших фінансово-кредитних установ Японії, ресурси якого складаються з вкладів населення в державних поштово-ощадних касах і державних пенсійних фондах і використовуються, як джерело кредитування державних підприємств та кредитних інститутів.

Експортно-імпортний банк Японії здійснює кредитування зовнішньої торгівлі та бере участь у міжнародних інвестиціях і кредитних операціях. У 1999 році банк було об'єднано з Фондом міжнародного співробітництва, що призвело до створення Банку міжнародного співробітництва. Японський банк розвитку займається довгостроковим кредитуванням промислових підприємств,

транспорту та енергетичних проєктів. Весь капітал банку належить державі, а основну частину його кредитних ресурсів складають кошти довірчих фондів. Крім цього, для здійснення кредитних операцій використовуються як власні кошти банку, так і кошти, отримані через випуск облігацій. Банк надає фінансування для придбання, оновлення та ремонту обладнання, а також має можливість купувати облігації, гарантувати кредити приватних установ або перекуповувати їхні права як кредиторів. Додатково, банк може здійснювати капіталовкладення.

Державні фінансові корпорації в Японії функціонують у сферах, де приватні банки не проявляють значної зацікавленості або мають обмежений інтерес, але ці галузі є важливими для економічного відтворення та соціального розвитку. Ці корпорації спеціалізуються на наданні пільгових кредитів підприємствам певних галузей народного господарства, таким як сільське господарство, лісова промисловість, рибальство, житлове будівництво, а також економічно відсталим регіонам та підприємствам місцевих органів влади. Бюджети та щорічні плани фінансово-кредитних корпорацій затверджуються парламентом, а їхня діяльність перебуває під контролем відповідних міністерств та відомств. Серед таких корпорацій можна виділити Фінансову корпорацію санітарної екології, Фінансову корпорацію сільського, лісового і рибного господарства, а також Корпорацію житлових позик.

Вони відповідають за цільове та ефективне використання державних коштів, призначених для фінансування пріоритетних проєктів, зокрема щодо розвитку сільського господарства, малого бізнесу, особливих регіонів країни.

Страхові компанії за сумою активів займають значне місце серед приватних фінансово-кредитних установ. Близько 15% сукупного балансу приватних кредитних інститутів припадає на частку 24 компаній зі страхування життя та 23 зі страхування майна. Страхові компанії в Японії акумулюють величезні фінансові кошти, які вони використовують здебільшого для інвестицій у цінні папери.

У країні налічується 220 *фондових компаній*, що спеціалізуються виключно на операціях із цінними паперами. Це одна з головних рис сучасної кредитної системи Японії.

Важливе місце у структурі кредитних відносин Японії займають *поштово-ощадні каси*. Вони акумулюють заощадження населення. На відміну від міських, регіональних та інших банків, що надають аналогічні послуги, японські ощадкаси при поштових відділеннях надають фізичним особам набагато більший набір послуг, що дозволяють людям середнього достатку на вигідніших умовах отримувати кредити та зберігати заощадження. Завдяки цьому державні поштово-ощадні каси, що підпорядковуються поштовому відомству, змогли акумулювати великі обсяги фінансових коштів.

Серед інших небанківських фінансово-кредитних установ виділяються інвестиційні компанії.

Інвестиційні компанії – здійснюють інвестиційні та довірчі операції. Крім того, контролюють роботу брокерських компаній, які займаються операціями із цінними паперами. Більшість із них у тісному зв'язку з міськими банками, зокрема, у сфері спільного володіння акціями, створення філій за кордоном.

Головні особливості грошово-кредитної системи Японії такі:

- висока ступінь концентрації та централізації капіталу;
- жорстка регламентація банківської діяльності;
- спеціалізація банківських інститутів на певних видах діяльності.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні зміни в економічній системі Японії сталися в результаті буржуазної революції 1868 року?
2. Як реформи епохи Мейдзі вплинули на розвиток банківської системи Японії?
3. Яке значення мало введення національної грошової одиниці – ени в 1870 році для економіки Японії?

4. Яким чином Закон про комерційні банки 1897 року змінив банківську систему Японії?
5. Які фактори призвели до знецінення єни під час Світової фінансової кризи 1929–1933 років?
6. Як банківська криза 1927 року вплинула на структуру фінансового сектору Японії?
7. Як війна і інфляція у 1940-х роках вплинули на економічну ситуацію Японії?
8. Які заходи були вжиті для стабілізації економіки Японії після Другої світової війни?
9. Як валютна політика Японії змінилася у 1970-х роках і які наслідки це мало?
10. Які проблеми виникли в японській кредитній системі в 1990-х роках і як на них відреагував уряд?
11. Як організована грошово-кредитна система Японії?
12. Які основні характеристики грошово-кредитної системи Японії?
13. Хто контролює діяльність комерційних банків у Японії?
14. Коли була введена програма страхування депозитів у Японії та який її обсяг?
15. Як регулюється діяльність небанківських кредитно-фінансових установ у Японії?
16. Як виникли та коли були внесені зміни до закону про Центральний банк Японії?
17. Як змінювався статус Банку Японії після 1942 року?
18. Яка організаційна структура Центрального банку Японії?
19. Які основні функції має Банк Японії в сфері міжнародної діяльності?
20. Яким чином Банк Японії здійснює економічний аналіз та прогнози?

ТЕМА 5. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КИТАЮ

Мета: розглянути основні закономірності та етапи розвитку грошово-кредитної системи Китаю; проаналізувати структуру банку Китаю; визначити склад та особливості комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ Китаю.

5.1. Еволюція грошово-кредитної системи Китаю

5.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Китаю

5.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Китаю

Ключові терміни і поняття: юань, Народний банк Китаю, державні та спеціалізовані комерційні банки, Державний банк розвитку, Банк розвитку сільського господарства Китаю, Експортно імпорتنний банк, Торгово-промисловий банк Китаю, Банк Китаю, Сільськогосподарський банк Китаю, Народний будівельний банк Китаю, акціонерні комерційні банки, міські комерційні та кооперативні банки, сільські комерційні та кооперативні банки, корпорації з управління активами, трастові та інвестиційні компанії, фінансові та лізингові компанії, сільськогосподарські і міські кредитні кооперативи, поштові відділення зв'язку.

5.1. Еволюція грошово-кредитної системи Китаю

Грошово-кредитна система Китаю зазнала значних змін, що були пов'язані із трансформацією економічної моделі країни. Від єдиної, централізованої банківської структури до багаторівневої фінансової системи, зміни в грошово-кредитному механізмі супроводжувалися адаптацією до ринкових умов та інтернаціоналізацією економіки.

У період з 1950 по 1978 рр. банківська система Китаю була представлена єдиним банком – Народним банком Китаю (НБК), який підпорядковувався Міністерству фінансів і не мав можливості проводити самостійну грошово-кредитну політику. Функціонуючи як великий розрахунково-касовий центр, НБК здійснював усі фінансові розрахунки. У рамках адміністративно-командної економіки такого статусу банку цілком відповідала політика того часу, коли всі підприємства були державними та не мали права вести самостійну господарську

діяльність. Міністерство фінансів визначало щорічний кредитний план, згідно з яким фінансові ресурси розподілялись через НБК.

З кінця 1970-х років банківська система КНР почала поступово змінюватися, а до 1980-х років система набула двох рівнів: Народний банк Китаю та комерційні банки. Це відходження від однорівневої моделі дало НБК нові повноваження, зокрема, щодо регулювання грошової маси, управління обмінним курсом та валютними резервами. Окрім того, НБК став основним інструментом фінансування державних компаній, замінивши пряме бюджетне фінансування.

У 1986 році були створені перші грошові ринки у таких містах, як Шеньян, Ухань, Гуанчжоу, Чунцин і Чанчжоу. В наступні роки в Китаї почали функціонувати ринки міжбанківських короткострокових позик, «коротких» грошей, довгострокових кредитів, позикових облігацій підприємств, облігацій державного боргу, векселів, а також валютні та фондові ринки. Ці ринки дозволили встановлювати вартість грошей з урахуванням ринкових механізмів.

Економічна реформа фінансової системи Китаю, зокрема реформа зовнішньої торгівлі, стимулювала розвиток національної валютної системи. Збільшення господарської самостійності підприємств, їхнє прагнення до модернізації виробництва, розширення експортно орієнтованих підприємств, прагнення підвищити конкурентоспроможність продукції на зовнішньому ринку, а також зростання науково-виробничих та науково-дослідних установ, сприяли формуванню стійкого попиту на іноземну валюту. У відповідь на це держава, не маючи значних валютних ресурсів, почала поступово відходити від прямого централізованого монопольного розподілу валютних коштів. Вона дозволила державним кооперативним підприємствам та організаціям придбати певні суми іноземної валюти для виробничих потреб. Впровадження спільних підприємств на валютний ринок сприяло вирішенню проблем валютного балансу та створенню сприятливого інвестиційного клімату. Практика показала, що сума валюти, яку спільні підприємства продавали, значно перевищувала суму, яку вони купували.

Ринок валюти став важливим елементом фінансового ринку Китаю. Наприкінці 1985 року в Шеньчжені при відділенні Народного банку Китаю був створений перший в країні центр валютного обміну та регулювання. Діяльність цього центру суворо регламентувалася, зокрема обмінні курси валют не могли перевищувати державні ліміти, а продавці та покупці не мали права безпосередньо контактувати між собою. Проте вже в липні 1986 року ці обмеження були скасовані, і аналогічний центр було відкрито в Шанхаї в листопаді того ж року. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років в Китаї сформувався валютний ринок, що об'єднав понад 40 центрів та майже 60 пунктів обміну валют, а на сьогодні подібні організації функціонують по всій країні.

Реформа фінансової системи сприяла поступовій заміні бюджетного фінансування суб'єктів господарювання на кредитування капіталовкладень, яке здійснювалося спеціалізованими банками, серед яких Торгово-промисловий банк Китаю, Народний будівельний банк Китаю, Сільськогосподарський банк Китаю та Банк Китаю. Крім того, розподіл кредитів Світового банку здійснював Інвестиційний банк. Ставки відсотка залежали від галузевої власності позичальника та термінів надання кредитів. Поступово зазначені спеціалізовані банки перетворювались на комерційні. Одночасно розвивалися нові банки, фінансові установи та трастово-інвестиційні компанії. З 1986 року уряд дозволив спеціальним банкам здійснювати взаємно-перехресні операції, що стало початком розвитку кредитного ринку.

Важливим етапом у розвитку кредитного ринку стало використання ринкових механізмів у практиці державної позики. У 1993 році було впроваджено систему підряду на скупку та розповсюдження безоблігаційної держпозики, а також введено порядок первинного продажу держпозики, що сприяло розвитку ринку облігацій. Завдяки успішному розміщенню держпозики Міністерство фінансів припинило позичати у Народного банку Китаю, а фінансування бюджетних дефіцитів здійснювалось через випуск короткострокових держпозик.

Політика відкритості китайської економіки активізувала діяльність іноземних банків, деякі з яких відкрили відділення або створили спільні банківські установи за участю іноземного капіталу. Наприкінці 1994 року в Китаї вже працювало понад 100 банків з іноземною участю, у тому числі відділення та представництва зарубіжних банків. У рамках розвитку кредитної системи також створювались фінансові установи для спільного кредитування, які надавали фінансування малим підприємствам, а також сільськогосподарські кредитні кооперативи.

Активізація використання нових механізмів акумуляції інвестиційних ресурсів, таких як випуск державних цінних паперів, акцій підприємств та облігацій місцевих органів влади, сприяла розвитку фондового ринку. У 90-х роках значно зріс обсяг торгівлі цінними паперами. У 1991-1996 роках обсяг літньої емісії державних цінних паперів збільшився з 19 млрд до 153 млрд юанів. Спочатку операції на фондових біржах були обмежені лише резидентами КНР, але пізніше були випущені спеціальні акції для іноземних інвесторів. Такі акції були деноміновані в юанях, але продавалися лише за іноземну валюту та мали звернення лише в межах КНР.

В кінці 90-х років, попри швидкий розвиток фінансової системи, Китай залишався відносно закритим для зовнішніх фінансових впливів. Азіатська фінансова криза, яка завдала значної шкоди країнам Південно-Східної Азії, не торкнулася китайської економіки завдяки закритості фінансових ринків та державному контролю.

У рамках економічних реформ Держрада Китаю ухвалила рішення закріпити за Народним банком Китаю функції центрального банку країни, а функції комерційних банків було передано чотирьом незалежним, але державним, комерційним банкам, так званій «великій четвірці». Це сприяло відміні державних «кредитних планів», зменшенню державного втручання у розподіл кредитних ресурсів, частковому дерегулюванню процентних ставок і зміцненню вимог до звітності та норм пруденційного нагляду.

Прийняття законів «Про центральний банк» та «Про комерційні банки» в 1995 році ознаменувало завершення процесу перетворення Народного банку Китаю в справжній центральний банк, підзвітний тільки Держраді КНР, та перехід до дворівневої банківської системи. Для виконання цільових завдань уряду було створено три спеціалізовані політичні банки розвитку. Крім того, у країні активно створювались нові акціонерні комерційні банки, роль місцевих органів влади в яких була значною, оскільки вони допомагали фінансувати проекти місцевого значення.

З 2003 року, після вступу Китаю до Світової організації торгівлі, частину наглядових функцій Народного банку Китаю було передано новоствореній Комісії з регулювання банківської діяльності, що дозволило залучити найбільші світові банківські установи в китайський банківський сектор.

Грошово-кредитна система Китаю має риси трирівневої системи (рис. 5.1).

Перший рівень - Народний банк КНР (НБК) з повним набором функцій, властивих державним центральним банкам. Цей рівень банківської системи Китаю також включає державні банки і найбільші банки, контрольовані державою, до яких відносяться:

- Спеціалізовані державні банки: «Державний банк розвитку», «Банк розвитку сільського господарства Китаю», «Експортно імпорتنний банк»;
- Контрольована державою «велика четвірка» банків з мінімальним статутним капіталом в 1 млрд юанів, в яку входять: «Торгово-промисловий банк Китаю», «Банк Китаю», «Сільськогосподарський банк Китаю», «Народний будівельний банк Китаю».

Другий рівень банківської системи КНР - найбільш різноманітний за складом кредитних установ. У нього входять:

- Великі акціонерні комерційні банки;
- Міські комерційні та кооперативні банки (мінімальний розмір статутного капіталу - 100 млн юанів);
- Сільські комерційні та кооперативні банки;

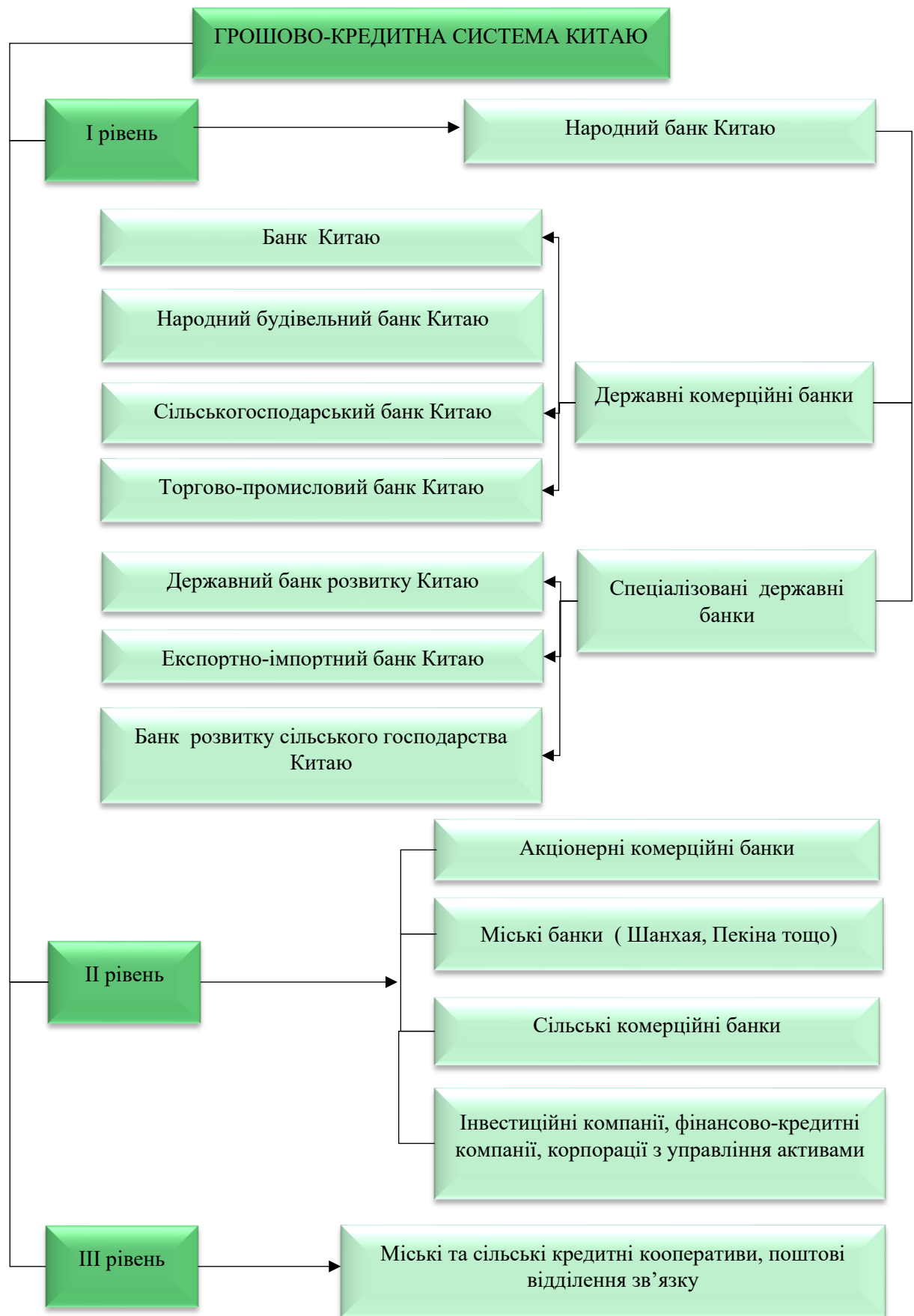

Рис. 5.1. Грошово-кредитна система Китаю

– Корпорації з управління активами, трастові та інвестиційні компанії;

– Фінансові та лізингові компанії.

Третій рівень системи представлений діяльністю численних сільськогосподарських і міських кредитних кооперативів, а також поштовими відділеннями зв'язку.

5.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Китаю

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Народний банк Китаю - це Центральний Банк КНР. Він підконтрольний Державній Раді КНР і є одним із 25 його департаментів. Першого грудня 1948 р. у місті Шицзячжуан, у провінції Хебей, було створено Народний Банк Китаю, куди увійшли банк Хуабей, банк Бейхай і Північно-західний селянський банк. Одночасно по всьому Китаю було проведено емісію уніфікованої грошової валюти – «Женьмінбі» (китайський юань).

Рис.5.2. Штаб-квартира Народного Банку Китаю у Пекіні

У лютому 1949 року Народний Банк Китаю був переміщений до «Бейпін» (історичної назви Пекіна). З цього моменту в усіх районах країни, що були звільнені від громадянської війни, банки поступово реорганізовувалися у філії Народного Банку Китаю. Після утворення Китайської

Народної Республіки уряд вжив низку ефективних заходів для контролю над фінансовими установами, які вважалися «ворожими», а також скасував всі привілеї для банків з іноземним капіталом. У країні почали відкриватися відділення Народного Банку Китаю, що сприяло централізації банківської системи.

У розвитку центрального банку Китаю після 1948 року можна назвати такі етапи:

1) Народний Банк Китаю у період із 1948 по 1978 рр.

У початковий період розвитку КНР Народний Банк Китаю був єдиним банком країни. Народний Банк Китаю одночасно виконував функції центрального банку та спеціалізованих банків. Він здійснював емісію грошей, управління казначейством та фінансами, а також звичайними банківськими операціями: займався кредитуванням, заощадженнями населення, закордонними грошовими переказами, робив розрахунки.

Цей період розвитку китайської банківської системи отримав назву «велике поєднання». Вважається, що цей тип банківської системи переважно був скопійований з моделі банківської системи Радянського Союзу.

Цей тип банківської системи у висококонцентрованій системі планової економіки відіграє важливу роль, але в міру зміни економічного стану виявилися її недоліки. Такі як відсутність чіткого розмежування обов'язків адміністративних установ та підприємств, неефективність грошово-кредитного макрорегулювання. Тому надалі уряд КНР став проводити реформи для вдосконалення банківської системи.

2) Народний Банк Китаю у період з 1979 по 1983 рр.

Після третього пленуму ЦК КПК 11-го скликання, що відбувся в грудні 1978 року, з ростом кількості економічних та фінансових реформ, галузеві банки та інші кредитно-фінансові установи почали поступово відновлювати свою діяльність. Водночас створювалися нові банки та фінансові установи. У цей період Народний Банк Китаю сконцентрував свою увагу на створенні умов для залучення прямих інвестицій.

У лютому 1979 року операційні відділи Народного Банку Китаю, що займалися сільським господарством та закордонними операціями, відокремилися і стали самостійними установами. Так були відкриті Сільськогосподарський банк Китаю та Банк Китаю. У січні 1980 року Народна

Страхова компанія Китаю також відокремилася від Народного Банку Китаю та відновила страхову діяльність, що була припинена на 20 років.

У 1983 році було створено Будівельний банк Китаю, який відокремився від Міністерства фінансів. Окрім того, засновувалися й інші фінансові установи, зокрема посередницька інвестиційна компанія та міський кредитний кооператив.

В цей період сфера діяльності Народного Банку Китаю поступово звужувалась, а перелік його функцій, що не відповідали функціям центральних банків, почав скорочуватися. Проте Народний Банк Китаю продовжував виконувати низку функцій, які за своєю суттю не властиві центральним банкам.

3) Народний Банк Китаю у період із 1984 по 1995 рр.

17 вересня 1983 року Державна Рада КНР оприлюднила «Постанову про передачу Народному Банку Китаю функцій центрального банку країни». Ця постанова визначила чіткий регламент, згідно з яким Народний Банк Китаю став державною установою, підпорядкованою Державній Раді КНР, і відповідальною за управління фінансовою діяльністю держави, контроль над фінансовими макроустановками, посилення управління кредитним фондом країни та забезпечення стабільності національної валюти.

Згідно з цією постановою, був створений Торгово-промисловий банк Китаю, який взяв на себе зобов'язання Народного Банку Китаю щодо операцій у сфері міського промислово-комерційного кредитування та ощадних операцій. Крім того, було започатковано Правління Народного Банку Китаю, яке стало директивним органом. Тільки з 1984 року Народний Банк Китаю повною мірою почав виконувати функції, властиві центральним банкам.

У 1992 році був створений Комітет з цінних паперів Держради КНР для контролю за цінними паперами в країні, який у 1998 році був перейменований на Комітет із контролю за цінними паперами КНР.

4) Народний Банк Китаю у період 1995 -2002 рр.

18 березня 1995 року був прийнятий закон «Про Народний Банк Китаю», який визначав юридичні положення щодо цього банку, його функції, завдання,

організаційну структуру, а також механізми фінансового контролю та управління фінансовими установами.

У тому ж році було скасовано обмеження щодо масштабів кредитування для комерційних банків, а система обов'язкових резервів була перетворена. Крім того, були відновлені та розширені можливості для проведення операцій на відкритому ринку. Активно розроблялися нові інструменти грошово-кредитної політики. У 1998 році був створений Комітет з управління та контролю за страховими операціями КНР.

5) з 2003 року і до теперішнього часу.

У 2003 році, після ухвалення поправок до закону «Про Народний Банк Китаю», було юридично закріплено, що Народний Банк Китаю, під керівництвом Державної Ради КНР, відповідає за розробку та здійснення грошово-кредитної політики, запобігання фінансовим ризикам та підтримку фінансової стабільності країни.

Для інших фінансових установ, що здійснюють операції із вкладками, був створений Комітет з управління та контролю банківської діяльності КНР, який тісно співпрацює з Народним Банком Китаю та підпорядковується Державній Раді КНР. Це дозволило Народному Банку Китаю зосередитися на трьох основних завданнях: розробці та реалізації грошово-кредитної політики, забезпеченні фінансової стабільності та наданні фінансових послуг.

Після створення Комітету з управління та контролю банківської діяльності КНР виникло поняття «Один банк – Три комітети», яке включає не лише Народний Банк Китаю, але й:

- Комітет з управління та контролю банківської діяльності КНР;
- Комітет з управління та контролю за страховими операціями КНР;
- Комітет з контролю за цінними паперами КНР.

Цим трьом комітетам Народний Банк Китаю передав свої повноваження щодо регулювання діяльності у певних сферах у зв'язку з необхідністю сконцентруватися на здійсненні грошово-кредитної політики. Нижче наведено табл. 5.1, в якій описані Комітети НБК та їх обов'язки.

Після видання закону «Про Народний Банк Китаю» та формування трьох комітетів Народний Банк Китаю сконцентрувався на здійсненні грошово-кредитної політики та створенні нових інструментів грошово-кредитної політики.

Народний Банк Китаю, як фінансовий агент уряду, представляє державу у фінансовій сфері на міжнародній арені.

Таблиця 5.1.

Комітети НБК та їх обов'язки

Обов'язки	Назва регульованого органу	Період часу
Регулювання та контроль банківської сфери	Народний банк Китаю	З 1995 по 2003 рік
	Комітет з управління та контролю банківської діяльності КНР	З 2003 року
Централізований контроль над усіма національними цінними паперами та ф'ючерсами	Комітет з цінних паперів Держради КНР та Комітет з контролю за цінними паперами в Китаї	З 1992 по 1998 рік
	Комітет з контролю за цінними паперами КНР	З 1998 року
Контроль за страховою діяльністю	Комітет з управління та контролю за страховими операціями КНР	З 1998 року

Китай, як і низка інших країн, відіграє важливу роль у глобалізації світової економіки. У 1991 році країна вступила до міжнародної організації Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва з метою стимулювання торгівлі в Азії. У 2001 році Китай приєднався до Світової організації торгівлі (СОТ), що стало важливим кроком у його економічному розвитку та підтвердило готовність Китаю стати повноцінним гравцем у глобалізованій економіці. Водночас, у 1947 році уряд Китаю підписав угоду про вступ до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), однак у 1949 році ця угода була анульована з боку КНР.

У 2001 році було засновано Шанхайську організацію співробітництва, яка в 2003 році підготувала та підписала програму багатостороннього торговельно-економічного співробітництва на 20 років. Створення організації БРІК у 2009

році, до якої увійшли Росія, Китай, Бразилія та Індія, мало значний вплив на світову економіку. Ці країни, що розвиваються, об'єдналися для взаємовигідного економічного співробітництва. У 2010 році до організації приєдналася Південно-Африканська Республіка, після чого її назву було змінено на БРІКС. Аналітики зазначали, що після приєднання ПАР світова економіка стала багатополлярною.

Для більш глибокої співпраці п'яти країн у 2014 році було створено Банк розвитку БРІКС, який дає можливість країнам-учасникам звертатися за кредитами безпосередньо до цієї структури, замість Світового банку та Міжнародного валютного фонду. Пул валютних резервів цього банку становить 100 млрд доларів США, з яких 41% припадає на Китай, по 18% – на Росію, Індію та Бразилію, а 5% – на ПАР. Однією з основних цілей створення цього банку є посилення позицій китайського юаня та інших валют у міжнародній валютній системі.

Участь Китаю в цих міжнародних організаціях відображає його ключову роль у глобалізації світової економіки та на міжнародній арені. Народний Банк Китаю, як представник країни у фінансовій сфері, відіграє важливу роль у консультуванні та організації вступу до міжнародних економічних організацій через проведення відповідної політики та реформ.

Одним із завдань Народного Банку Китаю є зміцнення позицій китайського юаня у світовій торгівлі. Для цього Банк здійснює низку заходів, таких як угоди про свопи в національних валютах з іншими країнами. З 1 жовтня 2016 року китайський юань став п'ятою валютою, що входить до кошику спеціальних прав запозичення (SDR), з часткою 10,92%, що забезпечило йому третє місце за питомою вагою в кошику.

Народний Банк Китаю уклав угоди про свопи на національні валюти з центральними банками 23 країн, що дозволяє проводити розрахунки між цими країнами в їхніх національних валютах, минаючи долар США. Окрім того, у 2013 році Китай висунув ініціативу «Один пояс – Один шлях», спрямовану на вдосконалення торгових шляхів, розвиток транспортних коридорів та стимулювання економічного зростання в країнах Центральної Азії, Африки та

Європи. У 2016 році було підписано угоду між Росією, Китаєм та Монголією про створення економічного коридору, що є важливою частиною цієї ініціативи.

Основним законом про Центральний Банк КНР є закон «Про Народний Банк Китаю», який набув чинності після змін 1 лютого 2004 року.

Відповідно до опублікованого Канцелярією Держради КНР у липні 2008 року положення «Про основні функції Центрального банку КНР», Народний Банк Китаю виконує наступні функції:

- розробка реформ фінансового сектору та планування стратегій розвитку, проведення комплексних досліджень і забезпечення узгодженості функціонування фінансової системи, а також сприяння «здоровому розвитку» фінансової та банківської сфер. Банк бере участь в оцінці великих злиттів компаній, що можуть вплинути на фінансову безпеку країни, а також вносить пропозиції щодо великих злиттів та підтримує політику відкритості;
- розробка законопроектів та адміністративно-правових норм, удосконалення правил функціонування фінансових установ, а також реалізація політики, що відповідає затвердженим директивам і регламентам;
- розробка та реалізація грошово-кредитної політики, а також посібників для виконання макроекономічної політики;
- проведення заходів щодо вдосконалення системи макрорегулювання, запобігання та усунення фінансових ризиків, а також підтримка фінансової стабільності держави;
- розробка та реалізація курсової політики стабільності китайського юаня, вдосконалення механізму формування обмінного курсу юаня, підтримка збалансованості міжнародних платежів, валютне регулювання, моніторинг і прогнозування ризиків на міжнародних фінансових ринках, а також регулювання транскордонних фінансових потоків і державних валютних резервів;
- моніторинг і регулювання ринків міжбанківських кредитів, облігацій, цінних паперів, іноземної валюти та золота, а також торгівля похідними фінансовими інструментами на цих ринках;

- спільно з департаментом фінансового контролю та управління публікація положень щодо контролю над фінансовими холдингами, а також встановлення норм і стандартів для перехресних фінансових інструментів;
- виконання функцій кредитора останньої інстанції, моніторинг і подолання фінансових ризиків;
- розробка методологічних посібників для системи фінансової статистики, узагальнення даних, прогнозування та аналіз макроекономічної ситуації в країні, а також складання єдиної національної фінансової статистики та звітів і їх публікація;
- формування та публікація планів розвитку фінансового сектора;
- випуск грошової маси та контроль її обігу;
- розробка планів розвитку національної платіжної системи та спільно з відповідними органами видання платіжно-розрахункових регламентів, підтримка працездатності платіжних і клірингових систем по всій країні;
- виконання функцій фінансового агента уряду;
- організація роботи та контролю за протидією відмиванню грошей, моніторинг коштів, пов'язаних з підозрою на відмивання і фінансування тероризму;
- регулювання у сфері оцінки кредитоспроможності та сприяння у створенні суспільної системи видачі кредитів;
- як центральний банк Китаю, здійснення міжнародної фінансової діяльності;
- виконання іншої фінансової діяльності відповідно до постанов уряду.

Відповідно до Закону про «Народний Банк Китаю», кінцевою метою діяльністю Народного Банку Китаю є підтримання стабільної купівельної спроможності грошей з метою сприяння економічному зростанню країни., що включає стабільність вартості валюти, повну зайнятість, розвиток економіки, підтримання балансу міжнародних платежів, а також підтримку фінансової стабільності країни.

Проміжну мету діяльності Народного Банку Китаю зазначено у вигляді регулювання обсягу грошової маси в країні, а також пов'язаного з нею загального обсягу кредитування.

Глобалізаційною метою зовнішньої діяльності Народного Банку Китаю є посилення позиції китайського юаня у світі.

Розглянемо організаційну структуру Народного банку Китаю. У систему Народного Банку Китаю входять центральний апарат, відділення Народного Банку Китаю, спеціальний регіональний головний штаб у Шанхаї, і навіть організації безпосереднього підпорядкування. Крім цього, при Народному Банку Китаю засновано три комітети. Топ менеджмент Народного банку Китаю представлений на рис. 5.3.

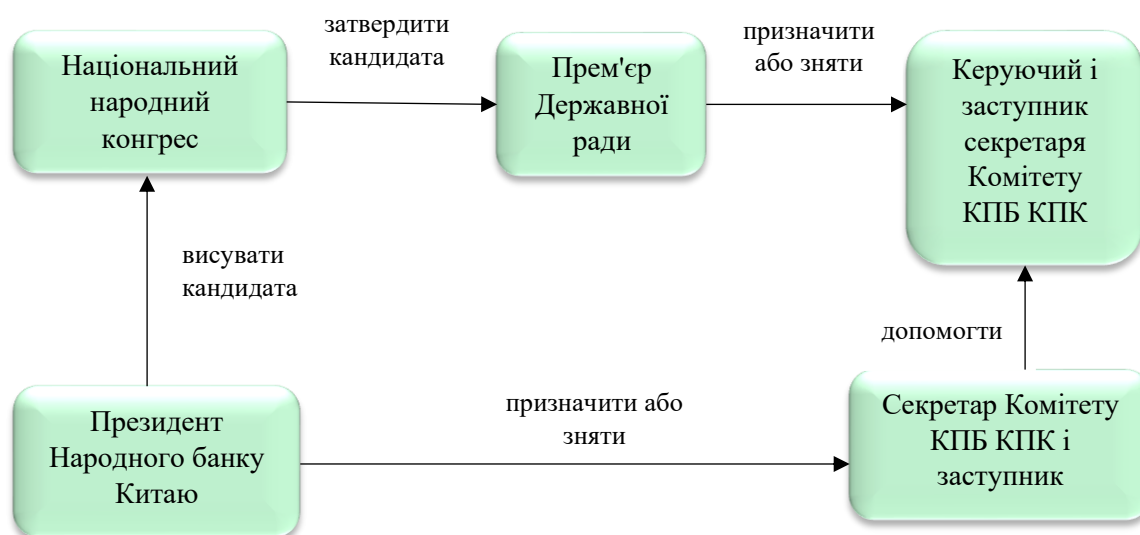

Рис. 5.3. Топ менеджмент Народного банку Китаю

Народний Банк Китаю створив 9 регіональних відділень, по одному в Тяньцзіні, Шеньяні, Шанхаї, Нанкіні, Цзінані, Ухані, Гуанчжоу, Ченду та Сіані, 2 операційних офіси в Пекіні та Чунціні, 303 муніципальних відділення та 1809 районних підрозділів (рис. 5.4).

Має 6 закордонних представництв (Представництво РВС для Америки, Представництво РВС (Лондон) для Європи, Представництво РВС у Токіо,

Представництво РВС у Франкфурті, Представництво РВС для Африки, Офіс зв'язку РВС у Карибському банку розвитку).

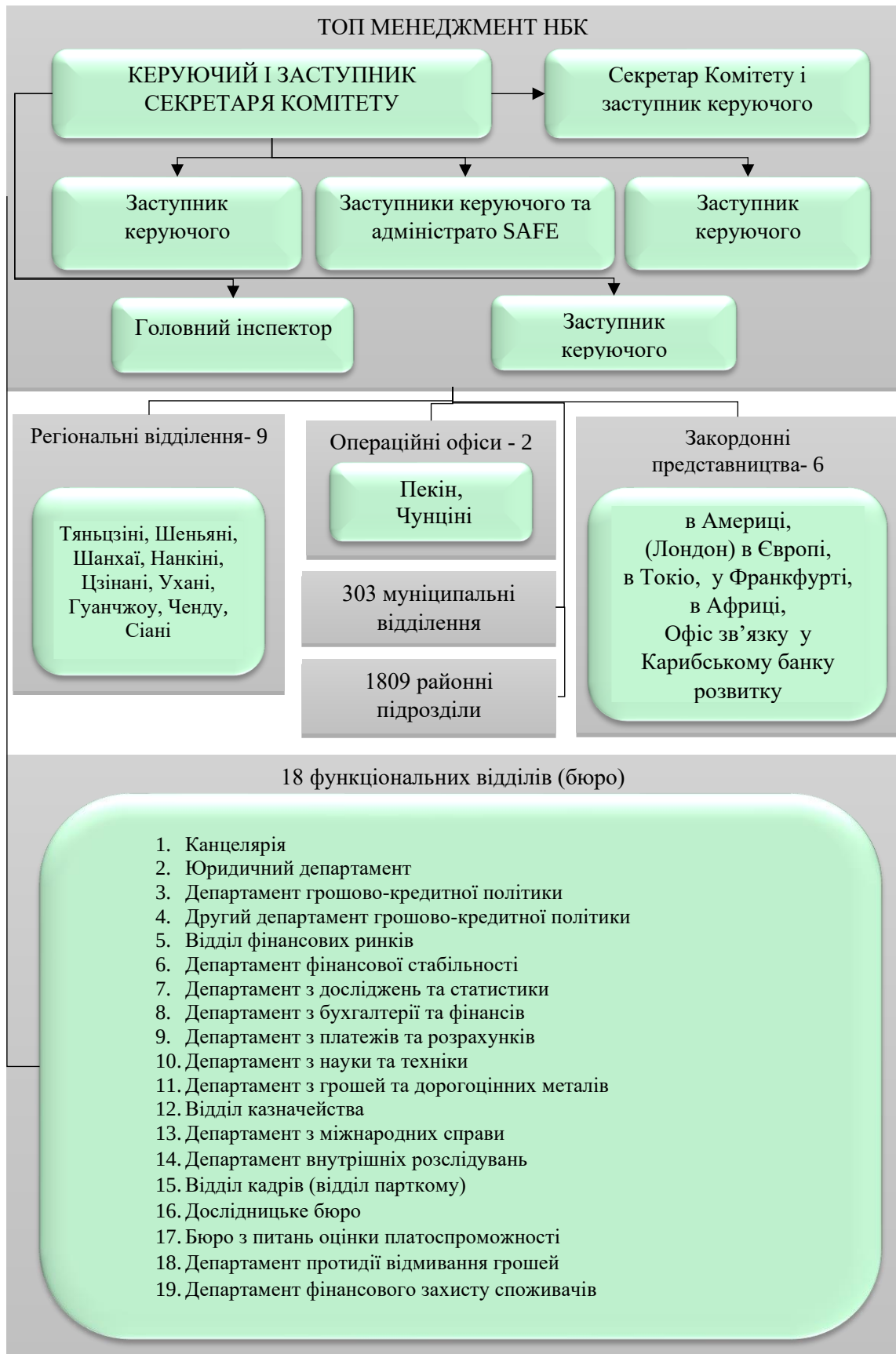

Рис. 5.3. Структура Народного банку Китаю

У внутрішню структуру Народного Банку Китаю входить 19 департаментів (відділів):

1. Канцелярія відповідає за організацію важливих засідань, адміністративну роботу та повсякденну роботу парткому;

2. Юридичний департамент відповідає за розробку фінансового законодавства та проектів нормативних актів, а також розробку та перевірку фінансового регламенту, пов'язаного з функціями Народного Банку Китаю;

3. Департамент грошово-кредитної політики відповідає за дослідження та розробку методів регулювання, контролю та здійснення грошово-кредитної політики, розробку та виконання проміжних цілей грошово-кредитної політики; дослідження та пропозиція різноманітних способів здійснення грошово-кредитної політики та організація їх виконання; розробку та виконання політики щодо обов'язкових резервів банків, політики облікових ставок, політику рефінансування та переобліку векселів; розробку методів та правил роботи з проведення операцій на відкритому ринку; розроблення стратегії грошово-кредитної політики, дослідження та доопрацювання політичних заходів у рамках грошово-кредитної політики, зміцнення регулювання системи грошово-кредитної політики;

4. Другий департамент грошово-кредитної політики відповідає за вивчення та розробку програми реформування механізму щодо подальшого поліпшення валютного курсу китайського юаня; відстеження та контроль змін валютного курсу на міжнародних фінансових ринках; відстеження та контроль міжнародного руху капіталу; дослідження щодо використання китайського юаня за кордоном; розробку системи з міжнародних операцій з китайським юанем;

5. Відділ фінансових ринків відповідає за розробку програми розвитку та узгодженості фінансового ринку, просування інноваційних фінансових продуктів; спостереження та управління ринком міжбанківських кредитів, міжбанківським ринком облігацій та міжбанківським ринком цінних паперів, міжбанківським валютним ринком, а також похідними інструментами на перерахованих вище ринках;

6. Департамент фінансової стабільності відповідає за комплексний аналіз та оцінку системності фінансових ризиків; пропонує запобіжні заходи та подолання системності фінансових ризиків; дає оцінку великим злиттям, які можуть вплинути на фінансову безпеку країни;

7. Департамент з досліджень та статистики відповідає за пошук, збір та аналіз економічної інформації, встановлює універсальну систему статистики, видає статистичну інформацію про грошово-кредитну політику та грошову масу для закордонних оглядачів;

8. Департамент з бухгалтерії та фінансів відповідає за розроблення об'єднаної системи бухгалтерського обліку та систему розрахунків, керує фінансовою роботою центрального банку, розробляє бухгалтерський баланс;

9. Департамент з платежів та розрахунків відповідає за розроблення плану розвитку загальнонаціональної платіжної системи, а також її функціонування;

10. Департамент з науки та техніки відповідає за розробку плану розвитку фінансової інформатизації, а також розробляє технологічні стандарти для операцій із банківськими картками;

11. Департамент з грошей та дорогоцінних металів розробляє способи управління емісією грошей та золотовалютним резервом, керує кількістю готівкової грошової маси;

12. Відділ казначейства відповідає за проведення операцій з державною скарбницею, за вдосконалення та реалізацію системи збирання коштів у скарбницю, а також випускає державні векселі та інші державні цінні папери;

13. Департамент з міжнародних справ представляє Народний Банк у відносинах з міжнародними фінансовими організаціями, центральними банками інших країн, проводити політику відкритості у фінансовій сфері;

14. Департамент внутрішніх розслідувань відповідає за моніторинг роботи службовців Народного Банку Китаю на всіх рівнях;

15. Відділ кадрів (він відділ парткому) відповідає за підбір кадрів, внутрішнє навчання, а також за адміністративну роботу керівних кадрів;

16. Дослідницьке бюро відповідає за прогнозування та аналіз економічних показників у різних галузях економіки, а також проводить роботу з моніторингу проведення грошово-кредитної політики;

17. Бюро з питань оцінки платоспроможності відповідає за розробку політики у сфері кредитної інформації;

18. Департамент протидії відмивання грошей відповідає за проведення низки процедур протидії відмиванню грошей та розробленню законодавчих актів;

19. Департамент фінансового захисту споживачів відповідає за вивчення питань, пов'язаних з роботою фінансового захисту споживачів та розроблення законодавства в даній галузі.

У 1998 році було проведено широку реформу з реорганізації управлінської системи Народного Банку Китаю. Якщо раніше у кожній провінції, автономному окрузі та містах центрального підпорядкування були відділення Народного Банку Китаю, яких було понад 2000, то після проведення реформи вони були реорганізовані у 9 відділень, що охопили всі адміністративні одиниці країни.

При НБК було створено систему парткомів, з допомогою якої стало здійснюватися вертикальне керівництво, і навіть призначення кадрів відділень. В даний час у Китаї є філії Народного Банку Китаю в Нанкін, Гуанчжоу, Шанхаї, Тяньцзіні, Шеньяні, Сіані, Цзінані, Ухані, Ченду. Цілями проведення цієї реформи були:

- незалежність відділень Народного Банку Китаю від адміністративних одиниць;
- створення відділень НБК у кращих, з погляду економічного розвитку, місцях, оскільки після проведення реформи відділення стали охоплювати кілька адміністративних одиниць країни;
- незалежність призначення на керівні посади відділень НБК місцевої влади.

2005 року в Шанхаї було відкрито спеціальний регіональний головний штаб. Йому було надано такі ж права, як і головному штабу в Пекіні. Крім цього,

головному штабу в Шанхаї було доручено управління китайським валютним торговим центром, Шанхайською біржою золота, а також контроль над китайською платіжною системою China UnionPay.

Організаціями безпосереднього підпорядкування Народний банк Китаю: Центр обслуговування, Централізований закупівельний центр, Аналітичний та контролюючий центр протидії відмиванню коштів, Центр кредитної інформації, Китайський валютний торговий центр, Китайське фінансове видавництво, Китайське видавництво журналу The Financial Times, Розрахунковий центр, Корпорація з випуску банкнот та монет, China Gold Coin Incorporation, China Financial Comptuerization Corporation, партійна школа при Народному Банку Китаю, Китайський фінансовий навчально-підготовчий центр, підготовчий центр міста Чженьчжоу, Китайський музей грошей, Фінансовий інформаційний центр.

До першого рівня грошово-кредитної системи відносять крім Народного банку Китаю державні банки та найбільші банки, контрольовані державою.

Державні банки були створені для розвитку регіонів, а також сприяння зростанню економіки загалом, спонсорування розвитку сільського господарства, а також для здійснення інвестицій в інші країни та розвитку міжнародного економічного співробітництва.

Комерційні банки поділяються на великі, середні, малі, а також сільські та селищні.

Акціонерні комерційні банки - це приватні банки перелік великих акціонерних комерційних банків подано.

Відповідно до законодавства КНР, комерційний банк – це юридична особа, яка здійснює операції з отримання вкладів, надання кредитів та здійснення платежів.

За обсягом капіталу в Китайській Народній Республіці виділяють чотири найбільші банки: Торгово-промисловий банк Китаю, Сільськогосподарський банк Китаю, Банк Китаю та Будівельний банк Китаю, які є системоутворюючими банками в КНР

У минулому ці банки спеціалізувалися на одній особливій сфері діяльності. Нині вони прагнуть стати універсальними, неспеціалізованими, інтернаціоналізованими, сучасними комерційними банками.

Банк Китаю був заснований 24 січня 1912 року указом президента Сунь Чжуншаня, а 5 лютого 1912 року банк офіційно розпочав свою діяльність. В 1905 урядом династії Цин був заснований банк Хубу, а в 1908 банк був перейменований в банк «Дацін». Його функції полягали у впорядкуванні грошової системи, емісії грошей, управлінні казначейством. Банк Китаю на той час здійснював функції центрального банку Китаю, міжнародного обмінного банку та спеціального зовнішньоторговельного банку.

В даний час банк має у підпорядкуванні контрольний пакет акцій фінансових установ, таких як Банк Китаю, Банк Китаю, Банк Китаю.

Банк Китаю у глобальному контексті для приватних клієнтів та компаній надає комплексне та першокласне фінансове обслуговування. На підставі даних про суму основного капіталу банку, в 2008 році в англійському журналі *The Banker* був опублікований рейтинг 1000 світових великих банків, де Банк Китаю посів 10 місце, а також увійшов до 500 найбільших підприємств світу.

Сільськогосподарський банк заснований у 1951 році, є першим державним комерційним банком після утворення КНР, також є важливою складовою у китайській фінансовій системі. У рейтингу 1000 найсильніших світових банків займає 8 місце. Рейтингова агенція *Moody's* дала йому кредитний рейтинг A1.

15 січня 2009 року *Сільськогосподарський банк Китаю* було перетворено з державного комерційного банку на акціонерний комерційний банк «*Сільськогосподарський банк Китаю*», а 2010 року було завершено подвійний лістинг «A+H». Завдяки цьому він офіційно був визнаний найбільшим банком, який котирується на біржі. Акції «A+H» *Сільськогосподарського банку Китаю* по всьому світу зібрали 21 млрд доларів, ставши історично найбільшим IPO у всьому світі. До кінця 2009 року сумарні активи становили близько 9 млрд. юанів, що склало 11,3% від сумарних активів фінансового сектора банків по всій країні.

За даними самого банку, обсяг усіх видів депозитів становить близько 7,5 млрд. юанів, обсяг усіх видів кредитів – близько 4,1 трлн. юанів, коефіцієнт достатності власного капіталу становить 10,07%, коефіцієнт прострочених позичок становить 2,91%. У 2009 році чистий прибуток становив 65 млрд. юанів і порівняно з 2008 роком збільшився на 26,3%. У 2010 році норма прибутку досягла приблизно 50%, а за приростом чистого прибутку банк зайняв лідируючу позицію серед чотирьох найбільших банків КНР.

У Сінгапурі та Гонконгу банк відкрив свої філії, а також у Лондоні, Токіо, Нью-Йорку, Франкфурт-на-Майні, Сіднеї та Сеулі відкрив свої відділення та представництва. Крім цього, був Центр міжнародних розрахунків. У журналі «Fortune» Сільськогосподарський банк протягом кількох років було відзначено у числі 500 найсильніших підприємств світу.

Торгово-промисловий банк Китаю володіє одним із найбільших фінансових активів серед китайських комерційних банків і в даний час входить до рейтингу 500 найсильніших підприємств світу.

До кінця 2003 року сумарні активи банку досягли майже 53 млрд. юанів, що становило близько 20% від загальної суми активів фінансових установ банківського сектора в континентальному Китаї.

Згідно з публікацією про рейтинг світових банків за первинним капіталом у журналі «The Banker», у 2010 році банк посів 16 місце серед 1000 найсильніших банків світу. Американським журналом Fortune протягом останніх років банк був відзначений у числі 500 найсильніших банків світу. Американським журналом «Far Eastern Economic Review» було включено до ТОП-10 за високою якістю надання послуг у Китаї.

Будівельний банк Китаю засновано 1 жовтня 1954 року. Передумовою створення Будівельного банку Китаю була необхідність управління великими коштами на будівництво. Здійснення 156 ключових проектів стало великим економічним будівництвом у реалізації першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства КНР. Будівельний банк Китаю державний комерційний банк.

Будівельний банк Китаю в журналі The Banker у рейтингу 1000 світових великих банків посів 29 місце. Крім того, Будівельний банк Китаю увійшов до списку «ТОП-10 азіатських комерційних банків з розвитку у 2006 році» та був удостоєний нагороди «Кращий банк зі зв'язків з інвесторами».

Народний Банк Китаю встановив додаткові вимоги до «великої четвірки» комерційних банків Китаю. Більш детально про нормативи, що пред'являються до комерційних банків та ефективність проведення цієї грошово-кредитної політики.

Саморегульованою організацією є Асоціація китайських банків, а органом контролю у банківській сфері, створеним Народним Банком Китаю – Комітет з управління та контролю банківської діяльності.

Асоціація китайських банків є саморегулювальною організацією, створеною Міністерством цивільної адміністрації КНР. Основною сферою діяльності, якою є реєстрація національних некомерційних громадських організацій і включає такі великі комітети: юридичний робочий комітет, комітет з легалізації кваліфікацій працівників у банківській сфері, а також робочий комітет з іноземних банків.

5.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Китаю

Основу банківської системи Китаю *другого рівня* становлять державні комерційні банки та різні фінансові компанії, які здійснюють банківські операції: корпорації з управління активами, трастові інвестиційні компанії, лізингові фінансові компанії.

Комерційні банки другого рівня в Китаї класифікуються за організаційною формою на акціонерні та міські банки. Найбільшим серед акціонерних комерційних банків є Банк комунікацій, серед основних акціонерів якого – уряд Китаю, а також значні іноземні інвестори, зокрема з Європи. Міські комерційні банки здебільшого спрямовують кредитні ресурси на розвиток інфраструктури міських агломерацій. Ресурсну базу обох типів банків формують переважно за рахунок залучення вкладів населення та депозитів нефінансових організацій.

Китайським комерційним банкам заборонено проводити поручительські інвестиції та операції з акціями, інвестувати в нерухомість, що не призначена для потреб, а також вкладати кошти в небанківські кредитно-фінансові установи та підприємства. Крім того, їм не дозволяється використовувати кошти, отримані через міжфіліальне короткострокове кредитування, для здійснення інвестицій.

Іноземні банки та їхні філії активно функціонують у Китаї, зокрема в районах концентрації підприємств з іноземними інвестиціями, таких як Шанхай. Серед іноземних банків найбільше представлені японські. З 2006 року іноземним банкам надано право проводити операції в юанях не лише з юридичними, а й з фізичними особами, аналогічно до національних банків, за винятком операцій купівлі-продажу акцій. Ресурсну базу іноземні банки формують переважно за рахунок коштів материнських компаній, а також за рахунок коштів підприємств нефінансового сектору та населення.

Загалом банківська система Китаю успішно здійснила перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, враховуючи національні особливості. У процесі банківських реформ КНР вирішила низку важливих завдань, зокрема реорганізацію та реструктуризацію банківських установ, удосконалення банківського нагляду, впровадження міжнародних стандартів у банківську практику, а також зміцнення законодавчої бази.

В умовах глобалізаційних процесів економіка Китаю займає провідне місце на міжнародній арені, що робить подальше вдосконалення банківського регулювання вкрай важливим. КНР необхідно продовжувати здійснювати реформи в фінансовій сфері таким чином, щоб зберегти національні культурні та управлінські традиції.

Банки розвитку є спеціалізованими установами, створеними як частина стратегії прискорення комерціалізації державних комерційних банків. Вони надають фінансові ресурси для підтримки державної економічної політики, функціонуючи на принципах планового управління, беззбитковості та цільового акумулювання коштів, без прагнення до рентабельності. Наприклад, Державний банк розвитку Китаю в основному фінансує державні програми в сфері

виробництва, Імпортно-експортний банк Китаю кредитує експорт великогабаритного обладнання та продукції машинобудування й електроніки, а Банк розвитку сільського господарства Китаю спеціалізується на фінансуванні заходів державної сільськогосподарської політики, зокрема розподілі бюджетних коштів на підтримку аграрного сектору.

Комерційні банки Китаю, відповідно до Закону КНР «Про комерційні банки» від 10 травня 1995 року (нова редакція від 27 грудня 2003 року), мають право займатися деякими або усіма видами операцій:

- 1) акумуляція грошових вкладів населення;
- 2) надання коротко-, середньо- і довготермінових позик;
- 3) забезпечення внутрішнього і міжнародного розрахункового обслуговування;
- 4) облік векселів;
- 5) випуск облігацій;
- 6) емісія, інкасування та андерайтинг державних облігацій;
- 7) торгівля державними облігаціями;
- 8) здійснення міжбанківських грошових переказів до запитання;
- 9) проведення операцій або надання агентських послуг з іноземною валютою;
- 10) надання акредитивів та гарантій;
- 11) надання агентських послуг у грошові збори, оплати товарів і страхування;
- 12) надання банківських сейфів для зберігання цінностей;
- 13) здійснення інших видів діяльності, дозволених Народним Банком КНР.

Згідно з законодавством КНР, комерційні банки функціонують на принципах самостійності, беручи на себе відповідальність за всі ризики, прибутки та збитки, і застосовують саморегулюючі механізми управління, засновані на економічній доцільності, безпеці та ліквідності. Контроль за дотриманням законодавчих норм з боку комерційних банків здійснюється під наглядом Народного банку КНР.

Основним завданням місцевих банків є надання кредитів для підтримки та розвитку інфраструктури міста, в той час як інші фінансові установи виконують функції, притаманні їх специфікації (наприклад, інвестиційні компанії використовують свій капітал для інвестування в інші підприємства).

Китайські банки сьогодні є добре відомими на міжнародній арені та успішно конкурують з провідними світовими фінансовими установами. Однак система банків КНР має низку особливостей:

1. Консервативний підхід до створення нових акціонерних комерційних банків;

2. Одночасне функціонування та розвиток різних типів банківських установ, зокрема основних державних банків, великих акціонерних, місцевих, сільських, політичних (банків розвитку) тощо. Кожна з груп банків має свої специфічні цілі та функції, а дві третини цих установ складають сільські комерційні банки;

3. Незважаючи на наявність трьох потужних державних банків, в країні підтримується «здорове» конкурентне середовище на ринку банківських послуг. Крім того, частка монополії цих банків поступово зменшується;

4. Відсутність національного режиму для іноземних банківських установ, що дозволило уникнути ефекту «збирання вершків» (cherry-picking), при якому сильніші іноземні банки могли б створити значну конкуренцію вітчизняним банкам на слабких ринках.

Для боротьби з традиційним лихварством в КНР функціонує розвинена система міської та сільської кооперації, що є основою фінансування малого та середнього бізнесу в країні і знаходиться на *третьому рівні* банківської системи. Ця система представлена сільськогосподарськими та міськими кредитними кооперативами, а також численними поштовими відділеннями зв'язку. Важливо зазначити, що ці кооперативи не мають статусу юридичних осіб. Розрахункове обслуговування сільськогосподарських кредитних кооперативів здійснюється місцевими федераціями кредитних кооперативів. Всі *сільськогосподарські кредитні кооперативи* об'єднані в повітові та провінційні спілки. Згідно з

даними, частка сільськогосподарських кредитних кооперативів у загальних активах банківської системи Китаю становить близько 8%, що свідчить про їх значну роль у функціонуванні банківської системи країни.

До системи кредитної кооперації в Китаї належать численні поштові відділення зв'язку, які в сукупності акумулюють значні обсяги ресурсів. Частка активів поштових відділень у банківській системі країни перевищує 3%.

Міські кредитні кооперативи (міські кооперативні банки), хоча і займають незначну частку на ринку банківських послуг Китаю (їхня частка в активах банківської системи країни не перевищує 0,5%), мають важливе значення для створення місцевих фінансових структур і сприяють підвищенню рівня розвитку регіональної економіки. Вони обслуговують переважно середні та дрібні підприємства, торгові фірми та промислові підприємства місцевого значення, при цьому їхня діяльність обмежена певним містом. Засновниками міських кооперативних банків є фізичні особи, місцеві органи влади та підприємства з капіталом менше 1 млн. юанів.

Отже, основою банківської системи Китаю є державні комерційні банки. Сільська та міська кредитна кооперація продовжують забезпечувати фінансування малого та середнього бізнесу. Політичні банки відповідають за реалізацію державних програм розвитку промислової, аграрної та зовнішньоторговельної сфер. Банківська система Китаю виконує функції стимулювання як внутрішнього, так і зовнішнього попиту економіки та перебуває під безпосереднім контролем держави.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні зміни відбулися в грошово-кредитній системі Китаю після трансформації економічної моделі країни?
2. Яким чином структура банківської системи Китаю змінилася в період з 1950 по 1978 рр.?
3. Як функціонував Народний банк Китаю (НБК) в умовах адміністративно-командної економіки?

4. Які нові функції були надані НБК після початку реформ банківської системи в кінці 1970-х?
5. Які основні етапи розвитку валютного ринку Китаю відбулися в 1980-х роках?
6. Які зміни відбулися в механізмах валютного обміну в Китаї після 1986 року?
7. Як фінансова реформа в Китаї вплинула на розподіл кредитів та на розвиток нових банківських інститутів?
8. Які основні нововведення в кредитному ринку Китаю сталися в 1990-х роках?
9. Як політика відкритості китайської економіки сприяла активізації діяльності іноземних банків у країні?
10. Як змінилась структура грошово-кредитної системи Китаю після вступу країни до Світової організації торгівлі в 2003 році?
11. Коли був створений Народний Банк Китаю, і які банки увійшли до його складу?
12. Які важливі зміни відбулися у 1949 році після переміщення Народного Банку Китаю до Пекіна?
13. Яке значення мала концепція «Один банк – Три комітети» в організації Народного Банку Китаю?
14. Які основні функції виконує Народний Банк Китаю на міжнародній арені?
15. Які організації входять до складу комітетів Народного Банку Китаю і які їх обов'язки?
16. Яким чином Народний Банк Китаю сприяє зміцненню позицій китайського юаня в міжнародній валютній системі?
17. Які заходи вживає Народний Банк Китаю для контролю за фінансовими ризиками і підтримки стабільності на фінансових ринках?
18. Як закон «Про Народний Банк Китаю» визначає кінцеву мету діяльності цього банку?

19. Як організаційна структура Народного Банку Китаю забезпечує ефективну діяльність та управління в різних сферах?
20. Яка реформа була проведена у 1998 році щодо реорганізації управлінської системи Народного Банку Китаю?
21. Які основні типи банків становлять другу рівень банківської системи Китаю?
22. Яким чином китайські комерційні банки формують свою ресурсну базу?
23. Які обмеження існують для китайських комерційних банків щодо інвестицій?
24. Які специфічні функції виконують політичні банки в Китаї?
25. Які особливості має система кредитної кооперації в Китаї, зокрема роль сільських і міських кооперативних банків?

ТЕМА 6. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Мета: розглянути закономірності та основне етапи розвитку грошово-кредитної системи Великобританії, проаналізувати структуру та функції банку Великобританії, визначити склад та особливості комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ Великобританія.

6.1. Еволюція грошово-кредитної системи Великобританії

6.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Великобританії

6.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Великобританії

Ключові терміни і поняття: фунт стерлінгів, пенс, шилінг, Закон Роберта Піля, фідучіарна емісія, Казначейство, Банк Англії, Управління з нагляду у сфері фінансових послуг, депозитні банки, клірингові банки, «Велика четвірка», торгові банки, банки Співдружності, фінансові будинки, ощадні інститути, страхові компанії та пенсійні фонди, інвестиційні трасти, довірчі пайові фонди, фінансові корпорації, фірми венчурного інвестування.

6.1. Еволюція грошово-кредитної системи Великобританії

Грошово-кредитна система Великобританії належить до найстаріших і найрозвиненіших систем у світі і має добре організовану інфраструктуру. Національною валютою є фунт стерлінгів.

Грошова одиниця Великобританії фунт стерлінгів з'явилася Британських островах задовго до централізованої держави. Ще до норманського завоювання (1066) місцеве населення використовувало срібні пенси, або «стерлінги». З одного фунта срібла карбували 240 пенсів, у результаті чого й з'явилася назва «фунт стерлінгів». У свою чергу, фунт ділився на 20 шилінгів; відповідно кожен шилінг дорівнює 12 пенсів. У XIII ст. вперше шилінги карбували у вигляді монет, а вже у XIV ст. з'явилися в обігу золоті фунти і протягом кількох століть у державі панував біметалізм.

У 1717 році великий фізик І. Ньютон, який очолював Монетний двір, встановив золотий вміст фунта стерлінгів (7,32223 г), який залишався незмінним до 1931 року.

До офіційного введення золотого стандарту Великобританія вже займала домінуюче становище у світовій економіці. Це становище підтримувалося завдяки інвестиціям у економіку своїх колоніальних регіонів, а також через виняткове положення країни як експортера готових виробів та імпортера сировини. Багато країн зберігали свої офіційні резерви у вигляді монетарного золота або депозитів у лондонських банках. На той час фунти стерлінгів, що зберігалися на депозитах у Лондоні, були еквівалентні монетарному золоту. Фактично, курс валют різних країн був жорстко зафіксований щодо англійського фунта. Монетарна політика більшості країн була залежною від монетарної політики Великобританії. Зміни процентних ставок у Лондоні спричиняли коливання на валютних та фондових ринках Бомбея, Сінгапуру, Йоганнесбурга та Нью-Йорка. Пріоритет Великобританії у валютній сфері супроводжувався поступовим витісненням срібла золотом, що призвело до згасання паралельного використання золота та срібла.

Від біметалізму до монометалізму Великобританія перейшла наприкінці XVIII століття. Біметалічна грошова система, що існувала протягом чотирьох століть, була фактично призупинена законом про золотий стандарт від 1816 року. Однак, через нестачу металу для забезпечення нової системи розміну банкнот на золото, карбування золотих монет почалося тільки в 1821 році.

У період з 1821 по 1914 роки в Англії діяла форма золотого стандарту, відома як золотомонетна грошова система. Починаючи з 1844 року, емісія банкнот у Великобританії була практично на 100% забезпечена золотом (Акт Роберта Піля 1844 року, який встановив обмеження на емісію банкнот в Англії, керуючи її нормами металевого забезпечення). Основною метою акта було автоматичне регулювання випуску банкнот залежно від розміру золотого запасу Англійського банку, причому кількість банкнот у обігу збільшувалася або скорочувалася залежно від зміни цього запасу. Згідно з актом, Англійський банк був поділений на два департаменти: емісійний та банківський, при цьому емісійні операції зосереджувалися в емісійному департаменті.

Емісія банкнот могла здійснюватися в межах 14 млн фунтів стерлінгів, забезпечених державними цінними паперами, а сума, що перевищує цей ліміт, мала бути повністю покрита золотом. Банкноти, випущені емісійним департаментом, передавалися банківському департаменту, який використовував їх для обліку векселів та видачі позик. Емісійний департамент зобов'язаний був розмінювати банкноти на золото на вимогу. Акт 1844 року передбачав концентрацію більшої частини банкотної емісії в Англійському банку, одночасно обмежуючи емісійне право інших банків.

Цей акт став вираженням перемоги прихильників так званої «грошової школи», які вимагали суворого обмеження банкотної емісії. Вони стверджували, що таке обмеження дозволить уникнути надмірної емісії банкнот та зупинити стимульоване нею надвиробництво, тим самим запобігаючи економічним кризам. Насправді, їхні вимоги були орієнтовані на збагачення грошових ресурсів. Фідуціарна (не забезпечена золотом) емісія, заснована на довірі, не повинна була перевищувати 14 млн фунтів стерлінгів на рік.

Золотий соверен, або двадцятишилінгова монета, важив 7,98805 г і мав пробу 0,9162/3. У 1914 році казначейство замість соверена випустило банкноти номіналом 1 фунт стерлінгів і 10 шилінгів, а в 1928 році функцію випуску цих банкнот перейняв Банк Англії. На початку XX століття економіка Великобританії характеризувалася значним експортом капіталу. У період 1904-1913 років вивіз капіталу дорівнював внутрішнім капіталовкладенням. Країни Британської імперії поглинали приблизно половину її іноземних інвестицій. Особливістю накопичення капіталу була активна участь колоніальних та сировинних компаній у фінансуванні внутрішніх капіталовкладень у економіку Великобританії. У 1910-1914 роках чисті прибутки від іноземних інвестицій перевищували 8% ВВП країни.

У 1914 році, для покриття військових витрат, уряд почав випускати казначейські квитки, скасувавши обмін банкнот на золото та вилучивши золоті монети з обігу. Маса грошей у обігу з 1913 по 1920 рік зросла майже в 16 разів. Для стабілізації фунта стерлінгів уряд з 1920 року обрав курс на дефляцію. Таким

чином, після Першої світової війни інфляція у Великій Британії тривала недовго – до 1920 року. Вже в 1920-1921 роках держава, збільшивши податки, досягла бездефіцитного державного бюджету. Частину знецінених фунтів стерлінгів було вилучено з обігу, а також проводилася політика обмеження банківського кредиту.

З 1925 по 1931 рік у Великобританії функціонував золотозлитковий стандарт, що замінив систему нерозмінних кредитних грошей, яка зберігається й досі.

У період 1925-1928 років Великобританія провела грошову реформу, основною метою якої була стабілізація грошової системи. На початку реформи, у квітні 1925 року, було здійснено низку заходів, зокрема вилучено казначейські квитки з обігу, відновлено обмін банкнот на золото за довоєнним паритетом, а курс фунта стерлінгів підтримувався завдяки високій обліковій ставці. Це суперечило інтересам промислових кіл, яким бракувало «дешевих» грошей. Крім того, було прийнято закон, що надавав Банку Англії право здійснювати фідучіарну (не забезпечену золотом) емісію банкнот на суму 260 млн фунтів стерлінгів, з можливістю перевищення цієї суми за умовою підтвердження угоди з казначейством, схваленого парламентом.

Світова економічна криза 1929-1933 років значно послабила позиції Великобританії на зовнішніх ринках, що призвело до масового відтоку капіталу з країни. Активне сальдо платіжного балансу за поточними операціями почало зменшуватися і в 1931 році стало пасивним. Ситуація погіршувалася через бюджетний дефіцит, що змусило уряд припинити обмін банкнот на золото. У 1932 році для підтримки валютного курсу був створений Валютний фонд при казначействі, який отримав золотий запас Банку Англії. З цього моменту Великобританія активно вступила в валютну війну зі США та Японією, використовуючи зниження курсу фунта стерлінгів як метод боротьби за зовнішні ринки.

У 1931 році Великобританія очолила стерлінговий блок, який на початку Другої світової війни перетворився на стерлінгову зону – найбільшу валютну

зону, що охоплювала близько 1/6 світового товарного обороту. З початком війни були введені валютні обмеження, і вільний обмін фунта стерлінгів на валюту інших країн було припинено, за винятком країн стерлінгової зони. Війна викликала дезорганізацію економіки та грошового обігу держави.

Протягом Другої світової війни Великобританія широко використовувала кредити Банку Англії та інших банків для покриття своїх витрат, що призвело до значного збільшення обігу грошової маси. З 1939 по 1945 роки грошова маса збільшилася в 2,5 рази, а ціни підвищилися на 75%. Однак рівень інфляції у Великій Британії був нижчим, ніж в інших країнах, що воювали, зокрема в США. Це було зумовлено високим рівнем податків, що фінансували військові витрати (понад 40%), значною роллю накопичення стерлінгової заборгованості колоній та домініонів, державним контролем за цінами, а також раціонуванням сировини, палива та продуктів харчування.

Через великий зовнішній борг і дефіцит платіжного балансу валютні обмеження залишалися в силі до кінця 50-х років. Лише в 1958 році було введено часткову конвертованість фунта стерлінгів, тоді як інші валютні обмеження зберігалися до 1979 року.

Основною причиною хронічної інфляції та дефіциту платіжного балансу після Другої світової війни були високі військові витрати. Дефіцит платіжного балансу в період 1945-1980 років збільшився з 23 до 95 млрд фунтів стерлінгів.

Прогресуюче погіршення платіжного балансу, яке розпочалося з 1964 року, спричинило різке зниження офіційних золотовалютних резервів. У листопаді 1967 року було проведено другу післявоєнну девальвацію, яка на 14,3% супроводжувалася кредитно-фінансовими обмеженнями.

Більше десяти століть країни Туманного Альбіону діяла англійська грошова система. 1 фунт стерлінгів дорівнював 20 шилінгам чи 240 пенсам. У 1971-му р. у Великій Британії запровадили десяткову грошову систему, у якій 100 пенсів дорівнює 1 фунту стерлінгів. Необхідність такого кроку в Англії була спричинена незручністю системи. Цікавим є той факт, що саме тоді були викарбувані перші десяткові монети Британії – флорини.

Згідно з законом від 28 липня 1971 року, монети, що випускалися раніше, такі як крона (краун), подвійний флорин, флорин, шилінг та шестипенсовик, були знову введені в обіг з номіналами 25, 20, 10, 5 і 2,5 нового пенса відповідно. Шестипенсовик був вилучений з обігу в 1980 році, а монета номіналом 5 шилінгів – у 1990 році. Банк Англії продовжує випускати банкноти номіналом 5, 10, 20 і 50 фунтів стерлінгів. Банкноти Банку Англії є законним платіжним засобом в Англії та Уельсі, водночас банки Шотландії та Північної Ірландії зберегли права на випуск власних банкнот.

У грудні 1971 року фунт стерлінгів був ревальвований до долара США. Однак ця стабілізація була короткочасною, оскільки різке погіршення платіжного балансу 1972 року змусило уряд Великобританії ввести режим плаваючого курсу національної валюти. Це призвело до значного зниження курсу фунта стерлінгів, який у 1976 році знизився на 40% порівняно з 1971 роком. Криза довіри до фунта стерлінгів спонукала уряд з 1976 року проводити політику обмеження його ролі як резервної валюти, що сприяло розпаду стерлінгової зони, яка до кінця 1970-х років припинила своє існування. Після введення доларового стандарту, Великобританія, втративши позиції країни, що володіє другою резервною валютою, продовжувала прагнути до збереження свого особливого місця в міжнародних валютних відносинах навіть після розпаду стерлінгової зони.

З 1977 року, завдяки припливу капіталів, зумовленому початком видобутку нафти в Північному морі, позиції фунта стерлінгів зміцнилися, а курс національної валюти зріс майже в 1,5 рази. У жовтні 1979 року, вперше з 1931 року, були скасовані всі валютні обмеження.

Важливим етапом реформування економічної системи Великобританії стало дерегулювання, зокрема в галузі грошової та валютної політики. У 1979 році було скасовано валютний контроль, що обмежував рух капіталів між Великобританією та іншими країнами. У жовтні 1986 року відбулася реорганізація лондонської фондової біржі, відома як «Великий вибух», яка включала скасування мінімальних фіксованих комісій, допуск на біржу банків та

іноземних установ, а також надання членам біржі права поєднувати функції брокера та джоббера за власний рахунок. Ці зміни стимулювали розвиток фінансових послуг, сприяючи універсалізації діяльності банків та диверсифікації надаваних ними послуг. У результаті економіка Великобританії стала однією з найбільш дерегульованих у світі, а країна посіла шосте місце за індексом свободи серед 102 країн, поступаючись лише Сінгапуру, Новій Зеландії, США, Швейцарії та Малайзії.

Протягом 1980-х років Великобританія практикувала монетарну політику, орієнтуючись на націлення грошової маси. Головною перевагою цієї стратегії було те, що центральний банк міг коригувати монетарну політику, враховуючи національні пріоритети, встановлюючи цільові показники інфляції, що відрізняються від міжнародних, а також протистояти зовнішнім економічним потрясінням. Політика націлення грошової маси впливала на інфляційні очікування через періодичне оголошення встановлених грошових агрегатів, що підтверджувало або спростовувало готовність уряду здійснювати обрану політику. Однак до початку 1990-х років уряд переконався, що контроль за зростанням грошової маси є надзвичайно складним.

Новим інструментом боротьби з інфляцією стало таргетування обмінного курсу фунта стерлінгів щодо стабільної німецької марки. Завдяки цьому вдалося знизити інфляцію з 10% до 3% у 1992 році. Однак у тому ж році Великобританія відмовилася від політики таргетування обмінного курсу через кризу Європейського механізму обмінних курсів (ЄМОК), що унеможливило введення євро у найближчому майбутньому.

26 серпня впав до нижньої межі Європейського механізму обмінних курсів. Як наслідок об'єктом для атаки вільних спекулятивних капіталів стала Великобританія. Намагаючись зберегти силу фунта, англійський уряд вирішив підняти ставки на 2%.

Внаслідок цього валютна атака спекулянтів посилилася. Відсоткові ставки підняли опівдні, а ввечері англійський фунт припинив своє членство в ЕМОК.

Операція Сороса з англійським фунтом, внаслідок якої він за два дні заробив 2 млрд. дол., є найвідомішим успіхом на міжнародному ринку валют Forex.

З 1993 р. Англія почала використовувати інший елемент антиінфляційної політики – зміна короткострокових процентних ставок. У цьому році Банк Англії отримав можливість встановлювати запровадження нових ставок, і з 1997 р. отримав право самостійно приймати рішення про зміну відсоткові ставки.

Динаміка курсу фунта стерлінгів до долара США демонструє поетапне зниження першого. Так було в 1991 р. 1 ф. ст. дорівнював 1,76 дол., 1998 р. за 1 ф. ст. давали вже 1,65 дол.

В останні роки підвищення курсу фунта стерлінгів стало однією з причин неприєднання Великобританії до країн, які з 1 січня 1999 р. запровадили обіг євро.

У червні 2001 року, напередодні парламентських виборів у Великій Британії, курс англійського фунта стерлінгів різко знизився щодо долара США та інших основних валют. До закриття лондонського валютного ринку в червні 2001 року курс фунта досяг найнижчого рівня за останні п'ятнадцять років, становивши 1,3915 долара за 1 фунт.

З метою підвищення надійності фінансової системи, зміцнення стабільності та ефективнішого захисту інвесторів у 2001 році була створена Єдина компенсаційна система (Financial Services Compensation Scheme). Однак максимальні суми застрахованих депозитів залишалися різними. Наприклад, верхня межа компенсаційних вимог до інвестиційних компаній становила 48 тис. фунтів стерлінгів, з яких 100% покривалися для сум до 30 тис. фунтів, а 90% – для наступних 20 тис. фунтів. Для депозитів фізичних та юридичних осіб у банках, кредитних спілках і будівельних товариствах максимальна сума компенсації була обмежена 31,7 тис. фунтів стерлінгів (100% для суми до 2 тис. фунтів і 90% для наступних 33 тис. фунтів). Виплати здійснювались у разі припинення діяльності установи або її ліквідації, чи у випадку, коли Служба контролю за фінансовою діяльністю Великобританії визнавала установу нездатною виконати свої зобов'язання перед вкладниками.

З 7 серпня 2008 року, у зв'язку з кризою, з метою запобігання банківській паніці, верхній ліміт для депозитів був підвищений до 50 тис. фунтів стерлінгів, а з 31 грудня 2010 року згідно з Директивою ЄС 2009/14/ЄС цей ліміт був збільшений до 100 тис. євро (еквівалентно 85 тис. фунтів стерлінгів). У разі банкрутства банку, максимальний термін повернення депозитів був скорочений з трьох місяців до трьох тижнів.

Компенсаційний фонд формувався за рахунок спеціальних внесків, що стягувалися з фінансових установ і банків щорічно залежно від їх спеціалізації. Розмір внеску змінювався кожного року в залежності від обсягу депозитів і інвестицій, що підлягали гарантуванню, а також від активів, що знаходилися в розпорядженні фонду.

Фінансова криза швидко переросла в економічну, а в деяких країнах ЄС – в кризу суверенних боргів. Одним із прикладів таких наслідків стала ситуація з Royal Bank of Scotland, який у 2011 році зазнав збитків на суму 733 млн. фунтів стерлінгів через списання частини грецьких боргів.

Вважається, що Великобританія виходила з фінансово-економічної кризи повільніше, ніж інші найбільш розвинуті країни ЄС, і період кризи та посткризової депресії тривав з 2008 по 2012 рік.

Посилення регулювання банківського та фінансового сектору внаслідок світової фінансової кризи призвело до виявлення численних випадків відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та інших фінансових махінацій. До них відноситься маніпулювання ставкою LIBOR великими банківськими групами ЄС та США, а також фінансові скандали, пов'язані з відмиванням грошей через естонську філію Danske Bank та Deutsche Bank, де були замішані британські компанії. Всього 17 британських банків, серед яких HSBC, Royal Bank of Scotland, Lloyds, Barclays, Coutts, були причетні до порушень.

Під час кризи Банк Англії розпочав проведення стрес-тестів для системно важливих банківських груп, що з часом поширилися й на інші фінансові інститути.

У період кризи та на початкових етапах її подолання банківські структури стали з обережністю ставитися до іпотечного кредитування, підвищивши вимоги до позичальників, що призвело до значного скорочення обсягу нових кредитів у цьому сегменті ринку. Це також сприяло банкрутству малих та середніх підприємств, зростанню безробіття та зниженню доходів. Казначейство, через банки, що належать державі, намагалося стимулювати зростання іпотечного кредитування та кредитування малого та середнього бізнесу. У цьому напрямі також діяла грошово-кредитна політика Банку Англії. Зниження цін на нерухомість припинилося, і почалося їхнє зростання.

Однак зростання цін на нерухомість призвело до збільшення обсягів іпотечного кредитування, оскільки громадяни намагалися придбати житло. До середини 2014 року заборгованість британців за споживчими кредитами досягла 140% їхніх доходів після сплати податків.

Для запобігання виникненню чергової фінансової «бульбашки» на ринку нерухомості, Банком Англії були підвищені критерії надання іпотечного кредитування. Зокрема, до них належали: обмеження суми кредитів, що надаються, стосовно доходів позичальника; впровадження спеціальних тестів, які показували можливість обслуговування та повернення кредитів. З одного боку, вжиті заходи сприяли зниженню активності на ринку нерухомості, з іншого - у сукупності з іншими факторами (закредитованість населення, скорочення соціальних видатків, як одного з напрямків зниження дефіциту державного бюджету та держборгу, недостатнє зростання доходів працюючого населення та деякі інші) стримували економічне зростання.

Для багатьох, як у Великій Британії, так і за її межами, результат референдуму, що відбувся 23 червня 2016 року, став несподіваним. Приблизно 52% виборців підтримали вихід країни з Європейського Союзу. У результаті цього курсу фунта стерлінгів по відношенню до долара США за кілька годин обвалився з 1,48 до 1,32 долара, а по відношенню до євро спостерігалось падіння на 7%. Така аномальна волатильність як валютного курсу, так і вартості деяких цінних паперів та індексів тривала кілька тижнів.

Вихід Великобританії з ЄС, що отримав назву Брекзйт (Brexit), ініціював переговорний процес, який мав на меті визначити умови цього виходу. Міжнародні фінансові аналітики розділилися в оцінках наслідків такого кроку, а деякі міжнародні банківські групи та інші фінансові інститути оголосили про можливість перенесення своїх штаб-квартир з Лондона до інших міст ЄС, переважно до Франкфурта-на-Майні. Остаточо Великобританія вийшла з ЄС 31 грудня 2020 року.

Для подолання інфляції Банк Англії застосовує різні інструменти монетарної політики, зокрема зміну облікової ставки, норм резервування та проведення операцій на ринку з купівлі-продажу цінних паперів. Для поширення продажу державних зобов'язань за межі банківської системи Банк Англії вніс низку змін до механізму регулювання державного боргу.

Грошово-кредитна система Великобританії має добре організовану дворівневу структуру, підтримуючи міцні зв'язки з основними фінансовими центрами світу та спираючись на потужний фінансовий ринок.

Особливістю банківської системи Великобританії є обмежена роль державного сектора. Система перебуває переважно під контролем приватного капіталу, що обмежує можливості державного регулювання грошово-кредитної сфери. Методи та ефективність регулювання значною мірою залежать від діяльності комерційних банків, які утворюють основний інституційний елемент грошово-кредитного регулювання економіки країни.

Грошово-кредитна система Великої Британії має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 6.1.).

Перший рівень – це Банк Англії, який виконує функції центрального банку, нагляд за грошово-кредитною політикою та забезпечення фінансової стабільності.

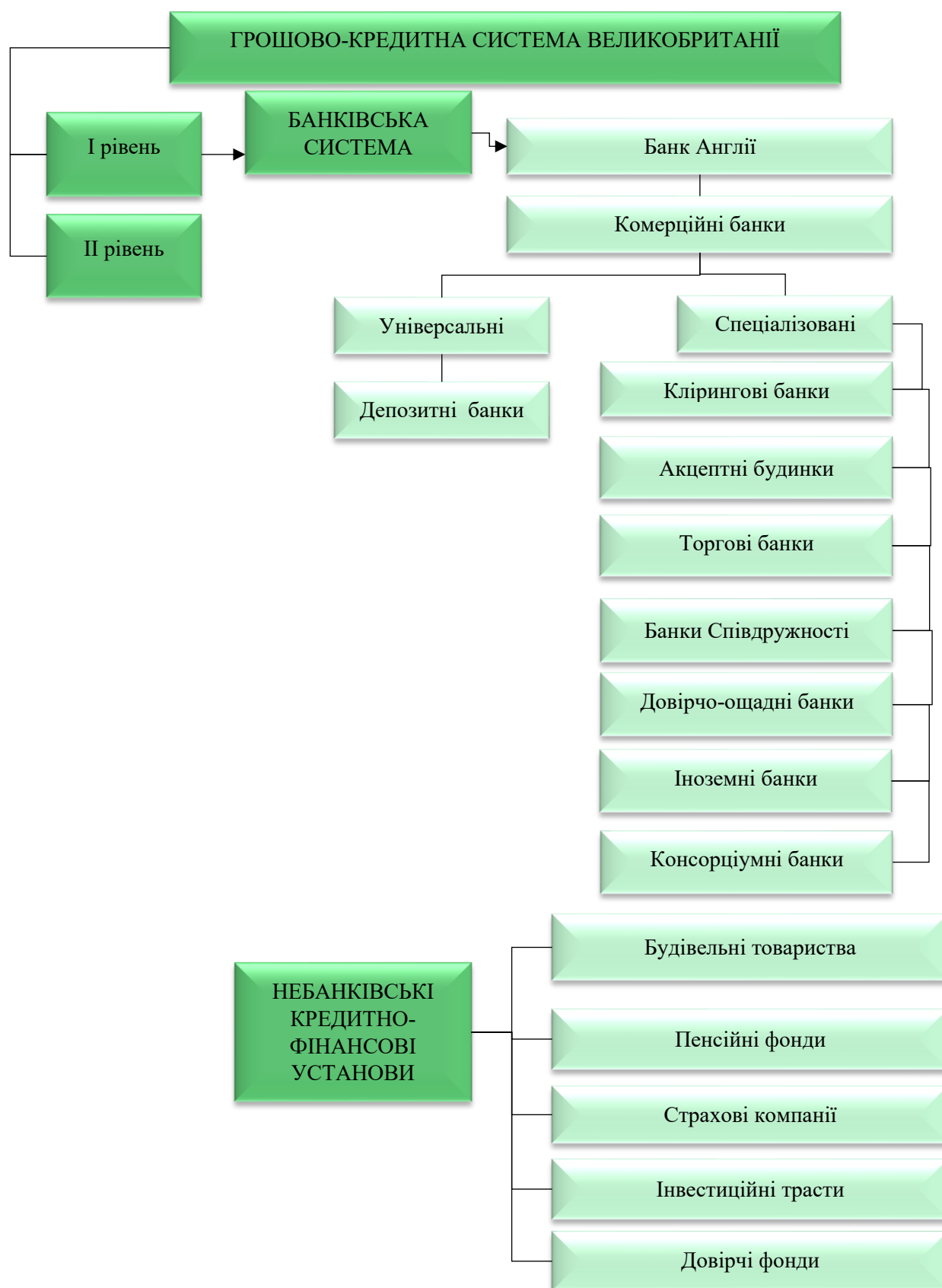

**Рис. 6.1. Загальна структура грошово-кредитної системи
Великобританії**

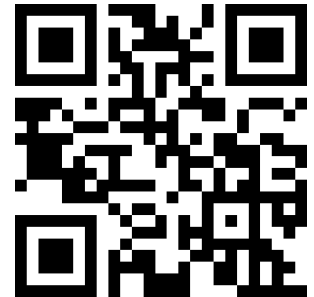
Банк Англії є головним органом, що відповідає за регулювання валютної політики, визначення основної облікової ставки, а також контроль за інфляцією та наданням кредитів уряду Великобританії. Крім того, він здійснює регулювання і нагляд за комерційними банками та іншими фінансовими установами в країні.

Другий рівень складається з численних комерційних банків, фінансових установ та інших кредитних інститутів. Другий рівень також включає різні фінансові установи, такі як трастові та інвестиційні компанії, які займаються управлінням активами та наданням інвестиційних послуг.

Банківська система Великої Британії має значну залежність від приватного капіталу, що визначає обмежену роль держави в безпосередньому управлінні та контролі за системою. Однак наглядова роль центрального банку, що регулює монетарну політику, залишається вирішальною для стабільності грошово-кредитної системи країни.

6.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Великобританії

Перший рівень грошово-кредитної системи складає банк Англії – один із найстаріших та найвпливовіших центральних банків світу. Він виник чотири століття тому в результаті угоди між урядом, який майже збанкрутував, і групою фінансистів-кредиторів.

Після вигнання Стюартів, коли Карл II відмовився оплачувати державні борги та закрити Казначейство, в якому депонувалися грошові капітали, що належали золотим справам майстрів, що призвело до їхнього фінансового краху, у Великій Британії завершився період королівських позик і розпочалася нова, етап еволюції фінансової системи – етап державних позик і централізації грошово-кредитної системи.

Наприкінці XVII століття країна опинилася на межі фінансового колапсу. Після півстоліття майже безперервних війн із Францією економіка Англії була

Рис. 6.2. Державний банк Англії

виснажена. У відповідь на кризу, уряд почав переговори з фінансистами та кредиторами щодо залучення коштів для фінансування військових витрат. Шотландський фінансист Вільям Петерсон запропонував уряду альтернативний варіант — створення нового банку, який мав би випускати банкноти для

покриття бюджетного дефіциту.

Цей план був реалізований у 1694 році, коли було засновано Банк Англії під назвою «Керуючий і Компанія Банку Англії» (The Governor and Company of the Bank of England), згідно з хартією, виданою 27 липня (Законом від 24 квітня). Банк Англії став першим банком, організованим не міською владою, а приватною корпорацією. Його капітал у розмірі 1,2 мільйона фунтів стерлінгів був наданий уряду в якості кредиту під 8% річних. В обмін на це Банк Англії отримав монополію на проведення операцій із векселями, зливками золота та срібла, а також право надання позик під заставу товарів і нерухомості з правом їх продажу у разі непогашення позики протягом трьох місяців.

Згідно зі статутом, Банк Англії також приймав безвідсоткові вклади, на які з середини XIX століття почали нараховувати процент у розмірі до 4% на рік. Він також випускав платіжні зобов'язання у вигляді письмових документів, які мали обов'язковий курс, з 1697 року перетворившись на 3% банкноти, обов'язкові для обміну на металеву готівку при пред'явленні.

У 1696 році Банк Англії зіткнувся з загрозою конкуренції, коли партія торі спробувала заснувати National Land Bank. Для запобігання цьому парламент

ухвалив закон, що забороняв заснування великих банків в Англії і надавав Банку Англії монопольне право на емісію в Лондоні. Порушення цього закону каралося смертною карою. У 1708 році законодавство стало ще жорсткішим, встановивши, що лише Банк Англії має право випускати векселі на пред'явника.

Впродовж наступних років, незважаючи на законодавчі обмеження, Банк Англії стикався з конкуренцією з боку інших фінансових установ. Одним із таких конкурентів стала Компанія Південного моря, створена в 1711 році, яка, проте, зазнала банкрутства в 1720 році. Це банкрутство призвело до напруги в Банк Англії, і у відповідь на це він отримав право призупиняти платежі монетами.

У 1734 році Банк Англії переїхав до нової будівлі на Threadneedle Street, що в центрі Лондона, і з того часу здобув популярне прізвисько «Стара Леді з Тредніл-стріт». Після того, як у 1793 році почалася війна з Францією, Банк Англії разом з іншими банками припинив здійснення платежів монетами, що тривало до 1816 року. У цей період банкноти Банку Англії стали основним платіжним засобом.

До 1813 року в Англії було більше 900 банків, що випускали банкноти, що призвело до збільшення загальної кількості банкнот, випущених банками, і серйозних фінансових труднощів для Банку Англії, чий дохід значно зменшився. Після відновлення платежів у 1821 році акції Банку Англії впали на 16%, що свідчило про труднощі, з якими він стикався у цей період.

У 1826 р. був виданий так званий Country Banker's Act of 1826, який обмежив Банк Англії на друк банкнот районом радіусом 65 миль від Лондона і вирішив створення інших банків поза цим регіоном, які теж могли випускати свої банкноти. Водночас, цей акт дозволив Банку створювати свої філії у всіх районах Англії.

У 1844 р. парламент країни ухвалив закон (акт Роберта Піля), який закріпив функцію виняткового емітента банкнот за Банком Англії. Закон 1844 р. встановив розмір грошової маси в банкнотах, не забезпеченої золотими монетами чи золотими зливками, що зберігаються в сейфі Банку Англії, з метою запобігання надмірній емісії банкнот, що сприяло б адекватному забезпеченню

потреб господарської системи у грошовій масі. Емісія банкнот стала відокремлюватися від комерційної діяльності Банку (надання кредитів тощо), остання поступово скорочувалася, і Банк Англії ставав дедалі більше схожим центральний банк.

Діяльність Банку Англії нині регулюється Законом про Банк Англії, прийнятим у 1946 році. Відповідно до цього закону, акціонерний капітал банку був переданий казначейству, а колишнім акціонерам було надано щедрю компенсацію у вигляді державних облігацій, що в чотири рази перевищували номінальну вартість акцій. Таким чином, Банк Англії став частиною урядового апарату, але зберіг право вимагати від банкірів інформацію та надавати їм рекомендації.

Згідно з законодавством, Банк Англії мав право давати директиви будь-якому банку за санкцією казначейства з метою забезпечення виконання своїх рекомендацій або запитів. Крім того, уряд отримав право затверджувати правління Банку Англії, яке складається з керуючого, його заступника, а також 16 директорів, призначених на п'ятирічний термін. Четверо з 16 директорів змінюються щорічно. П'ять виконавчих директорів працюють у Банку Англії постійно, тоді як інші 11 директорів представляють комерційні банки, промисловість, наукові кола та профспілки.

Організаційна структура Банку Англії зображена на рисунку 6.3.

Управління Банком Англії здійснюється через Виконавчу раду, до складу якої входять вісім членів: керуючий, два заступники керуючого та п'ять виконавчих директорів. Під їхнім керівництвом працюють структурні підрозділи центрального офісу Банку Англії, а також дванадцять територіальних відділень.

Хоча Банк Англії формально незалежний від уряду, він функціонує під керівництвом Міністерства фінансів, і термін повноважень керуючого залежить від зміни урядових структур. До 1971 року Банк контролював процес кредитування країни переважно шляхом зміни облікової ставки за позиками, наданими комерційним банкам. Окрім цього, банки повинні були дотримуватись

коефіцієнту касових активів, підтримуючи їх на рівні нижче 8% від суми активів, а також виконувати вимоги щодо коефіцієнту ліквідності.

Рис. 6.3. Організаційна структура Банку Англії

4 квітня 1979 року був прийнятий перший всеосяжний банківський закон Великої Британії, який набрав чинності 1 жовтня того ж року. Цей закон визначав повноваження та обов'язки Банку Англії щодо нагляду за банківською системою країни. Від 1 жовтня 1979 року для створення депозитарної установи, на яку поширюється дія закону, було необхідно отримати дозвіл від Банку Англії. При цьому установа повинна була надати детальну статистику своєї діяльності для оцінки відповідності встановленим критеріям, а також інформацію про осіб, відповідальних за її функціонування. Якщо діяльність установи-заявника основним чином здійснюється за межами Великобританії, але вона залучає депозити через відділення на території Сполученого Королівства, Банк Англії мав отримати підтвердження від відповідного іноземного органу нагляду.

3 травня 1971 року скасовано колишні коефіцієнти. Банківські ставки за позиками більше не прив'язувались до облікової ставки Банку Англії, а визначались на підставі базової ставки, яка повідомлялася кожним банком

індивідуально. Встановлено коефіцієнт резервних активів для комерційних банків на рівні 12,5% від суми короткострокових депозитів. Крім того, банки мали зберігати 0,5% своїх короткострокових депозитів на безвідсотковому рахунку в Банку Англії.

З 1981 року Банк Англії почав робити акцент на операціях з державними цінними паперами. Коефіцієнт резервних активів було скасовано, але комерційні банки повинні були зберігати 2,5% від суми короткострокових зобов'язань у вигляді резервів на рахунках в облікових будинках, з якими вони мали кредитні відносини.

Структура балансу Банку Англії має специфічний характер. Банк поділяється на два департаменти емісійний департамент, який займається випуском банкнот під державні цінні папери, що знаходяться в портфелі банку та банківський департамент, що здійснює видачу позик комерційним банкам за обліковою ставкою на основі власних депозитів.

Ця система тісно пов'язана з міжнародним ринком позикового капіталу. Великобританія стала прикладом країни, в якій до недавнього часу не існувало спеціальних законів, що регулюють діяльність банків, і контроль над ними мав неформальний характер. Банк Англії і його діяльність регулювались загальним законодавством про акціонерні товариства.

З 1979 року, відповідно до національного законодавства, було запроваджено обов'язкове ліцензування комерційних банків і створено загальнонаціональний фонд страхування депозитів. У 1987 році Банк Англії отримав додаткові повноваження та обов'язки щодо нагляду за банківською діяльністю. Наступний банківський закон 1987 року визначив правила видачі великих позик, регулювання банківських злиттів, аудиторських перевірок тощо. Проте контроль за банківською діяльністю у Великій Британії залишався менш формальним і суворим, ніж у інших країнах.

У 1997 році функцію банківського нагляду було передано новоствореному органу контролю.

На сьогоднішній день Банк Англії орієнтується на три основні пріоритети:

- підтримка вартості національної валюти;
- забезпечення стабільності фінансової системи;
- підвищення ефективності та конкурентоспроможності фінансової системи на національному та міжнародному рівнях.

До основних функцій Банку Англії належать:

- служба банку для комерційних і інших центральних банків, а також для уряду;
- управління державним боргом;
- здійснення банківських операцій для комерційних банків;
- проведення операцій з іншими центральними банками;
- обслуговування урядових рахунків;
- проведення грошово-кредитної політики;
- емісія банкнот;
- управління золотовалютними резервами країни;
- нагляд за кредитними установами, валютними та кредитними ринками, а також за банківською системою в цілому.

За виконання першої функції Банк Англії обслуговує три великі групи клієнтів.

Перша група - Комерційні банки. Усі клірингові банки мають рахунки Банку Англії. В операціях клірингу використовуються рахунки клірингових банків Банку Англії. Банки повинні мати певну суму на рахунку та не мають права перевищувати її. Усі банки, які здійснюють діяльність у Великій Британії, містять 0,35% суми всіх своїх депозитів на рахунку (депозиті) Банку Англії. Ця норма резервів і є основним джерелом доходу Банку Англії.

Друга група - Центральні банки інших країн. Центральні банки розвинених країн мають рахунки і тримають золото у Банку Англії та можуть вести справи у Лондоні через Банк Англії.

Третя група - Уряд. Уряд тримає рахунки Банку Англії. Таким чином, платежі, податки до бюджету та платежі з бюджету на соціальні потреби проходять через рахунки Банку Англії.

Головною метою монетарної політики Великої Британії є досягнення цінової стабільності. Підтримка оптимального рівня цін нині має два напрями: досягнення рівня інфляції 2,5% і від і більш відкритий (вільний) режим монетарної політики. Найважливішим інструментом монетарної політики Англії регулювання рівня відсоткових ставок.

Операції на відкритому ринку є важливим інструментом монетарної політики, що вперше почав застосовуватися Банком Англії на початку 30-х років ХХ століття. Цей механізм поступово знизив частку облікових операцій, зокрема через використання валютних інтервенцій, що мають свою специфіку у Великій Британії. Банк Англії активно висвітлює свою участь у валютних заходах, намагаючись переконати учасників ринку рухатися в напрямку, визначеному центральним банком, тим самим знижуючи витрати власної валюти. В окремих випадках центральний банк застосовує так звані «словесні інтервенції», інформуючи учасників ринку про свої наміри щодо тенденцій валютного курсу.

Монетарну політику в Великій Британії здійснює не лише Банк Англії, але й казначейство. Банк Англії, на відміну від багатьох інших центральних банків, не може діяти незалежно від уряду. Згідно з Актом 1946 року, казначейство має право давати вказівки Банку Англії, хоча це право не використовувалося на практиці. Водночас Банк Англії грає ключову роль у прийнятті рішень, публікуючи квартальний звіт інфляції, який містить детальний аналіз економічної ситуації та протокол зустрічей міністра фінансів і керівника банку щодо процентних ставок. Під час підготовки звіту Банк Англії враховує як внутрішні, так і зовнішні економічні та монетарні фактори, які можуть вплинути на інфляцію в найближчі два роки. Звіти також містять рекомендації щодо змін, що впливають на різні регіони країни, надані агентами банку.

У 1997 році управління державним боргом було передано до компетенції казначейства, що дозволило розділити функції управління боргом та відсотковою політикою, уникнувши потенційних конфліктів інтересів. Від цього часу Банк Англії отримав право самостійно встановлювати процентні ставки через Комітет грошово-кредитної політики (MPC), що був створений у 1998 році.

Згідно з новими законодавчими змінами, Банк Англії мав забезпечувати стабільність грошового та кредитного обігу, не допускати перевищення річного темпу інфляції, що визначався урядом країни.

Банк Англії не лише здійснює контроль за рівнем інфляції, встановлюючи базову відсоткову ставку з цільовим рівнем інфляції, але й відповідає за стабільність платіжної системи, фінансової інфраструктури та вдосконалення фінансової системи країни. Таргетування інфляції здійснюється на основі індексу роздрібних цін, з якого виключаються іпотечні платежі. Оцінка ефективності монетарної політики здійснюється шляхом аналізу цього індексу.

До глобальної фінансової кризи 2008 року Банк Англії регулював інфляційні очікування через встановлення відсоткової ставки за операціями репо, що безпосередньо впливала на ставки, які встановлювали комерційні банки для своїх клієнтів. Для забезпечення ліквідності банків Банк Англії проводив операції на відкритому ринку з купівлі та продажу державних цінних паперів, а також надавав кредити овернайт.

У 2001 році було створено фінансовий мегарегулятор на базі Управління з фінансового регулювання та нагляду (FSA), що призвело до розширення його повноважень. FSA отримало функції нагляду за фінансовими послугами, довірчим управлінням, угодами з цінними паперами та іншими фінансовими інститутами, такими як Лондонська фондова біржа. У разі виникнення проблем у фінансових установах, що могли б загрожувати стабільності банківської системи, Банк Англії залучався до заходів щодо стабілізації ситуації.

У 2004 році Банк Англії оголосив про намір відмовитися від надання роздрібних банківських послуг, оскільки їх надання не є невід'ємною частиною місії центрального банку. Відтак, Банк зосередився на наданні оптових банківських послуг, що сприяло ефективному виконанню його основної функції – підтримці цінової та фінансової стабільності.

До середини 2008 року Банк Англії проводив помірну грошово-кредитну політику, не передбачаючи наближення фінансової кризи. Однак, згідно з

прогнозами, він планував перехід до довгострокового фінансування з метою досягнення цільових показників інфляції та мінімізації кредитних ризиків.

6.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Великобританії

Другий рівень фінансової системи складається з різноманітних комерційних банків, фінансових установ та інших кредитних інститутів. До цієї категорії належать великі акціонерні комерційні банки, серед яких виділяються такі відомі фінансові установи, як HSBC, Barclays, Lloyds та Royal Bank of Scotland. Важливу роль в економіці відіграють також банки, що спеціалізуються на корпоративному та іпотечному кредитуванні, а також ті, що надають послуги фізичним особам. Окрім цього, на другому рівні функціонують будівельні товариства та кредитні спілки, які зосереджуються на довгостроковому кредитуванні, зокрема в сфері житлового будівництва. У цій категорії також представлені фінансові компанії, що займаються лізингом, управлінням активами та іншими фінансовими послугами. Крім того, другий рівень включає трастові та інвестиційні компанії, які займаються управлінням активами та наданням інвестиційних послуг.

Комерційні банки Великобританії поділяються на універсальні та спеціалізовані.

До універсальних комерційних банків належать депозитні банки.

Депозитні банки становлять основу банківської системи Великобританії. На їхню частку припадає 70% обсягу стерлінгових депозитів усіх банків країни. В умовах загострення конкуренції з боку інших кредитно-фінансових інститутів депозитні банки дедалі більше долучаються до сфери їхньої діяльності, як, наприклад, значне розширення послуг із кредитування, надання спектру послуг із споживчого кредиту тощо.

Внаслідок різноманітності клієнтури, яку складають як великі підприємства та організації, так і приватні особи, депозитні банки іноді називають роздрібними.

Серед спеціалізованих комерційних банків Великобританії виділяються клірингові банки, акцептні будинки, фінансові будинки, торгові банки, ощадні банки.

Клірингові банки є домінуючим видом спеціалізованих комерційних банків Великобританії, які є членами Лондонської розрахункової палати. До цієї категорії також входять три банки зі Шотландії та п'ять банків з Північної Ірландії, які виконують ту ж роль, що й англійські банки на території Англії. Це акціонерні банки, що займаються кліринговими (взаємозаліковими) операціями для промислових підприємств і населення. Платіжний оборот між кліринговими банками здійснюється в рамках клірингової угоди, що передбачає залік взаємних вимог та переведення сальдо. Тенденції розвитку клірингових установ свідчать про їхню поступову переорієнтацію на надання послуг, характерних для небанківської фінансової сфери. Зокрема, ці установи займаються підготовкою індивідуального будівництва, обслуговуванням фінансових операцій промисловості, підготовкою та фінансуванням експорту, а також наданням в оренду комп'ютерного обладнання для нарахування заробітної плати.

Останнім часом діяльність клірингових банків розширилась і включає посередництво у страхуванні життя та організації подорожей. Ці зміни дозволяють характеризувати клірингові банки як фінансові конгломерати, в яких банківські операції є лише частиною загальної діяльності. Серед шести англійських клірингових банків, які становлять основу цього сектору, можна виділити «Barclays», «National Westminster», «Midland», «Lloyds», «Williams & Glynes» та «Coutts». Перша четвірка сформувала так звану велику четвірку наприкінці 1960-х років через злиття великих банків, що зараз здійснюють близько 70% операцій. Ці чотири банки займають 92% всіх вкладів у комерційні банки Великобританії. Останні два банки, хоча й відіграють меншу роль у системі фінансових установ країни, контролюються іншими банками.

Шість найбільших банків Великобританії мають понад 13 000 відділень в Англії та Уельсі. У Шотландії та Північній Ірландії заборонено відкривати філії для англійських банків, тому вони взаємодіють з місцевими депозитними

банками для впливу на політику комерційних банків цих регіонів. Ці шість банків і їхні дочірні компанії контролюють майже 90% обсягу операцій усіх депозитних банків та половину всіх стерлінгових вкладів у банках Великобританії.

До важливих змін, що сталися в останні десятиліття, належить тенденція до універсалізації клірингових банків, які дедалі частіше надають небанківські послуги, такі як обслуговування фінансових операцій промисловості та підготовка експорту. Клірингові банки активно беруть участь у страхуванні життя та організації подорожей. Це дозволяє їм розглядатись як фінансові конгломерати, в яких банківські операції є лише частиною загальної діяльності.

Одним з найбільших банків Великобританії є «Barclays», навколо якого згруповано численні дочірні компанії, що є типовими для інших банків-гігантів. До складу дочірніх компаній «Barclays» входять, зокрема, «Barclays Mercant Ltd», яка має 1650 філій у 50 країнах, «Barclays Insurance Service Company Ltd» – страхова компанія, а також «Barclays Trust Company» та «Barclays Export and Finance Company Ltd», що здійснюють операції лізингу, експортного фінансування та факторингу.

Клірингові банки також володіють значною мережею автоматизованих касових апаратів (автобанків), що надають клієнтам можливість здійснювати низку операцій в будь-який час доби, зокрема отримувати готівку, дізнаватися залишок на рахунку, замовляти чекові книжки та виписки з рахунку. Лібералізація фінансових ринків та прогрес у комунікаційних і комп'ютерних технологіях створили сприятливі умови для постійного розширення банківських послуг, що зумовило інтеграцію банків з іншими фінансовими установами. Одним з яскравих прикладів цього є створення найбільшого в Великій Британії банківського фінансового об'єднання – «Hong Kong and Shanghai Banking Corporation Holdings», яке займає дев'яте місце в світі.

До клірингових банків також слід віднести Нешнл жиробанк (Girobank), заснований поштовим відомством у 1968 році. Цей банк надає нові поштові та чекові послуги, що є серйозною конкуренцією для традиційних клірингових

банків. Вже у 1973 році жиробанк мав понад 500 тис. клієнтів. На відміну від клірингових банків, які стягують високі та часто непередбачувані збори, жиробанк застосовує прозорі ставки, що публікуються для клієнтів. Разом із спеціальним банком «Mercantil Credit» він надає кредити на пільгових умовах, терміном до 5 років.

Акцептні будинки походять від торгових фірм, що спеціалізувалися на акцепті векселів. Забезпечені акцептом (тобто згоди на оплату) цих підприємств векселі приймалися до обліку на ринку. Акцептні будинки розширюють свої міжнародні операції, мають розгалужену мережу філій.

Фінансові будинки є спеціалізованими комерційними банками, що займаються споживчим кредитуванням. Близько двох третин їхніх активних операцій припадає на надання споживчих кредитів, з яких понад 60% спрямовано на купівлю автомобілів. Для оформлення споживчого кредиту клієнт заповнює бланк заяви, після чого банк здійснює аналіз наданої інформації і приймає рішення щодо можливості надання кредиту. Зазвичай фінансові будинки є дочірніми підприємствами найбільших банків або страхових компаній, які забезпечують кредитування цих установ своїми фінансовими ресурсами.

Найбільші фінансові будинки прагнуть розширити спектр своїх операцій, зокрема, залучати вклади, що дозволяє їм трансформуватись у універсальні банки. До фінансових будинків також відносять спеціалізовані банківські точки, розташовані в торгових центрах (Money Shops). Перші такі відділення з'явилися в 1970 році, коли американський «First National City Bank of New York» відкрив свої філії в торгових точках. Згодом великі англійські банки почали відкривати свої філії в торгових центрах. До кінця 1974 року їх кількість досягла 120. Ці відділення орієнтовані на обслуговування осіб, які вже мають рахунки в банках.

Незважаючи на значний розвиток чекового обороту за допомогою чекових та кредитних карток, призначених переважно для приватних осіб, у 1974 році лише 35% повнолітніх британців мали поточні рахунки, а в 1981 році цей показник зріс до 57%. Особливо популярним стало надання індивідуальних кредитів, зокрема, без матеріального забезпечення. Однак, фінансові будинки

все більше починають здійснювати звичайні банківські операції, включаючи інвестиційні. Для забезпечення своєї діяльності вони залучають фінансові ресурси через кредити банків, облік векселів та залучення вкладів великих промислових і торгових компаній.

Торгові банки відіграють важливу роль не лише в межах внутрішніх операцій, а й у міжнародному бізнесі. Вони виникли на базі торгових підприємств, які поступово освоїли банківські операції. Деякі торгові банки поєднують банківську діяльність із промисловими та торговельними функціями. Однією з основних відмінностей торгових банків від клірингових є вимога публікації докладної інформації про їхній фінансовий стан та операції, що стало їх привілеєм. Це дозволило торговим банкам протягом тривалого часу розвиватися без значних обмежень.

Основу діяльності торгових банків довгий час становили акцептні операції, що дозволяє відносити їх до акцептних будинків. Окрім банківських послуг, торгові банки надають послуги підприємцям, управляють цінними паперами та здійснюють різноманітні фінансові операції. Серед основних напрямів їх діяльності – фінансування зовнішньої торгівлі, акцептний бізнес, активне кредитування корпоративних позичальників, управління інвестиціями, консультування з питань інвестування, організація фінансових консорціумів, а також участь в установчій діяльності, операціях зі злиття та поглинання компаній. Торгові банки також активно проводять операції на валютному ринку та ринку дорогоцінних металів, а також консультують щодо фінансових операцій.

Окрім того, торгові банки розширюють свою діяльність у сферах лізингу обладнання, факторингу, страхування, кредитування на виплат, посередництва в галузі фрахту суден та літаків, а також управління власністю. Особливу вагу має їх роль як емісійних будинків, де вони виступають посередниками у розміщенні цінних паперів та здійснюють операції на вторинному ринку. Торгові банки активно беруть участь в операціях на ринку єврооблігацій та в синдікованих консорціумах.

Деякі найбільші клірингові банки мають спеціалізовані торгові банки, як, наприклад, група «Барклайс», або беруть участь у діяльності традиційних торгових банків.

Банки Співдружності є символом колишньої могутності Британської імперії та підкреслюють історичну роль країни у світовій торгівлі, про що свідчить їхній географічний розподіл. Вони здійснюють свою діяльність переважно у країнах колишньої колоніальної імперії. Так, «Barclays bank International» оперує головним чином у ПАР і країнах Карибського басейну, «Lloyds and Bolsa International» - у країнах континентальної Європи та в Південній Америці, «National and Grindlays Bank» - у Південній Азії, у Східній та Центральній Африці. Усього налічується близько десяти великих банків Співдружності, головні контори якої перебувають у Лондоні (Сіті). Капітал більшості цих банків зосереджений у руках британської фінансової олігархії. Найбільший банк «Standard Chartered» має 1360 відділень, всі інші - 3500. Банки Співдружності займаються переважно «роздрібними» депозитно-ощадними операціями. В даний час вони трансформувалися в міжнародні банки. і до кінця століття становило понад 500. Їх сукупні активи перевищують 60% активів усіх банків Сполученого Королівства. Перед іноземних банків припадає майже 80% всіх депозитів в іноземній валюті. У Великій Британії найбільша кількість банків зі США, Японії, Франції та Німеччини. Їх основними функціями є фінансування зовнішньої торгівлі, кредитування інвестицій, консультації та інші.

Консорціальні банки – фінансово-кредитні інститути за участю банків щонайменше двох країн, з яких жодна не має контрольного пакету акцій. Здебільшого це спеціальні банки багатонаціональних позичальників, до яких належать передусім транснаціональні та мультинаціональні промислові концерни. До найбільших банків такого роду належать:

- Midland and international bank Ltd з британськими, канадськими та австралійськими партнерами;
- Western American bank Europe Ltd з британськими, американськими та японськими партнерами;

– Industrial Commercial Barley з японськими, британськими та американськими партнерами.

Оскільки ці банки створювалися на основі пайової участі банків провідних країн, вони здатні мобілізувати на євrorинку величезні кошти на тривалі терміни, що недоступне іншому виду банків.

Довірчо-ощадний банк. З 1986 р. шістнадцять великих регіональних установ реорганізовано в єдиний акціонерний Довірчо-ощадний банк, відомий як «ТСБ Груп», який за масштабами діяльності та капіталу поступається лише «великій четвірці», проте виконує всі основні функції комерційних банків.

Небанківські кредитно-фінансові установи. У інфраструктурі грошово-кредитної системи Великобританії активно діють спеціальні кредитно-фінансові інститути. Серед них виділяються будівельні товариства, страхові компанії та пенсійні фонди, інвестиційні трасти, довірчі фонди.

Будівельні товариства існують понад двісті років і акумулюють найбільшу частину заощаджень населення, їх сумарні активи перевищують 130 млрд фунтів стерлінгів. Найбільші – «Halifax», «Abbey National», «Nationwide» та інші.

Пенсійні фонди працюють за стандартною системою діяльності таких спеціалізованих кредитно-фінансових установ в інших країнах. Але особливості національного пенсійного законодавства мають великі можливості акумуляції капіталу.

Страхові компанії. Фінансово-кредитна діяльність страхових компаній вторинна стосовно їх професійної спеціалізації – страхової справи та пенсійного забезпечення. Кошти, які мобілізуються ними, найчастіше укладаються терміном 20-25 років (переважно у цінних паперів). Британські страхові монополії («Роял», «Коммершл Юніон» та ін.) входять до найбільших у світі.

Інвестиційні трасти займаються виключно операціями із цінними паперами. Шляхом емісії власних акцій та облігацій вони залучають капітал, який вкладають у цінні папери інших компаній. Особливістю цих установ є те, що вони не мають регулярних джерел надходжень (депозитів, страхових внесків

тощо). Інвестиційні трасти перебувають у сильну залежність від ринкової кон'юнктури і мають велику міру ризику діяльності.

Довірчі ощадні банки у минулому грали роль місцевих ощадкас. Потім вони були реорганізовані в 16 великих регіональних установ, а в 1986 р. об'єднані в єдиний акціонерний ощадний для довірителя банк, який за масштабами діяльності та капіталу поступається тільки «великій четвірці» і виконує всі основні функції комерційного банку. Національний ощадний банк (колишній поштово-ощадний банк) акумулює заощадження населення через мережу поштових відділень, кількість яких перевищує 20 тис.

Довірчі фонди за своєю спеціалізацією подібні до інвестиційних трастів: акумулюють грошовий капітал і вкладають його в цінні папери. Але пайовик у будь-який час може продати свій пай керуючої компанії. Структура активів фондів аналогічна активам інвестиційних трастів – майже 80% складають акції компаній, багато довірчих пайових фондів пов'язані з банками та страховими компаніями.

Фінансові корпорації спеціалізуються на кредитуванні приватних фірм, які не мають доступу до звичайних джерел позикового капіталу. Найбільші – фінансова корпорація промисловості, сільськогосподарська іпотечна корпорація та інших.

Фірми венчурного фінансування – це спеціалізовані установи, що виникли переважно у 80-х роках. ХХ ст. Займаються головним чином придбанням участі та кредитуванням нових компаній, що розширюються в передових галузях, що пов'язано з підвищенням ризиком.

Регуляторні органи грошово-кредитної системи Великобританії відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та нагляді за фінансовими установами. *Казначейство її Величності* (Her Majesty's Treasury, HMT), як державний орган, визначає структуру фінансового регулювання та бере на себе відповідальність за ухвалення рішень у кризових ситуаціях. Воно також є останньою інстанцією у випадках, коли необхідно надавати допомогу банкам,

що перебувають на межі банкрутства. Контроль за діяльністю цього органу здійснює Канцлер казначейства.

Банк Англії (BoE), заснований у 1694 році та націоналізований після Другої світової війни, є центральним банком Сполученого Королівства. Відповідно до Закону про фінансові послуги 2012 року, що набрав чинності в 2013 році, Банк відновив свої функції банківського нагляду, які були передані *Управлінню з фінансового регулювання та нагляду (FSA)* в 1997 році. Сьогодні Банк Англії займається монетарною політикою, забезпечує фінансову стабільність країни та відповідає за платіжну систему й інфраструктуру фінансового ринку. Окрім того, він забезпечує ліквідність банківського сектору та виступає кредитором останньої інстанції у кризових ситуаціях.

Збори членів правління Банку Англії (The Court of Directors) складаються з кількох високопосадовців, серед яких керівники ключових напрямів діяльності, таких як фінансова стабільність, монетарна політика та пруденційний нагляд. Вони визначають стратегічні цілі та стратегії Банку Англії, а також забезпечують їх виконання.

У 2013 році система фінансового регулювання Великобританії була реформована, і замість трьох регуляторів (HMT, BoE та FSA) було створено три нові органи: *Комітет з питань фінансової політики (FPC)*, *Управління пруденційного нагляду (PRA)* та *Управління фінансової поведінки (FCA)*. FPC займається моніторингом системних ризиків і прийняттям заходів для запобігання фінансовим кризам. Його рішення повинні узгоджуватися з економічною політикою Казначейства. PRA відповідає за мікропруденційний нагляд, включаючи контроль над депозитними інститутами та страховими компаніями, зокрема шляхом встановлення стандартів для мінімізації ризиків, що можуть призвести до дестабілізації фінансової системи. FCA займається регулюванням фінансових ринків і компаній, що не підпадають під юрисдикцію PRA, забезпечуючи прозорість фінансових операцій і захист інвесторів.

Інші важливі органи включають *Комітет з поглинань та злиття (Panel on Takeovers and Mergers)*, що контролює дотримання правил поглинань та злиттів,

і *Комітет грошово-кредитної політики* (Monetary Policy Committee, MPC), який встановлює процентні ставки з урахуванням економічної ситуації та інфляційних прогнозів.

Реформа 2013 року змінила регуляторну структуру Великобританії, зокрема шляхом створення моделі «Твін Пікс», яка передбачає окрему відповідальність за пруденційний нагляд і операційне регулювання. Це дозволяє більш ефективно здійснювати фінансовий нагляд, покращуючи прозорість і забезпечуючи стабільність фінансової системи.

Запитання для самоконтролю

1. Яка національна валюта використовується у Великобританії?
2. Як виникла назва «фунт стерлінгів»?
3. Коли І. Ньютон встановив золотий вміст фунта стерлінгів?
4. Як вплинула грошова система Великобританії на монетарну політику інших країн?
5. Що таке золотий стандарт, і коли він був введений у Великобританії?
6. Які зміни в економіці Великобританії сталися під час Першої світової війни?
7. Як Великобританія реформувала свою валютну систему після Першої світової війни?
8. Як функціонував золотозлитковий стандарт у Великобританії з 1925 по 1931 рік?
9. Які зміни відбулися у валютній політиці Великобританії після Другої світової війни?
10. Як дерегулювання економіки Великобританії вплинуло на її фінансову систему в 1980-х роках?
11. Коли було засновано Банк Англії, і яка була його основна мета?
12. Як виникли умови для створення Банку Англії?
13. Хто запропонував створити Банк Англії, і що саме він запропонував уряду?

14. Як Банк Англії отримав монополію на випуск банкнот?
15. Які основні функції виконував Банк Англії в перші роки свого існування?
16. Які зміни сталися в діяльності Банку Англії в 19 столітті?
17. Які закони вплинули на діяльність Банку Англії в 19 столітті, зокрема закон 1826 року?
18. Які функції Банк Англії виконує в сучасний час відповідно до закону 1946 року?
19. Як Банк Англії здійснює монетарну політику у Великій Британії?
20. Які зміни в управлінні державним боргом і монетарною політикою були здійснені після 1997 року?
21. Яка роль депозитних банків у банківській системі Великобританії та чим вони відрізняються від спеціалізованих банків?
22. Які зміни відбулися у діяльності клірингових банків у Великобританії за останні десятиліття?
23. Як клірингові банки Великобританії адаптуються до нових тенденцій та надають небанківські послуги?
24. Чим відрізняються фінансові будинки від інших типів комерційних банків і які їхні основні операції?
25. Які функції виконують пенсійні фонди та страхові компанії у фінансовій системі Великобританії?

ТЕМА 7. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРІЇ

Мета: розглянути закономірності та основне етапи розвитку грошово-кредитної системи Швейцарії, проаналізувати структуру та функції банку Швейцарії, визначити склад та особливості комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ Швейцарії.

7.1. Еволюція грошово-кредитної системи Швейцарії

7.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Швейцарії

7.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Швейцарії

Ключові терміни і поняття: швейцарський франк, Національний банк Швейцарії, монетарна політика, Латинський монетний союз, децентралізація, емісія грошей, золотий стандарт, фінансова стабільність, інфляція, плаваючий валютний курс, валютні резерви, фінансовий центр, банківська таємниця, міжбанківська клірингова система, економічна незалежність.

7.1. Еволюція грошово-кредитної системи Швейцарії

Еволюція грошово-кредитної системи Швейцарії відображає поступовий перехід від децентралізованої структури до сучасної моделі, що характеризується стабільністю, ефективністю та високим рівнем довіри. Упродовж XIX століття країна стикалася зі значними проблемами, спричиненими відсутністю єдиної валюти. В обігу перебувала велика кількість локальних монет і іноземних валют, що ускладнювало фінансові операції та торгівлю.

Ситуацію вдалося змінити завдяки прийняттю Федеральної конституції 1848 року, яка закріпила за центральним урядом монопольне право емісії грошей. У 1850 році було введено швейцарський франк як єдину офіційну валюту країни, що стало важливим кроком до уніфікації грошової системи.

У 1865 році Швейцарія приєдналася до Латинського монетного союзу, який запровадив стандарти обміну валют на основі срібла та золота. Цей союз дозволив країні інтегрувати свою валюту у міжнародний обіг, підвищивши її

стабільність. Подальший розвиток фінансової системи пов'язаний зі створенням у 1907 році Національного банку Швейцарії, що взяв на себе функцію центрального емітента банкнот. Це стало ключовим кроком у забезпеченні монетарної стабільності, уніфікації фінансової системи та підвищенні довіри до національної валюти.

Період міжвоєнного часу та Велика депресія поставили нові виклики перед грошово-кредитною системою Швейцарії. У 1936 році було здійснено єдину в історії девальвацію швейцарського франка, яка склала 30 %. Це рішення стало вимушеним кроком для збереження конкурентоспроможності національної економіки. Незважаючи на ці труднощі, Швейцарія зберегла репутацію стабільного фінансового центру завдяки нейтральній позиції під час світових війн.

У 1967 році країна відмовилася від золотого стандарту, що було частиною глобальних змін у монетарній політиці. Водночас Швейцарія продовжувала підтримувати високий рівень забезпечення своїх золотовалютних резервів. У 1981 році Швейцарський Національний банк запровадив новий грошовий агрегат – «Коригування грошей центрального банку (КГЦБ)», який став основним орієнтиром монетарної політики, спрямованої на забезпечення низької інфляції.

Після скасування золотого стандарту у 1971 році франк перейшов у режим плаваючого валютного курсу, що забезпечило гнучкість фінансової системи в умовах глобальної економічної нестабільності. Відмова від зв'язку франка із золотом у 2000 році підвищила адаптивність монетарної політики до сучасних викликів. У цей період також відбулося послаблення банківської таємниці, що сприяло посиленню співпраці з країнами ЄС у сфері обміну податковою інформацією.

Під час фінансової кризи 2008 року швейцарський франк підтвердив свою роль «валюти-сховища», демонструючи стабільність і захищеність від зовнішніх шоків. У відповідь на глобальну нестабільність Швейцарський Національний банк знизив базову облікову ставку до 0–0,25 % у 2011 році, а в 2015 році курс франка зазнав різкого зростання, відображаючи виклики, пов'язані з борговою

кризою в Єврозоні.

На сьогодні швейцарський франк є однією з найстабільніших і найнадійніших валют світу. Його курс стабільно зростає щодо основних валют, таких як долар США, єна та фунт стерлінгів. Висока довіра інвесторів до франка забезпечується низьким рівнем інфляції, прозорістю монетарної політики та незалежністю Національного банку.

Швейцарія, залишаючись поза межами ЄС та зони євро, продовжує підтримувати високий рівень економічної незалежності, що дозволяє їй залишатися ключовим фінансовим центром із низьким рівнем інфляції та розвиненою банківською системою. Незважаючи на часткове послаблення банківської таємниці, фінансова система Швейцарії утримує статус однієї з найнадійніших завдяки багатовіковим традиціям, високим стандартам конфіденційності та інноваційному підходу до управління монетарною політикою.

Грошово-кредитна система Швейцарії характеризується *трирівневою* структурою, що забезпечує стабільність фінансового сектору та ефективне функціонування економіки (рис. 7.1).

Перший рівень представлений Національним банком Швейцарії (НБШ), який виконує всі ключові функції центрального банку. Основними завданнями НБШ є забезпечення цінової стабільності, управління монетарною політикою, регулювання обсягів грошової маси, підтримка фінансової стабільності та управління золотовалютними резервами країни. Крім того, банк відповідає за емісію швейцарського франка, єдиної офіційної валюти країни.

Другий рівень грошово-кредитної системи Швейцарії складається з комерційних банків, які відіграють провідну роль у кредитуванні економіки. До цього рівня входять:

- великі універсальні банки, які пропонують широкий спектр банківських послуг, включаючи управління активами, інвестиційне банківництво та роздрібне обслуговування клієнтів;
- регіональні банки та ощадні каси, які забезпечують фінансування

місцевих громад і підприємств;

– кооперативні банки, що обслуговують невеликі підприємства та приватних клієнтів, зокрема в сільській місцевості.

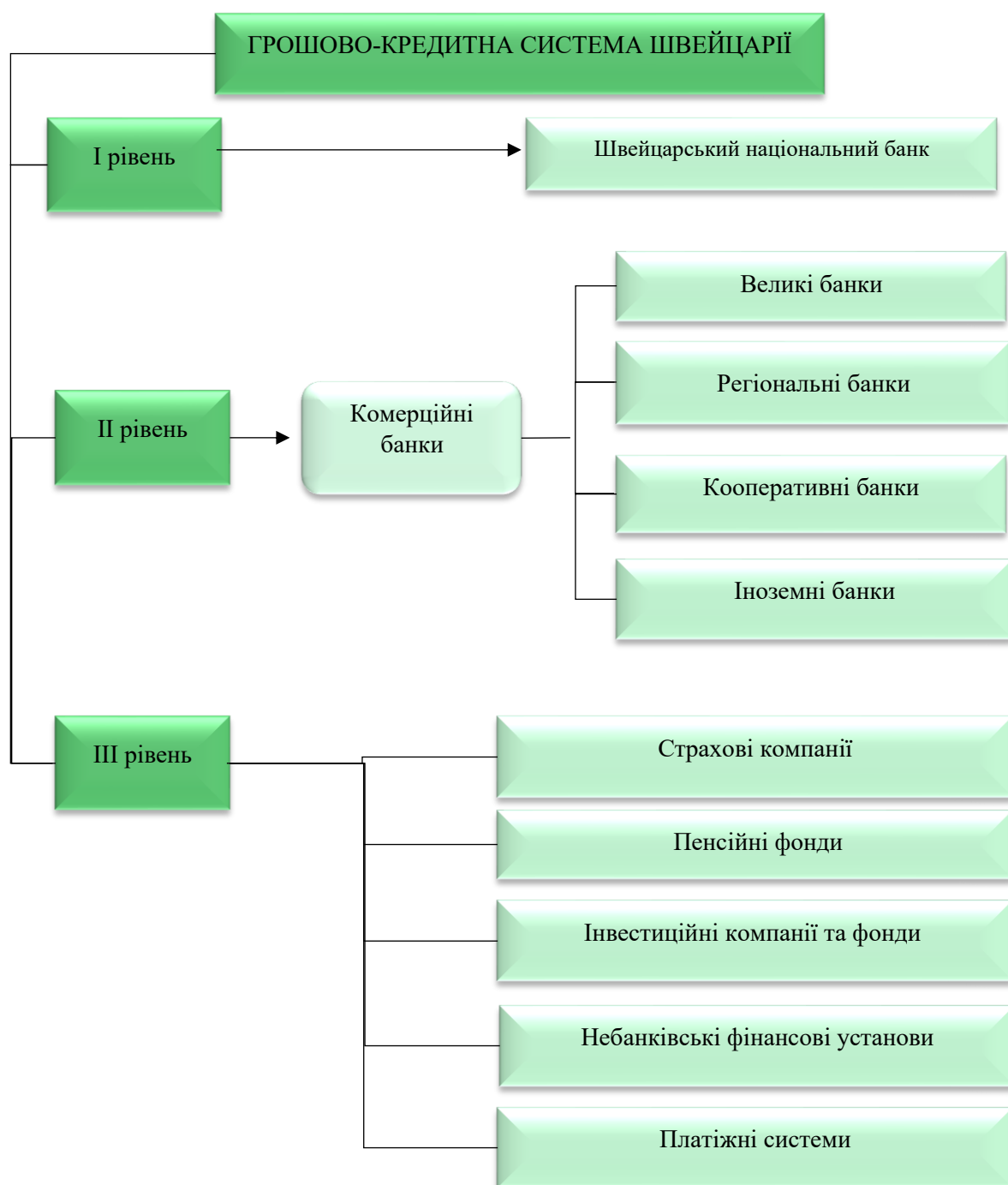

Рис. 7.1. Грошово-кредитна система Швейцарії

Третій рівень включає різноманітні спеціалізовані фінансові установи, зокрема страхові компанії, інвестиційні фонди, лізингові організації та кредитні кооперативи. Цей рівень також охоплює місцеві фінансові структури, що забезпечують доступ до фінансових послуг у менш розвинених регіонах.

Багаторівнева структура грошово-кредитної системи Швейцарії сприяє ефективному перерозподілу фінансових ресурсів, підтримці економічної стабільності та гнучкості в умовах змінюваного економічного середовища.

7.2. Національна система регулювання грошово-кредитних відносин Швейцарії

Перший рівень грошово-кредитної системи Швейцарії представлений центральним банком країни – Національним банком Швейцарії (НБШ), який є основним органом, що здійснює регулювання монетарної політики та забезпечує фінансову стабільність національної економіки. НБШ був заснований на підставі Закону Швейцарії «Про Національний банк», що набрав чинності 16 січня 1906 року. Офіційну діяльність банк розпочав 20 червня 1907 року. Організаційно-правова форма Національного банку Швейцарії передбачає його статус акціонерного товариства, причому 58,7% акцій належить кантонам, а решта – приватним особам, фінансовим інститутам та іншим учасникам.

Рис.7.2. Штаб-квартира Національного банку Швейцарії у Берні

Національний банк Швейцарії має два основні відділення, розташовані в Берні (рис. 7.2) та Цюриху, що є центрами банківської діяльності в країні. Окрім цих головних відділень, НБШ також має два касові підрозділи в Женеві та Лутано, а також чотири представницькі офіси в містах Базель, Люцерн, Лозанна та Санкт-Галлен. Крім того, банк управляє мережею з 16 агентств, що функціонують під контролем кантональних банків і

відповідають за забезпечення готівкою різних регіонів країни.

Організаційна структура Національного банку Швейцарії (НБШ)

передбачає чіткий розподіл функцій між управлінськими та контрольними органами, що забезпечує ефективне керівництво, стратегічне планування та нагляд за діяльністю установи (рис. 7.3).

Вищим органом управління Національного банку Швейцарії є Загальні збори акціонерів, які проводяться один раз на рік. Вони виконують ключову роль у стратегічному плануванні та контролі за діяльністю банку, визначаючи основні напрями його розвитку, включаючи призначення членів Ради банку.

Рада банку, як найвищий наглядовий і контрольний орган Національного банку Швейцарії, відповідає за моніторинг стану ринку, стратегічне управління та забезпечення стабільності фінансової системи країни. Її склад налічує 40 членів, які обираються строком на 4 роки. Представництво Ради включає представників різних секторів економіки та регіонів країни. З них 15 членів обираються Загальними зборами акціонерів, тоді як решта 25, включаючи президента та віце-президента, призначаються Федеральним урядом.

Вищий виконавчий орган Національного банку Швейцарії – Правління (Рада керуючих) – відповідає за формування монетарної політики, управління активами та міжнародне монетарне співробітництво. До складу Правління входять президент, віце-президент та інші члени, які очолюють відповідні департаменти банку. Члени Правління та їх заступники призначаються Федеральною радою на шестирічний термін за рекомендацією Банківської ради.

Контроль за фінансовою діяльністю Національного банку Швейцарії здійснює ревізійна комісія, створена Загальними зборами акціонерів. Вона володіє повноваженнями для перевірки річних звітів і балансу банку, забезпечуючи прозорість його діяльності. До складу ревізійної комісії можуть бути включені особи, які не є акціонерами банку, що гарантує незалежність і об'єктивність перевірок.

У 2003 році був прийнятий новий закон про Національний банк Швейцарії, який визначив конституційний мандат центрального банку, а також принципи його незалежності. Закон розширив можливості Національного банку Швейцарії щодо здійснення монетарної та інвестиційної політики, а також запровадив

вимогу щодо звітування банку перед Федеральною радою, парламентом і громадськістю.

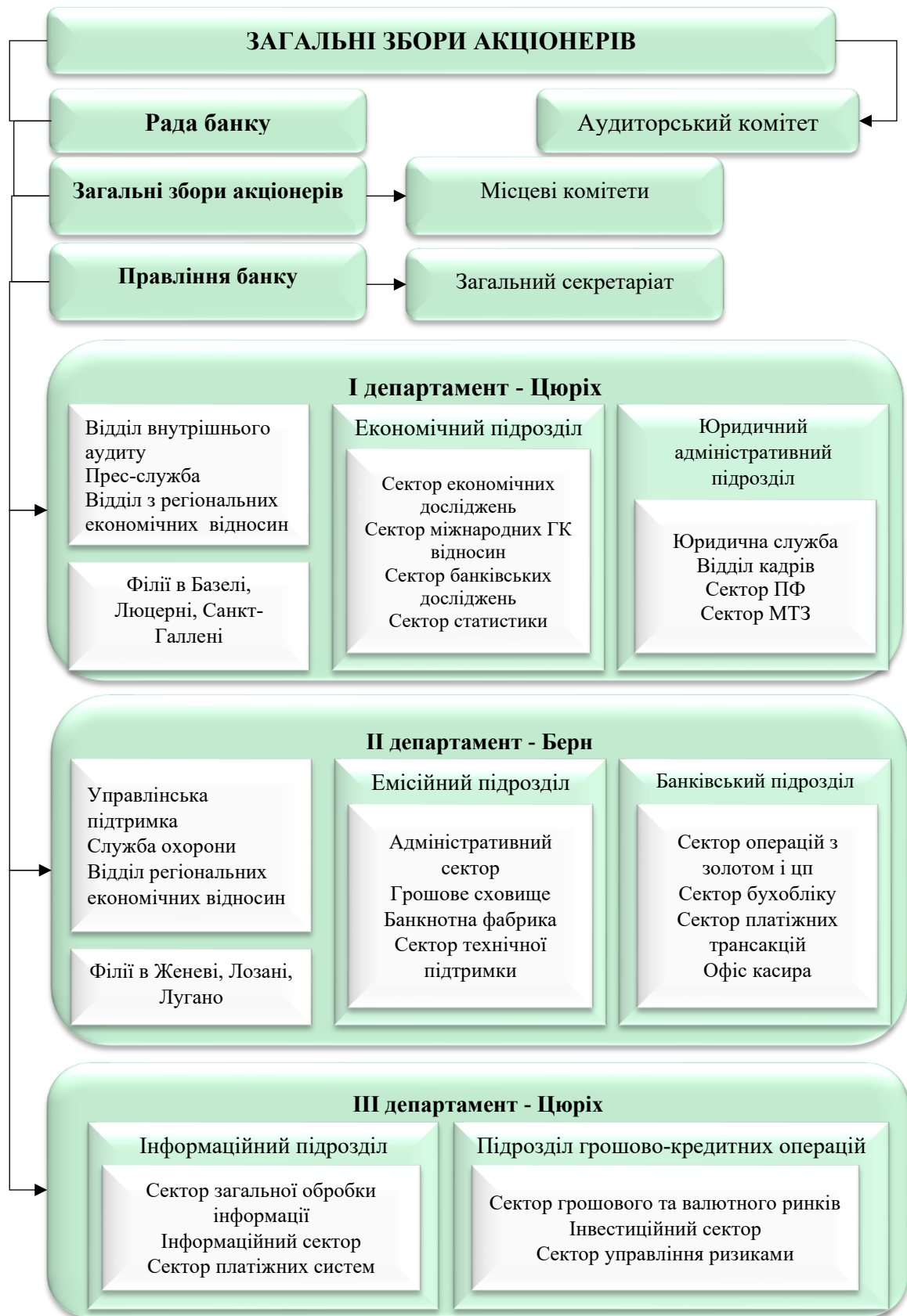

Рис. 7.3. Організаційна структура Національного банку Швейцарії

Це забезпечує підвищення рівня прозорості та підзвітності центрального банку в його діяльності, що є важливим аспектом у підтримці стабільності економіки та фінансової системи Швейцарії.

Національний банк Швейцарії відіграє фундаментальну роль у стабілізації та розвитку економіки Швейцарії, виконуючи характерні для центрального банку функції. Основним завданням Національний банк Швейцарії є формування та реалізація грошово-кредитної політики, спрямованої на підтримку макроекономічної стабільності, досягнення оптимального рівня інфляції, забезпечення стабільності національної валюти та стимулювання економічного зростання.

Ключовою функцією Національний банк Швейцарії є накопичення та управління міжнародними резервами, які слугують важливим інструментом для стабілізації швейцарського франка. Ця діяльність забезпечує запобігання фінансовим кризам, зменшення валютних коливань і ефективну реалізацію валютних інтервенцій для підтримки оптимального рівня обмінного курсу. Міжнародні резерви також виконують буферну функцію, дозволяючи банку забезпечувати економіку необхідними ресурсами в умовах фінансових потрясінь.

Відповідно до Закону «Про Національний банк Швейцарії», Національний банк Швейцарії має виключне право на емісію банкнот, що є невід'ємною частиною монетарної політики. Додатково банк виконує функції довіреної особи Конфедерації в питаннях розповсюдження монет, що підкреслює його центральну роль у забезпеченні фінансової стабільності країни.

Як банкір держави, Національний банк Швейцарії надає Швейцарській Конфедерації низку фінансових послуг. Зокрема, він здійснює платіжні операції, організовує карбування монет, залучає кошти на грошових і капітальних ринках, інвестує державні активи та забезпечує їх надійне зберігання. Водночас законодавством заборонено пряме фінансування дефіциту державного бюджету, що сприяє збереженню незалежності банку в проведенні фінансової політики. Ліквідні активи держави зберігаються у вигляді безстрокових внесків або короткострокових депозитів у Національному банку Швейцарії.

Роль Національний банк Швейцарії як «банку банків» також є визначальною, хоча функція «кредитора останньої інстанції» використовується обмежено через перевагу міжбанківських кредитів і ринків позичкових капіталів. У разі кризових ситуацій або загрози банкрутства фінансових установ, що можуть вплинути на стабільність економіки, Національний банк Швейцарії забезпечує підтримку ліквідності, виконуючи ключову стабілізаційну функцію.

Прийняття Федерального закону «Про валюту і платіжні інструменти» у 2000 році значно змінило підходи до управління валютними резервами, надавши банку більшу свободу дій. Це дозволило підвищити ефективність грошово-кредитної політики та її адаптивність до сучасних викликів.

Одним із ключових завдань Національний банк Швейцарії є забезпечення безперебійного функціонування платіжної системи країни. Готівковий обіг забезпечується через банківську систему та поштові установи, тоді як безготівкові розрахунки здійснюються за допомогою Швейцарської міжбанківської клірингової системи, що забезпечує швидкість і надійність платіжних операцій у національній валюті.

Таким чином, Національний банк Швейцарії є фундаментальною інституцією, яка забезпечує стабільність фінансової системи, ефективно реалізує монетарну політику, контролює функціонування платіжних систем та сприяє економічному розвитку країни.

7.3. Інфраструктура грошово-кредитної системи Швейцарії

Другий рівень грошово-кредитної системи Швейцарії представлений комерційними банками, які виконують ключову роль у забезпеченні кредитування економіки та підтримці фінансової стабільності.

Швейцарська банківська система має тривалу та багату історію. Найстаріші приватні банки були засновані понад два століття тому, здебільшого у формі приватних підприємств або товариств з обмеженою відповідальністю. Їх основними клієнтами були монархії, імперії та уряди різних європейських і позаєвропейських країн.

Сучасна структура банківської системи Швейцарії відображає специфіку національної економіки, конфедеративний політичний устрій держави та її значення як одного з провідних міжнародних фінансових центрів. На основі цих факторів сформувалася високорозвинена та диверсифікована банківська система. Вона охоплює кілька типів банків другого рівня, зокрема кантональні, великі (гросбанки), регіональні, ощадні банки, Райффайзенбанки, філії іноземних банків і приватні банківські дома.

Однією з визначальних рис швейцарського банківського сектору є його універсальний характер. До універсальних установ належать великі банки, кантональні, регіональні, комерційні банки та Райффайзенбанки. Ці установи пропонують широкий спектр фінансових послуг, що вирізняються високою якістю, надійністю та відповідністю сучасним стандартам.

Водночас інвестиційні банки, приватні банківські дома та іноземні банки здебільшого функціонують у вузьких спеціалізованих сегментах і не є універсальними.

Швейцарські банки традиційно поділяються на три основні групи, кожна з яких має свої унікальні особливості та функції.

До першої групи належать три найбільших акціонерних банки: Credit Suisse AG (заснований у 1869 році), Credit Suisse First Boston (1856 рік) та United Bank of Switzerland (UBS) AG, створений у 1998 році шляхом злиття Swiss Bank Corporation (1872 рік) і Union Bank of Switzerland (1912 рік). На сьогодні їх частка в активах банківської системи Швейцарії становить близько 63%. Завдяки універсальному характеру ці банки виконують широкий спектр операцій і надають фінансові послуги, зокрема прийом депозитів, надання кредитів, обслуговування операцій з іноземними валютами та цінними паперами, управління інвестиційними портфелями, здійснення трастових операцій тощо.

Друга група складається з кантональних, місцевих і ощадних банків, які орієнтовані переважно на обслуговування місцевих клієнтів у відповідних регіонах. Їхня спеціалізація охоплює кредитування (зокрема під заставу нерухомості) та розрахунково-касові операції. У Швейцарії функціонують 29

кантональних банків, відомих як «домашні банки» кантонів. Ці установи є державними, причому держава гарантує їхні зобов'язання, а управління здійснюється за участю місцевих органів влади.

До третьої групи належать приватні банки, які спеціалізуються на управлінні інвестиційними портфелями. Ці банки надають широкий спектр послуг як для великих корпорацій, так і для фізичних осіб. Поряд із традиційними банківськими операціями вони займаються організацією переговорів щодо угод на фондових біржах, надають послуги з лізингу та факторингу, рефінансування лізингових операцій, а також відкриття акредитивів.

Особливий інтерес становлять 15 приватних банківських домів, які є однією з найстаріших форм організації банківської діяльності, що виникла ще у XVIII столітті. Ці установи не є акціонерними товариствами і відрізняються тим, що засновники несуть повну особисту відповідальність за борги банку. Завдяки високому рівню особистих гарантій від них не вимагається формування резервів. Приватні банківські доми спеціалізуються на депозитних, довірчих і фондових операціях, зазвичай інвестуючи кошти своїх клієнтів переважно в акції, а не в облігації чи інструменти грошового ринку.

Окрім банківських установ, у Швейцарії функціонує добре розвинена система небанківських фінансових посередників, які відіграють значну роль у забезпеченні стабільності та ефективності фінансового ринку. До таких посередників належать інвестиційні фонди, страхові компанії, акцептні доми, депозитарії цінних паперів, товариства кредитних карток тощо.

Інвестиційні фонди здійснюють колективне інвестування капіталу, забезпечуючи ефективне управління активами та диверсифікацію ризиків. Їх діяльність сприяє розвитку фінансових ринків шляхом залучення коштів інвесторів та спрямування їх у різні сектори економіки.

Страхові компанії відіграють важливу роль у мінімізації фінансових ризиків для фізичних та юридичних осіб. Вони пропонують широкий спектр страхових продуктів, включаючи страхування життя, майна, здоров'я, а також ризиків, пов'язаних із комерційною діяльністю.

Акцептні доми спеціалізуються на обробці та гарантуванні фінансових операцій, що пов'язані з акредитивами та іншими платіжними інструментами. Їх діяльність сприяє забезпеченню ліквідності та безперебійного здійснення міжнародних транзакцій.

Депозитарії цінних паперів забезпечують зберігання, облік та управління фінансовими інструментами, сприяючи прозорості та ефективності фондового ринку.

Товариства кредитних карток забезпечують розрахунково-платіжні операції, сприяючи зручності фінансових транзакцій для споживачів і підприємств.

Серед усіх небанківських посередників найбільш чисельними є агентства з управління майном. Вони спеціалізуються на наданні послуг із фінансового планування, управління інвестиціями та консультування. Агентства активно співпрацюють із банками, де розміщуються рахунки та депозити їхніх клієнтів, що гарантує збереження коштів і забезпечує можливість оперативного доступу до банківських ресурсів.

Розвинена мережа небанківських фінансових посередників у Швейцарії є невід'ємною частиною її фінансової системи, забезпечуючи ефективне функціонування ринку капіталів та пропонуючи клієнтам широкий спектр фінансових послуг.

Банківські об'єднання Швейцарії структуровані відповідно до особливостей національної банківської системи, що сприяє її ефективному функціонуванню. Найстарішим і найбільш впливовим серед них є Асоціація швейцарських банкірів, заснована у 1412 році в Базелі. Її основна діяльність зосереджена на представництві інтересів банків у центральному банку, уряді та міжнародних організаціях. Асоціація відіграє ключову роль у розробці банківського законодавства та регулюванні діяльності банківського сектору.

Окрім Асоціації швейцарських банкірів, у країні функціонують інші спеціалізовані об'єднання, зокрема Асоціація іноземних банків, Асоціація регіональних і ощадних банків та Асоціація приватних швейцарських банків. Ці

організації забезпечують координацію між банками, формування стандартів діяльності та захист інтересів їхніх учасників.

Характерною рисою швейцарської банківської системи є надзвичайно високий рівень контролю за діяльністю банків і фінансових посередників. Цей контроль базується на трирівневій структурі регулювання:

1. Федеральна комісія банків (ФКБ) – незалежний орган, що видає ліцензії банківським установам і контролює їх дотримання. У разі виявлення порушень комісія має право відкликати ліцензію. Її юрисдикція поширюється не лише на банки, а й на інші фінансові установи, інвестиційні фонди, біржі та фондових дилерів.

2. Національний банк Швейцарії – центральний банк країни, який здійснює нагляд за фінансовою стабільністю та моніторинг функціонування банківської системи.

3. Асоціація швейцарських банкірів – сприяє дотриманню галузевих стандартів, узгоджує діяльність банків і підтримує міжнародну репутацію швейцарської банківської системи.

Особливу роль у системі регулювання відіграє Банківський комітет, який є незалежним органом. Він контролює дотримання положень Федерального закону про банки та ощадні каси від 8 листопада 1934 року, спрямованого на захист інтересів клієнтів. Комітет також забезпечує виконання банками нормативів, зведених правил і законодавчих вимог. Його рішення є обов’язковими для виконання, включаючи рекомендації щодо призначення керівного персоналу банків.

Ефективна система банківського ліцензування є важливим елементом стабільності фінансового сектору Швейцарії. З моменту завершення Другої світової війни в країні не було зафіксовано жодного випадку банкрутства банку. Ліцензія на банківську діяльність надається виключно за умови повного дотримання положень Федерального банківського закону.

Завдяки високим стандартам регулювання, суворому контролю та надійності швейцарські банки сприймаються у світі як еталон фінансової стабільності та безпеки.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Швейцарії можна виділити у XIX столітті?
2. Як Федеральна конституція 1848 року вплинула на грошово-кредитну систему Швейцарії?
3. Що стало основною метою введення швейцарського франка як офіційної валюти в 1850 році?
4. Як Латинський монетний союз вплинув на стабільність швейцарської валюти в 1865 році?
5. Які зміни сталися в швейцарській фінансовій системі з створенням Національного банку Швейцарії в 1907 році?
6. Які економічні проблеми з'явилися у Швейцарії під час Великої депресії 1930-х років?
7. Як девальвація швейцарського франка в 1936 році позначилася на економіці країни?
8. Які фактори сприяли стабільності швейцарської фінансової системи під час світових воєн?
9. Яким чином відмова від золотого стандарту у 1967 році змінила монетарну політику Швейцарії?
10. Як зміни, що сталися в 2000 році, підвищили адаптивність монетарної політики країни?
11. Чому швейцарський франк став «валютою-сховищем» під час фінансової кризи 2008 року?
12. Як грошово-кредитна система Швейцарії сприяє економічній незалежності країни?
13. Як структура грошово-кредитної системи Швейцарії допомагає

підтримувати стабільність її економіки?

14. Які функції виконує Національний банк Швейцарії в грошово-кредитній системі країни?

15. Як приватні банки в Швейцарії відрізняються за своїми функціями від інших фінансових установ?

ТЕМА 8. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НЕ ЧЛЕНІВ ЄВРОЗОНИ

Мета: розглянути закономірності та основні етапи розвитку грошово-кредитних систем Болгарії, Польщі, Чехії, Угорщини та Швеції, проаналізувати структури та функцій центральних банків цих країн, а також визначення складу та особливостей комерційних банків і спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ.

- 8.1. Грошово-кредитна система Болгарії
- 8.2. Грошово-кредитна система Польщі
- 8.3. Грошово-кредитна система Чехії
- 8.4. Грошово-кредитна система Угорщини
- 8.5. Грошово-кредитна система Швеції

Ключові терміни і поняття: грошово-кредитна система, болгарський лев, економічна трансформація, ринкова економіка, інфляція, валюта, Польський банк, кредитування, фінансова стабільність, національний банк, іноземний капітал, грошова реформа, валютний курс, стабільність, фінансова інфраструктура, обіг монети, банкноти, чеська крона, Чеський національний банк, Національний банк Угорщини, кредитна система, банківська асоціація, угорський форінт, державна фінансова інспекція, Ріксбанк, цифровізація, безготівкові платежі, шведська крона, е-крона, фіатний стандарт, фінансові установи, страхова компанія, пенсійний фонд.

8.1. Грошово-кредитна система Болгарії

Еволюція грошово-кредитної системи Болгарії відзначалася численними змінами, які були зумовлені економічними, політичними та соціальними факторами, особливо в контексті переходу від централізованого планування до ринкової економіки.

Процес створення грошової системи Болгарії розпочався після звільнення країни від турецького панування російськими військами в 1878 році. В перші роки незалежності Болгарія значно відставала в економічному розвитку від європейських країн і не мала власних грошових одиниць. Однак заснування

Болгарського народного банку (БНБ) у 1879 році стало початком упорядкування грошового обігу та створення основних інститутів грошово-кредитної системи.

У період до 1944 року, Болгарія використовувала золотий стандарт, а система фінансів базувалася на традиційних банківських механізмах, де важливу роль відігравали іноземні банки, а також приватні банки. Основними функціями банків були депозити та кредитування підприємств. Однак економічна система країни, яка була в значній мірі орієнтована на зовнішні ринки, залишалася нестабільною, що було помітно під час Першої та Другої світових воєн. Основною проблемою грошової системи в цей час була інфляція, викликана зростанням військових витрат. Для боротьби з цією проблемою БНБ проводив рестриктивну грошово-кредитну політику та вводив жорсткі валютні обмеження.

Після Другої світової війни, в період соціалістичної економіки (1944–1989 роки), грошово-кредитна система Болгарії була централізована та підпорядкована адміністративно-командній системі. Банківська система була монополізована одним державним банком – Народним банком Болгарії, який виконував функції управління кредитами, монетарної політики та забезпечення економічного планування. У цей період були введені державне кредитування та централізоване планування фінансових операцій.

За радянської доби грошово-кредитна політика Болгарії формувалася в рамках адміністративно-командної системи, що спричинило накопичення зовнішнього боргу та неможливість його обслуговування. Це зумовило необхідність кардинальних реформ в економіці загалом та в грошово-кредитній сфері зокрема.

У період ринкових реформ (1989–1997 роки), після падіння соціалістичного режиму, Болгарія почала перехід до ринкової економіки, що призвело до значних змін у грошово-кредитній системі. Однією з основних проблем цього періоду стало високий рівень інфляції, економічна криза, спад виробництва та банківська нестабільність. У 1991 році було прийнято нову Конституцію, яка започаткувала процес приватизації банків. Це дозволило

створити нові комерційні банки та залучити іноземні інвестиції. Проте система залишалася вразливою через недостатню регуляцію та низьку довіру з боку населення до банківської системи.

У 1996 році Болгарія стикнулася з гострою економічною кризою, викликаною макроекономічними диспропорціями. Центральний банк припинив рефінансування банків і почав жорстку політику закриття установ, що призвело до скорочення кількості банків на 30%. Водночас були впроваджені заходи підтримки для стійких фінансових установ.

Криза супроводжувалася зниженням валютних резервів, гіперінфляцією та девальвацією внутрішнього боргу. У 1997 році була проведена реструктуризація банківської системи, впроваджено нові закони, які сприяли розвитку банківської діяльності.

Внаслідок фінансової кризи 1997 року, Болгарія ввела валютний борг та стабілізаційну програму, що призвело до поліпшення стабільності грошово-кредитної системи. З 2002 року Народний банк Болгарії продовжив реформу, спрямовану на розвиток ринкових механізмів. У цей період активно проводилася реструктуризація банківської системи, вносячи важливі законодавчі зміни для підтримки банківської діяльності.

Ключовими факторами розвитку банківської системи Болгарії у першій половині 2000-х років стали зниження темпів інфляції, зниження процентних ставок та високі темпи економічного зростання, що призвели до зростання доходів населення та підприємств.

В результаті проведеної приватизації банківська система Болгарії перейшла під контроль іноземного капіталу. В даний час в Болгарії 70% всіх банківських активів належать світовим лідерам в секторі банківської економіки, таким як Citibank, INGBank, Banque National de Paris, SocieteGenerale, RaiffeisenBank, uniCredito Italiano, NationalBank of Greece і ін. Важливу роль в банківській системі країни, крім безпосередньої присутності іноземних банків, зіграв приплив капіталу з-за кордону, в тому числі у формі інших інвестицій в національну банківську систему, значимість якого в банківській системі

особливо зросла в 2005-2006 рр. Разом з тим Центральний банк (БНБ) став вводити заходи, спрямовані на стримування зростання кредитної активності банків, в тому числі по частині кредитування в іноземній валюті, щоб уникнути «перегріву» економіки і ряду інших негативних наслідків:

Відзначимо ряд заходів, введених в 2005-2007 рр.:

- у 2005 був введений ліміт на збільшення кредитів (в розмірі 6% в кварталному численні або 23% - у річному);

- Протягом 2006 р встановилося відношення кредитів і депозитів в розмірі 60%; -з вересня 2007 р норматив мінімальних резервних вимог було підвищено з 8 до 12%.

Після вступу Болгарії до Європейського Союзу в 2007 році грошово-кредитна система країни зазнала нових змін, орієнтуючись на стандарти ЄС. Було прийнято сучасні банківські та фінансові закони, а також удосконалено нагляд за фінансовими установами. Народний банк Болгарії став частиною європейської банківської системи, а країна також приєдналася до Європейського механізму валютного курсу, що сприяло стабілізації національної валюти.

У період кризи найліквідніший компонент грошової маси, агрегат М1 (вузькі гроші), у 2008 році зазнав зниження на 4,1% після приросту на 12,9% у 2007 році. Введення додаткової ліквідності в економіку наприкінці 2008 року сприяло певному пожвавленню грошового ринку, яке, однак, було втрачено вже в лютому 2009 року. Маса широких грошей до грудня 2008 року зменшилася на 2%, а вузьких – на 9,7% (з 29,8% до 25% ВВП). На динаміку різних грошових агрегатів вплинули такі фактори, як стиснення кредитної діяльності банків, трансформація кредитів у строкові депозити під впливом стимулюючих депозитних ставок, а також ситуація в реальному секторі економіки.

З метою забезпечення більшої гнучкості у використанні ліквідних коштів банками Центральний банк Болгарії (БНБ) зменшив нормативи обов'язкових мінімальних резервів (ОМР). У результаті цих заходів було частково полегшено умови для банківської системи, однак проблеми, успадковані від попередньої адміністративної економічної системи, такі як безповоротні кредити та труднощі

економічної трансформації, все ще залишалися актуальними. Це призвело до погіршення фінансового становища підприємств, високої інфляції та загальної економічної невизначеності.

У період з 2013 по 2019 рік Болгарія продовжувала інтеграцію до європейських економічних структур, зокрема, в рамках Європейського Союзу. Центральний банк Болгарії забезпечував стабільність національної валюти – болгарського лева, підтримуючи його прив'язку до євро. У той же час Центральний банк Болгарії проводив поступову модернізацію банківської системи, впроваджуючи нові регулювання та стандарти, що відповідали вимогам ЄС.

Пандемія COVID-19, яка розпочалася в 2020 році, мала значний вплив на економіку Болгарії. Уряд і БНБ вжили низку заходів для підтримки економічної стабільності, серед яких було зниження облікової ставки та надання ліквідності банкам. Ці заходи сприяли збереженню стабільності банківської системи та забезпеченню доступу до кредитних ресурсів для підприємств і населення, що допомогло зменшити економічні наслідки кризи.

Після економічного спаду, спричиненого пандемією, у 2021–2022 роках економіка Болгарії почала відновлюватися. Центральний банк Болгарії продовжував підтримку економічного зростання, одночасно готуючи банківську систему до можливого вступу країни в Єврозону. Важливим кроком став посилений контроль та нагляд за банківським сектором, а також підвищення вимог до капіталізації та ліквідності фінансових установ, що сприяло зміцненню банківської системи та забезпеченню її відповідності європейським стандартам.

Грошово-кредитна система Болгарії має *дворівневу структуру*, яка включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 8.1).

Перший рівень представлений Болгарським народним банком (БНБ), який виконує функції центрального банку. БНБ забезпечує нагляд за грошово-кредитною політикою, фінансовою стабільністю та валютним регулюванням. БНБ визначає основну облікову ставку, здійснює контроль за інфляцією, а також

регулює валютні резерви та надає кредитні ресурси уряду Болгарії. Крім того, БНБ відповідає за нагляд та регулювання діяльності комерційних банків та інших фінансових установ в країні, забезпечуючи стабільність банківської системи.

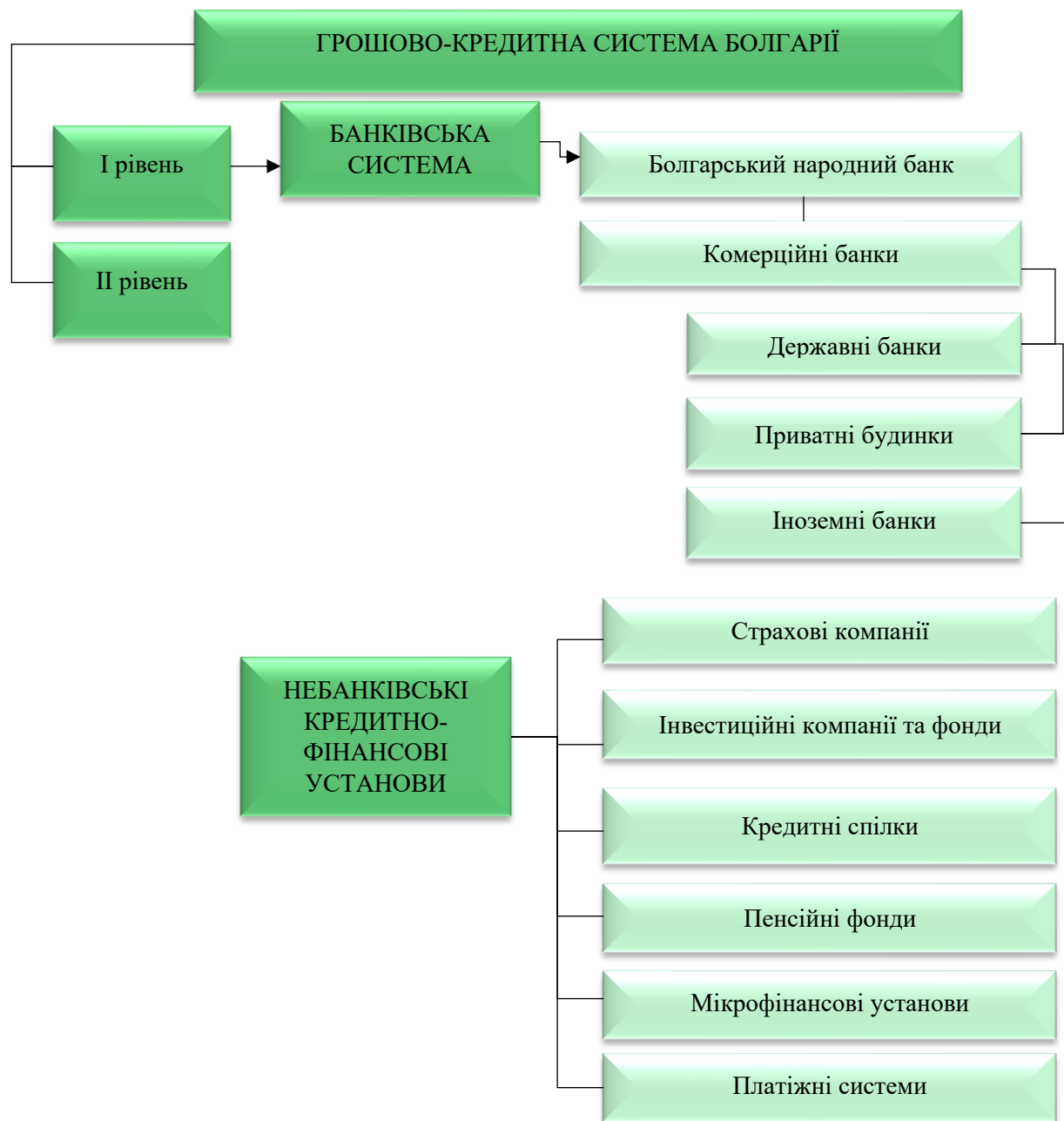

Рис. 8.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Болгарії

Другий рівень складається з численних комерційних банків, фінансових установ та інших кредитних інститутів. До цього рівня належать банки, що здійснюють традиційну банківську діяльність, такі як депозитне і кредитне обслуговування населення та підприємств. Окрім того, цей рівень включає інші фінансові установи, зокрема інвестиційні та страхові компанії, які надають

широкий спектр фінансових послуг, включаючи управління активами, інвестиційні консультації та страхування.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Болгарський народний банк (БНБ), який виконує функції центрального банку (рис. 8.2). Болгарський народний банк був створений у 1879 році згідно з Тирновською конституцією, першою конституцією Болгарії, прийнятою після звільнення країни від Османської імперії. Цей законодавчий акт заклав основу для функціонування національних інститутів, включаючи центральний банк, як ключового елемента грошово-кредитної системи країни.

У 1885 році, відповідно до Закону про Болгарський народний банк, цій установі було надано виключне право на випуск банкнот, що забезпечувалися золотом. Перші банкноти були випущені того ж року, заклавши основи для розвитку національної грошової системи. У 1891 році банк отримав додаткове право випускати банкноти, розмінювані на срібло, проте реалізація цього права відбулася лише у 1899 році.

Рис.8.2. Штаб-квартира Болгарського народного банку у Софії

Значним кроком у розвитку матеріально-технічної бази БНБ стало відкриття у 1998 році Друкарні Болгарського народного банку, яка почала друкувати національну валюту в країні. До цього часу банкноти виготовлялися за кордоном, зокрема в Росії, Німеччині, Великій Британії, США, СРСР, а також у Державній друкарні в Софії.

З 1 січня 2007р (зі вступом Болгарії до Європейського Союзу) Болгарський національний банк бере участь у європейській системі центральних банків.

Основними завданнями БНБ є забезпечення стабільності національної валюти, регулювання грошово-кредитної політики, контроль за банківським сектором і сприяння фінансовій стабільності країни. Грошово-кредитна політика в Болгарії спрямована на підтримання стабільності цін та забезпечення довіри до національної валюти – болгарського лева.

Особливістю є фіксований курс лева до євро, що визначає основні параметри валютного регулювання. Цей механізм сприяє зниженню валютних ризиків та забезпеченню макроекономічної стабільності.

БНБ виконує монопольне право на емісію національної валюти, здійснює нагляд за фінансовими установами, контролюючи їхню ліквідність, капіталізацію та дотримання нормативів. Крім того, центральний банк впроваджує сучасні стандарти регулювання та нагляду відповідно до вимог Європейського Союзу, що забезпечує інтеграцію Болгарії в європейську фінансову систему.

Підтримання фінансової стабільності є одним із ключових завдань БНБ. У рамках цього завдання центральний банк здійснює моніторинг банківського сектора, впроваджує інструменти макропруденційного регулювання, а також контролює платіжні системи. Для зменшення системних ризиків і захисту інтересів вкладників реалізуються механізми страхування депозитів і підвищення прозорості банківської діяльності.

Національна система регулювання грошово-кредитних відносин у Болгарії спрямована на гармонізацію з європейськими стандартами та підготовку до приєднання країни до Єврозони. Водночас Болгарія стикається з низкою викликів, серед яких зростання інфляції, підвищення ефективності банківського нагляду та адаптація до макроекономічних змін у глобальній економіці. Перспективи розвитку національної системи значною мірою залежать від успішної реалізації реформ, які сприяють зміцненню фінансової стійкості країни та інтеграції до європейського валютного простору.

Другий рівень грошово-кредитної системи Болгарії складається з комерційних банків та інших фінансових установ, які забезпечують широкий

спектр фінансових послуг для фізичних осіб і підприємств. Комерційні банки є основними суб'єктами цього рівня, виконуючи ключові функції кредитування, прийому депозитів, обслуговування платежів та здійснення інвестиційних операцій. У Болгарії функціонують державні, приватні та іноземні банки, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку.

Інституційний рівень грошово-кредитної системи представлений різноманітними фінансовими установами, включаючи страхові компанії, інвестиційні фонди, кредитні спілки, пенсійні фонди, мікрофінансові організації та платіжні системи. Ці установи виконують спеціалізовані функції, такі як страхування, управління активами, надання кредитів членам спілок, адміністрування пенсійних накопичень та підтримка платіжної інфраструктури країни. Їх діяльність доповнює роботу комерційних банків, сприяючи ефективному функціонуванню фінансової системи та забезпеченню потреб економіки.

8.2. Грошово-кредитна система Польщі

Грошова система Польщі має глибокі історичні корені, які сягають другої половини X століття, коли були викарбувані перші польські монети. Ця система спиралася на фунт, еквівалентний 367 грамам срібла. Однак політичні зміни XI століття призвели до втрати значення цих монет, які поступилися місцем іншим валютним одиницям.

На початку XIV століття на території Польщі поширилися празькі гроші, які були одними з найпопулярніших монет Центральної Європи того часу. Спочатку вони виготовлялися зі срібла 93,8-ї проби з вагою 3,7 грама, але поступово вага знизилася до 2,6 грама, а вміст срібла скоротився до 40%. Популярність цих монет зберігалася до кінця XV століття. Карбування празьких грошей тривало під час правління таких монархів, як Ян I, Карл I та Вацлав IV. Одночасно на польських землях оберталися напівгроші та динарії, які слугували для внутрішньої міської торгівлі. Серед монет іноземного походження, що

карбувалися в Польщі з 1331 року, виділялися золоті ноблі вагою 8,33 грама (7,72 грама золота).

У період Польсько-Литовської держави, а згодом Речі Посполитої, банківська система в сучасному розумінні ще не сформувалася, але кредитні відносини були на високому рівні. Зокрема, Польща стала першою країною, що впровадила іпотечне кредитування. У другій половині XVI століття почали діяти перші банки, так звані побожні банки, організовані церквами та костелами. Вони функціонували у Вільно, Кракові та Варшаві, займаючись подоланням лихварства через надання дрібних споживчих кредитів бідним верствам населення під заставу нерухомості. Спочатку такі кредити надавалися безвідсотково, а пізніше – під низький відсоток.

Наприкінці XIV – на початку XV століття поряд із празькими грошима в обігу перебували угорські дукати, що виконували роль міжнародної валюти, а також польські напівгроші коронні, карбовані у Кракові. Після об'єднання Польської та Литовської держав у Річ Посполиту зросла необхідність уніфікації монетної системи. Грошова реформа 1578–1580 років була спрямована на стабілізацію валюти та регулювання цін на золоті й срібні монети. До 1579 року єдиною дрібною монетою були пенязі, карбування яких припинили, замінивши шелягами. У 1580 році було затверджено нові монети, серед яких трояки, шестаки, гроші, тернарії, динарії, талери та напівгроші, що забезпечувало більшу стабільність і гнучкість грошової системи.

Наприкінці XVI – на початку XVII століття грошова система Польщі характеризувалася значним різноманіттям дрібних монет, як польського, так і іноземного походження. Це спричинило знецінення вітчизняних монет, проте їх карбування продовжувалося. У 1609 році в обіг було введено орти, що становили чверть талера (7 г), а у 1614 році – півторагрошовики.

Період правління Яна Казимира (1648–1668) відзначився значними змінами у грошовій системі Речі Посполитої. Відновлено карбування дрібних номіналів, таких як срібні орти, шостаки, трояки, двогроші, гроші та мідні шеляжки. Було встановлено офіційне співвідношення між грошовими

номіналами та лічильними одиницями. Спочатку срібні монети виготовлялися з високоякісного металу, проте постійні війни призвели до їхнього знецінення. Уряд, реагуючи на економічні труднощі, пристав на пропозиції орендарів Тита Лівія Боратіні та Андрія Тимфа. Боратіні ініціював карбування мідних солідів, відомих як боратинки. Їх було випущено близько мільярда штук на суму 11 мільйонів злотих. Офіційний курс боратинок становив третину гроша, але вміст міді в них складав лише 12,5%.

Економічну стабільність намагався забезпечити король Станіслав-Август Понятковський (1764–1795). У 1766 році проведено грошову реформу, яка запровадила загальнодержавну грошову систему на основі кельнської марки нової ваги (233,924 г) за німецькою конвенційною стопою. У цей час центром приватного банківництва стала Варшава, а приватні банки також функціонували в Кракові, Познані, Любліні та інших містах. Особливу роль відігравали кагальні банки, організовані єврейськими спільнотами. Банківські установи займалися залученням вкладів, кредитуванням купців і промисловців, обслуговуванням державних позик, зберіганням коштів і проведенням міжнародних переказів.

Поразка Польщі у війні з Росією в 1792 році та політичний занепад підірвали її грошово-кредитну систему. У лютому 1793 року країну охопила фінансова криза, яка призвела до банкрутства семи великих банківських домів. Для ліквідації збанкрутілих установ було створено Банківську комісію під керівництвом єпископа Войцеха Скаршевського.

1794 рік став переломним для польської грошової системи: з'явилися перші паперові гроші, випущені на потреби органів влади під час повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Ці казначейські білети можна вважати першою емісією польської паперової валюти. Проте остаточний занепад Речі Посполитої супроводжувався крахом грошово-кредитної системи, створеної за правління Станіслава-Августа Понятковського. Лише незначна частина дрібних банків змогла пережити ці катастрофічні події.

У 1825 році у Польському Королівстві було засновано Варшавське кредитне земське товариство (Warszawskie Towarzystwo Kredytowe Ziemskie), що

започаткувало розвиток іпотечного кредитування, орієнтованого на підтримку сільського господарства. У 1828 році у Варшаві було створено Польський банк, державну фінансову установу, яка виконувала функції емісійного центру та сприяла мобілізації капіталів для індустріалізації країни. Його створення стало результатом багаторічних зусиль міністра доходів і казни Ксаверія Друцького-Любецького, спрямованих на виведення економіки з кризи.

Після ліквідації валютної самостійності Польського Королівства у 1841 році та запровадження рубля, Польський банк продовжував виконувати емісійні функції, хоча й у значно обмеженому обсязі. У 1850-х роках уряд почав звужувати його кредитну діяльність. Після поразки Січневого повстання (1863–1864) банк зазнав русифікації, що стало початком поступової ліквідації цієї установи. До 1870 року Польський банк було трансформовано у Варшавський обмінний пункт Державного банку Росії. Ця структура, яка була виключно російською, не залучала поляків до активної діяльності, обмежуючи їхню участь лише до роботи консультативних дисконтних комітетів. Така ситуація, хоча й сприймалася як форма утиску, сприяла високому рівню стабільності банківського сектору, оскільки до відступу російських військ у 1915 році в Польському Королівстві не зафіксовано жодного банкрутства польських банків.

В умовах австрійської окупації в першій половині XIX століття діяли декілька десятків невеликих банківських домів. У 1841 році у Львові було створено Галицький державний кредитний інститут (*Galicyski Stanowy Instytut Kredytowy*), який забезпечував іпотечне кредитування для аграрного сектору. Австрійське банківське право було значно ліберальнішим порівняно з російським, що дозволяло об'єднувати функції іпотечного та дисконтного кредитування. Крім того, австрійський центральний банк підтримував польські інтереси, відкриваючи можливості кар'єрного зростання для поляків.

У Галичині функціонував публічний Загальний банк, заснований у 1881 році за рішенням Крайового Сейму. Він виконував не лише кредитні функції, а й забезпечував підтримку комерційних банків, виконуючи окремі завдання центрального банку. Також у регіоні було розвинуто систему комунального і

кооперативного кредитування. Фінансовими центрами польської кредитної кооперації стали Профспілковий акціонерний банк у Львові (заснований у 1902 році) та Центральна каса сільських господарств (заснована у 1909 році).

Світова економічна криза 1931 року значно вплинула на грошово-кредитну систему Польщі, особливо на приватний банківський сектор, який зазнав серйозних втрат через значний вплив іноземного капіталу. Ситуація ускладнювалася дефляційною валютною політикою, яку уряд проводив переважно з міркувань престижу. Наслідком кризи стала політика етатизму, що призвела до маргіналізації комерційного банківського сектору.

Напередодні Другої світової війни банківська система Польщі еволюціонувала у напрямку «англійської» моделі, що забезпечило її відносно високий рівень розвитку. У 1938 році функціонували сучасний Польський банк, великі державні банки, 27 приватних банків у формі акціонерних товариств (у тому числі 4 іноземних), 28 банківських домів, 19 кредитних товариств, 333 комунальні ощадні каси, 975 позичково-ощадних кас та 5597 кредитних кооперативів. У вересні 1939 року акціонерне товариство «Польський Банк» було евакуйоване через Румунію до Франції, а згодом – до Великобританії, де воно функціонувало протягом війни.

У 1940 році в Кракові німецька окупаційна влада створила Емісійний банк у Польщі, який випускав злоті («краківські злоті» або «млинарки»). Інші комерційні банки (за винятком тих, що перебували у власності євреїв) працювали під наглядом Управління банківського нагляду. У 1942 році міністр економіки Рейху представив план ліквідації польських банків або передачі їх великим німецьким установам, проте через опір німецьких фінансових кіл цей план так і не було реалізовано. У 1944 році Варшавське повстання призвело до дезорганізації діяльності банків у столиці.

До 1945 року польська економіка зіткнулася з падінням валютного курсу польської марки та гіперінфляцією. У 1945 році відповідним законодавчим актом було засновано Народний Банк Польщі (НБП), який функціонував як національний банк під наглядом міністра фінансів. Проте в умовах

адміністративно-командної системи НБП не мав значного впливу на монетарну політику країни. Лише у 1946 році центральному банку повернули контроль над фінансовим станом держави.

Перший етап адаптації грошово-кредитної системи Польщі до соціалістичної економіки завершився банківською реформою 1948 року. Ця реформа зміцнила позиції центрального банку, підпорядкувавши його міністру державної казни. Метою реформи було пристосування грошово-кредитної системи до політичних, соціальних і економічних змін через концентрацію фінансових ресурсів, централізоване управління ними, уніфікацію правової бази банківської діяльності, розподіл компетенцій та ліквідацію довоєнних і окупаційних рахунків.

В історії польської кредитної системи після 1945 року ключовими стали дві дати:

- 1949 рік, коли було відмовлено від традиційної двоярусної банківської системи;
- 1989 рік, коли її було відновлено. Відновлення передбачало відокремлення центрального банку від комерційних, створення трьох національних спеціалізованих банків та дев'яти регіональних універсальних банків.

На початку 1990-х років основною проблемою польської економіки залишалася висока доларизація: частка злогого у сукупності валют, що циркулювали в країні, складала лише 25%. У межах першого етапу банківських реформ (1989–1994 роки) у Польщі було запроваджено дворівневу банківську систему. Вона включала Центральний банк, три державні спеціалізовані банки, дев'ять державних регіональних універсальних банків, 75 новостворених приватних банків та 663 кооперативні банки.

Другий етап банківських реформ, розпочатий у 1996 році, був спрямований на вторинну приватизацію та реформування банківського сектора із залученням стратегічних іноземних інвесторів. Іноземний капітал став важливим джерелом розвитку польської кредитної системи. Водночас, умовою допуску іноземних

банків до приватизації було їх зобов'язання брати участь у санації та реструктуризації польських банків. Держава також активно підтримувала фінансове оздоровлення кредитно-фінансових установ.

Прийняття 27 серпня 1997 року ключових законів «Про Національний банк Польщі», «Про банки» та «Банківське право» стало переломним моментом у формуванні сучасної банківської системи Польщі. Ці нормативні акти, а також положення нової Конституції, прийнятої того ж року, закріпили права та повноваження НБП. З його структури було виділено дев'ять самостійних комерційних банків, забезпечених капіталом і майном для операційної діяльності. Незабаром кількість банків зросла до 70, з яких частина мала приватний капітал, а інша – змішаний приватно-державний.

Період 1999–2000 років позначився стрімким зростанням впливу іноземного капіталу. У ці роки в Польщі було відкрито 16 банків, контрольованих іноземними інвесторами. Частка фінансових установ із домінуванням закордонного капіталу перевищила 50%. Станом на вересень 2003 року іноземний капітал контролював 45 із 57 комерційних банків, а частка їх активів складала 67%.

У 2004 р. Польща увійшла до Європейського Союзу, а Польський центральний банк став членом Європейської системи центральних банків.

Незважаючи на дещо подібні стартові умови реформування країн Східної Європи та колишнього Радянського Союзу, Польща, яка першою стала на шлях радикальних суспільно-економічних трансформацій, досягла за останні десять років набагато вагоміших успіхів порівняно зі своїми сусідами.

Грошово-кредитна система Польщі має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 8.4).

Перший рівень представлений Національним банком Польщі (НБП), який виконує функції центрального банку країни, забезпечує нагляд за грошово-кредитною політикою та сприяє фінансовій стабільності.

Другий рівень включає численні комерційні банки, кредитні кооперативи та інші фінансові установи. Сюди входять як державні, так і приватні банки, а також банки із залученням іноземного капіталу. Вони забезпечують надання кредитів, прийом депозитів, управління активами та здійснення інвестиційних операцій. Другий рівень також охоплює спеціалізовані фінансові інститути, що обслуговують окремі галузі економіки, та кооперативні банки, які відіграють важливу роль у підтримці малого і середнього бізнесу та розвитку регіонів.

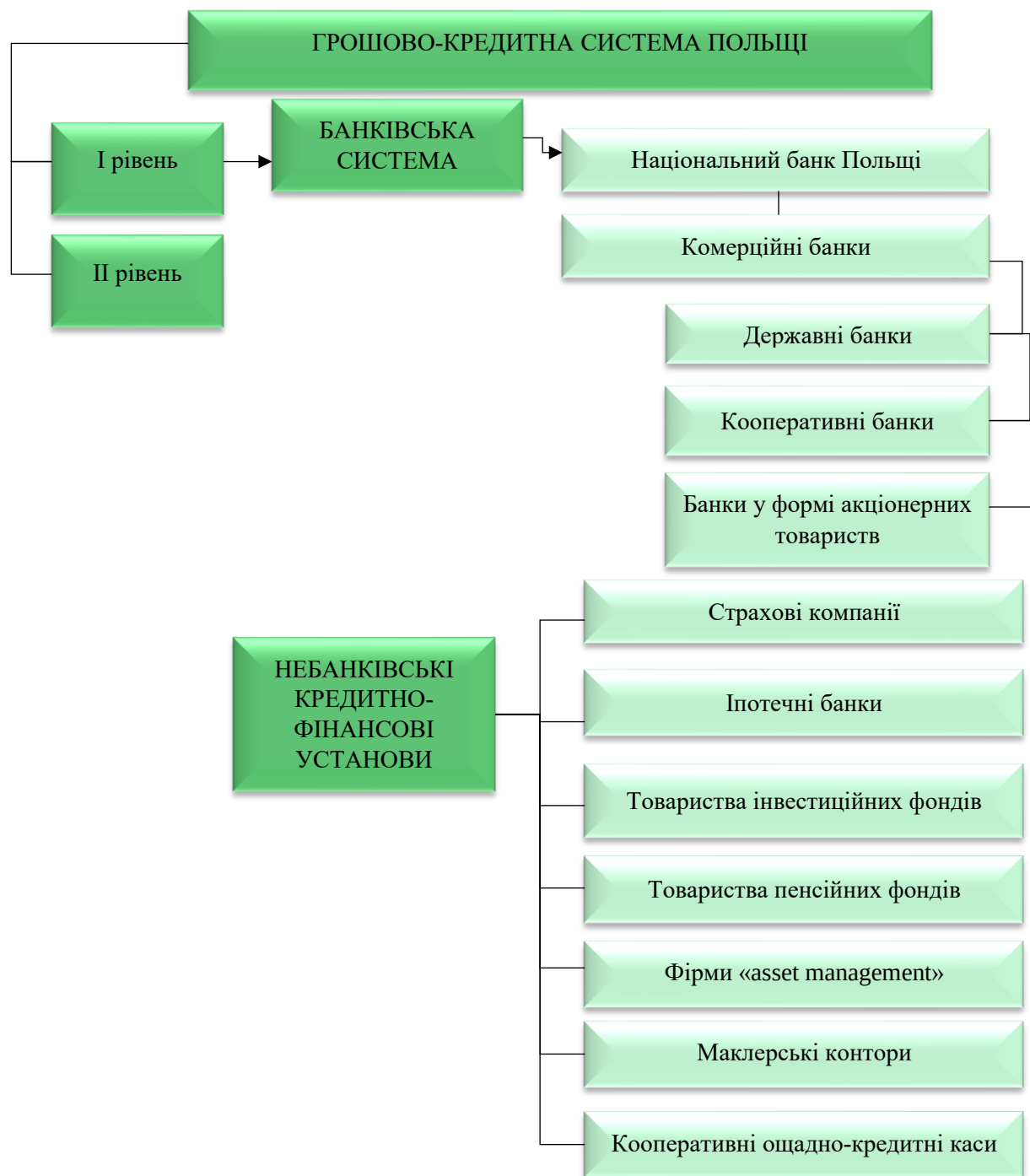

Рис. 8.3. Загальна структура грошово-кредитної системи Польщі

Перший рівень грошово-кредитної системи Польщі складає Національний банк Польщі, що є центральною банківською установою Республіки Польща, яка відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та реалізації монетарної політики держави (рис. 8.4).

У січні 1924 року за ініціативи політика та економіста Владислава Грабського Сейм Польщі провів грошову реформу, яка стала ключовим етапом у подоланні гіперінфляції та стабілізації економіки. У квітні того ж року була запроваджена нова національна валюта – злотий, яка замінила польську марку.

20 січня 1924 року було засновано Банк Польщі як незалежне приватне акціонерне товариство, його діяльність регулював статут, прийнятий того ж дня. Управління банком здійснював Комітет із п'яти осіб під головуванням Станіслава Войцеховського, майбутнього президента Польщі. Операції банк розпочав лише 28 травня 1924 року, що ознаменувало початок функціонування центрального банку країни.

Рис.8.4. Штаб-квартира Національного банку Польщі у Варшаві

Національний банк Польщі (НБП), створений у 1945 році як державний банк під керівництвом Міністерства фінансів, став важливим інститутом другої Республіки. До його діяльності було залучено провідних фахівців, у тому числі колишніх співробітників Банку Польщі.

Початково НБП функціонував відповідно до принципів, закладених у статуті його попередника, але вже на початку 1946 року йому було доручено фінансовий нагляд і пряме фінансування промисловості, зокрема вугільної, текстильної та

металургійної галузей. Згодом банк отримав монопольне право на емісію валюти, а також на кредитну та депозитну діяльність, що перетворило його на монобанк.

Значні реформи в банківській системі відбулися у 1989 році, коли було створено сучасний центральний банк із широкими повноваженнями та високим рівнем відповідальності. Подальші зміни, зокрема прийняття Конституції 1997 року та Закону «Про Національний банк Польщі», закріпили позицію НБП як ключової установи в економічній системі країни. Ці нормативно-правові акти визначили структуру та функції банківської системи Польщі.

Розвиток Національного банку Польщі відбувався під впливом кількох важливих факторів:

1. Реформа банківського законодавства, яка стала основою для створення дворівневої системи та зміцнення позицій НБП в економіці.
2. Ринкові трансформації економіки, що стимулювали розвиток фінансового сектору, включно з грошовим, валютним ринком і ринком капіталів.
3. Інтеграція Польщі до європейського фінансово-кредитного сектору, адаптація до норм Європейського Союзу, зокрема в межах монетарної інтеграції.

Серед основних завдань Національний банк Польщі – розробка грошової політики, нагляд за банківською системою, емісія грошей, регулювання ліквідності банків, організація розрахунків, управління валютними резервами, обслуговування державного бюджету та співпраця з міжнародними організаціями. Установі дозволено здійснювати операції з цінними паперами, виступати агентом уряду та адмініструвати зовнішні борги держави.

Національний банк Польщі діє на основі фінансового плану, а його власні фонди включають статутний і резервний капітал, що забезпечує стійкість і незалежність установи в реалізації ключових функцій.

Основною метою Національного банку Польщі є підтримка цінової стабільності в країні, а також сприяння економічній політики уряду, якщо це не заважає основній меті банку. Національний банк Польщі має виключне право на випуск валюти в республіці.

Важливі зміни в грошово-кредитній системі відбулися після 1997 р. Так, нова Конституція та Закон «Про Національний банк Польщі» надали центральному банку країни сильну позицію серед державних установ. Згідно цих нормативно-законодавчих документів було визначено сучасні форми польської банківської системи, а також структуру та обсяг діяльності центрального банку Польщі.

Національний банк Польщі, виконує три типові для ринкової економіки функції:

– *центрального банку* як найважливішого державного органу в тій галузі економічної політики, що стосується монетарної сфери. Згідно з Конституцією Республіки Польща він відповідає за стабільність польської валюти;

– *емісійного банку*, тобто тільки він має право емісії грошових знаків, організації грошового обігу та регулювання пропозиції грошей;

– *банку банків*, тобто на його рахунках зберігаються грошові резерви інших банків. Крім того, НБП є для них джерелом кредитного резерву, а отже впливає на розміри кредитної діяльності комерційних банків та створення ними безготівкових грошей як елементу загальної пропозиції грошей.

Відповідно до положень Закону «Про Національний банк Польщі» банк також реалізовує функції центральної банківської валютної установи шляхом нагромадження валютних резервів, управління валютними резервами, а також проведення заходів з метою забезпечення безпеки валютного обігу та платіжної ліквідності держави. НБП здійснює валютний контроль в межах, визначених валютним законодавством. НБП має право володіння валютними цінностями і здійснювати обіг ними від власного імені та за власний рахунок, а також здійснювати операції валютного обігу в країні та за кордоном у сфері видачі та приймання банківських поручительств та гарантій в іноземному обігу.

Основні завдання Національного банку Польщі:

– розробка проектів концепції грошової політики;

– здійснення нагляду за функціонуванням банківської системи;

– емісія грошових знаків;

- надання кредитів комерційним банкам;
- використання інструментів грошової політики для реалізації її засад;
- організація та проведення грошових розрахунків;
- розпорядження девізними резервами;
- забезпечення економіки валютними резервами;
- проведення банківського обслуговування державного бюджету;
- регулювання ліквідності банків та їх рефінансування;
- організація обігу іноземної валюти;
- проведення валютної діяльності в межах, окреслених законодавством;
- формування умов, необхідних для розвитку банківської системи;
- підготовка звітного платіжного балансу та звіту про зовнішні зобов'язання держави;
- реалізація інтересів держави у сфері співпраці з міжнародними організаціями та іноземними банками;
- розробка грошової, банківської статистики, платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції;
- виконання інших завдань, визначених законодавством.

Національний банк Польщі може бути членом міжнародних фінансових і банківських установ, однак не може бути пайовиком чи акціонером інших юридичних осіб, за винятком тих, що здійснюють діяльність з надання послуг виключно на користь фінансових інституцій і Державного казначейства.

Організаційна структура Національного банку Польщі характеризується чітким поділом функцій та завдань між центральним керівництвом, регіональними відділеннями та окремими органами управління (рис. 8.5).

Органами управління Національного банку Польщі є:

- голова Національного банку Польщі ;
- Рада грошової політики;
- Правління Національного банку Польщі .

Голова Національного банку Польщі обирається Сеймом строком на 6 років за пропозицією президента Республіки Польщі. Він несе відповідальність

за організацію і функціонування центрального банку і може виконувати свої повноваження протягом 2-х термінів. Також він очолює Раду грошової політики та представляє інтереси Республіки Польщі в рамках міжнародних фінансово-кредитних організацій.

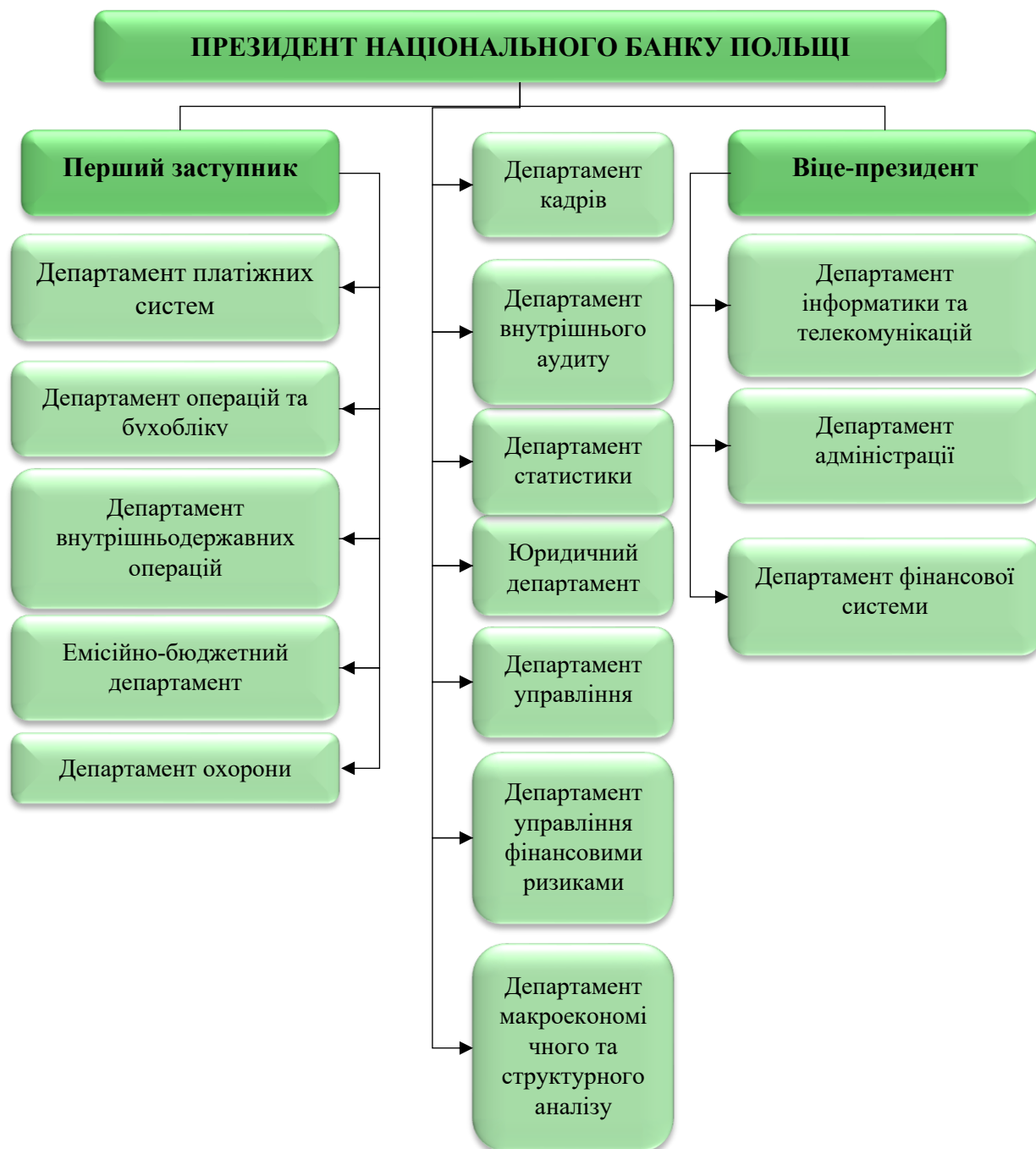

Рис. 8.5. Організаційна структура Національного банку Польщі

Рада грошової політики була створена 17.02.1998 р. і є одним з керівних органів управління Національного банку Польщі . До її складу входять:

– голова Ради, яким є голова Національного банку Польщі ;

– 9 членів, що призначаються Сеймом за поданням президента Республіки Польщі з числа фінансових спеціалістів строком на 6 років.

Керуючись концепцією грошової політики, Рада грошової політики:

– визначає розмір процентних ставок Національного банку Польщі ;

– визначає принципи та процентні ставки обов’язкових резервів банків та величину відсотків на них;

– визначає верхні межі зобов’язань, які виникають під час повернення позичок та кредитів, що були отримані Національним банком Польщі у іноземних фінансово-кредитних установах;

– затверджує фінансовий план НБП та звіт про його діяльність; – приймає річні фінансові звіти НБП;

– визначає правила операцій на відкритому ринку;

– здійснює оцінку діяльності правління НБП щодо виконання ним основних положень грошово-кредитної політики;

– приймає принципи організації бухгалтерського обліку для НБП.

Другий рівень включає численні комерційні банки, кредитні кооперативи та інші фінансові установи

На сучасному етапі другий рівень кредитної системи Польщі представлений двома основними групами фінансово-кредитних установ:

1. Банківські установи:

- державні банки;
- кооперативні банки;
- банки, створені у формі акціонерних товариств.

2. Небанківські фінансово-кредитні установи:

- іпотечні банки;
- товариства пенсійних фондів;
- страхові компанії;
- товариства інвестиційних фондів;
- компанії з управління активами («asset management»);

- маклерські контори;
- кооперативні ощадно-кредитні каси.

Банківські установи відіграють ключову роль у фінансово-кредитній системі країни. Їх значущість обумовлена кількома факторами:

- специфікою банківського продукту (гроші як універсальний засіб обміну);
- суворими законодавчими регуляціями та системою нагляду;
- широким спектром фінансових послуг;
- високим рівнем суспільної довіри.

Згідно з «Банківським правом» від 31 січня 1989 року та 29 серпня 1997 року, у Польщі було запроваджено ліберальний режим створення банків. Це надало можливість різним суб'єктам засновувати банки, водночас закріпивши модель універсальної банківської діяльності.

Універсальна модель банківської діяльності дозволяє польським банкам не лише здійснювати традиційні депозитно-кредитні операції, але й активно працювати на суміжних ринках, зокрема ринку заборгованостей; ринку нерухомості та ринку капіталу (як організатори емісії цінних паперів, агенти, інвестори, гаранті, депозитарії).

Запровадження універсальної моделі банківської діяльності було зумовлено низкою чинників. З одного боку, це відповідало потребам трансформаційної економіки, яка вимагала залучення банків до процесів приватизації та структурних реформ. З іншого боку, вибір моделі ґрунтувався на досвіді країн європейського континентального банківського сектора, де універсальна банківська діяльність зарекомендувала себе як ефективний механізм підтримки економічного розвитку.

Таким чином, універсалізація банківського сектору Польщі сприяла його інтеграції до європейської фінансової системи та забезпечила його гнучкість в умовах трансформаційних змін.

Також на другому рівні грошово-кредитної системи знаходяться небанківських фінансово-кредитних установи, а саме страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, маклерські контори тощо.

Страхові компанії є важливими суб'єктами фінансово-кредитного ринку Польщі. На кінець 2007 року в країні було зареєстровано 67 страхових компаній, які діяли у двох основних секторах: страхування життя (перший сектор) та страхування капіталу (другий сектор). У сфері страхування життя компанії можуть пропонувати страхування з інвестиційним фондом, що передбачає інвестування частини внеску. По завершенню визначеного терміну або при досягненні пенсійного віку застрахованій особі виплачується визначена сума або вартість внесених коштів, збільшених на прибуток від інвестицій.

Пенсійні фонди є специфічними інституційними інвесторами польського ринку капіталу. Відкриті пенсійні фонди (ВПФ) розпочали свою діяльність у Польщі у 1999 році і відтоді займають значну частку нової пенсійної системи. Їх основною функцією є інвестування коштів учасників для накопичення ресурсів, необхідних для виплати пенсій після досягнення пенсійного віку. Управління діяльністю пенсійних фондів здійснюють 15 товариств пенсійних фондів. На сьогодні цей сегмент охоплює близько 21 млн осіб. Функції депозитарію для відкритих пенсійних фондів виконують п'ять банківських установ.

Інвестиційні фонди є важливими учасниками ринку капіталу Польщі. Ці установи (переважно юридичні особи) відповідно до договорів з інвесторами або згідно з положеннями законодавства керують довіреними їм грошовими коштами. Їх діяльність регулюється Законом «Про інвестиційні фонди» від 27 травня 2004 року. У 2007 році в Польщі функціонувало 277 відкритих та 33 закритих інвестиційних фонди, управління якими здійснювали 24 товариства інвестиційних фондів. Активи цих фондів зберігаються у незалежній фінансовій установі – депозитарії. За останні роки значення інвестиційних фондів на фінансовому ринку Польщі суттєво зросло, що зумовлено високою динамікою зростання вартості їхніх активів.

Маклерські контори є ключовими учасниками ринку капіталу, зокрема операцій на Варшавській біржі цінних паперів. Їх основною функцією є посередництво між сторонами угод, спрямоване на ефективне проведення операцій із цінними паперами. Маклерські контори виступають важливими

суб'єктами інфраструктури ринку капіталу, забезпечуючи його стабільність та функціональність.

Таким чином, страхові компанії, пенсійні та інвестиційні фонди, а також маклерські контори відіграють значну роль у розвитку фінансово-кредитного ринку Польщі, сприяючи його диверсифікації та інтеграції до європейського фінансового простору.

8.3. Грошово-кредитна система Чехії

Першими грошима, що перебували в обігу на території сучасної Чехії, були давньоримські та старогрецькі монети, а згодом – кельтські. Кельтське плем'я боев, яке мешкало в околицях сучасної Праги (тодішня Богемія), почало карбувати власні золоті монети близько 120 р. до н.е. В період Великоморавської імперії в обігу перебували залізні гривні певної величини та ваги, схожі на золоті соліди, що використовувалися візантійською грошовою системою. Незначне проникнення іноземних грошей також мало місце, але після падіння Великої Моравії в 906 р., що супроводжувалося зростанням торгівлі із західними землями, настала ера карбування перших чеських монет. Першою чеською монетою став срібний динарій, введений у 955 р. князем Болеславом I.

Динарії продовжували карбувати і за часів наступних правителів, але вони поступово ставали тоншими і втрачали половину своєї початкової ваги через додавання міді до монетного сплаву. У 1210 р. король Пржемысл Отакар I вивів нові монети з характерним однобічним зображенням правителя або чеського лева. Ці монети – «брактеати» – виготовлялися з тонких срібних пластинок і залишалися в обігу майже століття.

У 1300 р. чеським королем Вацлавом II (1287-1305 рр.) була проведена грошова реформа: розпочалося карбування празьких грошей, зразком для яких стали французькі «гротурнуа» та італійські «гроссо». Празький гріш, що мав пробу 938 і вагу 3,7 г, був рівний 12 монетам меншого номіналу (парвусам або празьким динаріям). Ці чеські гроші набули широкого міжнародного обігу.

На початку XIV ст. в Кутній Горі був заснований центральний монетний двір Чехії. Завдяки масовому карбуванню празького гроша, що мав високий вміст срібла, вдалося усунути роз'єднаність грошових систем багатьох країн.

За часів правління короля Чехії Карла IV (1316-1378 рр.) в обігу перебували не лише основні монети, а й дрібні срібні монети «halere» (гелери), що карбувалися в швабському місті Галл. Гелер залишався складовою частиною грошової системи країни до 1619 р.

Найбільший тріумф мали талерові срібні монети. Відкриття срібних копалень у Йоахімсталі (область сучасного Яхимова) в VI ст. призвело до появи в 1518 р. нових великих монет із срібла, відомих як «joachimthaler» (йоахімстапери), або коротко—талери. Вага цих монет становила 26,39 г срібла. Талери стали ідеальними для сплати великих сум і швидко здобули популярність серед міняйл, банкірів і купців, поширюючись по всій Західній і Центральній Європі.

Перші паперові гроші на території Габсбургської монархії були введені в обіг у 1762 р., а перші банки, ощадні каси та страхові компанії в чеських і моравських землях з'явилися тільки в другій половині XIX ст.

Після розпаду Австро-Угорщини постали нові самостійні держави. Чехословаччина, як одна з таких держав, змушена була вирішити низку проблем, серед яких перетворення грошової системи. У перехідний період, що тривав до середини 1919 р., в обігу залишалися австро-угорські крони, на вищі номінали яких наклеювалася чехословацька гербова марка. У цей час також була підготовлена емісія чехословацьких платіжних засобів.

Наступна грошова емісія в Чехії відбулася в період 1920-1922 рр., із застосуванням новітніх технологій та більш високоякісної техніки, а також із залученням відомих друкарень, зокрема й зарубіжних. За часів гітлерівського Протекторату в Богемії та Моравії в обігу продовжували перебувати передвоєнні крони, на яких містилися написи як чеською, так і німецькою мовами. Крім того, до оплати приймалися рейхсмарки.

У лютому 1948 р. до влади прийшли комуністи, і за аналогією з «великою державою» було проведено масову націоналізацію та централізацію. Водночас вся увага була зосереджена на створенні важкої промисловості, що швидко призвело до виснаження державної казни, що, своєю чергою, зумовило необхідність проведення грошової реформи. Підготовка цієї реформи проводилась під керівництвом радянських фахівців в умовах глибокої таємниці, тому нові гроші були надруковані в Москві методом офсетного друку. Номінали нових банкнот відрізнялися лише цифрами та кольором, і вони були схожі на купони 1944 р. У 1953 р. проведена грошова реформа призвела до знецінення заощаджень мільйонів громадян.

У 1980-х рр. XX ст. була затверджена концепція виготовлення нових грошей, і вже у 1988 р. банкнота номіналом 20 крон була визнана найкрасивішою банкнотою року. 1 жовтня цього ж року була випущена остання соціалістична банкнота номіналом 100 крон. Проте лише через 17 днів відбулася «оксамитова» революція, і ці банкноти були терміново вилучені з обігу. Після «оксамитової революції» 1989 р. в Чехії були проведені економічні реформи, основою яких стали масова приватизація державних підприємств, залучення іноземних інвесторів, лібералізація цін та зовнішньої торгівлі, а також девальвація чеської крони. Реалізація цих реформ сприяла зростанню промислового виробництва та інвестиційної діяльності, однак помилки на першому етапі реформ призвели до значного спаду економіки і зниження ВВП країни. До 1997 р. економіка Чехії переживала стагнацію, з якої вона почала виходити лише в 2000 р.

У 1990 р. розпочався перший етап реформування банківської системи Чехії, а первинна приватизація здійснювалася за ваучерною схемою, причому більшість акцій залишалася у державній власності або в руках дрібних власників. У 1991 р. було запроваджено дворівневу банківську систему: на базі Державного банку був заснований Чеський національний банк як центральний банк, а основна частина комерційних банків стала універсальними.

У 1993 р., після розпаду Чехословаччини на дві держави (Чеську та Словацьку Республіки), все федеральне майно, в тому числі й майно ряду банків,

було визнано спільним і розділене між Чехією та Словаччиною. Розподіл відбувся мирно і не вплинув на стабільність фінансової ситуації; протягом 1991-1995 рр. валютний курс залишався на рівні 27-28 крон за долар США.

Створення нової держави вимагало емісії нових грошей. Чеська крона замінила чехословацьку крону на території нової держави. Перша банкнота номіналом 200 крон була випущена першою, за нею—банкнота номіналом 20 крон. До середини 1993 р. частка державної власності в банківській системі становила: у Чеській ощадкасі – 43%, у комерційному банку «Прага» – 44%, в Інвестиційному банку – 45%, у Торгівельному банку – 50,5%. Ці чотири банки контролювали близько 70% активів всієї банківської системи країни, і їхні акції активно продавалися на фондовій біржі в Празі. Чехословацькі комерційні банки на той час добре задовольняли потреби ринкової економіки: обсяги банківських кредитів досягали 70% ВВП, тоді як в Угорщині цей показник становив 50%, у Польщі – 30%, а в Німеччині – 110%.

До середини 1996 р. в Чехії діяло 55 банків, причому ринок контролювали чотири великі державні банки і один приватний. На ці чотири державні банки припадало більше 70% всіх банківських операцій країни. Серед інших банків 21 установа була дочірніми компаніями іноземних банків, причому в 19 з них було присутнє іноземне капіталоутворення.

1996 р. став роком кризи банківської системи Чехії: 8 з 55 банків (у тому числі 5 найбільших) перебували в стані банкрутства. В окремих банках було введено зовнішнє управління, а деякі були ліквідовані. Серед банків, що зазнали труднощів з ліквідністю, був і найбільший банк країни – Агробанк, що мав капітал 4 млрд крон і розміщував 5% всіх депозитів Чехії. У результаті Чеський національний банк був змушений виступити гарантом всіх його депозитів і здійснити вкладення на суму 6 млрд крон.

Криза призвела до банкрутства двох великих банків і припинення діяльності близько десяти дрібних банків, сукупна вартість балансу яких становила лише 3,75% від загальної суми балансу всієї чеської банківської системи. Як наслідок, структура банківської системи зазнала змін: кількість

банківських установ, що функціонували в країні, знизилася до 48, з яких 23 мали іноземний капітал. Основними причинами кризи стали непослідовне впровадження банківського законодавства, невдала ваучерна приватизація та відсутність ефективної системи нагляду за фондовим ринком. Крім того, уряд Чехії не вживав необхідних заходів для запобігання розграбуванню інвестиційних фондів, що виникли в ході приватизації, частина коштів у яких належала іноземним інвесторам. Це призвело до різкого падіння довіри до Чехії на міжнародних фінансових ринках, а низька конкурентоспроможність економіки спричинила дефіцит торговельного та платіжного балансів, девальвацію крони та, разом із високим рівнем проблемних кредитів, загальмувала розвиток грошово-кредитного і фондового ринків.

З 1998 р. в Чехії розпочався другий етап реформування банківської сфери, який передбачав приватизацію державних банків (зокрема, таких великих установ, як Комерційний банк, Чеський Ощадний банк, Інвестиційний банк, Поштовий банк та Чехословацький зовнішньоторговий банк) з їх попередньою реструктуризацією, очищенням балансів від «проблемних» кредитів за участю держави та подальшим продажем банків іноземним стратегічним інвесторам.

У сфері банківського регулювання були запроваджені кілька ключових заходів. Зокрема, було обмежено структуру банківських активів, зокрема встановлено максимальний обсяг володіння банками частками юридичних небанківських фінансових установ (не більше 15% власного капіталу в кожному окремому підприємстві та не більше 60% у всіх таких підприємствах). Також введено обов'язкову ідентифікацію клієнтів при здійсненні операцій на суму понад 500 тис. крон. Було засновано Фонд гарантування банківських депозитів (максимальна сума страхування становила 400 тис. чеських крон), а також введено систему розкриття банками інформації про результати діяльності (щорічне публікування звітів про фінансовий стан банків, їхніх акціонерів і діяльність).

Фінансові проблеми банків у Чехії були зумовлені як державною власністю на основні банки, так і утворенням системи перехресної власності між

банківським і підприємницьким секторами в процесі масової приватизації. З одного боку, банки утримували свої підприємства на плаву за допомогою позик, що заважало виведенню економіки з неефективного виробництва (оцінки свідчать, що до 40% промислових підприємств Чехії перебували в стані технічного банкрутства). З іншого боку, збільшувався обсяг сумнівних і ризикованих кредитів у портфелях банків, що погіршувало їх фінансову стійкість.

Починаючи з 2002 р., в Чехії спостерігався поступовий позитивний тренд у фінансових показниках грошово-кредитного сектору. Процес реформування чеської грошово-кредитної системи був завершений до моменту офіційного вступу Чехії до Європейського Союзу 1 травня 2004 р. Національна законодавча база була повністю адаптована до вимог ЄС. Чеська Республіка стала єдиним із чотирьох нових членів ЄС у Центральній Європі, яка виконала три з п'яти основних критеріїв Маастрихтського договору (щодо інфляції, рівня процентних ставок і розміру державного боргу). Проте для досягнення цього Чехії довелося піти на зниження темпів економічного зростання.

Щодо введення євро, у 2007 р. Чехія зіткнулася з проблемою: дефіцит бюджету становив 4,1% від ВВП, тоді як для прийняття євро необхідно було, щоб він був меншим за 3%. Наразі в обігу перебувають банкноти номіналом 5000, 2000, 1000, 500, 200, 100, 50 чеських крон, а також монети номіналом 50, 20, 10, 5, 2 і 1 чеська корона. 1 корона містить 100 гелерів.

У період фінансової кризи 2008 р. грошово-кредитний сектор Чехії залишався стабільним. З початку кризи не було зафіксовано жодного випадку закриття великої фінансово-кредитної установи. У 2009 р. чеська корона ослабла на 12% щодо долара США та на 5% щодо євро порівняно з попереднім роком, середньорічний курс склав 19,1 чеських крон за долар США та 26,5 крон за євро.

Грошово-кредитна система Чехії має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 8.6).

Перший рівень представлений Чеським національним банком (ČNB), який є центральним банком країни. ČNB виконує функції забезпечення стабільності національної валюти, управління грошово-кредитною політикою, контролю за інфляцією та підтримання фінансової стабільності в країні.

Рис. 8.6. Загальна структура грошово-кредитної системи Чехії

банківських установ, 16 кредитних спілок, 52 страхові організації, 58 інвестиційних компаній та керуючих компаній з управління активами, 23 керуючих компанії, 168 колективних інвестиційних фондів та 10 пенсійних фондів

Другий рівень включає численні комерційні банки, кредитні установи, а також спеціалізовані фінансові інститути. Серед них є як приватні, так і державні банки, а також банки з іноземним капіталом. Також на другому рівні функціонують кооперативні банки та спеціалізовані фінансові установи, які обслуговують окремі сектори економіки, зокрема малий і середній бізнес, агропромисловий комплекс, а також сприяють розвитку регіональних ініціатив та інвестицій.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Національний банк Чеської Республіки, який було засновано у 1989 р. Він є самостійним і незалежним від органів державного управління, але водночас виконує банківські функції на користь держави.

Для досягнення своїх статутних цілей Національний банк Чеської Республіки незалежний від політичного впливу в ухваленні рішень щодо інструментів грошово-кредитної політики. Однак високий ступінь його незалежності компенсується готовністю до розкриття інформації. Він використовує різні канали для інформування громадськості про визначення основних напрямів грошово-кредитної політики.

Рис.8.7. Штаб-квартира Чеського національного банку в Празі

Так, Національним банком Чеської Республіки публікуються дані грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики платіжного балансу, фінансової звітності, державних фінансів.

Свою діяльність Національний банк Чеської Республіки здійснює відповідно до Закону № 6/1993 «Про

чеський національний банк». Штаб-квартира ЧНБ знаходиться у м. Празі.

Члени Ради Національного банку Чеської Республіки не мають права одночасно займати посади в органах державного управління, бути членами обраних законодавчих органів, працювати в комерційних структурах і мати будь-який інший додатковий дохід від своєї діяльності, за винятком наукової, педагогічної, літературної і творчої діяльності.

Правління Національного банку Чехії (Česká národní banka, ČNB) є основним органом управління цією фінансовою установою. Воно здійснює керівництво діяльністю, визначає основні напрями грошово-кредитної політики,

приймає стратегічні рішення та контролює виконання основних функцій банку (рис. 8.8).

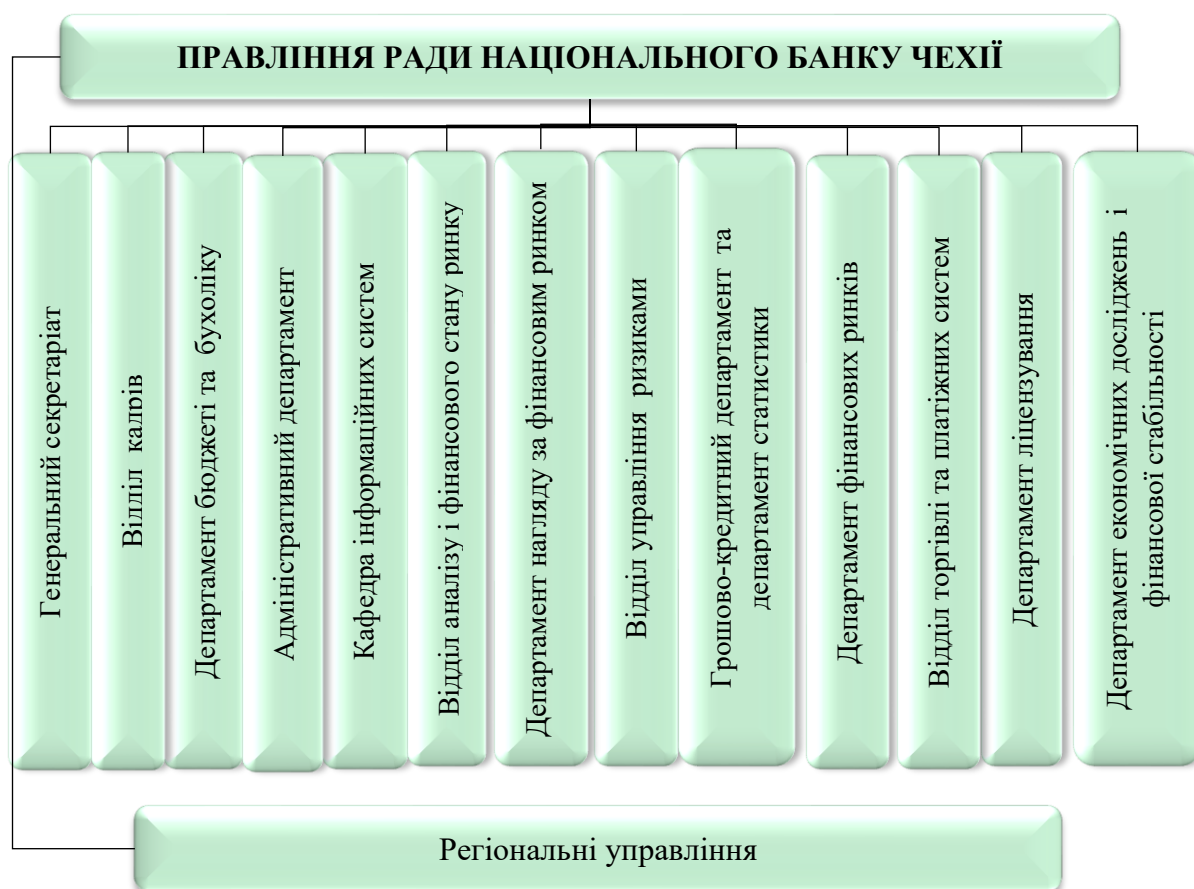

Рис. 8.8. Організаційна структура національного банку Чехії

Основними функціями Ради Національного банку Чеської Республіки є:

- затвердження внутрішньої структури і функціональних обов’язків підрозділів центрального банку, його бюджету та контроль над його виконанням;
- визначення основних напрямів грошової політики і шляхів досягнення визначених у цій сфері завдань;
- встановлення рівня процентних ставок і обмінного курсу національної валюти;
- забезпечення умов для ефективного грошового обігу і безперебійного проходження платежів;
- здійснення банківського нагляду, видача і відкликання ліцензії щодо банківської діяльності, встановлення обов’язкових нормативів для комерційних банків;

- організація взаємодії центрального банку з Євросоюзом і національними банками країн-членів ЄС;
- організація функціональної ефективності системи запобігання легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом.

Кожне Регіональне управління Національного банку Чеської Республіки є його повноважним представником у своєму регіоні. До їх функцій входить взаємодія з діючими в регіоні банками, органами місцевої адміністрації, відділеннями Чеського статистичного управління, фінансовими структурами і найбільшими клієнтами. Регіональне управління відповідає за стан грошової маси в регіоні, за ведення звітності щодо бюджетних витрат, за функціонування системи проходження платежів, інспекцію пунктів обміну валюти і збір статистичних даних про їх операції тощо.

Основними функціями Національного банку Чеської Республіки є:

- визначення основних напрямів грошово-кредитної політики;
- підтримка стабільності цін;
- розгляд та затвердження облікових ставок;
- нагляд за емісією та вилученням з обігу банкнот;
- здійснення нагляду за діяльністю банківського сектора, ринку капіталів, страхових компаній, пенсійних фондів, кредитних спілок;
- здійснення валютного контролю;
- надання послуг державі та в державному секторі;
- проведення операцій щодо купівлі та продажу державних цінних паперів;
- визначення політики щодо купівлі та продажу державних цінних паперів.

Таким чином, Національний банк Чеської Республіки виконує всі притаманні центральним банкам функції. На нього покладено завдання підтримки «загальної економічної політики уряду, що веде до стійкого економічного зростання країни».

Другий рівень грошово-кредитної системи Чехії станом на 2021 рік включав 40 банківських установ, 16 кредитних спілок, 52 страхові організації, 58 інвестиційних компаній та керуючих компаній з управління активами, 23

керуючі компанії, 168 колективних інвестиційних фондів та 10 пенсійних фондів. Зазначені фінансово-кредитні установи мали наступний розподіл активів у кредитному секторі: банківські установи займали 84,4% від загального обсягу активів, страхові організації – 8,2%, пенсійні фонди – 4,5%, інвестиційні компанії та фонди – 2,5%, а кредитні спілки – 0,4%.

Банківський сектор Чеської Республіки згідно оцінок американської рейтингової компанії Standart & Peor's випереджає всі інші країни Центрально-Східної Європи за якістю послуг, що надаються.

Структура банківського сектора Чеської Республіки протягом останніх років була стабільною. Кількість комерційних банків, що мають ліцензію Національного банку Чеської Республіки на здійснення банківської діяльності, становить 40 одиниць. Крім того, у країні повністю або в мажоритарному обсязі 32 комерційних банки контролюється іноземним капіталом, а відповідно 8 – належать чеському капіталу. У державній власності знаходяться лише 2 спеціалізовані банки: Чеський експортний банк та Чесько-моравський банк гарантій і розвитку.

Найбільшими банками, що здійснюють діяльність на території Чеської Республіки, є:

- Ceskoslovenska Obchodni Banka (CSOB) – один з найбільш надійних і ефективних банків в країні;
- Ceska sporitelna – найбільший ощадний банк з більш ніж 600 філіями по всій країні;
- Czech Export Bank (CEB) – спеціалізований державний банк, заснований у 1995 р. для підтримки експорту. Його місія полягає в наданні державної підтримки чеським експортерам у вигляді експортних кредитів і інших послуг для успішної конкуренції з іноземними компаніями на міжнародному ринку;
- Komerční banka – один з основних банків країни, що обслуговує більше 1,6 млн. клієнтів через 398 відділень.;
- Patria Finance – перший інвестиційний банк в країні, заснований у 1994 р. Цей банк надає фінансові послуги для вітчизняних і міжнародних корпорацій,

фінансових інститутів і приватних осіб. Він на 100% належить KBC Securities, інвестиційному підрозділу бельгійської KBC Group;

– Raiffeisenbank (Чеська Республіка) – підрозділ австрійської банківської групи Raiffeisen. З 1993 р. він надає широкий набір банківських послуг і нині має більше 100 відділень в країні;

– VUB banka – італійський банк, що функціонує в Чеській Республіці та Словаччині;

– Zivnostenska Banka – старий чеський банк, заснований у 1869 р. З 2002 р. входить до складу італійської банківської групи Unicredit.

Важливою відмінною рисою чеського банківського сектора можна вважати високий ступінь його монополізації, оскільки в ньому домінує невелика група великих банків. На частку чотирьох чеських банків припадає 58% загальних активів і понад 80% прибутку банківської системи. При цьому всі з вказаної категорії банків мають іноземних власників з країн-членів ЄС.

Банківський сектор Чеської Республіки пропонує всі стандартні послуги – від здійснення платіжних операцій, операцій за внесками і кредитами, гарантій за торговими операціями до послуг у сфері ринку капіталу (зберігання, консалтинг, торгівля фінансами), включаючи електронні банківські послуги на сучасному рівні. Механізми банківського нагляду й управління ризиками діють на стандартному європейському рівні, як і система страхування внесків. Вона покриває широкий спектр вимог клієнтів (внески в євро і в інвалюті, депозитні сертифікати та інші облігації).

Одним із найбільш сформованих в Чеській Республіці є іпотечний ринок. На первинному ринку заставних цієї країни діють *будівельні товариства*, які використовують програми будівельних заощаджень. Ці програми по суті є системою фінансування житлового будівництва, що заснована на цільових житлових заощадженнях.

Банківські установи в Чеській Республіці також здійснюють свою діяльність за кордоном. Так, 5 банків пропонують свої послуги за кордоном за однією ліцензією і один банк має закордонну філію. Зарубіжний капітал відіграє

домінуючу роль в банківському секторі країни. Зарубіжні інвестори безпосередньо або побічно управляють понад 97% його загальних активів.

Основними зарубіжними гравцями на чеському банківському ринку є потужні західноєвропейські і американські банківські установи: австрійські Erste Bank і Raiffeisen Bank, бельгійський KBC, французький Societe Generale, німецький HVB, італійський UniCredito, американські Citibank і GE Capital.

Кредитні спілки відрізняються від банківських установ з точки зору їх правової форми, оскільки вони можуть бути засновані лише як кооперативи. Кооперативна фінансова система країни регламентується законами «Про ощадні і кредитні кооперативи» № 87/1995 і №100/2000. Обсяг їх капіталу повинен становити 35 млн. чеських крон (у порівнянні з 500 млн. чеських крон банків).

Страхові компанії. Історія страхового ринку Чеської Республіки нараховує понад два століття. Найпопулярнішими видами даного сектора в країні є страхування життя і майна. У 2018 р. в Чехії здійснювало діяльність 35 внутрішніх страхових організацій і 17 філій підприємств ЄС.

Інвестиційні компанії. В кінці 2018 р. 58 інвестиційних компаній були уповноважені надавати інвестиційні послуги на внутрішньому ринку, з них 26 – вітчизняні інвестиційні банки-нефірми, 12 – вітчизняні банки з ліцензією інвестиційної компанії, 11 – філії іноземних банків, 4 – організаційні підрозділи іноземних інвестиційних компаній та 5 – вітчизняні інвестиційні компанії з управління активами клієнтів за контрактом.

Пенсійні фонди. Основною особливістю чеської пенсійної реформи є збереження обов'язкової державної солідарної пенсійної системи й одночасний розвиток добровільних приватних пенсійних програм. На відміну від більшості країн Східної Європи (для яких характерна трирівнева пенсійна система), в Чеській Республіці функціонує лише два рівні пенсійної системи. При цьому відсутній другий рівень – обов'язкова накопичувальна пенсійна система. У ході проведення пенсійної реформи була збережена обов'язкова державна солідарна пенсійна система (перший рівень) і одночасно розпочався розвиток добровільних приватних пенсійних програм (третій рівень). Чеська Республіка була однією з

перших європейських країн, у якій було запроваджено добровільний рівень пенсійної системи. У рамках цього рівня діють недержавні пенсійні фонди, до яких громадяни сплачують добровільні пенсійні внески.

Отже, кредитній системі Чеської Республіки характерні такі особливості: домінування банківських установ; присутність іноземного капіталу; різноманітність небанківських фінансово-кредитних установ та їх активна діяльність на ринку послуг країни.

8.4. Грошово-кредитна система Угорщини

На початку XIX ст. Угорщина перебувала під владою династії Габсбургів. Центральними функціями грошово-кредитної системи імперії займався Австрійський національний банк, заснований патентом імператора 1 червня 1816 року. Це було зумовлено необхідністю створення незалежного банкіра уряду для подолання інфляційних процесів, що виникли внаслідок Наполеонівських війн.

Під час революції та війни за незалежність у період 1848–1849 рр. виконання функцій центрального банку угорським урядом було покладено на Угорський комерційний банк Пешта.

У 1862 році був прийнятий Банківський акт, який регулював відносини між державою і центральним банком. Відповідно до цього акту Австрійський національний банк став більш незалежним, ніж Банк Пруссії та Банк Франції. Це становище зберігалося до 30 вересня 1878 року, коли був заснований Австро-Угорський банк.

Організаційна структура Австро-Угорського банку була комплексною. Менеджмент банку поділявся на виконавчий орган і орган, що відповідав за ухвалення рішень. У межах останнього функціонувала Верховна рада, яку очолював керівник, а також комітети Верховної ради. Крім того, існувало дві ради директорів. Верховна рада здійснювала наглядові функції за діяльністю банку. Кожна країна вибирала по два представники у Верховну раду, які одночасно були членами Ради директорів. Представники Ради директорів, а також контролери з уряду брали участь у засіданнях Верховної ради.

На початковому етапі своєї діяльності Австро-Угорський банк функціонував на основі срібного стандарту, але після 1878 року, як і інші європейські країни, Австро-Угорщина перейшла на золотий стандарт. Крім того, зростання видобутку срібла спричинило зниження ціни на цей метал, і Австро-Угорщина не стала винятком.

Процес становлення центрального банку як «банку банків» на території Угорщини завершився у 1914 році, коли розпочалася Перша світова війна. З того часу почалися виплати за урядовими позиками. Принципи покриття золотих резервів були поступово пом'якшені. Австро-Угорський банк почав приймати облігації із забезпеченням до 75% їх номіналу, що дозволяло фінансувати військові витрати уряду. Тривале падіння обмінного курсу крони та виснаження запасів дорогоцінних металів змусило 1 лютого 1916 року, за прикладом Німеччини, створити Іноземний обмінний центр, який функціонував лише місяць.

Під час Першої світової війни в Угорщині відбулися революційні події, що призвели до розпаду держави на низку дрібних країн, кожна з яких ввела власну валюту. Це стало серйозним ударом для економіки, яка потрапила в кризу: рівень інвестицій значно знизився, валютні резерви були виснажені, а інфляція зроста через неконтрольовану емісію, що фінансувала військові витрати. У вересні 1919 року Австро-Угорський банк було ліквідовано, і функції центрального банку перейшли до Королівського Угорського державного банку, заснованого 11 липня 1921 року. Цей інститут мав на меті підготувати перехід від системи «крони» до нової валютної системи.

У лютому 1924 року Європейський комітет розвитку затвердив угорську програму реорганізації, яка визначила основи та генеральні принципи діяльності центрального банку Угорщини. 24 червня 1924 року розпочав свою діяльність перший незалежний угорський центральний банк – Національний банк Угорщини, який функціонував у формі компанії з обмеженою відповідальністю. У цей самий день було опубліковано баланс банку, і держава стала найбільшим його власником, володіючи 39,5% акцій. Власниками також стали фінансові

установи Будапешта, а також австрійські, швейцарські, німецькі, румунські та чехословацькі фінансові компанії. Національний банк Угорщини взяв на себе функції управління національними рахунками та обслуговування національного боргу. Завдяки своїй кредитній політиці та процентним ставкам банк контролював рух кредитів у країні та їх вплив на фінансово-кредитну систему. З моменту заснування в 1930 році він був акціонером та активним учасником Банку міжнародних розрахунків.

Як і багато інших держав, Угорщина, що зазнала значних втрат під час Першої світової війни, зіткнулася з інфляцією. Це змусило Національний банк Угорщини провести грошову реформу в 1925 році, у результаті якої старі угорські крони були замінені новою валютою за курсом 12 500:1. Інфляція була стабілізована, а в квітні 1925 року в країні було введено золотий стандарт. У листопаді 1925 року була представлена нова валюта – пенге, яка увійшла в обіг лише 27 грудня 1926 року.

Фінансова криза, спричинена всесвітньою економічною депресією 1929 року, досягла Угорщини в липні 1931 року. З цього часу і до початку 1990-х років Національний банк Угорщини виконував функції центрального банку, що відповідав за депозити в іноземній валюті та здійснював діяльність у рамках економічної політики. Однак, незважаючи на зусилля банку, під час Другої світової війни національна валюта пенге стала жертвою інфляції.

Після завершення Другої світової війни (31 серпня 1945 року) курс долара США до пенге становив 1320. В обігу перебували банкноти номіналом 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000 і 10 000 пенге. Однак уряд країни, знаходячись у важких післявоєнних умовах, не зміг контролювати інфляцію. До кінця жовтня 1945 року пенге знецінився до 8200 за долар США, а до кінця року – до 128 000. Старі банкноти втратили свою вартість, і було введено нові номінали – 100 000, 1 мільйон і 10 мільйонів пенге.

З січня 1946 року з метою стабілізації економічної ситуації в Угорщині було введено ерзац-валюту – «адопенге» (податкове пенге). Спочатку ця валюта прирівнювалася до пенге, проте використовувалася лише банками та урядом як

більш стабільна одиниця розрахунку. Однак це мало лише тимчасовий ефект. Адопенге стало зростати відносно долара США, і вже наприкінці березня 1946 року курс долара досяг 1750 тис. пенге, що відповідало близько 40 тис. адопенге. Тобто адопенге за три місяці зросло майже втричі.

Після гіперінфляційних процесів 1945-1946 років важливим етапом у післявоєнній стабілізації економіки стало введення 1 серпня 1946 року Національним банком Угорщини нової національної валюти – форинта. Форинт залишався стабільним до 1980-х років і замінив пенге за курсом 1 форинт = 4×10^{29} пенге. Назва валюти походить від італійського міста Флоренція, де з 1252 року чеканилися золоті монети, що отримали назву «золотий флорин». В Угорщині форинт, що також базувався на золоті, використовувався як валюта з 1325 року під час правління Карла Роберта.

Процес введення форинта контролювався Угорською Комуністичною партією, члени якої займали відповідні посади в уряді. Успіх форинта був використаний для досягнення політичних цілей, зокрема для захоплення державної влади комуністами в 1948-1949 роках.

При введенні нової валюти були випущені банкноти номіналом 10 та 100 форинтів, а також монети номіналом 2, 10 та 20 філерів, а також 1, 2, 5 форинтів. У 1947-1948 роках в обіг надійшла нова серія більш якісних банкнот номіналами 10, 20 та 100 форинтів. У 1953 році були введені банкноти номіналом 50 форинтів, у 1970 році – 500 форинтів, у 1983 році – 1000 форинтів, а у 1991 році – 5000 форинтів. Що стосується монет, то срібна монета номіналом 5 форинтів перебувала в обігу до 1947 року, після чого її було виведено з виробництва. У 1948 році в обіг надійшли монети номіналом 5 та 50 філерів, а в 1967 році було відновлено випуск 5-форинтової монети. Згодом з'явилися монети номіналом 10 форинтів (1971 р.) та 20 форинтів (1982 р.).

Форинт залишався стабільним протягом 30 років, але з початком 1970-80-х років, внаслідок втрати соціалістичною економічною системою своєї конкурентоспроможності, почав знецінюватися. Після демократичних змін у 1989-1990 роках щорічна інфляція форинта становила близько 35% протягом

трьох років. Однак серйозні ринкові реформи допомогли стабілізувати валюту. З 2000 року порівняно висока вартість форинта (особливо порівняно з долларом США та євро) стримувала розвиток промисловості Угорщини, орієнтованої на експорт, через конкуренцію з іноземними постачальниками з менш цінними валютами.

Страховий сектор Угорщини до 1945 року регулювався на основі класичного німецького права з певними особливостями. Страхове право, яке регулювало майнові відносини, було вперше введено в 1875 році через впровадження торговельного закону, що відповідало німецьким та австрійським традиціям. Соціальне страхове право регулювалося нормативними актами на основі Закону VIII 1923 року.

Друга світова війна та гіперінфляція знищили економічні основи страхування і знецінили майно страхових організацій. Внаслідок націоналізації у 1947 році великих банків, які були афільовані зі страховими компаніями, ці компанії також перейшли в державну власність. У 1949 році була заснована Державна Страхова Компанія (Allami Biztosító), що призвело до поступового припинення діяльності приватних страхових компаній. Кредитна система країни була реструктуризована: комерційні та ощадні банки були ліквідовані, а банківська система скорочена до одного рівня.

У 60-х роках XX століття страхова діяльність характеризувалася квазістрахуванням: Державна Страхова Компанія була повністю залежною від Державного бюджету Угорщини, і прибутки та збитки належали бюджету. Це був період розвитку масових видів страхування, тарифів на які не враховували ринкові умови. Спочатку діяльність компанії контролювала Комісія страхового нагляду Міністерства фінансів Угорщини, а після 1968 року – фінансове управління та Головне управління економіки і бюджету Угорщини.

З січня 1972 року Національний банк Угорщини став відповідальним за фінансування інвестицій та поточну діяльність організацій. Була введена заборона на фінансування інвестиційних проектів із бюджету. З 1980 року

економіка країни повинна була пристосовуватися до зовнішнього економічного середовища. У цей період ВВП Угорщини складав близько 20 млрд дол. США.

У 1980-х роках, з розвитком ринкових відносин, стало очевидним, що необхідна трансформація кредитної системи. У грудні 1984 року Центральний комітет УРРП прийняв резолюцію, що започаткувала підготовку до переходу на дворівневу банківську систему. Офіційно цей перехід був затверджений 1 січня 1987 року, після чого Національний банк Угорщини почав виконувати функції «банку банків» і держави, а його діяльність контролювалася президентом Ради Міністрів. Додатково, до функцій центрального банку було додано регулювання діяльності комерційних банків, а основними інструментами грошово-кредитної політики стали економічні ринкові механізми.

Наприкінці 1980-х років в Угорщині почався період стагнації валового внутрішнього продукту (ВВП), а під час перехідного періоду 1990-х років економіка країни зазнала скорочення обсягів ВВП. У 1991 році рівень ВВП був на 11,9% нижчим за показник 1990 року, проте в подальшому економіка почала відновлюватися.

У цей період урядом Угорщини були здійснені кілька важливих економічних заходів, однак основні реформи розпочалися з 1995 року: обсяг інвестицій в угорську економіку в 1995 році перевищив 4 млрд доларів США, а в 1996 та 1997 роках становив 3,6 млрд доларів США щорічно.

В жовтні 1991 року був ухвалений Закон «Про Національний банк Угорщини», що відновив незалежність банку та визначив низку його обов'язків. Кредитна система країни поступово вийшла з кризи, але поспішність у процесі реформування та відсутність належного контролю призвели до низки негативних наслідків для банківської сфери: виник прецедент, за якого банки стали впевнені, що держава завжди прийде на допомогу.

Перший етап реформування банківського сектору Угорщини розпочався у 1987 році, коли було визначено статус центрального банку та створено систему комерційних банків. На цей період в країні функціонувало 40 банків, серед яких переважали державні. Зростання кількості банків призвело до низки проблем,

зокрема, щодо підбору кваліфікованих кадрів, доступності банківських послуг, капіталізації установ тощо. Наприклад, у 1990 році 11,5% всіх коштів на балансах банків були сумнівними, а в 1993 році цей показник досягав 30% від загального обсягу кредитного портфеля.

З 1994 року розпочався другий етап реформ, що передбачав санацію кризових банків та початок приватизації, орієнтуючись на залучення іноземних інвесторів. Крім того, було введено заходи щодо зменшення частки проблемних кредитів. Одним із методів вирішення проблеми простроченої заборгованості стало конвертування боргів у державні облігації. Наприкінці 1992 року серед банків із нормативом достатності капіталу 7% були розміщені довгострокові державні облігації в обмін на незабезпечені кредити. До кінця 1991 року держава викупила безнадійні борги на суму, яка становила 50% їх балансової вартості, за 80% – на 15.12.1992, а за 100% – борги реорганізованих підприємств. У ході цієї операції взяли участь 14 банків, а загальна сума угод склала 98,4 млрд форинтів.

З 1999 року банки в Угорщині отримали право самостійно здійснювати операції з усіма видами цінних паперів і надавати інвестиційні послуги без посередництва брокерських фірм, що зробило банківську діяльність універсалізованою.

У 1992 році була введена нова серія монет номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 та 200 форинтів. Випуск монет номіналом 2 та 5 філерів був припинений, а до 1999 року всі філери були вилучені з обігу. У 1996 році на заміну 100-форинтової монети була випущена біметалічна монета.

Між 1997 та 2001 роками з'явилася нова серія банкнот із переробленим дизайном номіналами 200, 500, 1000, 2000, 5000, 10000 і 20000 форинтів. Випуск срібних монет номіналом 200 форинтів припинився у 1998 році через зниження номінальної вартості порівняно з вартістю матеріалу, з якого вони були виготовлені.

2 травня 2001 року Національний банк Угорщини оголосив про розширення валютного коридору, що призвело до зменшення впливу «плаваючої

девальвації» форинта, котра була затверджена у 1995 році як основний елемент пакету економічної стабільності.

На сучасному етапі головним пріоритетом Угорщини є інтеграція до Європейського Союзу, для чого країна повинна забезпечити стабільний курс національної валюти та утримати рівень інфляції та бюджетного дефіциту в межах визначених стандартів.

Загалом керівництво країни вважає членство Угорщини в ЄС головним інструментом стабільного розвитку держави. Угорщина послідовно підтримує всі ініціативи та програми Європейського Союзу, бере участь у поглибленні європейських інтеграційних процесів, долучаючись до реформування грошово-кредитного сектора, зміцнення його безпеки, а також переймаючи досвід у східних партнерів ЄС щодо ефективної реалізації грошово-кредитної політики.

Грошово-кредитна система Угорщини має дворівневу структуру, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 8.4).

Перший рівень представлений Національним банком Угорщини (НБУ), який виконує функції центрального банку країни, забезпечує монетарну політику, наглядає за стабільністю фінансової системи та сприяє забезпеченню грошової стабільності. НБУ здійснює контроль за інфляцією, ставками по кредитах і депозитах, а також проводить операції з управління валютними резервами та валютним курсом.

Другий рівень складається з численних комерційних банків, кредитних спілок та інших фінансових установ. Це включає як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом. Вони надають кредити, приймають депозити, управляють активами та здійснюють інвестиційні операції. Цей рівень також охоплює спеціалізовані фінансові інститути, які обслуговують окремі галузі економіки, а також кооперативні банки, що виконують важливу роль у підтримці малого і середнього бізнесу та розвитку регіонів.

Грошово-кредитна система Угорщини має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 8.9).

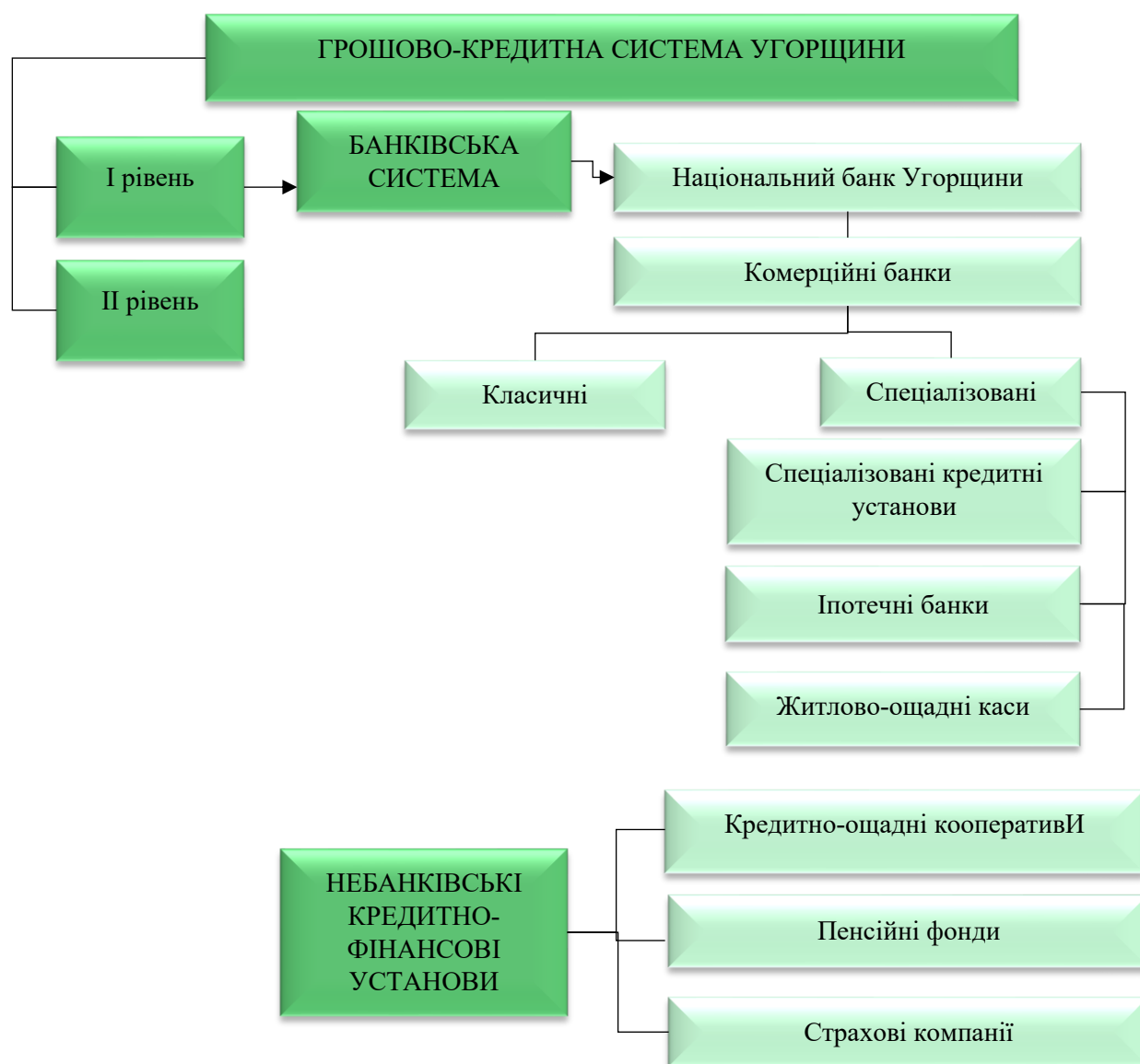

Рис. 8.9. Загальна структура грошово-кредитної системи Угорщини

Перший рівень представлений Національним банком Угорщини (НБУ), який виконує функції центрального банку країни, забезпечує монетарну політику, наглядає за стабільністю фінансової системи та сприяє забезпеченню грошової стабільності. НБУ здійснює контроль за інфляцією, ставками по кредитах і депозитах, а також проводить операції з управління валютними резервами та валютним курсом.

Другий рівень складається з численних комерційних банків, кредитних спілок та інших фінансових установ.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Національний банк Угорщини (Magyar Nemzeti Bank), який є центральним банком Угорщини і членом Європейської системи центральних банків (рис. 8.10).

Згідно Закону «Про Угорський національний банк» Національний банк Угорщини та члени його керівних органів є незалежними у виконанні завдань і своїх

Рис.8.10. Штаб-квартира Національного банку Угорщини в Будапешті

зобов'язань. Вони не повинні отримувати вказівки від уряду, інститутів та органів Європейського Союзу, урядів держав-членів і будь-яких інших органів, крім вказівок Європейського центрального банку.

Основною метою діяльності Національного банку Угорщини є досягнення і підтримка стабільності цін, підтримка економічної політики уряду з використанням інструментів грошово-кредитної політики.

Діяльність Національного банку Угорщини здійснюється за 3-ма важливими напрямками:

1. Макро-пруденційний аналіз, моніторинг ризиків щодо діяльності банків і небанківських посередників.
2. Регулятивна політика, участь у розробці законодавства, модернізація та підвищення ефективності макро-пруденційного регулювання.
3. Наглядова діяльність, відповідальність за діяльність фінансово-кредитних установ, ефективність та безпеку платіжних і розрахункових систем.

Основними завдання Національного банку Угорщини є:

- формування та реалізація грошово-кредитної політики;
- зберігання і використання державних резервів в іноземній валюті та золотих злитках;
- контроль за платіжними та розрахунковими системами;
- емісія готівки;
- контроль за грошовим обігом;
- збір та публікація статистичної інформації щодо функціонування фінансово-кредитних установ та фінансового стану економіки країни в цілому.
- підтримка середньострокового цільового показника інфляції на рівні близько 3%;
- встановлення та публікація офіційних курсів валют;
- управління національними запасами іноземної валюти і золота;
- сприяння стійкості та надійності фінансово-кредитної системи країни;
- комплексний і регулярний аналіз макроекономічного середовища та стану фінансових ринків, діяльності внутрішніх фінансових посередників та елементів фінансової інфраструктури.

Президент Національного банку Угорщини призначається Президентом країни за пропозицією прем'єр-міністра строком на 6 років. Важливим органом, який приймає рішення центрального банку, є Валютна рада (рис. 8.11).

Національний банк Угорщини надає великого значення своїм міжнародним відносинам та участі в професійних форумах міжнародних економічних інститутів і фінансових організацій (ЄС, МВФ, ОЕСР, БМР). Інтеграція в ЄС має велике значення і є пріоритетним напрямом діяльності центрального банку. В основному діяльність Національного банку Угорщини визначається дотриманням вимог щодо вступу та членства в ЄС і входженням в зону «євро».

Отже, Національний банк Угорщини є емісійним центром і відповідає за реалізацію загальнодержавної монетарної політики в країні. На нього покладені

завдання щодо визначення курсу національної валюти, кредитування фінансових установ і регулювання зовнішніх фінансово-кредитних відносин.

Рис. 8.11. Організаційна структура національного банку Угорщини

Створення дворівневої банківської системи вимагала заснування організації, яка б представляла інтереси комерційних банківських установ. Так, восени 1988 р. комерційні банки поклали початок формуванню угорської банківської асоціації (Magyar Bankszovetseg), яка офіційно розпочала діяльність 17.02.1989 р. Вона була заснована 22 фінансово-кредитними установами.

Найважливішою функцією Угорської банківської асоціації є представлення інтересів своїх членів по відношенню до третіх осіб. З цією метою створена робоча комісія із залученням фахівців з банків- членів. Представляючи інтереси своїх членів, дана організація бере участь у розробці та обговоренні законів, законодавчих актів та проектів, які впливають на функціонування фінансового сектору прямо або опосередковано; бере участь в різних форумах; відіграє координуючу роль у реалізації проектів банку модернізації з метою сприяння створенню інститутів, які покращать стабільність і ефективність функціонування кредитної системи країни. Крім того, Угорська банківська асоціація розглядає пропозиції Національного банку Угорщини щодо реалізації

грошово-кредитної політики та співпрацює з органами фінансового нагляду і з іншими професійними організаціями Угорщини.

Угорська банківська асоціація є членом Європейської банківської Федерації та Європейського комітету банківських стандартів, бере участь у діяльності інших міжнародних професійних організацій на основі рішень Ради.

Вищим органом Угорської банківської асоціації є Загальні збори, що формуються з представників фінансово-кредитних установ-членів. Кожен член має один голос на загальних зборах. Загальні збори скликаються не рідше одного разу на рік.

Державна фінансова інспекція – колегіальний орган, який складається з 5 осіб. Його голова призначається парламентом за рекомендацією прем'єр-міністра Угорщини, а його члени – президентом Угорщини строком на 6 років за рекомендацією прем'єр-міністра.

Цілями діяльності Державної фінансової інспекції є:

- забезпечення безперебійного і результативного функціонування фінансового ринку та ринку капіталу;
- зміцнення довіри до фінансового ринку шляхом забезпечення прозорості ринкових відносин, а також забезпечення добросовісної ринкової конкуренції (зниження ризиків);
- захист прав споживачів.

Основними завданнями Державної фінансової інспекції в Угорщині є:

- безперервний нагляд за діяльністю фінансово-кредитних установ;
- видача ліцензій на створення, початок діяльності, реорганізацію або ліквідацію фінансово-кредитних установ.

Інтеграція угорської економіки в господарську систему Західної Європи призвела до того, що банківський сектор Угорщини почав все більше наближатися за деякими показниками до відповідних показників країн Європейського Союзу.

Другий рівень грошово-кредитної системи в Угорщині представлено у формі акціонерних товариств функціонує 44 банки, з яких 30 є класичними

комерційними банками, а решта – спеціалізованими (7 спеціалізованих кредитних установ, 4 житлово-ощадні каси і 2 іпотечних банки). Значна частина банків і підприємств Угорщини після масової приватизації перебуває у власності іноземних компаній, в основному західноєвропейських фірм і транснаціональних корпорацій.

Базисом угорської банківської системи, як і в Європейському Союзі, є комерційні банки. І хоч загальна сума наданих угорськими банками кредитів значно менша, ніж у країнах Євросоюзу, проте за структурою активів і пасивів (джерела фінансування) вона уже відповідає західноєвропейським параметрам.

На стан угорських банків істотно впливає і те, що в західноєвропейських країнах рівень доходів населення приблизно в 3 рази перевищує угорський, а середній розмір заощаджень – в 10 разів.

Державний ощадний та комерційний банк OTP Bank Plc. було засновано у 1949 р. Банк надає повний спектр фінансових послуг, окрім Угорщини, ще у восьми країнах ЦСЄ для забезпечення потреб майже 12 млн. клієнтів, які обслуговуються в більш ніж 1500 банківських установах, банкоматах та через електронні канали продажів.

В Угорщині досить давня історія кооперативного руху. Ще до кінця 11-ї світової війни в країні існувало біля 1500 кооперативів. Після Другої світової війни та встановлення в державі комуністичної влади всі кооперативи було ліквідовано. Однак незабаром держава відчула необхідність залучення вільних грошових коштів населення. 14.10.1956 р., одразу після подій у Будапешті, пов'язаних з боротьбою угорського народу щодо пом'якшення комуністичного режиму, в Угорщині були прийняті необхідні рішення щодо відновлення можливості існування певних видів кооперативів. І цього року було засновано перший ощадний кооператив для обслуговування місцевих жителів та дрібних виробників. А вже за 5-6 років по всій території Угорщини з'явилася ціла мережа нових кооперативів.

Загалом сучасна угорська система кредитно-ощадних кооперативів орієнтована на німецьку модель. Така орієнтація є ефективною, оскільки

Угорщина стала членом Європейського Союзу, а законодавство ЄС у сфері кредитної кооперації також базується на німецькій системі.

Реформування пенсійної системи Угорщини розпочалося ще на початку 1990-х рр. Нині в країні функціонує три рівні пенсійної системи. Перший із них являє собою обов'язкову державну (солідарну) пенсійну систему, яка охоплює всіх громадян. Вони сплачують обов'язкові пенсійні внески до державного фонду соціального забезпечення. У рамках другого пенсійного рівня Угорщини (функціонує із січня 1998 р.) діють приватні пенсійні фонди (ППФ), а в рамках третього рівня (функціонує з 1993 р.) – добровільні пенсійні фонди (ДПФ).

Станом на початок 2018 р. у рамках другого рівня пенсійної системи Угорщини функціонувало 19 обов'язкових пенсійних фондів, а у рамках третього рівня – 63 добровільних пенсійних фондів. Кількість учасників обов'язкових пенсійних фондів за 2009 р. зросла з 2,95 млн. до 3,02 млн. осіб, а кількість учасників добровільних пенсійних фондів – зменшилася з 1,37 млн. до 1,33 млн. осіб.

Пенсійні фонди можуть засновувати роботодавці, професійні спілки, державні контролюючі органи та муніципальні установи. В Угорщині існує три види пенсійних фондів: банківські, страхові та фонди, засновані роботодавцями. Нині переважну більшість у країні становлять пенсійні фонди, засновані банками або страховими організаціями, тоді як частка пенсійних фондів, заснованих роботодавцями, поступово зменшується.

Пенсійні фонди можуть самостійно управляти своїми активами або доручати їх управління (частково чи повністю) окремій компанії. Функцію збереження цінних паперів пенсійних фондів виконує банк-зберігач.

Найбільший з пенсійних фондів – це фонд OTP, що має у розпорядженні майже чверть усіх активів, а решта найбільших пенсійних фондів (OTP, ING, Aegon, Allianz і Credit Suisse) володіють майже 79% всього пенсійного ринку другого рівня.

Загальний нагляд та контроль за пенсійними фондами здійснює Угорське агентство з фінансового нагляду (PSZAF), що було засновано у квітні 2000 р.

Отже, діяльність фінансово-кредитних установ на території Угорщини дозволяє максимально забезпечити потреби населення та суб'єктів господарювання у фінансових послугах, формує конкуренцію, що в свою чергу призводить до покращення умов їх надання.

8.5. Грошово-кредитна система Швеції

Еволюція грошово-кредитної системи Швеції є складним і багатогранним процесом, що відображає не тільки трансформацію монетарних стандартів, але й значущі соціально-економічні зміни в країні. Початок цього процесу можна віднести до часів Середньовіччя, коли Швеція перебувала в складі Данії та використовувала монети данського королівства. З початку XI століття в Швеції з'явилися перші монети, але вони не мали стабільного вигляду і не виконували функції самостійної грошової одиниці. У середині XII століття Швеція розпочала карбування власних монет, насамперед срібних пеннінгів, які поступово поширювались не лише в межах країни, а й у північній Скандинавії. Водночас з'являються нові види монет, такі як ертруги, що використовувалися для розрахунків.

Перехід до більш складних систем обігу розпочався після приєднання Швеції до Кальмарської унії, коли монети стали карбуватися в Швеції за ім'ям данського короля. Проте після розпаду цієї унії в 1523 році, Швеція стала незалежною, і під керівництвом короля Густава I Еріксона розпочалась нова етап в розвитку грошової системи. У цей час були запроваджені нові монети, такі як ере, які стали основною одиницею обігу в Швеції, а також карбувались срібні далери, ріксдалери, які незабаром замінили марку як основну валюту.

Особливу увагу заслуговує перехід Швеції до біметалевої монетної системи з 1620 року, що була спричинена нестачею срібла та великою кількістю міді в країні. Це дозволило забезпечити монетний обіг шляхом використання мідних та срібних монет в межах єдиного економічного простору. Водночас, біметалевий стандарт виявився не зовсім ефективним через значні розміри мідних монет, що ускладнювало їх транспортування та споживання на ринку.

Тому шведський уряд поступово прагнув знайти альтернативи для стабільності монетної системи, зокрема через введення паперових банкнот у середині XVII століття.

Швеція стала першою країною в Європі, яка випустила паперові банкноти в 1661 році. Ідея випуску паперових грошей виникла внаслідок проблем, спричинених великою вагою мідних монет, які були не тільки важкими для транспортування, а й створювали економічні труднощі для робітників. Перші банкноти, випущені рудовласниками, зазнали негативного ставлення з боку населення, що призвело до банкрутства першого банку. Однак згодом Ріксбанк, що був утворений на базі цього закладу, став одним з найстаріших банків Європи і продовжував впроваджувати нові форми валют.

Важливим етапом в історії фінансової системи Швеції стало введення в 1776 році монетної реформи, що скасувала мідний стандарт і залишила срібний ріксдалер головною валютою країни. Це дозволило знизити економічні коливання, пов'язані з використанням нестабільних мідних монет. Однак значний вплив на шведську економіку мало і введення золотого стандарту в 1873 році, коли країна разом з іншими скандинавськими державами створила Скандинавський валютний союз. Це дало змогу закріпити стабільність валют та забезпечити економічне зростання.

Перехід Швеції на фіатний стандарт, що відбувся після розпаду Бреттон-Вудської системи в 1971 році, став логічним завершенням довгого процесу еволюції монетарних систем. Країна відмовилась від золотих та срібних резервів як основи для емісії грошей, що відповідає сучасним тенденціям глобалізації фінансових систем.

Однією з найбільш значущих особливостей сучасної грошово-кредитної системи Швеції є швидка цифровізація, що почалася в останні десятиліття. Протягом пандемії COVID-19 зросло використання безконтактних платежів, що спонукало до поширення безготівкових операцій. За даними банку Klarna AB, 73% платежів у Швеції на даний момент здійснюються безконтактно, що є

суттєвим збільшенням порівняно з показником у 63% до пандемії. Це свідчить про величезну роль цифрових технологій у фінансовій системі країни.

Швеція стала однією з країн з найменшою кількістю грошей в обігу – всього 1% від валового внутрішнього продукту, що є однією з найнижчих цифр у світі. Для порівняння, у США цей показник становить 8%, а в Європейському Союзі – понад 10%. Інтерес до безготівкових розрахунків став настільки популярним, що навіть «кишенькові гроші для дітей» стали зменшуватися: лише 16% дітей в Швеції мають гроші у вигляді банкнот чи монет.

Перехід до цифрових грошей відкриває нові перспективи, зокрема прозорість економічних процесів, що ускладнює такі злочини, як відмивання грошей чи ухилення від податків. Проте це також ставить перед країною нові виклики, зокрема у контексті забезпечення доступу до фінансових послуг для тих верств населення, які можуть не бути готовими до повної відмови від готівки.

Грошово-кредитна система Швеції має *дворівневу структуру*, що включає центральний банк та комерційні банки, а також інші фінансові установи (рис. 8.12).

Перший рівень представлений Центральним банком Швеції (Sveriges Riksbank), який є головним органом монетарної політики країни. Riksbank забезпечує фінансову стабільність, проводить монетарну політику, управляє валютними резервами та видає національну валюту – шведську крону. Центральний банк також здійснює нагляд за фінансовими установами та підтримує безпеку платіжних систем у країні.

Другий рівень складається з комерційних банків, кредитних кооперативів та інших фінансових установ. У цій категорії є як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом, які пропонують широкий спектр фінансових послуг, включаючи надання кредитів, прийом депозитів, управління активами та здійснення інвестиційних операцій. У другому рівні також присутні спеціалізовані фінансові інститути, які обслуговують окремі сегменти економіки, а також кооперативні банки, що підтримують малий та середній бізнес, а також сприяють розвитку регіонів.

Рис. 8.12. Загальна структура грошово-кредитної системи Швеції

Завдяки такій дворівневій структурі, грошово-кредитна система Швеції гарантує ефективне функціонування національної економіки, а також підтримує стабільність фінансового сектору в умовах глобалізації та цифровізації фінансових послуг.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк країни – *Швецький державний банк (Ріксбанк)*. Він функціонує з липня 1668 р. Організований як державний банк без права емісії грошей. Підпорядкований парламенту, який затверджує правління банку, за винятком голови, що призначається урядом. Правління знаходиться в Стокгольмі, відділення – у 23 містах.

Ріксбанк, центральний банк Швеції, виконує низку важливих функцій у фінансовій системі країни. Зокрема, він забезпечує випуск банкнот в обіг, встановлює курс шведської крони, управляє валютними резервами та золотим

запасом, контролює валютні операції, керує діяльністю клірингового центру, а також реалізує грошово-кредитну та валютну політику уряду. Основними інструментами грошово-кредитної політики Ріксбанку є зміна облікової ставки, операції на відкритому ринку, регулювання рівня ліквідності банків і обсягів готівки в банківських установах. Крім того, банк регулює обсяг кредитування та рівень відсоткових ставок у країні, а також управляє частиною державних позик.

Ріксбанк підтримує тісні зв'язки з більшістю центральних і великих комерційних банків розвинених країн. У 1968 році, до 300-річного ювілею банку, було засновано премію пам'яті Альфреда Нобеля в галузі економічних наук. Ця премія щорічно фінансується Ріксбанком у розмірі, еквівалентному сумі Нобелівської премії, а лауреатів обирає Шведська королівська академія наук.

Рис.8.13. Штаб-квартира Швецький державний банк (Ріксбанк) в Стокгольмі

На сьогодні Ріксбанк є одним із провідних центральних банків світу, відомим своїм новаторським підходом до управління монетарною політикою. Він активно впроваджує цифрові технології у банківській сфері, зокрема працює над розробкою цифрової валюти — е-крони. Завдяки

прозорій і стабільній політиці Ріксбанк забезпечує довіру громадськості та сприяє підтримці економічної стабільності Швеції.

Другий рівень грошово-кредитної системи Швеції представляють комерційні банки, фінансові товариства, страхові компанії тощо.

Комерційні банки, які переважно є приватними акціонерними інститутами. Уряд країни здійснює контроль за їх діяльністю, призначаючи керівників у центральні правління, регіональні та місцеві відділення. Найвідомішими комерційними банками є «Скандінавіска еншільда банкен», «Свенска хандельсбанкен», державний банк «Нурдбанкен», «Ге-табанкен».

Традиційно їхня діяльність була зосереджена на обслуговуванні промисловості та торгівлі. Однак останнім часом банки також активно надають кредити для житлового будівництва, придбання побутової техніки та інших споживчих потреб.

Ощадні банки Швеції виконують функцію залучення особистих заощаджень громадян. Їхній капітал формується за рахунок резервів, які створюються з поточних доходів. Вони співпрацюють із комерційним банком «Спарбанкернас банк», що виконує функцію центрального банку для ощадних установ. Ощадні банки надають довгострокові кредити для житлового будівництва, сільського господарства, невеликих промислових підприємств і комун. У Швеції також розвинена система поштово-ощадних кас.

Кооперативні банки утворюють основу пірамідальної кредитної організації, що функціонує у формі економічної асоціації. Їхній капітал складається з членських внесків і накопичених прибутків. Центральним органом управління кооперативних банків є Федерація шведських кооперативних банків, а їхній центральний банк – «Ферінгсбанкернас банк». Кооперативні банки обслуговують усі групи клієнтів.

Шведський державний інвестиційний банк займається кредитуванням експорту та модернізацією промислових підприємств. Для цього він залучає кошти шляхом розміщення облігацій як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Іпотечні банки, що перебувають під державним контролем, спеціалізуються на кредитуванні житлового будівництва, сільського господарства та суднобудування.

У 1962 році комерційними банками Швеції та підприємствами була створена організація для довгострокового кредитування експорту. За фінансової підтримки держави її кредити надаються на більш вигідних умовах, ніж ринкові.

Фінансові товариства Швеції, що здебільшого належать банкам або постачальникам товарів довгострокового користування, спеціалізуються на таких напрямках, як факторинг, лізинг, фінансування товарно-матеріальних запасів і споживчих товарів.

Страхові компанії відіграють важливу роль на ринку капіталів, інвестуючи значну частину залучених коштів у державні цінні папери. У межах програми додаткових службових пенсій, запровадженої в 1960 році, було створено

Загальний пенсійний фонд, що покликаний компенсувати очікуване скорочення заощаджень. Підприємці зобов'язані сплачувати внески в цей фонд за своїх працівників. Кошти фонду інвестуються в державні цінні папери, облігації кредитних установ та промислових компаній.

Крім того, у Швеції діють державні кредитні фонди, зокрема промисловий фонд, що надає кредити для житлового будівництва, дрібних і середніх промислових підприємств.

Запитання для самоконтролю

1. Коли розпочався процес створення грошової системи Болгарії та які основні події цьому сприяли?
2. Як змінилась грошово-кредитна система Болгарії в період до 1944 року?
3. Як грошово-кредитна система Болгарії була організована під час соціалістичного режиму?
4. Які основні проблеми мали місце в грошовій системі Болгарії після Другої світової війни?
5. Яким чином ринкові реформи 1989-1997 років вплинули на грошово-кредитну систему Болгарії?
6. Як економічна криза 1996 року вплинула на банківську систему Болгарії?
7. Які ключові заходи були прийняті після фінансової кризи 1997 року для стабілізації грошово-кредитної системи?
8. Як Болгарія адаптувала свою грошово-кредитну систему після вступу до Європейського Союзу у 2007 році?
9. Які основні функції виконує Болгарський народний банк у грошово-кредитній системі країни?

10. Як змінилась структура грошово-кредитної системи Болгарії в період з 2013 по 2019 рік і які нові виклики виникли в цей період?
11. Як змінилася валютна ситуація в Польщі до 1945 року, і які наслідки це мало для економіки?
12. Які зміни відбулися в діяльності Народного Банку Польщі (НБП) після його заснування в 1945 році?
13. Як банківська реформа 1948 року зміцнила позиції НБП?
14. Що означає відмова від традиційної двоярусної банківської системи в Польщі в 1949 році?
15. Як розвиток іноземного капіталу вплинув на банківську систему Польщі в період 1999–2000 років?
16. Які основні кроки були здійснені в рамках реформ банківського сектору в Польщі в 1989–1994 роках?
17. Яку роль відіграє Національний банк Польщі в грошово-кредитній системі країни?
18. Як структура банківської системи Польщі змінилася після прийняття Конституції 1997 року та Закону «Про Національний банк Польщі»?
19. Які функції виконує Рада грошової політики НБП?
20. Чому Польща обрала універсальну модель банківської діяльності, і як це вплинуло на її інтеграцію в європейську фінансову систему?
21. Яку грошову реформу провів король Вацлав II в 1300 році?
22. Які зміни в грошовій системі Чехії сталися після розпаду Австро-Угорщини?
23. Які основні кроки були здійснені в рамках реформування банківської системи Чехії після 1990 року?
24. Коли був заснований Національний банк Чехії, і яка була його основна мета?
25. Які функції виконує Національний банк Чехії в сучасній економіці країни?

26. Як Національний банк Чехії регулює процентні ставки та впливає на інфляцію?
27. Яким чином Національний банк Чехії бере участь у підтримці стабільності фінансової системи?
28. Як Національний банк Чехії взаємодіє з комерційними банками на другому рівні грошово-кредитної системи?
29. Які основні інструменти використовують банки другого рівня для регулювання грошової маси в Чехії?
30. Як впливають зміни монетарної політики на функціонування комерційних банків на другому рівні грошово-кредитної системи Чехії?
31. Як Друга світова війна вплинула на економічні основи страхування в Угорщині?
32. Коли було націоналізовано великі банки, афільовані зі страховими компаніями, і як це вплинуло на страхові організації?
33. Що сталося з приватними страховими компаніями в Угорщині після заснування Державної Страхової Компанії у 1949 році?
34. Які зміни в кредитній системі країни сталися після націоналізації банків та ліквідації комерційних та ощадних банків?
35. Як змінилася роль Державної Страхової Компанії в 60-х роках ХХ століття?
36. Які економічні заходи були здійснені урядом Угорщини у 1990-х роках для покращення економічної ситуації?
37. Як економіка Угорщини відновлювалася після періоду скорочення ВВП у 1990-х роках?
38. Яка роль Національного банку Угорщини у реалізації грошово-кредитної політики країни?
39. Які зміни відбулися в банківському секторі Угорщини після переходу на дворівневу банківську систему в 1987 році?
40. Як Угорська банківська асоціація впливає на законодавчі ініціативи та реалізацію проектів модернізації в банківському секторі країни?

41. Які соціально-економічні зміни вплинули на еволюцію грошово-кредитної системи Швеції?
42. Коли Швеція почала карбувати власні монети, і які вони були?
43. Як розпад Кальмарської унії вплинув на грошово-кредитну систему Швеції?
44. Що стало причиною введення біметалевої монетної системи в Швеції в 1620 році?
45. Як вплинула поява паперових банкнот на грошову систему Швеції?
46. Які зміни відбулися в грошово-кредитній системі після введення золотого стандарту в 1873 році?
47. Як перехід на фіатний стандарт змінив фінансову систему Швеції в 1971 році?
48. Як цифровізація змінила фінансову систему Швеції в останні десятиліття?
49. Які фінансові установи складають другий рівень грошово-кредитної системи Швеції?
50. Яку роль відіграє Ріксбанк у сучасній грошово-кредитній системі Швеції?

ТЕМА 9. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ ІСЛАМСЬКИХ КРАЇН

Мета: розглянути закономірності і етапи розвитку грошово-кредитних систем Туреччини, Об'єднаних Арабських Еміратів, Казахстану, Туркменістану, Таджикистану та Узбекистану, вивчити функції та структуру центральних банків цих країн, а також визначити особливості та роль комерційних банків і спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ у забезпеченні економічної стабільності та розвитку фінансової системи

- 9.1. Грошово-кредитна система Туреччини
- 9.2. Грошово-кредитна система Об'єднаних Арабських Еміратів
- 9.3. Грошово-кредитна система Казахстану
- 9.4. Грошово-кредитна система Туркменістану
- 9.5. Грошово-кредитна система Таджикистану
- 9.6. Грошово-кредитна система Узбекистану

Ключові терміни і поняття: Османська імперія, Центральний банк, фінансові інститути, інфляція, девальвація, деномінація, валютні резерви, турецька ліра, дирхам, Дубайська фінансова біржа, Абу-Дабійська фондова біржа, валютна рада ОАЕ, тенге, Національний Банк Республіки Казахстан , Фонд гарантування депозитів, спеціалізовані фінансові установи, кооперативні банки, депозитарій цінних паперів, банки-кастодіани, іпотечні організацій , туркменський манат, Центральний банк Туркменістану, деномінація манату, розвиток ПЕК, дайхан-банки, парабанківська система, таджицький сомоні, узбецький сум, таргетування.

9.1. Грошово-кредитна система Туреччини

Еволюція грошово-кредитної системи Туреччини пройшла кілька важливих етапів, які можна поділити на періоди, що охоплюють часи Османської імперії, ранні роки Республіки Туреччина та періоди фінансових криз і стабілізації в новітній час.

До 1856 року в Османській імперії грошові, банківські та кредитні операції здійснювалися не лише Казначейством, але й приватними кредиторами, ювелірами, а також іншими фінансовими установами та гільдіями. У 1847 році був заснований Отомманський банк, який спільно з урядом взяв на себе функції

з обслуговування зовнішніх платежів. У 1863 році банк набув статусу державного і отримав право на випуск банкнот, що дозволило йому виконувати функції центрального банку.

Після утворення Турецької Республіки в 1923 році, була прийнята політика реформування фінансової системи, яка включала необхідність створення національного центрального банку. Спочатку ці функції виконували іноземні банки, проте у 1931 році було створено Центральний банк Туреччини, який офіційно розпочав свою діяльність 1 січня 1932 року. Спочатку банк отримав право на емісію банкнот строком на 30 років, що в подальшому було продовжено і ставало безстроковим у 1994 році.

У 1940-х роках Туреччина почала активно розвивати фінансові інститути. Під час Другої світової війни Туреччина відмовилася від золотого стандарту, і ціна однієї золотої ліри була переведена на 9 паперових лір. На початку 1960-х років Туреччина почала впроваджувати деномінацію національної валюти, а також реформувати банківську систему для підтримки інфляційних процесів і стабільності економіки.

Протягом 1970-х і 1980-х років Туреччина стикалася з високою інфляцією і девальвацією валюти, що стало наслідком непослідовної економічної політики, а також впливу глобальних фінансових криз. З 1970-х до 1990-х років гіперінфляція призвела до серйозної девальвації турецької ліри. У 2001 році обмінний курс досягнув рекордних 1,65 мільйона лір за 1 долар США.

Після економічної кризи 2001 року Туреччина здійснила низку реформ для стабілізації фінансової системи. У 2005 році була проведена деномінація турецької ліри, внаслідок чого один мільйон старих лір обмінювався на одну нову ліру. Це допомогло зменшити інфляцію і стабілізувати курс валюти, який до того часу сильно девальгував.

Однак навіть після деномінації та стабілізації економіки Туреччина залишалася під впливом інфляційних процесів, зокрема у період після 2016 року, коли політична нестабільність через спробу державного перевороту викликала додаткові труднощі в економіці. За цей період валюта зазнала серйозної

девальвації, особливо відносно долара США та євро. У 2018 році курс турецької ліри впав на 20% за один день після загострення відносин з США.

Грошово-кредитна система Туреччини також має *дворівневу структуру*, що складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 9.1).

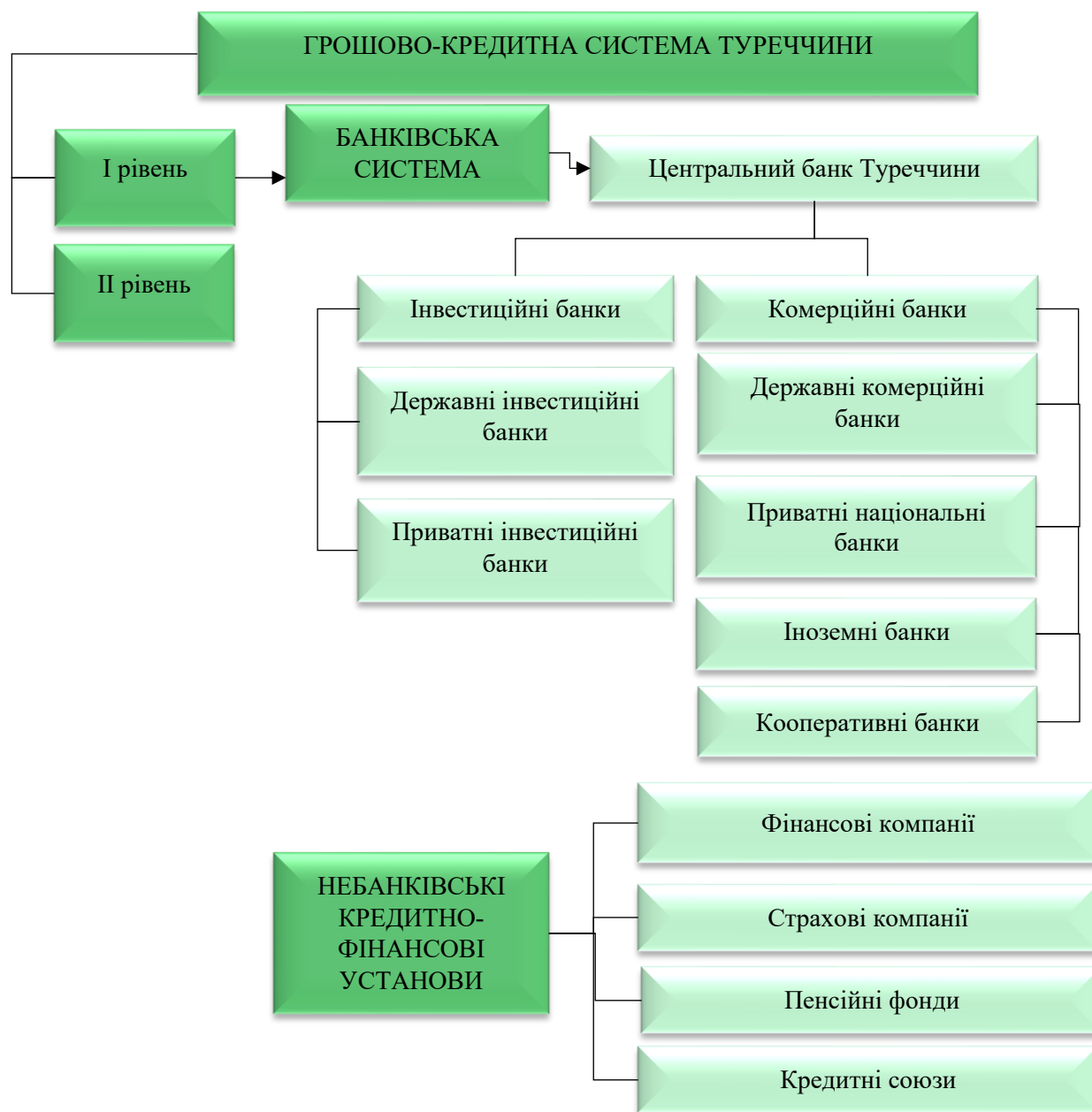

Рис. 9.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Туреччини

Перший рівень представлений Центральним банком Туреччини (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, TCMB), який виконує функції центрального банку країни. Він відповідає за розробку та реалізацію грошово-кредитної політики,

забезпечення стабільності цін, управління золотовалютними резервами та регулювання платіжної системи. Центральний банк також здійснює нагляд за банківською системою та сприяє її стабільності.

Другий рівень складається з численних комерційних банків, фінансових установ та кредитних кооперативів. До цього рівня належать державні, приватні та іноземні банки, що функціонують на території Туреччини. Вони займаються наданням кредитів, залученням депозитів, обслуговуванням корпоративних та роздрібних клієнтів, а також управлінням активами та проведенням інвестиційних операцій. Другий рівень також включає спеціалізовані фінансові інститути, зокрема ті, що підтримують експортно-імпорتنу діяльність, інвестують у сільське господарство, розвиток малого та середнього бізнесу та інші сектори економіки.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк Туреччини (рис. 9.2). Він був заснований 11 червня 1930 року (Закон № 1715).

Факт його заснування у формі акціонерного товариства з капіталом 15 млн турецьких лір, у якому частка Казначейства Туреччини не могла перевищувати 15%, підтверджує прагнення ізолювати банк від політичного впливу турецьких

Рис.9.2. Штаб-квартира Центрального банку Туреччини в Анкарі

власей у сфері кредитно-грошової політики. Акції Центрального банку Туреччини були розподілені на чотири категорії: А, В, С і D. Акції категорії А належали Казначейству Туреччини; категорії В – національним турецьким банкам; категорії С – іншим банкам і концесійним товариствам; категорії D –

турецьким торговим компаніям, а також юридичним та фізичним особам – підданим Турецької Республіки.

Основними обов'язками центробанку Туреччини є:

- проведення операцій на відкритому ринку;
- захист вартості турецької ліри;
- встановлення політики обмінного курсу;
- визначення резервних вимог;
- управління золото-валютним резервом країни;
- регулювання грошового обігу турецької ліри;
- забезпечення стабільності у фінансовій системі і контролю над фінансовим ринком.

Рада Директорів складається з голови Ради і шести членів, що обираються Генеральною Асамблеєю.

Поточним головою Центрального банку Турецької Республіки є Мурат Четінкая (Murat Çetinkaya) який займає цю посаду з 19 квітня 2016 року. Він є за рахунком 22 головою Банку з моменту його заснування.

Другий рівень грошово-кредитної системи Туреччини представлений широким спектром фінансових інститутів, які відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування фінансового сектору та обслуговуванні потреб економіки. До цього рівня належать комерційні банки, спеціалізовані кредитні установи, кооперативні банки, а також небанківські фінансові організації, які спрямовують свою діяльність на підтримку окремих секторів економіки та забезпечення фінансових послуг населенню.

Комерційні банки виступають основними учасниками другого рівня, забезпечуючи кредитування підприємств та фізичних осіб, прийом депозитів, проведення розрахунково-касових операцій та управління активами. Їх діяльність доповнюється спеціалізованими установами, які надають фінансування окремим галузям, зокрема сільському господарству, будівництву, інфраструктурним проектам та інноваційній діяльності.

Кооперативні банки забезпечують доступ до фінансування для малих і середніх підприємств, а також фермерських господарств, сприяючи розвитку регіональної економіки. Значну увагу приділяють небанківським фінансовим організаціям, які забезпечують реалізацію страхових, інвестиційних та пенсійних програм, а також надають послуги лізингу, факторингу та мікрофінансування. Усі ці інститути функціонують у тісній взаємодії з Центральним банком Туреччини, дотримуючись нормативів і регуляцій, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності країни.

Одним із важливих сегментів є *інвестиційні банки*, які спеціалізуються на залученні капіталу, управлінні інвестиціями та обслуговуванні ринку цінних паперів. Їх діяльність зосереджена на консультуванні з питань корпоративних фінансів та забезпеченні ефективного розподілу фінансових ресурсів у національній економіці.

Фінансові компанії виконують функції фінансування нерухомості, транспортних засобів, обладнання та інших активів. Завдяки таким інструментам, як лізинг, факторинг і форфейтинг, вони сприяють розвитку підприємництва, особливо в галузях, що вимагають значних капіталовкладень.

Кредитні союзи зосереджені на обслуговуванні інтересів своїх членів, пропонуючи вигідні умови для зберігання заощаджень та отримання кредитів. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні доступності фінансових послуг для широких верств населення.

Фонди пенсійного забезпечення та страхові компанії управляють значними активами, забезпечуючи пенсійне забезпечення та різні види страхування, включаючи медичне, соціальне та майнове. Їх діяльність спрямована на зменшення фінансових ризиків і підтримання добробуту населення.

Банки розвитку та інвестицій спрямовують свої ресурси на фінансування великих інфраструктурних проєктів, промислового розвитку та впровадження інноваційних технологій. Їх діяльність є ключовою для реалізації довгострокових стратегічних цілей країни.

Мікрофінансові установи виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи доступ до фінансування для малозабезпечених верств населення та мікропідприємств, які не можуть скористатися традиційними банківськими послугами.

Фінансові біржі, такі як Стамбульська фондова біржа (Borsa İstanbul), забезпечують функціонування ринків капіталу, тоді як клірингові установи гарантують безпечне проведення розрахунків за операціями з цінними паперами.

Інші небанківські фінансові установи, включаючи трастові фонди, компанії з управління активами та платіжні системи, надають спеціалізовані послуги, які підтримують функціонування сучасної фінансової системи.

Розгалужена система небанківських фінансових установ у Туреччині доповнює діяльність центрального та комерційного банківського сектору, створюючи цілісну фінансову екосистему. Це сприяє стабільності фінансових ринків, підтримці купівельної спроможності національної валюти, підвищенню довіри до фінансових установ і створенню умов для сталого економічного розвитку.

9.2. Грошово-кредитна система Об'єднаних Арабських Еміратів

Грошово-кредитна система Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ) є однією з найрозвиненіших у регіоні Перської затоки. Її становлення і розвиток відбувалися під впливом економічного підйому, обумовленого доходами від нафти та активною інтеграцією країни в глобальну економіку.

До 1950-х років територія сучасних ОАЕ перебувала під протекторатом Великої Британії, що впливало на економічні та фінансові відносини. Британський фунт стерлінгів слугував однією з основних валют для зовнішньої торгівлі, тоді як в обігу на місцевому рівні використовувалися різноманітні валюти, зокрема індійська рупія, що була широко поширена в регіоні через близькість Індії та історичні торговельні зв'язки.

У 1959 році уряд Індії випустив спеціальну валюту – рупію Перської затоки, яка призначалася для використання в країнах регіону, включаючи

Тручіальські Штати (історична назва еміратів до утворення ОАЕ). Це дозволило обмежити відтік індійських рупій з основного ринку Індії, водночас забезпечуючи стабільність розрахунків у регіоні. Рупія Перської затоки зберігала зв'язок із британським фунтом, що додавало їй довіри серед учасників економічних відносин.

До середини ХХ століття фінансова система регіону залишалася примітивною, зосередженою переважно на готівкових операціях. Однак із зростанням нафтових доходів у 1960-х роках почалося поступове формування банківської інфраструктури. У регіоні відкривалися філії міжнародних банків, таких як British Bank of the Middle East (нині HSBC), які обслуговували зовнішню торгівлю та нафтовий бізнес. Місцеві банки ще не існували, а фінансова діяльність була обмежена базовими операціями, такими як обмін валют і зберігання капіталу.

У 1966 році девальвація індійської рупії, спричинена економічними труднощами Індії, серйозно вплинула на економіку регіону. Рупія Перської затоки, яка була прив'язана до індійської рупії, також знецінилася, що викликало занепокоєння серед торговців та підприємців. Це стало стимулом для пошуку альтернативного валютного рішення.

Після кризи рупії Перської затоки багато торговців та фінансових установ регіону почали використовувати саудівський ріал і британський фунт для стабілізації фінансових операцій. Цей період також ознаменував початок обговорення необхідності створення власної національної валюти та централізованого фінансового органу.

Утворення Об'єднаних Арабських Еміратів у 1971 році стало вирішальним кроком до централізації економічного управління. На цьому етапі уряд новоствореної держави усвідомив важливість запровадження єдиної валюти для забезпечення економічної інтеграції еміратів і стабільності фінансової системи. Це призвело до створення Валютного управління Об'єднаних Арабських Еміратів у 1973 році, яке запровадило національну валюту – дирхам ОАЕ.

До утворення незалежної держави у 1971 році та запровадження єдиної валюти, в Еміратах використовувалися різні валюти, включаючи індійську рупію та саудівський ріал. Відсутність централізованого банківського регулювання ускладнювала розвиток фінансового сектору. Економіка базувалася на торгівлі, перловому промислі та доходах від видобутку нафти, які лише починали відігравати помітну роль.

У 1973 році було створено Валютне управління Об'єднаних Арабських Еміратів (Currency Board), яке запровадило національну валюту – дирхам ОАЕ. Валютне управління займалося емісією грошей і підтримкою їхньої стабільності, проте його функції були обмеженими, оскільки не існувало механізмів монетарної політики.

У 1980 році замість Валютного управління було створено Центральний банк Об'єднаних Арабських Еміратів. Його функції включали регулювання комерційних банків, розробку та реалізацію грошово-кредитної політики, управління валютними резервами та забезпечення стабільності фінансової системи. У цей період почався активний розвиток банківського сектору, включаючи як державні, так і приватні банки. Економічне зростання, стимульоване нафтовими доходами, сприяло збільшенню капіталізації банків і розширенню спектра фінансових послуг.

З 1990-х років грошово-кредитна система ОАЕ розвивалася в напрямку інтеграції з міжнародними фінансовими ринками. Центральний банк запровадив сучасні інструменти монетарного регулювання, такі як операції на відкритому ринку та контроль за ліквідністю банківської системи. Водночас було впроваджено новітні технології, які підвищили ефективність фінансових операцій та забезпечили розвиток електронних платіжних систем.

Сьогодні грошово-кредитна система ОАЕ характеризується високим рівнем стабільності та технологічної оснащеності. Центральний банк активно працює над розвитком інфраструктури для цифрової економіки, включаючи створення національної цифрової валюти. Крім того, проводяться заходи для

забезпечення фінансової стійкості, диверсифікації економіки та зменшення залежності від нафтових доходів.

Фінансовий сектор ОАЕ залишається важливим регіональним і глобальним центром, а його еволюція демонструє успішну адаптацію до викликів сучасної економіки. Центральний банк відіграє провідну роль у забезпеченні стабільності валюти, підтримці банківської системи та впровадженні інноваційних рішень у сфері фінансів.

Грошово-кредитна система Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ) має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 9.3).

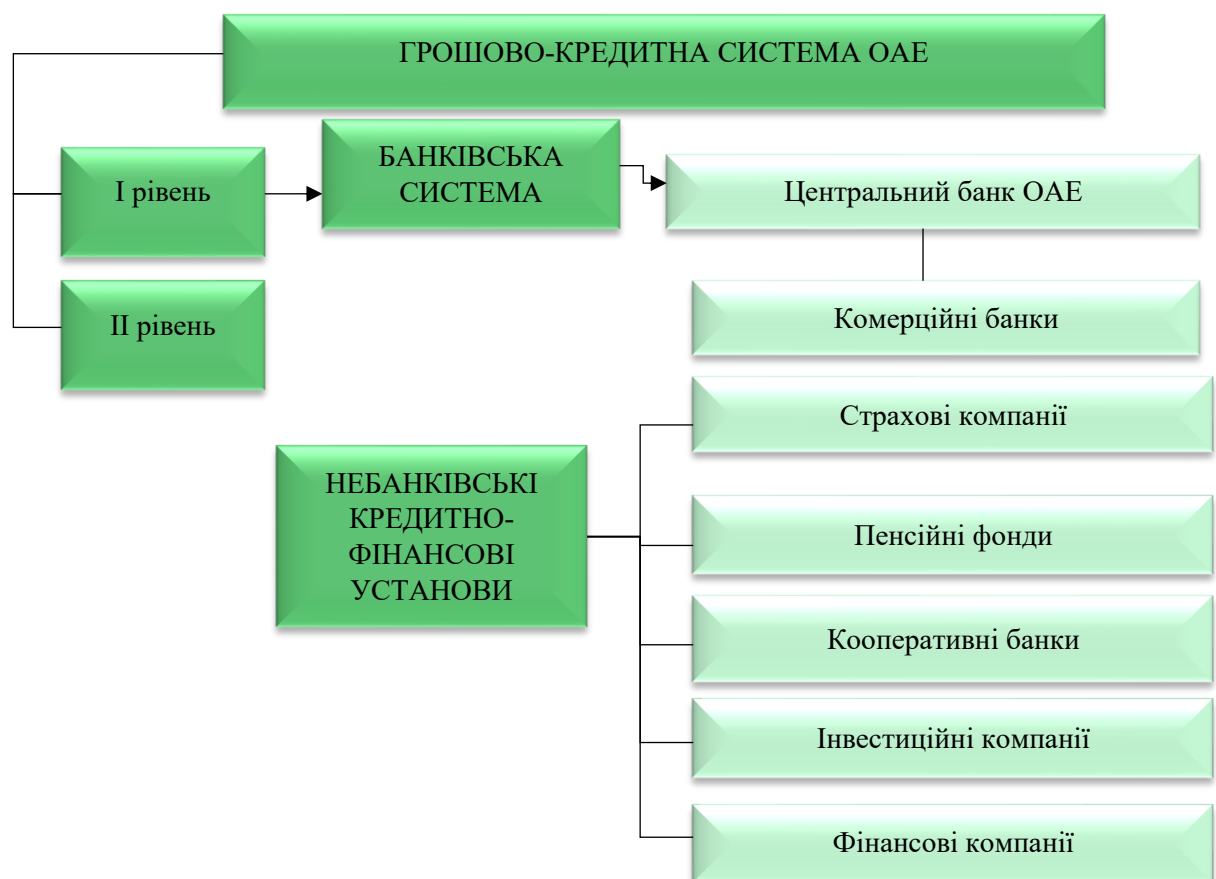

Рис. 9.3. Загальна структура грошово-кредитної системи ОАЕ

Перший рівень представлений Центральним банком Об'єднаних Арабських Еміратів (Central Bank of the UAE, CBUAE), який виконує функції центрального банку країни. Він відповідає за розробку і реалізацію грошово-кредитної політики, управління золотовалютними резервами, забезпечення

стабільності національної валюти (дирхама ОАЕ) та регулювання платіжної системи.

Другий рівень включає комерційні банки, фінансові компанії, кооперативні банки та інші небанківські фінансові установи, які надають широкий спектр фінансових послуг. Цей рівень охоплює як державні, так і приватні банки, а також банки із залученням іноземного капіталу. Їх діяльність зосереджена на наданні кредитів, залученні депозитів, управлінні активами, проведенні інвестиційних операцій, а також фінансуванні великих інфраструктурних проектів. Окремі фінансові установи спеціалізуються на підтримці малого та середнього бізнесу, розвитку нерухомості, обслуговуванні експорту та імпорту, а також наданні мікрофінансових послуг.

Таким чином, дворівнева структура грошово-кредитної системи ОАЕ забезпечує комплексний підхід до регулювання фінансової діяльності в країні, сприяючи фінансовій стабільності, економічному зростанню та доступності фінансових послуг для різних секторів економіки.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк Об'єднаних Арабських Еміратів і є ключовою інституцією, що очолює банківську систему країни. Його створення стало важливим кроком у формуванні фінансової інфраструктури новостворених Об'єднаних Арабських Еміратів (рис.9.4).

Утворення банківського регулятора відбулося 19

травня

1973 року

Рис.9.4. Штаб-квартира Центрального банку ОАЕ

відповідно до Закону № 2, яким була заснована Валютна рада ОАЕ (UAE Currency Board). Цей орган отримав повноваження емісії національної валюти —

дирхама, що замінив валюти князівств. Згодом, 10 грудня 1980 року, було ухвалено Закон № 10, який трансформував Валютну раду у Центральний банк ОАЕ (CBUAE).

Відповідно до Статті 5 Закону № 10, Центральний банк здійснює управління грошовою, кредитною та банківською політикою, узгоджуючи її із загальнодержавною стратегією для забезпечення економічного зростання та стабільності національної валюти. Для реалізації своїх завдань банк наділений широким спектром повноважень і обов'язків:

- здійснення емісії національної валюти;
- забезпечення стабільності дирхама як усередині країни, так і на міжнародному рівні;
- гарантування його вільної конвертації в іноземні валюти;
- формування і реалізація кредитної політики, що сприяє збалансованому розвитку економіки;
- регулювання банківської діяльності та контроль за ефективністю функціонування банківської системи;
- виконання функцій банку уряду в межах, визначених законодавством;
- надання уряду консультацій з фінансових і монетарних питань;
- управління золотовалютними резервами держави;
- функціонування як головного банківського інституту країни;
- представлення фінансових інтересів ОАЕ в міжнародних організаціях, таких як Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції та розвитку, а також здійснення операцій держави з цими організаціями.

Центральний банк Об'єднаних Арабських Еміратів відіграє важливу роль у підтримці фінансової стабільності, розвитку економіки та інтеграції країни у світову фінансову систему. Його діяльність є фундаментом сучасної грошово-кредитної політики ОАЕ, спрямованої на забезпечення стабільності та зростання.

Другий рівень включає комерційні банки, інвестиційні установи, кооперативні банки, фінансові компанії, страхові організації, фонди пенсійного забезпечення та інші небанківські фінансові структури. Комерційні банки, які

займають провідне місце на цьому рівні, забезпечують кредитування, прийом депозитів, управління активами та проведення розрахунково-касових операцій. Важливу роль відіграють також спеціалізовані фінансові установи, які зосереджені на фінансуванні великих інфраструктурних проектів, розвитку нерухомості та підтримці малого і середнього бізнесу.

У грошово-кредитній системі ОАЕ значну роль відіграють інвестиційні фонди, страхові компанії та пенсійні фонди, які забезпечують довгострокову стабільність фінансових ринків. Ці установи сприяють ефективному розподілу капіталу, підвищенню рівня фінансової доступності та підтримці інноваційного розвитку.

Фінансові біржі, такі як Дубайська фінансова біржа (DFM) та Абу-Дабійська фондова біржа (ADX), відіграють важливу роль у функціонуванні ринку капіталу, забезпечуючи ліквідність і доступ до інвестиційних ресурсів. Крім того, клірингові установи й платіжні системи гарантують безпеку та ефективність фінансових операцій.

Таким чином, дворівнева структура грошово-кредитної системи ОАЕ є важливою складовою національної економіки, сприяючи фінансовій стабільності, зростанню інвестицій і розвитку інноваційних технологій у фінансовому секторі.

9.3. Грошово-кредитна система Казахстану

Грошово-кредитна система Казахстану пройшла через кілька етапів розвитку, що відображають зміни в економічних, політичних і соціальних умовах. Її еволюція від монетних обігів до сучасної банківської системи є відображенням процесу формування незалежної економічної політики країни.

Першими монетами, що перебували в обігу на території Казахстану, були китайські монети типу ушу. З часом, на зміну китайським грошам прийшли срібні дирхеми, які в IX-XI століттях стали основним засобом обігу в регіоні. Проте ці монети мали низьку якість через велику кількість міді, що впливало на

їх вартість. Крім дирхемів, в обігу також знаходилася срібна таньга, виготовлена в Бухарі.

В XI столітті, через виснаження срібних копалень у верхів'ях річок Талас і Аханагаран, регіон охопила «срібна криза», яка тривала близько 250 років. Це призвело до появи фальшивих монет, коли мідні дирхеми, покриті сріблом, видавали за чисто срібні.

З метою стабілізації грошового обігу в 1428 році була проведена грошова реформа, ініційована Улугбеком. Він організував обмін старих мідних монет на нові, а після завершення реформи монетні двори були закриті. Протягом 60 років в країні використовувалася єдина валюта.

Після добровільного приєднання Казахстану до Російської імперії в XVIII столітті, грошовий обіг країни був інтегрований в російську валютну систему. В цей період у Казахстані з'явилися російські монети, а також грошові знаки від кокандських і ташкентських ханів. З 1895 по 1897 роки була проведена грошова реформа, що вводила золотий монометалізм, і основними грошовими знаками стали кредитні квитки Державного банку Росії, забезпечені золотом.

У 1921 році був заснований Державний банк РРФСР, і з цього часу Казахстан став частиною єдиної радянської кредитної системи. У період з 1922 по 1961 роки на території Казахстану було проведено кілька грошових реформ, що супроводжувалися деномінацією і зміною дизайну монет і банкнот. Протягом радянського періоду грошова політика в Казахстані була підпорядкована центру, і вся економіка функціонувала в рамках централізованої системи.

Після здобуття незалежності Казахстаном у 1991 році, країна стала проводити власну грошову політику. Введення національної валюти – тенге, яке відбулося 12 листопада 1993 року, стало важливим етапом у формуванні незалежної економічної системи Казахстану. Тенге стало основним засобом обігу в країні, а обмін рублів на тенге відбувався за курсом 1 тенге за 500 рублів. Це також призвело до стрімкого знецінення грошей населення і зростання цін. Протягом 1993 року країна створила банкнотну фабрику для власного виробництва банкнот, а перші монети тенге були викарбувані в Німеччині.

З переходом до ринкової економіки у 1990-х роках, Казахстан створив *дворівневу грошово-кредитну систему (рис. 9.5).*

На першому рівні знаходився Національний банк Республіки Казахстан, а на другому рівні – комерційні банки, що включали колишні спеціалізовані банки СРСР та нові фінансові установи. У цей період були прийняті закони, що регулюють діяльність банків, зокрема законодавчі акти про банки та банківську діяльність.

Рис. 9.5. Загальна структура грошово-кредитної системи Казахстану

На сьогоднішній день Казахстан має розвинену фінансову систему з високими міжнародними рейтингами для своїх банків. Серед найбільших банків країни – Народний банк, Туран Алем і Казкомерцбанк. Країна також входить до групи країн з середнім рівнем прибутку, і за останнє десятиліття її ВВП збільшився майже в п'ять разів. Тенге стала стабільною національною валютою, а Казахстан є одним з лідерів серед країн СНД за рівнем економічного розвитку.

Таким чином, еволюція грошово-кредитної системи Казахстану відзначена значними перетвореннями, що відображають історичні зміни, від монетних

систем до незалежної фінансової політики, а також перехід до ринкових умов у пострадянський період.

Перший рівень представлений Національним банком Республіки Казахстан (НБРК), який виконує функції центрального банку країни.

Національний Банк Республіки Казахстан діє на основі Закону «Про Національний Банк Республіки Казахстан» (остання редакція від 30.03.1995 р. № 2155) (рис. 9.6). Цим Законом було визначено завдання, принципи діяльності, правовий статус і повноваження центрального банку країни, його роль і місце в кредитній системі, взаємовідносини з органами державної влади тощо.

В межах своєї компетенції Національний Банк Республіки Казахстан представляє інтереси Республіки Казахстан у відносинах з центральними банками і іншими банками зарубіжних країн, з міжнародними банками і іншими фінансово-кредитними організаціями.

Центральний банк Республіки Казахстан підзвітний президентові країни, але в межах наданих йому законодавством повноважень незалежний в своїй діяльності. Він координує свою діяльність з урядом країни, враховує в своїй діяльності його економічну політику і сприяє її реалізації, якщо це не суперечить виконанню його основних функцій і здійсненню грошово-кредитної політики.

Рис.9.6. Штаб-квартира Центрального банку Казахстану в Астані

Основною метою Національного Банку Республіки Казахстан є забезпечення стабільності цін в країні і для її реалізації на центральний банк покладаються наступні завдання:

- розробка і проведення грошово-кредитної політики країни;
- забезпечення функціонування платіжних систем;

– здійснення валютного регулювання і валютного контролю; – забезпечення належного рівня захисту прав і законних інтересів споживачів фінансових послуг;

– забезпечення фінансової стабільності і подальший розвиток фінансового ринку і фінансових організацій, а також підтримка довіри до фінансової системи в цілому.

Національний Банк Республіки Казахстан є єдиною централізованою структурою з вертикальною схемою підпорядкування.

Найвищим органом управління центрального банку є Правління, а органом оперативного управління – Рада директорів.

До складу Правління Національного Банку Республіки Казахстан входять голова, 4 заступники голови, помічник президента країни, міністр фінансів, міністр економічного розвитку і торгівлі, голова

Комітету з контролю і нагляду за фінансовим ринком і фінансовими організаціями країни.

У структуру Національного Банку Республіки Казахстан входять: центральний апарат, що складається з 17 департаментів (1 департамент в м. Астана), 6 самостійних управлінь; 16 територіальних філій і одна філія в м. Алмати; Центр касових операцій і зберігання цінностей; Представництво центрального Банку в Російській Федерації; 4 підзвітних організацій

Національний Банк Республіки Казахстан відповідно до покладених на нього завдань виконує наступні основні функції:

- проведення державної грошово-кредитної політики в країні;
- здійснення емісії банкнот і монет на території країни;
- здійснення функції банку банків;
- здійснення функції банку, фінансового радника, агенту Уряду країни і інших послуг для Уряду та інших державних органів за угодою з ними;
- організація функціонування платіжних систем;
- здійснення валютного регулювання і валютного контролю в країні;
- управління золотовалютними активами країни;

- регулювання діяльності фінансового ринку і фінансових організацій, а також інших осіб в межах компетенції;
- здійснення контролю і нагляду за фінансовим ринком, фінансовими організаціями і іншими особами в межах компетенції, у тому числі з перевірки і спостереження на предмет відповідності їх діяльності нормативним правовим актам центрального банку країни;
- моніторинг фінансового ринку і фінансових організацій з метою збереження стійкості фінансової системи;
- встановлення стандартів діяльності фінансових організацій, створення стимул-реакцій для поліпшення корпоративного управління фінансових організацій;
- регулювання діяльності та розвиток регіонального фінансового центру м. Алмати.

Таким чином, маючи ефективну структуру управління, виконуючи належні функції та завдання, Національний банк Республіки Казахстан відповідає за ефективне функціонування не тільки кредитної системи, але й економіки країни в цілому.

Відповідно до Закону «Про банки й банківську діяльність у Республіці Казахстан» усі банки другого рівня, що мають ліцензію на прийом депозитів, відкриття й ведення банківських рахунків фізичних осіб, є учасниками системи обов'язкового гарантування депозитів.

Фонд гарантування депозитів було засновано у листопаді 1999 р. як ЗАТ «Казахський фонд гарантування (страхування) внесків (депозитів) фізичних осіб» і 2004 р. перейменовано в АТ «Казахський фонд гарантування депозитів».

З моменту заснування Фонду його діяльність регулювалася Правилами обов'язкового колективного гарантування (страхування) внесків (депозитів) фізичних осіб у банках другого рівня Республіки Казахстан і Правилами функціонування системи обов'язкового колективного гарантування (страхування) внесків (депозитів) фізичних осіб та участі в ній банків другого

рівня Республіки Казахстан, затвердженими Постановами Правління Національного банку Республіки Казахстан.

Основним призначенням Казахського фонду гарантування депозитів є захист вкладників і сприяння стабільності фінансової системи держави. Він діє в інтересах населення, що зберігає свої депозити в банках – учасниках системи гарантування депозитів шляхом забезпечення виплати гарантійного відшкодування в разі примусової ліквідації учасника. Його діяльність фінансується за рахунок календарних внесків учасників та їх інвестиційного розміщення у фінансові інструменти. Внески банків не є доходом Фонду і відповідно податки з них він не сплачує. Засоби Фонду інвестуються в основному в ДЦП, таким чином, податкове навантаження на Фонд мінімальне.

Засновником, єдиним акціонером та вищим органом Фонду є Національний банк Республіки Казахстан, який визначає пріоритетні напрями й стратегії діяльності Фонду, його бюджет, порядок інвестування активів; обирає членів ради директорів і призначає генерального директора; вирішує питання, пов'язані з розподілом чистого доходу й визначенням порядку використання резервного капіталу Фонду; приймає рішення щодо розміщення акцій Фонду і їх викупу; визначає обсяг, порядок і строки подання фінансової звітності; затверджує річну фінансову звітність і документи, що регулюють внутрішню діяльність Фонду.

Другий рівень включає комерційні банки, кредитні організації та інші фінансові установи. Серед них є як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом, які забезпечують фінансові послуги для фізичних та юридичних осіб. Комерційні банки займаються кредитуванням, прийомом депозитів, управлінням активами та здійсненням інвестиційних операцій. Зокрема, вони активно працюють з корпоративним сектором та приватними клієнтами, надаючи різноманітні фінансові продукти та послуги.

Другий рівень також включає спеціалізовані фінансові установи, які обслуговують окремі галузі економіки, та кооперативні банки, що підтримують розвиток малого і середнього бізнесу. Вони мають особливу роль у підтримці

регіонального розвитку та соціально-економічних проєктів, сприяючи розвитку фінансових послуг на місцях.

Серед казахстанських банків найбільш прибутковими є:

- Акціонерне товариство «Дочірній банк «RBS (Kazakhstan)»;
- Акціонерне товариство «Bank RBK»;
- Акціонерне товариство «Хоум Кредит Банк» (Акціонерне товариство «Міжнародний банк «Алма-Ата»);
- Акціонерне товариство «АТФ Банк»;
- Акціонерне товариство «Дочірній банк «Альфа-Банк»;
- Акціонерне товариство «Альянс Банк».

Станом на 01.01.2018 року в Республіці Казахстан функціонувало 15 банківських конгломератів, до складу яких входило 150 організацій, з них 53 були фінансовими установами, серед яких 15 банків.

У 2010 році на страховому ринку Казахстану здійснювали ліцензовану діяльність 38 страхових організацій, серед яких 7 працювали у галузі «страхування життя», 31 – у галузі «загального страхування». Також функціонували 13 страхових брокерів, з яких 3 (Aon Kazakhstan, Marsh та EOS RISQ Kazakhstan) входять до структури міжнародних страхових брокерів, а також 83 страхових актуаріїв і 104 товариства взаємного страхування. Страхові організації мали 236 філій, з яких 222 належали до організацій загального страхування, а 14 – до організацій зі страхування життя.

Основними інститутами ринку цінних паперів Республіки Казахстан, які забезпечують необхідний рівень інфраструктури, є Казахстанська фондова біржа (KASE), Акціонерне товариство «Центральний депозитарій цінних паперів», а також професійні учасники ринку, зокрема брокери і (або) дилери, реєстратори і банки-кастодіани. Крім того, на ринку цінних паперів функціонують організації, що здійснюють управління інвестиційними портфелями, трансфер-агенти та організатори торгів.

Станом на 01.01.2018 року в Республіці Казахстан функціонувало 13 накопичувальних пенсійних фондів (НПФ).

Таким чином, на кредитному ринку Республіки Казахстан накопичувальні пенсійні фонди продовжують дотримуватися консервативної інвестиційної політики, підтримуючи у своїх інвестиційних портфелях високий рівень надійних фінансових інструментів. Це сприяють також заходи фінансового регулятора, спрямовані на збереження пенсійних накопичень.

Станом на 01.01.2018 року в Республіці Казахстан функціонувало 15 установ, що мали ліцензію на здійснення окремих видів банківських операцій.

У 2010 році на ринку фінансових послуг Республіки Казахстан діяло 6 іпотечних організацій: Акціонерне товариство «Іпотечна організація «Бірюза», Акціонерне товариство «Алматинська регіональна іпотечна організація», Акціонерне товариство «Іпотечна організація «ЕлітбудФінанс», Акціонерне товариство «Іпотечна організація «Казахська іпотечна компанія», Акціонерне товариство «Іпотечна організація «Астанафінанс», Акціонерне товариство «Іпотечна організація «ТАТ ПОТЕКА».

9.4. Грошово-кредитна система Туркменістану

Еволюція грошово-кредитної системи Туркменістану відображає важливі етапи економічного розвитку країни та процеси формування її фінансової незалежності, які проходили через кілька значущих етапів.

Початок грошового обігу на території сучасного Туркменістану пов'язаний із періодом, коли Ахеменідська держава в кінці третьої чверті VI століття до н.е. була завойована армією Олександра Македонського. Перші монети, що з'явилися у VII столітті до н.е., були результатом практики клеймування металу для забезпечення чистоти та ваги. Їх чеканили у грецьких полісах на узбережжі Егейського моря, зокрема в Лідії (Мала Азія), із сплаву золота та срібла. Це стало важливим етапом в економічному та соціальному розвитку суспільства.

Зокрема, худоба вважалася цінним товаром і мала велике значення як засіб обміну. Однак паралельно з цим у якості грошей з'являються і раби, які

через свою корисність і здатність виконувати різні роботи стають важливими економічними одиницями.

Проте з часом і з розвитком економічних відносин на перший план виходить використання металів у вигляді монет. Карбування монет у Середземноморському регіоні на узбережжі Егейського моря, а також у Малій Азії з'явилося як результат потреби в стандартизованих та надійних формах грошей. Цей процес став основою для формування грошового обігу в регіоні Центральної Азії, зокрема й на території Туркменістану.

Період після падіння Ахеменідської імперії та підкорення Центральної Азії Олександром Македонським в III столітті до нашої ери став вирішальним для формування місцевих форм грошового обігу. За часів ефталітів (V-VI ст. н.е.), які встановили свою владу в Східному Ірані, Афганістані, а також на території сучасного Туркменістану, було розпочато карбування монет.

Ефталіти започаткували карбування монет за зразком сасанідської драхми, що свідчить про тісні економічні зв'язки з державами Середнього Сходу та Азії. Випуск монет не був централізованим, кожен регіон і навіть окремі правителі мали власні монетні двори, що дозволило монетам ефталітів швидко розповсюдитися на ринках Тохарістану, південного Узбекистану, Таджикистану та Туркменістану.

Протягом VII-X століть Центральна Азія стала важливим торговим і економічним регіоном, де функціонували численні місцеві монетні двори. Серед найбільш розвинених економічних областей, що приступили до карбування монет, були Согдіана, Хорезм і Маргіана, що охоплювали території сучасного Туркменістану, Узбекистану та частини Афганістану.

Монети цієї епохи мали величезне значення для внутрішньої торгівлі і з'явилися в результаті відновлення торгівельних шляхів після занепаду імперії Кушан. Вони також відіграли роль у формуванні і закріпленні державних і торгових відносин між різними народами та імперіями, такими як арабська, перська та монгольська.

У 19 столітті територія сучасного Туркменістану стала частиною Російської імперії. До цього часу регіон вже мав певний рівень економічної інтеграції з Росією та іншими країнами, що призвело до введення російських рублів як основної валюти для економічних операцій.

Впровадження російського рубля як грошової одиниці змінило старі фінансові зв'язки та інтегрувало економіку Туркменістану в єдину валютну систему Російської імперії. Однак на цьому етапі грошово-кредитна система залишалася під контролем Москви, і самостійність економіки була обмежена.

1924 року після створення Туркменської Радянської Соціалістичної Республіки, Туркменістан став частиною СРСР, і його грошово-кредитна система була інтегрована в загальносоюзну систему. Головною валютою став радянський рубль, а вся фінансова політика та контроль над банківською діяльністю були зосереджені в Москві.

Банківська система Туркменістану стала частиною центрально планованої економіки, що зумовило обмеження ролі ринкових інструментів та розвиток фінансових відносин під контролем держави. Кредитна система функціонувала як частина загальної фінансової системи СРСР, і Туркменістан не мав незалежної банківської політики.

Після здобуття незалежності 27 жовтня 1991 року Туркменістан став суверенною республікою. Одним із перших кроків було введення національної валюти – туркменського манату в 1993 році. Запровадження національної валюти стало важливим кроком на шляху до створення самостійної економічної та фінансової системи, що мала на меті забезпечити стабільність та контроль над грошовим обігом.

Манат замінив радянський рубль, і країна почала розвивати власну фінансову інфраструктуру, включаючи банки, валютний ринок та фінансові послуги. В обігу з'явилися як паперові купюри, так і монети номіналом 1 манат, 5 манатів, 10 манатів та інші.

У 1993 році в Туркменістані були прийняті такі закони: «Про Центральний банк Туркменістану», «Про комерційні банки та банківську діяльність у

Туркменістані», «Про регулювання валютних операцій», «Про цінні папери та казначейські ринки в Туркменістані», «Про заставу», «Про банківський бізнес». На основі цих законів у країні була створена дворівнева національна банківська система.

Згідно із Законом «Про Центральний банк Туркменістану», Центральний банк є банком першого рівня у банківській системі та головним регулятором фінансового сектору країни. Основними його завданнями є забезпечення стабільності курсу національної валюти – маната, а також зміцнення грошово-кредитної системи. Завдяки політиці Центрального банку Туркменістану країна досягла довготривалої фінансової стабільності. Це створило умови для ефективної роботи суб'єктів господарювання та успішного впровадження ринкових реформ.

У 2009 році в Туркменістані відбулася грошова реформа, в рамках якої була проведена деномінація туркменського манату. Один новий манат був прирівняний до 5000 старих манатів, що дозволило стабілізувати економіку та боротьбу з інфляцією. Нові банкноти номіналом 500, 100, 50, 20, 10, 5, 1 манат стали основною формою грошей в обігу.

Зараз грошова система Туркменістану постійно удосконалюється. Країна активно працює над розвитком банківського сектору, включаючи впровадження нових технологій для забезпечення безпеки та ефективності фінансових операцій.

Нині Туркменістан активно інтегрується в світову економіку, що відображається в розвитку банківської системи та зростаючому використанні безготівкових розрахунків. Програма розвитку фінансової системи передбачає впровадження нових механізмів для підтримки стабільності та забезпечення грошової політики країни.

Відповідно до нових економічних реалій Туркменістан продовжує вдосконалювати свою валютну політику, зокрема зберігаючи стабільність національної валюти та створюючи сприятливі умови для іноземних інвестицій і розвитку фінансових ринків.

Еволюція грошово-кредитної системи Туркменістану відображає поступове підвищення економічної самостійності країни. Від часів стародавніх товар-гроші до сучасних грошових реформ Туркменістан долав довгий шлях, ставши стабільним елементом глобальної економіки. Зараз країна продовжує розвивати свою фінансову

Грошово-кредитна система Туркменістану має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 9.7).

Рис. 9.7. Загальна структура грошово-кредитної системи Туркменістану

Перший рівень представлений Центральним банком Туркменістану (ЦБТ), який виконує функції центрального банку країни, забезпечує стабільність національної валюти та регулює грошово-кредитну політику. ЦБТ відповідає за формування валютних резервів, контролює рівень інфляції та встановлює облікову ставку. Крім того, Центральний банк здійснює нагляд за фінансовими установами, щоб забезпечити стабільність банківської системи та економічну безпеку країни.

Другий рівень включає комерційні банки, а також інші фінансові установи, зокрема кредитні кооперативи, мікрофінансові організації та спеціалізовані фінансові інститути. На цьому рівні функціонують як державні, так і приватні

банки, а також банки з іноземним капіталом, які здійснюють різноманітні фінансові операції, зокрема надають кредити, приймають депозити та здійснюють інвестиційні операції. Важливу роль на цьому рівні також відіграють банки, що спеціалізуються на фінансуванні окремих галузей економіки, таких як агробізнес або інфраструктурні проекти.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк Туркменістану, який відповідає за монетарну політику, регулювання грошового обігу та стабільність національної валюти. Золотий зміст манату не встановлено, що означає, що валюта країни не має прив'язки до золота чи інших матеріальних цінностей (рис. 9.8).

Вивезення та ввезення іноземної валюти та туркменських манатів не обмежене, що свідчить про відкритість фінансової системи для міжнародних операцій.

Центральний банк Туркменістану є національним органом, підзвітним Президенту Туркменістану, і здійснює функції, спрямовані на забезпечення стабільності національної валюти – манату, а також розвиток і зміцнення банківської системи країни.

Основними завданнями Центрального банку є:

1. Реалізація єдиної державної грошово-кредитної політики.
2. Організація готівкового обігу та ефективного функціонування платіжної системи.
3. Забезпечення банківського регулювання та нагляду.
4. Підтримка стабільності цін та захист інтересів кредиторів і вкладників.
5. Управління міжнародними резервами, зокрема золотим запасом держави.
6. Боротьба з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму.

Центральний банк Туркменістану також здійснює валютне регулювання, контролює виконання розрахунків у країні, організовує емісію грошових знаків, ліцензує банківську діяльність, а також здійснює нагляд за кредитними установами.

Основні функції Центрального банку Туркменістану:

Рис.9.8. Штаб-квартира Центрального банку Туркменістану в Ашхабаті

1. Емісія грошових знаків – Центральний банк є єдиним органом, який має право здійснювати випуск національних грошей, включаючи банкноти та монети, а також регулює їх обіг. Це є важливою частиною контролю за економічною стабільністю країни.

2. Валютне регулювання та контроль – Банк встановлює офіційні курси іноземних валют по відношенню до національної валюти і проводить валютні операції для забезпечення

стабільності ринку. Це включає в себе здійснення контролю за зовнішньоекономічними операціями і ведення валютного резерву.

3. Ліцензування та нагляд за кредитними установами – Центральний банк Туркменістану надає ліцензії фінансовим установам, контролюючи їх діяльність та забезпечуючи відповідність стандартам фінансової стабільності та прозорості. Він здійснює нагляд за діяльністю всіх банків і фінансових організацій, регулюючи їхні операції на фінансовому ринку.

4. Підтримка економічного розвитку – Центральний банк забезпечує необхідні фінансові умови для стабільного розвитку економіки країни через кредитні механізми, рефінансування, а також сприяє залученню іноземних інвестицій через лібералізацію валютного регулювання та фінансових операцій.

5. Фінансова стабільність та захист вкладників – Центральний банк створює необхідні умови для підтримки стабільної банківської системи, що в свою чергу забезпечує захист фінансових інтересів громадян, інвесторів і вкладників. Зокрема, він вживає заходів для підтримки платоспроможності кредитних установ.

Центральний банк Туркменістану здійснює свою діяльність на основі чітко визначеного законодавства та міжнародних стандартів, орієнтуючись на забезпечення стабільного фінансового середовища та сталого економічного розвитку країни.

До кредитних установ *другого рівня* відносяться державні комерційні та інші банки Туркменістану. Вони обслуговують підприємства, організації та населення, діючи як самоврядні суб'єкти. Основною їхньою метою є забезпечення фінансової стабільності суспільства.

Державні комерційні банки виконують активні та пасивні операції в національній валюті – манатах. За наявності ліцензії можливе проведення операцій в іноземній валюті. Введення нових депозитних програм було схвально сприйняте клієнтами, що сприяло зростанню конкуренції між банками.

У 1998 році було видано Постанову Президента Туркменістану «Про заходи з посилення банківської системи Туркменістану», яка зміцнила організаційно-правову форму трьох основних банків: акціонерно-комерційного банку «Туркменістан», акціонерно-інвестиційного банку «Інвестбанк» і асоціації банків «Дайхан». Ці установи стали державними комерційними банками.

Дайхан-банки в Туркменістані – це державні банки, створені для підтримки аграрного сектору, який відіграє ключову роль в економіці країни. Назва «дайхан» походить від туркменського слова, що означає «фермер» або «селянин», підкреслюючи спрямованість цих банків на обслуговування сільського господарства.

Дайхан-банки сприяють забезпеченню продовольчої безпеки країни, підвищенню рівня життя сільського населення та зміцненню позицій Туркменістану на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції. Їх діяльність також дозволяє підтримувати традиційний спосіб життя в сільських регіонах, зберігаючи економічну та соціальну стабільність.

Водночас, ці банки є важливим інструментом реалізації державної політики в аграрному секторі, допомагаючи модернізувати сільське господарство Туркменістану.

У Республіці Туркменістан функціонує фондова біржа, організація, яка забезпечує нормальний обіг цінних паперів, визначає їх ринкові ціни та поширює інформацію про цінні папери. Це також сприяє підтриманню високого рівня професіоналізму учасників ринку цінних паперів.

Крім того, було визначено порядок укладання та виконання договорів з продажу продукції паливно-енергетичного комплексу на зовнішні ринки, що включає регламентування продажу нафти, нафтопродуктів, природного газу, електроенергії та іншої продукції, що виробляється підприємствами паливно-енергетичного комплексу Туркменістану, відповідно до чинного законодавства країни.

9.5. Грошово-кредитна система Таджикистану

Еволюція грошово-кредитної системи Таджикистану відображає складний шлях країни від радянської планової економіки до ринкових механізмів у період незалежності

У період феодалізму в Центральній Азії, включаючи Таджикистан, розвивались традиції грошового обігу, що базувалися на натуральній економіці та товарному обміні. Однак поступово грошові відносини ставали важливими для підтримки соціально-економічних зв'язків між феодалами, торговцями та іншими класами. Відзначалася не лише роль монет, а й розвиток банківських структур та позик, що підтримували грошово-кредитну систему.

Саманідська держава (IX-XI ст.) стала важливим етапом у розвитку грошового обігу в Центральній Азії. При саманідських правителях економіка набувала нового характеру завдяки розвитку торгівлі, що охоплювала не лише місцеві ринки, а й великі торгові шляхи. Монети, що карбувалися за часів Саманідів, стали основним засобом обміну і мали широке застосування на території сучасного Таджикистану, а також в інших частинах Середньої Азії, Індії та на Близькому Сході. Саманідські монети були виготовлені з дорогоцінних металів – золота та срібла, і несли на собі не тільки економічну,

але й політичну символіку, відображаючи велич правителів і зміцнюючи монетний обіг.

Монетарна система Саманідів була значною мірою пов'язана з розширенням торговельних відносин, що вимагали стабільної грошової одиниці. Крім того, розвиток ремесел і сільського господарства сприяв поширенню товарообміну, що взаємодіяло з грошовою системою. Торгові зв'язки з сусідніми державами і культурами також стимулювали економічну інтеграцію, а також сприяли розвитку внутрішнього ринку.

Протягом XI-XVIII століть Таджикистан переживав періоди політичної та економічної нестабільності, але й був свідком важливих змін у грошово-кредитній системі. У цей період розвивалися ремесла та торгівля, що безпосередньо впливали на грошовий обіг.

Торгівля з іншими регіонами, такими як Індія, Китай та Близький Схід, вимагала розширення грошової системи. Ремесла і мануфактури розвивалися, і нові товарні потоки, такі як шовк, спеції, коштовні камені, стали важливими складовими економіки. Для фінансування торгівлі та ремесел використовувалися як традиційні форми кредитування, так і нові фінансові інструменти, що дозволяли розвивати внутрішній ринок і сприяли стабільному грошовому обігу.

Важливою рисою цього періоду була відсутність єдиної монетної системи, що обумовлювалося численними політичними змінами, а також відмінностями в економічних моделях різних держав. Зокрема, місцеві монети, що карбувалися в різних князівствах, не завжди були стандартними, але їх обіг сприяв розвитку торгових зв'язків та формуванню специфічних грошових відносин.

В умовах феодального устрою гроші мали переважно товарний характер і виступали у вигляді монет з дорогоцінних металів, таких як золото і срібло, а також місцевих товарних монет, які випускали різні князівства та окремі торговці. В умовах таких економічних відносин часто використовувалися й місцеві форми кредитування, які не були стандартизованими і базувались на особистих домовленостях між торговцями і сільським населенням, а також на взаємних угодах з огляду на потреби фінансування торгівлі.

У середині 19 століття, коли Таджикистан став частиною Великого Шовкового шляху, він набув важливого стратегічного значення для торгівлі між різними культурами та державами Середньої Азії, а також для зовнішньоекономічної діяльності. Торгові зв'язки активно розвивалися з іншими країнами регіону, а Таджикистан відігравав важливу роль у забезпеченні постачання товарів між Середньою Азією, Індією та Китаєм. Водночас територія знаходилася під впливом ісламських держав, що мало суттєвий вплив на економічні практики, зокрема фінансові операції, які ґрунтувались на принципах шариатського права. Це передбачало використання ісламських фінансових інструментів, таких як мірар (позики) і далах (товарні контракти), що створювали базу для розвитку місцевих фінансових установ. Ці установи працювали, по суті, як зачатки банків, забезпечуючи обіг грошей та надаючи кредити торговцям, землевласникам і заможним громадянам, які потребували фінансових ресурсів для розвитку бізнесу.

Після приєднання Таджикистану до Російської імперії наприкінці 19 століття, економіка країни почала активно інтегруватися в російську валютну систему. Російська влада запровадила рубль як основну валюту, що замінило місцеві монети. Цей процес значною мірою змінював фінансову систему Таджикистану, оскільки рубль став основним платіжним засобом на всій території. Також почали формуватися нові фінансові структури, підпорядковані російському управлінню, що забезпечували розвиток інвестицій у сільське господарство, зокрема в аграрному секторі, та обслуговували торгівлю, яка активно розвивалась через нові залізниці і торгові шляхи, прокладені на території Таджикистану. Російські банки також почали свою діяльність в основних містах, таких як Душанбе та Бухара, що призвело до включення Таджикистану в широку економічну структуру Російської імперії. Вони почали надавати кредитування для великих бізнесів, сприяючи розвитку підприємництва та забезпеченню економічної стабільності.

Зі зміною політичної ситуації та встановленням радянської влади в Центральній Азії після Жовтневої революції 1917 року, процеси економічного

розвитку в Таджикистані значно змінилися. У 1920-х роках, внаслідок націоналізації всіх банків і грошових ресурсів, був започаткований перехід до централізованої економічної системи, підпорядкованої радянському управлінню. Приватні фінансові установи були ліквідовані, і була створена єдина централізована банківська система, яка включала в себе Держбанк СРСР, що виконував функції центрального банку. Система планового управління економікою виявилася ще більш жорсткою, оскільки фінансові операції були строго регламентовані, а кредити видавались на основі планових завдань. На території Таджикистану в цей період було введено радянські рублі, що сприяло інтеграції республіки в єдину грошово-кредитну систему СРСР.

Після здобуття незалежності у 1991 році Таджикистан зіткнувся з серйозними економічними труднощами, зокрема через громадянську війну, яка тривала з 1992 по 1997 рік. Республіка продовжувала використовувати російський рубль до 1995 року, коли було введено національну валюту – таджицький рубль. Однак через економічну нестабільність, високий рівень інфляції та відсутність іноземних інвестицій, нова валюта швидко девальвувала, і на початку 2000-х років був прийнятий новий етап реформ. У 2000 році був запроваджений сомоні – національна валюта Таджикистану, що стало важливим кроком на шляху до стабілізації грошово-кредитної системи країни. Водночас реформи у банківському секторі стали одним з основних пріоритетів для уряду. Центральний банк Таджикистану посилив контроль над банківською системою, що дозволило запровадити нові закони, які регулювали діяльність банків та інших фінансових установ. З'явилися приватні банки, серед яких «Амонатбанк», «Орієнбанк» та інші.

У сучасний період країна активно працює над впровадженням цифрових фінансових технологій, зокрема мобільного банкінгу та електронних платежів. Незважаючи на зусилля уряду, економіка Таджикистану все ще стикається з серйозними проблемами, зокрема високим рівнем доларизації та залежністю від грошових переказів мігрантів. Ці фактори впливають на стабільність національної валюти та економіку в цілому. Одним з головних завдань є

інтеграція країни в міжнародну фінансову систему, що включає залучення кредитів від МВФ, Світового банку та інших міжнародних організацій для розвитку економіки та зміцнення фінансової системи.

Грошово-кредитна система Таджикистану також має *дворівневу структуру*, яка включає Центральний банк Таджикистану (ЦБТ) на першому рівні та комерційні банки і фінансові установи на другому рівні (рис. 9.9).

Перший рівень представлений Центральним банком Таджикистану, який виконує функції регулятора грошово-кредитної політики, нагляду за банківським сектором та забезпечення стабільності національної валюти – сомоні. Центральний банк відповідає за емісію грошових знаків, визначення процентних ставок, управління валютними резервами та реалізацію політики, спрямованої на контроль інфляції та підтримку економічної стабільності.

Другий рівень складається з комерційних банків, кредитних організацій та інших фінансових установ, серед яких як державні, так і приватні банки. До цього рівня належать як великі комерційні банки, такі як «Амонатбанк», так і дрібніші фінансові установи, що забезпечують широкий спектр послуг, включаючи надання кредитів, прийом депозитів, валютні операції та управління активами. Другий рівень також включає мікрофінансові організації, що надають фінансові послуги малому та середньому бізнесу, а також сільському населенню, підтримуючи розвиток локальних економічних ініціатив та регіональних підприємств.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Національний банк Таджикистану, як центральний орган банківської системи країни, відповідно до своєї законодавчо визначеної ролі, несе відповідальність за формування та реалізацію грошово-кредитної політики держави (рис. 9.10). Одним з основних завдань установи є забезпечення ефективного функціонування монетарного трансмісійного механізму та прийняття рішень, спрямованих на регулювання грошово-кредитної політики.

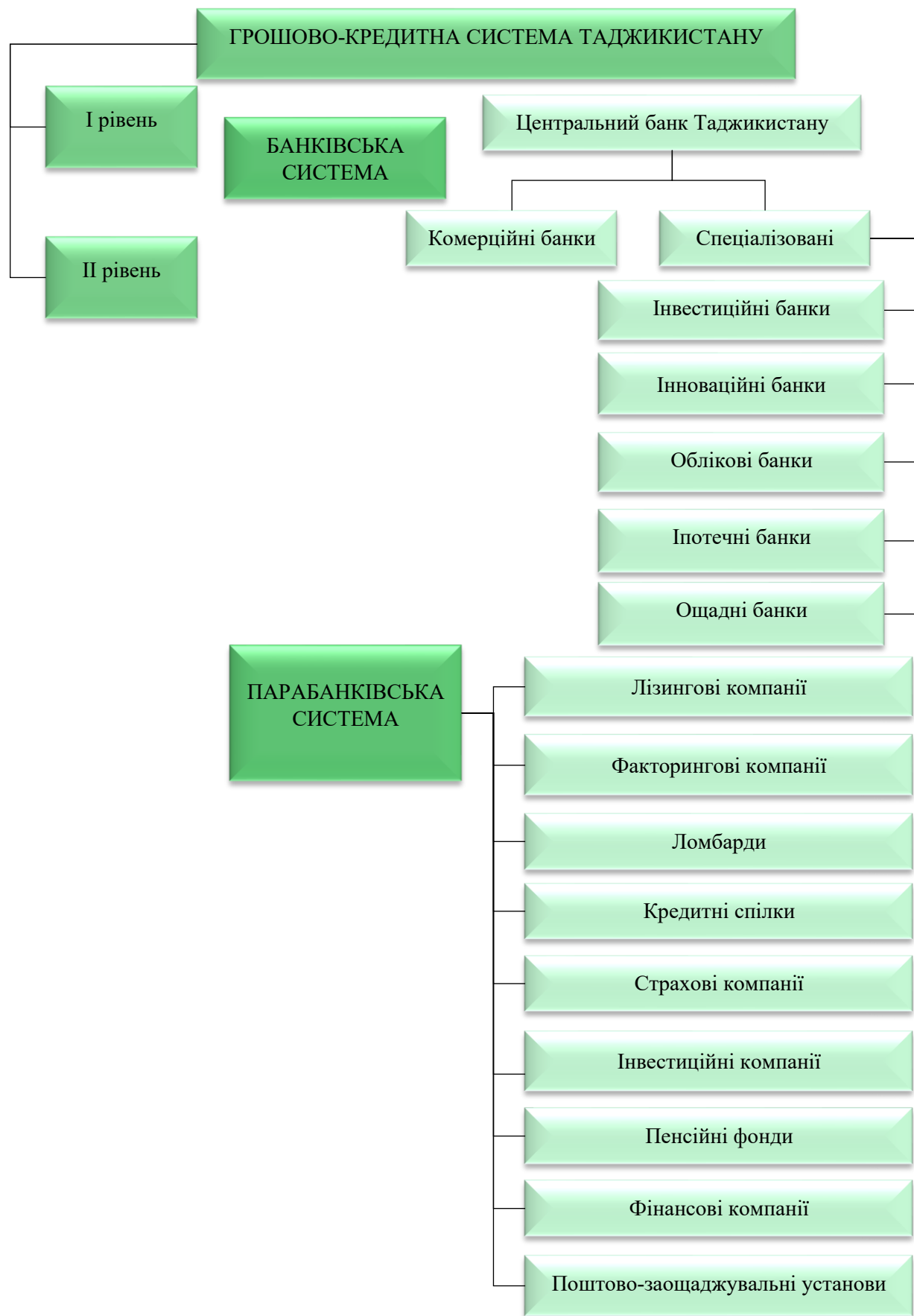

Рис. 9.9. Загальна структура грошово-кредитної системи Таджикистану

Оскільки стабільне економічне зростання є неможливим без низької та стабільної інфляції, активізація цього механізму є пріоритетним завданням Національного банку Таджикистану для досягнення цінової стабільності.

Згідно зі статтею 5 Закону Республіки Таджикистан «Про Національний банк Таджикистану», основною метою діяльності цього банку є підтримка внутрішньої стабільності цін у межах його повноважень, а завдання грошово-кредитної політики зосереджені на досягненні цієї мети.

Рис.9.10. Штаб-квартира Національного банку Таджикистану в Душанбе

Основні завдання Національного банку Таджикистану:

1. Основною метою Національного банку Таджикистану є досягнення та підтримка довгострокової внутрішньої стабільності цін.

2. Додатковими цілями Національного

банку Таджикистану є:

- забезпечення стабільності банківської системи країни;
- сприяння ефективному та безперебійному функціонуванню платіжної системи.
- Завдання Національного банку Таджикистану:
- розробка та реалізація грошово-кредитної політики Республіки Таджикистан;
- проведення економічного та грошового аналізу і надання на його основі пропозицій уряду Республіки Таджикистан, а також доведення результатів аналізу до громадськості;

- видача ліцензій кредитним організаціям для здійснення банківських операцій, регулювання та нагляд за їх діяльністю;
- видача ліцензій бюро кредитних історій, регулювання та нагляд за їх діяльністю;
- створення платіжної, клірингової та розрахункової системи, а також системи грошових послуг, регулювання та нагляд за їх діяльністю;
- монопольне здійснення емісії грошових знаків, введення їх в обіг та вилучення з обігу;
- зберігання та управління міжнародними резервами;
- виконання банківських операцій;
- створення сприятливих умов для захисту інтересів споживачів послуг банківської системи;
- прийняття зобов'язань від імені Республіки Таджикистан та виконання операцій, що виникають із участі Республіки Таджикистан у діяльності міжнародних фінансових організацій;
- складання платіжного балансу Республіки Таджикистан.

На даний момент механізм грошово-кредитної політики в Таджикистані функціонує на основі режиму монетарного таргетування. Основною метою є забезпечення стабільності цін, що досягається шляхом регулювання грошової пропозиції або резервних грошей – операційної мети. Щороку Національний банк Таджикистану визначає план щодо збільшення кількісних показників резервних грошей, що сприяє підтримці стабільності монетарних показників і рівня цін.

Для досягнення цінової стабільності Національний банк використовує низку інструментів грошово-кредитної політики, що дозволяє проводити постійний моніторинг виконання операційної мети та коригувати ліквідність банківської системи. Зміни в основних інструментах політики значно впливають на фінансовий сектор та макроекономічні показники країни.

У зв'язку з необхідністю підвищення ефективності своєї роботи та досягнення цінової стабільності, Національний банк Таджикистану планує

впровадження сучасних механізмів грошово-кредитної політики, орієнтуючись на світовий досвід. Розроблено план переходу від поточного режиму до інфляційного таргетування, що сприятиме подальшому удосконаленню політики.

Крім того, Національний банк Таджикистану здійснює заходи щодо інституційних реформ, спрямованих на перехід до режиму таргетування інфляції. Завдяки реалізації ефективної грошово-кредитної та валютної політики, банк активно сприяє стабільному функціонуванню фінансової системи, підтриманню купівельної спроможності національної валюти, підвищенню довіри до неї, а також зростанню реальних доходів населення та обсягу інвестицій в економіку країни.

Другий рівень грошово-кредитної системи Таджикистану складається з комерційних та спеціалізованих банків, а також парабанківської системи. Комерційні банки виконують основні функції, зокрема надають кредити, приймають депозити та здійснюють фінансові операції для фізичних та юридичних осіб. Вони можуть бути державними, приватними або мають залучення іноземного капіталу. Спеціалізовані банки фокусуються на конкретних видах послуг, таких як інвестиційне та іпотечне кредитування, споживчий кредит або кредитування судноплавства та заощаджень.

Парабанківська система включає в себе установи, які не мають статусу банків, але здійснюють різноманітні фінансові операції. До таких інститутів належать лізингові та факторингові компанії, ломбарди, кредитні товариства та товариства взаємного кредитування, страхові компанії, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, фінансові компанії та розрахункові (клірингові) центри. Крім того, в грошово-кредитній системі Таджикистану важливу роль відіграє поштово-ощадна система, яка включає поштові відділення та спеціалізовані установи для обслуговування заощаджень і грошових переказів.

Таким чином, другий рівень системи забезпечує широкий спектр фінансових послуг, підтримуючи стабільність та розвиток економіки, а також сприяє нормальному функціонуванню кредитних установ в країні.

9.6. Грошово-кредитна система Узбекистану

Еволюція грошово-кредитної системи Узбекистану є важливим аспектом, що відображає процеси переходу від радянської централізованої економіки до ринкових відносин після здобуття незалежності в 1991 році. Кожний етап розвитку цієї системи був зумовлений необхідністю адаптації до нових економічних реалій і прагненням забезпечити стабільність національної валюти, розвиток фінансових установ та залучення інвестицій.

До здобуття незалежності Узбекистан, як частина СРСР, був інтегрований у єдину грошово-кредитну систему Радянського Союзу. Всі фінансові операції та банківська діяльність координувались через центральні органи влади в Москві, а основною валютою був радянський рубль. Банки в республіці були частиною загальної системи СРСР, і їхня діяльність обмежувалась рамками планової економіки, де ринки не мали тієї свободи, яку вони отримали після розпаду Союзу.

Після здобуття незалежності в 1991 році Узбекистан зіткнувся з численними викликами: високою інфляцією, дефіцитом валюти, необхідністю розбудови нової фінансової інфраструктури і забезпечення стабільності економіки. Одним з найважливіших кроків стало введення національної валюти – узбецького сума у 1994 році, що дозволило країні почати власне монетарне регулювання. Введення сума стало важливим етапом, оскільки це дало можливість регулювати економічну ситуацію в країні без прив'язки до радянського рубля, але водночас призвело до початкової девальвації нової валюти і високої інфляції. Влада вимушена була вжити низку заходів для стабілізації ситуації, таких як обмеження на обмін валюти та розвиток валютного контролю.

Починаючи з 2000-х років, Узбекистан почав активно впроваджувати економічні реформи, спрямовані на модернізацію грошово-кредитної системи. Створення комерційних банків у країні стало важливим кроком у напрямку лібералізації банківської діяльності. Однак більшість банків залишалися під

контролем держави, що обмежувало конкуренцію і розвиток фінансових інструментів для підприємців. Інвестори виявляли обережність, і тільки кілька великих міжнародних банків працювали в Узбекистані. Водночас почав розвиватися банківський сектор, а інші фінансові інститути, такі як кредитні організації та мікрофінансові установи, стали відігравати важливу роль в економіці країни, надаючи кредити малому бізнесу та приватним особам.

Протягом 2010-х років Узбекистан почав переходити до активнішої лібералізації економіки, і це торкнулося також і банківського сектора. Значним етапом стало введення реформ у 2018 році, які передбачали часткову приватизацію державних банків, що дало можливість приватному сектору активніше конкурувати за ресурси та клієнтів. Завдяки цим реформам було знижено рівень державного контролю і покращено умови для розвитку приватного бізнесу та іноземних інвестицій.

В останні роки Узбекистан робить акцент на розвитку цифрових фінансових технологій, що є важливим кроком для інтеграції країни у глобальний фінансовий ринок. Використання мобільних технологій для банкінгу, електронних платежів та послуг з обміну валюти дозволяє скоротити роль готівки в економіці, зменшити рівень корупції та забезпечити більшу прозорість фінансових операцій. Уряду вдається створювати законодавчу базу, яка забезпечує правові гарантії для цифрових трансакцій та покращує доступ до фінансових послуг для широких верств населення.

Основною метою грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності цін та стабільності національної валюти. Цю мету досягають операції в рамках економічної політики, виконання яких, як правило, є тривалим процесом.

Банківська система Узбекистану є *дворівневою* (рис. 9.11).

Перший рівень представлений Центральним банком Узбекистану, який виконує функції центрального банку країни.

Другий рівень складається з комерційних банків, що включають як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом. Ці банки забезпечують широкий спектр фінансових послуг, таких як надання кредитів,

прийом депозитів, обслуговування карткових платежів та здійснення інвестиційних операцій. Вони також активно впроваджують цифрові послуги, зокрема, дистанційні банківські операції та платіжні системи. Додатково, до другого рівня входять спеціалізовані фінансові установи, що обслуговують окремі сектори економіки, такі як аграрний чи малий бізнес, а також спільні банки, засновані місцевими та іноземними фінансовими інститутами.

Рис. 9.11. Загальна структура грошово-кредитної системи Узбекистану

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Центральний банк. Він приймає рішення в межах своїх повноважень і функцій незалежно від інших органів державної влади та управління (рис. 9.12).

Центральний банк здійснює грошово-кредитну політику, виходячи з мети забезпечення стабільності цін, а саме

- створення прогнозів макроекономічних показників, включаючи інфляцію, та встановлення її цільового показника;
- планування основних напрямків грошово-кредитної політики на наступний рік;
- встановлення грошово-кредитних показників;
- проведення заходів щодо надання та вилучення ліквідності на грошовому ринку;
- проведення валютних інтервенцій на внутрішньому ринку.

Грошово-кредитна політика Центрального банку спрямована на забезпечення стабільності банківської системи та функціонування платіжних систем. Центральний банк керує банківською системою через єдину цифрову централізовану систему.

Станом на 2022 рік, до банківської системи Узбекистану входить 33 банки, серед яких 12 банків з державною часткою, 15 приватних і 5 іноземних банків. На 1 листопада 2022 року активи банків Узбекистану становлять 39 млрд доларів (419 трлн сум), при цьому 82% з цієї суми належить державним банкам. Загальні

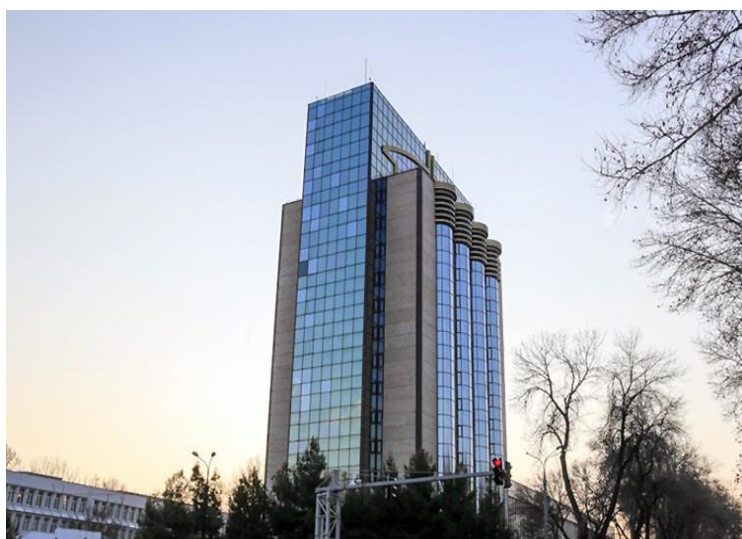

Рис.9.12. Штаб-квартира Центрального банку Узбекистану в Ташкенті

зобов'язання банків досягли 33 млрд доларів (352,6 трлн сум), з яких 40% становлять депозити. Сукупний капітал банків складає 6,2 млрд доларів (66 трлн сум), і 81% цього капіталу належить державним банкам.

В Узбекистані банки створюються у формі акціонерного товариства. Банки набувають статусу юридичної

особи з моменту їх державної реєстрації в Центральному банку. Банк здійснює свою діяльність в Республіці Узбекистан на основі ліцензії на право здійснення

банківської діяльності, яка видається Центральним банком. Ліцензія видається без обмеження строку її дії.

Одним із комерційних банків Узбекистану є Національний банк зовнішньоекономічної діяльності, який є єдиним банком такого класу в Середній Азії та провідним фінансовим інститутом Узбекистану. Національний банк першим в Узбекистані перейшов на новий план рахунків, що відповідає міжнародним стандартам обліку (IAS). Банк має добре розвинену мережу з 96 філій та відділень, які надають широкий спектр послуг як для корпоративних, так і для приватних клієнтів. Національний банк входить до престижної першої тисячі найбільших банківських установ світу і сьогодні займає 562 місце за рейтингами журналу «The Banker».

Сьогодні кореспондентська мережа Національного банку включає більше 628 провідних міжнародних банків.

Банк має високу репутацію на міжнародному фінансовому ринку. З капіталом 485 млн доларів США, Національний банк входить до числа найбільш капіталізованих фінансових інститутів, створених на території колишнього СРСР.

Національний банк надає всі види банківських і фінансових послуг місцевим і іноземним клієнтам. Для залучення міжнародного капіталу в республіку, Національний банк активно співпрацює з іноземними партнерами - інвестиційними банками.

Другий рівень складається з комерційних банків, що включають як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом. Ці банки забезпечують широкий спектр фінансових послуг, таких як надання кредитів, прийом депозитів, обслуговування карткових платежів та здійснення інвестиційних операцій. Комерційні банки, що діють у республіці, можна поділити на наступні три категорії:

- акціонерні банки з різними формами державної участі (від повного, довгострокового контролю до володіння неконтрольним пакетом акцій).
- повністю приватні акціонерні банки.

- спільні банки, засновані місцевими та іноземними фінансовими інститутами.

Вони також активно впроваджують цифрові послуги, зокрема, дистанційні банківські операції та платіжні системи. Протягом двох років пандемії в Узбекистані було створено три цифрові банки (TBC Bank, Anor Bank, Apelsin Bank) та 32 фінансово-технологічні компанії, які спеціалізуються на наданні віддалених фінансових послуг. Підприємці проводять 85% своїх платежів дистанційно, що є 7-кратним зростанням порівняно з 2017 роком. Вісім банків використовують механізм цифрової ідентифікації (Face ID), а решта закінчують етап тестування цієї технології.

У 2025 році Узбекистан має намір збільшити частку приватного сектора в банківській системі з поточних 18% до 60%. Центральний банк країни планує продовжити ліберальну політику щодо пом'якшення наглядового навантаження, що сприятиме формуванню прогресивного банківського сектора без шкоди для фінансової стійкості системи.

Грошово-кредитна система Узбекистану включає ряд спеціалізованих фінансових установ, які відіграють ключову роль у розвитку окремих секторів економіки. Аграрні банки, наприклад, надають фінансову підтримку сільському господарству, забезпечуючи кредити фермерам і агропідприємствам для закупівлі техніки та матеріалів, необхідних для ведення сільськогосподарської діяльності. Іпотечні банки спеціалізуються на фінансуванні житлових проєктів, надаючи кредити для придбання житла на тривалий термін під заставу нерухомості.

Мікрофінансові установи підтримують малий бізнес та фізичних осіб, що мають обмежений доступ до традиційних банківських послуг, пропонуючи їм малі позики для розвитку бізнесу чи вирішення особистих фінансових проблем. Інвестиційні банки та компанії займаються залученням капіталу для великих інфраструктурних і промислових проєктів, а також сприяють випуску акцій та облігацій на фондовому ринку, допомагаючи великим підприємствам залучати необхідні інвестиції. Кредитні кооперативи, у свою чергу, працюють на основі добровільного об'єднання людей для надання взаємних позик і обслуговування

депозитів, що особливо важливо для розвитку місцевих громад та підтримки малого бізнесу в сільських районах.

Ці фінансові установи допомагають стимулювати розвиток економіки країни, забезпечуючи фінансову підтримку у стратегічно важливих для держави сферах.

Запитання для самоконтролю

1. Які етапи можна виділити в еволюції грошово-кредитної системи Туреччини?
2. Яку роль у фінансовій системі Османської імперії виконували приватні кредитори?
3. Яка функція була покладена на Отомманський банк у 1847 році?
4. Коли був створений Центральний банк Туреччини та які його перші функції?
5. Яка роль центрального банку в стабілізації економіки Туреччини після економічних криз?
6. Як відмова від золотого стандарту вплинула на валюту Туреччини в 1940-х роках?
7. Як гіперінфляція вплинула на девальвацію турецької ліри в 1970-х роках?
8. Які реформи були здійснені після кризи 2001 року для стабілізації фінансової системи Туреччини?
9. Як структура грошово-кредитної системи Туреччини відрізняється від інших країн?
10. Яку роль відіграють спеціалізовані фінансові установи в розвитку економіки Туреччини?
11. Як історичний вплив Великої Британії позначився на грошово-кредитній системі Об'єднаних Арабських Еміратів до 1950-х років?
12. Яким чином рупія Перської затоки допомогла стабілізувати економічні відносини в регіоні?

13. Як девальвація індійської рупії в 1966 році вплинула на економіку ОАЕ?
14. Які були основні причини для переходу від використання іноземних валют до створення національної валюти в ОАЕ?
15. Які функції виконував Валютний орган ОАЕ після його створення в 1973 році?
16. Як Центральний банк ОАЕ вплинув на розвиток банківської інфраструктури в країні після його створення в 1980 році?
17. Які основні інструменти монетарної політики застосовуються Центральним банком ОАЕ з 1990-х років?
18. Як цифрові технології змінили функціонування грошово-кредитної системи ОАЕ в сучасний період?
19. Що включає дворівнева структура грошово-кредитної системи ОАЕ, і яку роль відіграє кожен рівень?
20. Як фінансові біржі і інвестиційні установи сприяють розвитку економіки та стабільності фінансового сектору ОАЕ?
21. Які основні етапи розвитку грошово-кредитної системи Туркменістану?
22. Як вплинуло завоювання Ахеменідської держави армією Олександра Македонського на грошовий обіг у регіоні?
23. Що було основою для карбування перших монет у VII столітті до н.е., і які матеріали використовувалися?
24. Яку роль відігравали худоба та раби в економіці до поширення монет?
25. Як вплинуло формування ефталітів на грошовий обіг у Центральній Азії?
26. Які економічні та політичні зміни відбулися в Туркменістані після його входження до складу Російської імперії?
27. Якими були основні кроки Туркменістану після здобуття незалежності в 1991 році щодо розвитку грошово-кредитної системи?

28. Яке значення мала деномінація туркменського манату в 2009 році?
29. Які функції виконує Центральний банк Туркменістану в сучасній економічній системі країни?
30. Як впливають іноземні інвестиції та розвиток фінансових ринків на економіку Туркменістану?
31. Яким був основний характер економіки Центральної Азії в період феодалізму, і як це вплинуло на розвиток грошового обігу?
32. Яку роль у розвитку грошово-кредитної системи Таджикистану відіграли монети Саманідів?
33. Як торгівля та ремесла впливали на грошовий обіг у Таджикистані в період XI-XVIII століть?
34. Чому в період XI-XVIII століть у Таджикистані не було єдиної монетної системи?
35. Яке значення мала інтеграція Таджикистану у валютну систему Російської імперії наприкінці 19 століття?
36. Як вплинула на економіку Таджикистану радянська влада після Жовтневої революції 1917 року?
37. Яким чином Таджикистан відновлював свою грошово-кредитну систему після здобуття незалежності у 1991 році?
38. Які реформи у банківському секторі Таджикистану стали важливими після 2000 року?
39. Як на сучасному етапі впровадження цифрових фінансових технологій впливає на банківську систему Таджикистану?
40. Як структура грошово-кредитної системи Таджикистану підтримує стабільність економіки та фінансової системи країни?
41. Як змінилася грошово-кредитна система Узбекистану після здобуття незалежності в 1991 році?
42. Яка валюта була основною в Узбекистані до введення національної валюти в 1994 році?

43. Які виклики Узбекистан зустрів після здобуття незалежності в економічній сфері?
44. Як введення національної валюти узбецького сума вплинуло на економіку країни?
45. Які заходи вживав уряд Узбекистану для стабілізації ситуації після девальвації сума?
46. Як економічні реформи початку 2000-х років вплинули на розвиток банківської системи Узбекистану?
47. Що стало важливим етапом для лібералізації банківського сектора в Узбекистані в 2018 році?
48. Які цифрові фінансові технології активно розвиваються в Узбекистані і як вони сприяють розвитку економіки?
49. Які основні функції виконує Центральний банк Узбекистану в рамках грошово-кредитної політики?
50. Як планується змінити частку приватного сектора в банківській системі Узбекистану до 2025 року?

ТЕМА 10. ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМИ КРАЇН АМЕРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Мета: розглянути закономірності та етапи розвитку грошово-кредитних систем Канади, Мексики, Бразилії, Венесуели та Колумбії, вивчити функції та структуру центральних банків цих країн, а також визначити особливості та роль комерційних банків і спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ у забезпеченні економічної стабільності та розвитку фінансової системи.

10.1. Грошово-кредитна система Канади

10.2. Грошово-кредитна система Мексики

10.3. Грошово-кредитна система Бразилії

10.4. Грошово-кредитна система Венесуели

10.5. Грошово-кредитна система Колумбії

Ключові терміни і поняття: канадський долар, політика таргетування інфляції, Банк Канади, комерційні банки, трастові компанії, кредитні кооперативи, страхові компанії, іпотечні організації, інвестиційні фонди, асоціація канадських банкірів, небанківські фінансові посередники, кредитні спілки, кооперативні фінансові організації, самостійні трастові банки, інвестиційно-банківська фірма, мексиканське песо, срібло, Банк Мексики, банки розвитку, інвестиційні банки, кредитні ресурси, депозити, міжнародні банки, місцеві банки, реал, валюта, цифрова валюта, криптовалюта, Центральним банком Бразилії (Банком Бразилії), бразильські приватні банки, мікрофінансові установи, Центральний банк Венесуели, болівар, Фонд гарантування депозитів і захисту банків Венесуели, Банком Республіки Колумбія, фінансові установи, що спеціалізуються на житловому будівництві, колумбійське песо, Зовнішньоторгбанк Колумбі, Центральний іпотечний банк.

10.1. Грошово-кредитна система Канади

Грошово-кредитна система Канади зазнала значної еволюції, яка відображає історичні, економічні та соціальні трансформації країни. Її розвиток супроводжувався послідовною адаптацією до глобальних фінансових змін, модернізацією внутрішньої економіки та інтеграцією інновацій.

На ранніх етапах становлення фінансової системи, до європейської колонізації, економічний обмін на території сучасної Канади базувався на натуральному господарстві та бартерних відносинах. Основними засобами обміну були хутро, риба, тютюн та інші товари. До утворення державності грошовий обіг мав колоніальний характер: роль грошей виконували срібні монети французького, іспанського та португальського походження. Окрім того, з 1685 року в обігу перебували паперові гроші, у вигляді так званих «карткових грошей», які використовувалися для забезпечення військових витрат французької колонії. Ці паперові гроші залишались в обігу до кінця XVIII століття, коли через знецінення вони втратили свою функціональність. З початком колонізації французькими та британськими поселенцями у XVII столітті з'явилися європейські монети, а також перші спроби впровадження паперових грошей.

XIX століття ознаменувалося інтенсивним розвитком банківської системи. Заснування одного з перших банків – Bank of Montreal у 1817 році – стало ключовим моментом у формуванні фінансової інфраструктури. Приватні банки мали право на емісію банкнот, однак відсутність стандартизації призводила до складнощів у використанні валюти. Для усунення цих проблем уряд ухвалив Банківський акт 1871 року, який уніфікував діяльність банків та обмежив емісію банкнот державними структурами.

У 1825 році офіційною валютою Канади став англійський фунт стерлінгів. Прийнятий у 1841 році Закон про грошовий обіг визнав платіжними засобами англійські фунти стерлінгів, американські золоті й срібні долари, а також французькі срібні монети. У 1858 році в Канаді з'явилися перші срібні долари британського карбування, а з 1908 року монети почали карбувати на території Канади.

Введення канадського долара як національної валюти відбулося у 1870 році. Його золотий вміст базувався на фунті стерлінгів. Поступово контроль за емісією паперових грошей перейшов від провінційної влади до федерального уряду. Також, приватні банки отримали обмежене право на випуск банкнот, а

після Першої світової війни розмін банкнот на золото було припинено. У 1871 році ухвалено Закон про єдину валюту, який затвердив канадський долар як офіційну валюту, пов'язану з британським фунтом стерлінгів. Це рішення сприяло посиленню довіри до фінансової системи та інтеграції Канади до міжнародної економіки.

Світова економічна криза 1930-х років призвела до краху золотого стандарту та створення в 1934 році центрального банку – Банку Канади. Через три роки його націоналізували, що сприяло зменшенню обсягів емісії банкнот комерційними банками. Згідно з новим законодавством, емісія банкнот стала виключною прерогативою Банку Канади.

Створення у 1935 році Банку Канади стало переломним моментом в еволюції грошово-кредитної системи. Ця установа, яка згодом стала повністю державною, взяла на себе функції емісії національної валюти, управління монетарною політикою, контролю за банківською системою та забезпечення економічної стабільності. Протягом 1950-1956 років комерційні банкноти були повністю вилучені з обігу. Натомість Банк Канади здійснював емісію банкнот номіналом від 1 до 1000 доларів. Монети, виготовлені переважно зі срібла, почали замінювати на нікелеві з 1968 року.

До середини 1960-х років інфляція залишалася помірною (1-2,5% на рік). Однак у 1970-х роках через вплив економічних чинників інфляція зросла до 10-11%. Основними факторами цього стали зростання грошової маси, прискорення обігу грошей та впровадження безготівкових розрахунків. Відкритість економіки Канади та її інтеграція з економікою США визначили стратегічну мету валютної політики – стабілізацію обмінного курсу канадського долара стосовно американського долара.

У другій половині XX століття, зокрема після відмови від золотого стандарту та переходу до плаваючого валютного курсу в 1970 році, Канада адаптувала свою фінансову систему до нових реалій світової економіки. Світова економічна криза 1974-1975 років спричинила значне зниження курсу канадського долара, а також скорочення золотовалютних резервів. У відповідь

уряд розширив міжнародні фінансові операції, залучаючи капітал через розміщення облігацій. Сучасний етап розвитку характеризується впровадженням цифрових технологій, високим рівнем регуляторної ефективності та збереженням макроекономічної стабільності.

Грошово-кредитна система Канади має *дворівневу систему*, що складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 10.1).

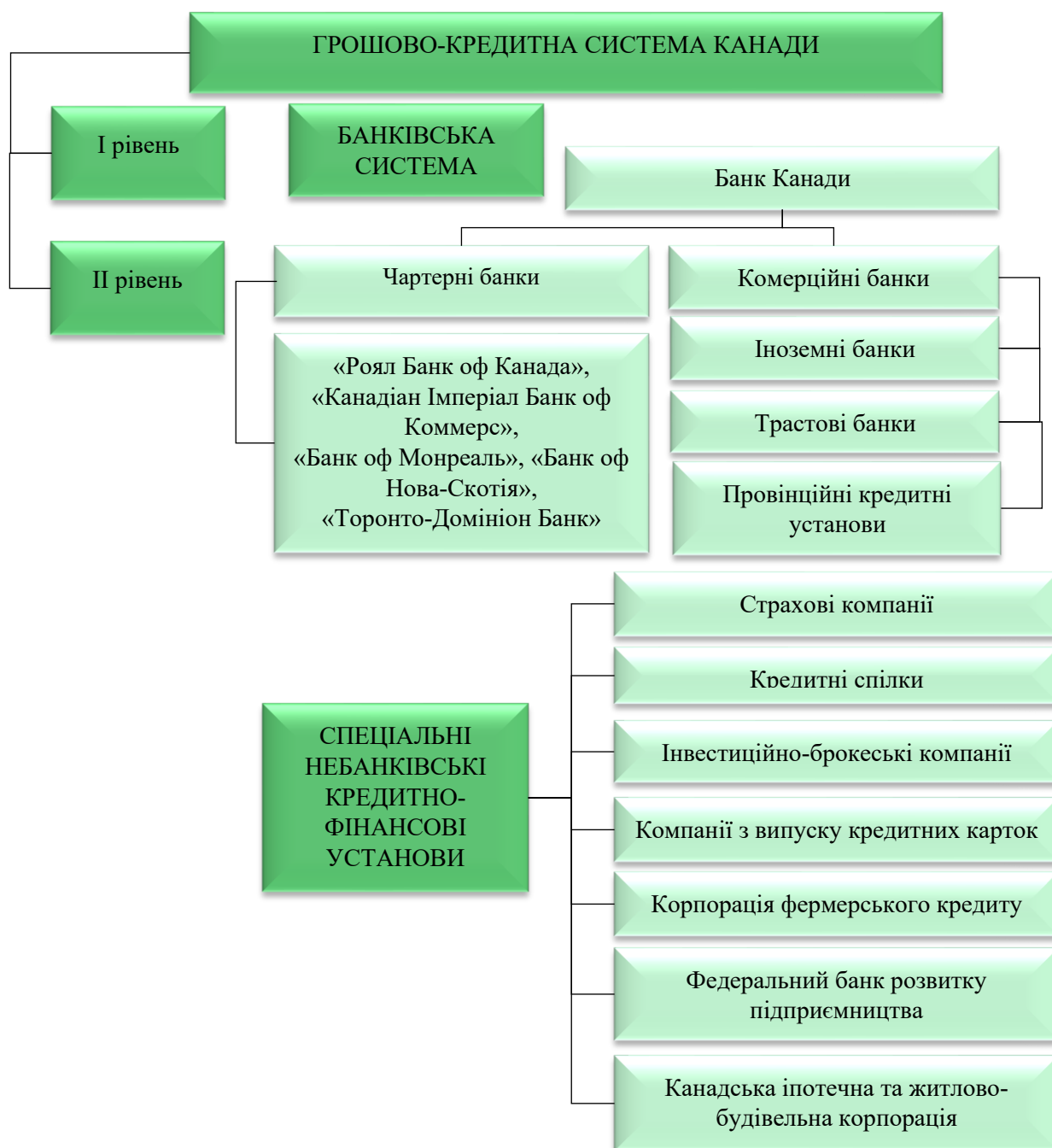

Рис. 10.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Канади

Перший рівень представлений Банком Канади, який виконує функції центрального банку країни. Він відповідає за монетарну політику, регулювання обмінного курсу канадського долара та забезпечення фінансової стабільності. Банк Канади також здійснює емісію банкнот і контролює діяльність комерційних банків для підтримки стійкості фінансової системи.

Другий рівень включає широкий спектр фінансових установ, таких як комерційні банки, трастові компанії, кредитні кооперативи, страхові компанії, іпотечні організації та інвестиційні фонди. Сюди входять як державні, так і приватні банки, а також установи із залученням іноземного капіталу.

Таким чином, грошово-кредитна система Канади, побудована на взаємодії центрального банку та фінансових установ другого рівня, забезпечує ефективне функціонування національної економіки та фінансову стабільність.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Банк Канади - центральний банк країни, був заснований як приватне акціонерне товариство згідно із Законом «Про Банк Канади» у червні 1934 р. Протягом 1935 - 1938 рр. Банк Канади було націоналізовано: уряд Канади викупив у приватних власників акції банку, в результаті акціонерний капітал банку перейшов у власність Міністерства фінансів (рис. 10.1). Головний офіс Банку

Рис.10.1. Штаб-квартира Банку Канади у Оттаві

Канади розташований в Оттаві, провінція Онтаріо.

Банк Канади ключова фінансова установа країни, відповідальна за монетарну політику, стабільність фінансової системи та емісію національної валюти — канадського долара.

Основні функції Банку Канади:

- розробка й проведення грошово-кредитної політики;
- здійснення випуску банкнот в обіг та забезпечення відповідності пропозиції грошей їх попиту;
- управління резервами комерційних банків;
- регулювання розрахунків між банками по клірингових рахунках;
- «банк банків», тобто є кредитором останньої інстанції для комерційних банків.

Крім того, Банк Канади є агентом федерального уряду, управляє цінними паперами держави, забезпечує зв'язки з центральними банками інших держав. Банк Канади не купує акції комерційних банків, не кредитує і не приймає депозити від приватних осіб і компаній.

Банк Канади відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності країни та створенні сприятливих умов для сталого розвитку економіки.

На сьогодні організаційно-управлінська структура Банку Канади представлена Радою директорів, Управлінською радою, 10 департаментами, 2 підрозділами та 2 відділеннями.

Другий рівень грошово-кредитної системи Канади охоплює широкий спектр фінансових установ, що здійснюють кредитно-фінансову діяльність та обслуговують економіку на мікрорівні. На цьому рівні функціонують комерційні банки, кредитні спілки, трастові компанії, страхові компанії, інвестиційні компанії та інші спеціалізовані фінансові інститути.

Асоціація канадських банкірів (СВА), яка є головним органом банківської асоціації, стоїть на чолі клірингової системи Канади. Зокрема, її діяльність регулює Комітет клірингових і інформаційних центрів, який організовує роботу 10 регіональних клірингових палат, розташованих у таких містах, як Оттава, Калгарі, Галіфакс, Монреаль, Квебек, Реджайна, Сент-Джон, Торонто, Ванкувер і Вінніпег. Керівництво кліринговими палатами здійснюється місцевими кліринговими асоціаціями відповідно до мандатів, що видаються Асоціацією канадських банкірів.

Небанківські фінансові посередники (НБФП), до яких відносяться кредитні спілки, кооперативні фінансові організації та самостійні трастові банки, також складають важливу частину другого рівня. Кредитні спілки здебільшого обслуговують франкомовне населення країни. Сюди ж належать трастові відділення комерційних банків.

Концентрація банківського капіталу в Канаді призвела до утворення потужних фінансових угруповань, таких як сімейні групи Бронфманів, Рейманів, Томсонів, Бельцбергів, Уестонів, Річардсонів та інші. З метою зміцнення своїх позицій як на національному, так і на міжнародному рівнях, з 1 липня 1987 року було істотно пом'якшено обмеження на діяльність кредитно-фінансових інститутів. Трастовим банкам дозволено видавати комерційні й споживчі кредити, відкривати філії та проводити інвестиційні операції через дочірні організації. Комерційним банкам дозволено здійснювати інвестиційні та довірчі операції, а також надавати брокерські послуги. Водночас трастовим банкам заборонено контролювати капітал комерційних банків, тоді як останнім таке право надане.

Законодавче регулювання діяльності банків у Канаді здійснюється через федеральне законодавство, зокрема через Закон про банки, який встановлює рамки для функціонування банківської системи країни.

У середині 1980-х років у Канаді набули розвитку нові типи фінансових установ, зокрема інвестиційно-банківські фірми, або так звані «торгові банки». Однією з найбільших інвестиційно-банківських фірм є корпорація Hees International Corporation, яка є частиною гігантської сімейної імперії Бронфманів. Іншим прикладом може бути Central Capital Management Inc., основними напрямками діяльності якого є кредитування бізнесу, надання консультаційних послуг та управління пенсійними фондами.

Кредитні спілки в Канаді функціонують на основі законодавства провінцій, де вони зареєстровані. Ці установи пропонують широкий спектр послуг, зокрема залучення внесків, відкриття ощадних, пенсійних та чекових рахунків, а також здійснення іпотечного та споживчого кредитування.

Ключовою відмінністю кредитних спілок від банків є те, що їхні клієнти одночасно є їхніми акціонерами. Найбільші кредитні спілки Канади включають Les Caisses Populaires Desjardins de la Pocatière, Saskatoon Credit Union, Newfoundland and Labrador Credit Union, та Duca Community Credit Union Ltd.

Ощадні каси в Канаді мають менше поширення, ніж у США, і здебільшого розвиваються в Квебеці, де вони вкладають кошти населення в державні облігації.

Трастові компанії спеціалізуються на довірчому управлінні, включаючи складання заповітних розпоряджень, управління інвестиціями та активами в трасті для благодійних, пенсійних та інших цілей. Прикладом таких установ є Royal Trust, Canada Trust, Desjardins Trust Inc. та Community Trust Company Ltd.

Страхові компанії здійснюють страхування життя, а також майнових ризиків, зокрема страхування будинків або автомобілів. Вони також пропонують широкий спектр фінансових продуктів, таких як управління пенсійними фондами і фонди взаємних вкладень. Серед великих страхових компаній Канади можна виділити Aetna Life Insurance Company, The Dominion of Canada General Insurance Company, Manulife Financial та Assurances Generales des Caisses Desjardins Inc.

Іпотечні компанії займаються залученням внесків та наданням кредитів, переважно для іпотечного кредитування приватного житла. Прикладами таких компаній є Victoria & Grey Mortgage Corporation та League Savings and Mortgage Company.

Фінансові компанії в Канаді охоплюють різні типи установ, серед яких виділяються компанії, що надають споживчі кредити, фінансування бізнесу, фінансовий лізинг, а також диверсифіковані компанії, такі як Newcourt Credit Group, що займаються фінансуванням комерційної діяльності.

Державні кредитні установи відіграють значну роль у фінансовому посередництві, особливо в тих випадках, коли проекти мають високі ризики, які приватні кредитори не готові брати на себе. До таких установ відносяться

Ощадне бюро провінції Онтаріо, Business Development Bank of Canada та Сільськогосподарська кредитна корпорація.

Згідно з Законом про банківську діяльність, Банк Канади не здійснює безпосереднього регулювання діяльності комерційних банків, цю функцію виконує федеральний уряд через Office of Superintendent of Financial Institutions (OSFI). Також для захисту вкладників у Канаді функціонує Canadian Deposit Insurance Corporation (CDIC), яка страхує депозити до 60 тисяч канадських доларів на одного вкладника у випадку банкрутства фінансової установи.

10.2. Грошово-кредитна система Мексики

Еволюція грошово-кредитної системи Мексики відображає значні зміни в управлінні фінансовими потоками та банківськими інститутами, що були спричинені внутрішніми та зовнішніми економічними факторами. Протягом останніх кількох десятиліть система зазнала глибоких трансформацій, що дозволило країні адаптуватися до нових економічних реалій.

Протягом колоніальної епохи, яка тривала до початку XIX століття, Мексика була частиною іспанської колоніальної імперії, і грошово-кредитна система функціонувала згідно з вказівками Іспанії. Основною валютою в обороті були іспанські монети, зокрема срібні «долари» або «песо». Крім того, для внутрішніх розрахунків використовувалися різноманітні монети, що карбувалися в Іспанії та на місцевих монетних дворах. Мексиканська економіка була аграрною, і фінансові операції були обмежені.

Після здобуття незалежності в 1821 році Мексика зіткнулася з численними економічними труднощами, такими як інфляція, нестабільність політичної ситуації та високий зовнішній борг. У цей період країна почала створювати власну грошову систему. Одним із перших кроків було введення нової валюти – мексиканського песо, яке стало основною одиницею в країні.

У 1821 році було засновано Національний монетний двір Мексики, на якому почали карбувати монети для внутрішнього обігу. Основним матеріалом для карбування стала срібло, що також мало важливе значення для економіки

країни, оскільки Мексика була одним з найбільших виробників срібла у світі. Незважаючи на ці зусилля, грошово-кредитна система була нестабільною, що спричиняло фінансові кризи.

У середині XIX століття ситуація в Мексиці почала змінюватися, оскільки країна почала залучати іноземні інвестиції. Це сприяло розвитку інфраструктури та стабільності економіки. Протягом цього періоду уряд намагався укріпити валютну систему, ввівши нові монети та зокрема банкноти, а також розширивши використання мексиканського песо в міжнародних розрахунках.

У 1864 році за часів імператора Максиміліана I було запроваджено нові банкноти для полегшення обігу грошей у країні. Однак, через політичну нестабільність, ці заходи не мали тривалого ефекту.

В кінці 19 століття Мексика розпочала серйозні економічні реформи, які включали зміцнення банківської системи та розвиток фінансових установ. Важливим кроком став розвиток приватних комерційних банків, таких як Banco Nacional de México, заснований у 1884 році. Ці банки сприяли розвитку кредитування та підтримували економічну активність. Основна частка кредитів надавалася на потреби торгівлі, а також для фінансування інфраструктурних проектів, таких як залізниці.

У цей період були створені нові кредитні установи, що спеціалізувалися на аграрному секторі та наданні кредитів для сільського господарства. Однак, ще значну частину кредитних операцій здійснювали державні інститути. Одним із важливих досягнень було створення в 1881 році Банку Мексики (Banco de México), що став основною фінансовою установою країни.

Незважаючи на прогрес у розвитку банківської системи, Мексика в кінці XIX століття залишалася економічно залежною від іноземного капіталу. Більшість фінансових установ контролювали іноземні банки та інвестори, що призводило до економічної нерівноваги. Крім того, високий рівень боргу, відсутність ефективних механізмів регулювання грошового обігу та слабкість національних фінансів стали серйозними проблемами для країни.

До початку 1980-х років мексиканська грошово-кредитна система була значною мірою під контролем держави. Центральний банк Мексики, Банк Мексики, керував монетарною політикою країни, однак більшість кредитних операцій була сконцентрована в руках державних банків, зокрема установ, що займалися розвитком інфраструктури та промисловості. У цей період банківська система була відносно слабо розвинута, і доступ до банківських послуг був обмежений.

У першій половині 1980-х років мексиканська економіка перебувала в кризовому стані, що загострювалося кризою зовнішнього боргу, високою інфляцією та масовими виведенням капіталу з країни. Однією з особливостей розвитку Мексики було значне втручання держави в економіку, жорстка регламентація діяльності іноземних банків та сувора централізація державного регулювання національних банків. В цих умовах уряд розпочав економічну реформу. У результаті антикризових заходів уряду відбулося зміщення фінансово-економічної політики у напрямку модернізації, лібералізації економіки, розвитку ринкових механізмів, а також «відкритості» економіки та інтеграції її в світову економіку.

Розглянемо основні аспекти стабілізаційної політики Мексики. Регулювання грошового обігу було важливим інструментом реструктивної монетарної політики, яку проводили мексиканський уряд і центральний банк країни – Банк Мексики. Вони дотримувалися таких основних положень: грошова маса в обігу не повинна була перевищувати в чотири рази вартість офіційних валютних резервів країни; ліміти фінансування, наданого Банком Мексики, визначалися максимальною сумою, що щорічно встановлювалася конгресом під час розгляду федерального бюджету.

Кредитні рестрикції забезпечувалися суворим регулюванням фінансових операцій мексиканських комерційних банків, зокрема через режим «обов'язкових вкладень», що застосовувався до недавнього часу. Окрім звичайних резервних вимог, для мексиканських банків було збільшено розмір обов'язкових спеціальних депозитів у Банку Мексики, а також введено нові

нормативи для галузевого кредитування та коефіцієнт обов'язкової ліквідності (покупка федеральних цінних паперів).

До 1989 року підлягали регулюванню ставки відсотків за пасивними операціями комерційних банків. Грошово-кредитне регулювання в Мексиці традиційно було складним і суворим. Банкам було приписано обов'язкове кредитування пріоритетних галузей економіки, визначених державними економічними програмами. Адміністративному регулюванню також підлягали ставки відсотків та касова наявність банків. Така «зарегульованість» банківської діяльності значно обмежувала фінансову базу для активних операцій, звужувала маневреність банків. Тому в кінці 1980-х років почався поступовий перехід до ослаблення державної регламентації банківської сфери. Було знижено банківські ставки, а також скасовано деякі нормативи обов'язкового страхування.

Однак у 1990 році було введено новий інструмент регулювання – «коефіцієнт обов'язкової ліквідності» у національній валюті у вигляді державних цінних паперів («бони економічного розвитку»). У 1991 році ситуація в кредитній сфері змінилася: розпочалася активна приватизація банків, що вимагала великих сум готівки та банківських кредитів, і різко зріс попит на кредити. В таких умовах коефіцієнт обов'язкової ліквідності став обмежувачем банківської маневреності. Скасування цього регулюючого інструменту (в жовтні 1991 року) було обумовлене також бездефіцитним державним бюджетом, який більше не вимагав примусового вкладення банківських коштів у державні цінні папери.

Скасування цього інструменту відбулося майже одночасно з введенням іншого регулюючого показника – «коефіцієнта інвалютної ліквідності», що передбачав для банків обов'язок утримувати частину своїх пасивів в іноземній валюті у вигляді урядових цінних паперів. Ця політика була викликана побоюваннями центральних банківських властей, що значний приплив іноземних капіталів та приватних мексиканських капіталів з-за кордону може спричинити нестабільність в економіці країни.

У 1990-х роках, після проведення реформ, грошово-кредитна система Мексики почала стабілізуватися. Уряд запровадив нові інструменти для забезпечення фінансової стабільності, такі як «коефіцієнт обов'язкової ліквідності», що передбачав утримання ліквідних активів у вигляді державних цінних паперів. Цей період також характеризувався активною приватизацією банків та розвитком фондового ринку, що значно покращило інвестиційний клімат. Створення фондової біржі Bolsa Mexicana de Valores стало важливим кроком у розвитку ринкової економіки та залученні іноземних інвестицій.

У 2000-х роках Мексика продовжила процес модернізації грошово-кредитної системи, інтегруючись у світову економіку. Укладання торгових угод, зокрема NAFTA, сприяло розвитку фінансових ринків і залученню міжнародних інвесторів. Одночасно відбулися зміни в регулюванні фінансових установ, що покращили прозорість і стабільність фінансової системи.

На сучасному етапі Мексика активно розвиває цифрові фінансові технології, що стало важливим напрямом еволюції грошово-кредитної системи. Введення мобільних платіжних платформ, розвиток фінансових технологій і просування фінансової інклюзії сприяють залученню широких верств населення до фінансових послуг. Це дозволяє покращити доступ до банківських послуг і зробити фінансову систему більш інклюзивною.

Загалом еволюція грошово-кредитної системи Мексики демонструє перехід від централізованого контролю до ринкових механізмів, що дозволило країні адаптуватися до змін у світовій економіці та забезпечити стабільне економічне зростання. У майбутньому розвиток цифрових фінансових послуг і інтеграція в глобальну економіку можуть стати важливими чинниками для подальшого вдосконалення грошово-кредитної системи країни.

Грошово-кредитна система Мексики має *дворівневу структуру*, що включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 10.3).

Перший рівень системи представлений Банком Мексики (Banco de México), який є центральним банком країни. Банк Мексики відіграє ключову роль у

забезпеченні стабільності національної валюти, управлінні монетарною політикою, а також сприяє розвитку фінансової системи та забезпеченню ефективного функціонування платіжної системи.

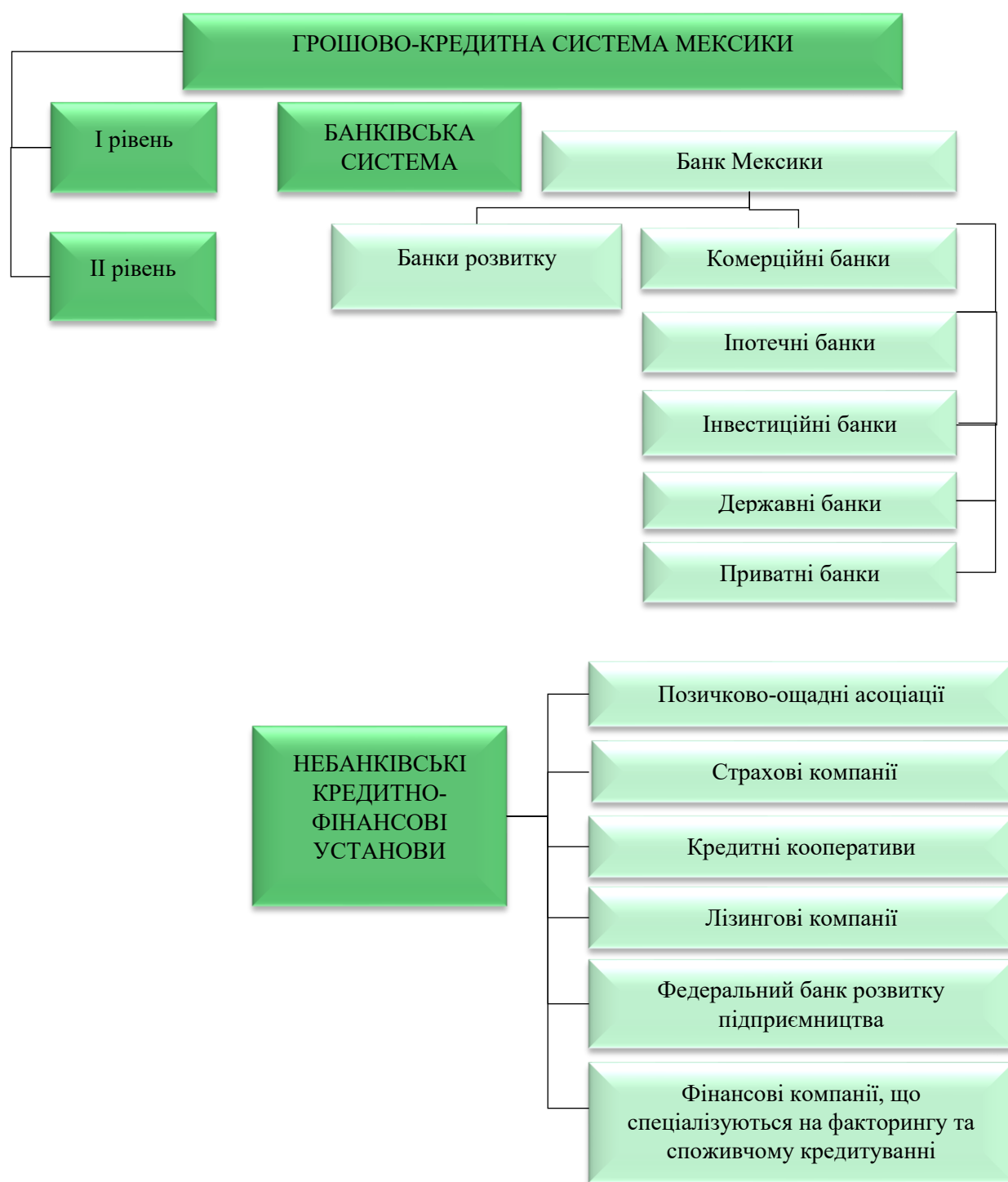

Рис. 10.3. Загальна структура грошово-кредитної системи Мексики

Другий рівень складається з комерційних банків, банків розвитку, а також інших фінансових установ, зокрема кредитних кооперативів та інвестиційних банків та спеціалізовані фінансові інститути.

Таким чином, грошово-кредитна система Мексики є багаторівневою і включає різноманітні фінансові інститути, що взаємодіють для забезпечення економічної стабільності та розвитку країни.

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Банк Мексики (Banco de México), що являється центральним банком країни та функціонує як автономна установа, що незалежно здійснює свою діяльність і управління. Заснований 1 вересня 1925 року, він функціонує як автономна установа, що здійснює монетарну політику та забезпечує стабільність національної валюти. Банк відіграє ключову роль у підтримці економічної стабільності, а також у розробці політики, спрямованої на забезпечення сталого економічного розвитку Мексики. Його головними завданнями є контроль за інфляцією, стабільність валютного курсу та ефективне функціонування фінансової системи.

Основною функцією Банку Мексики є здійснення монетарної політики, яка включає контроль за обліковою ставкою та регулювання грошової маси з метою забезпечення цінової стабільності. Банк також відповідає за випуск національної валюти – мексиканського песо (MXN), підтримуючи стабільність цієї валюти на міжнародних ринках. Водночас, він забезпечує ефективне управління

Рис.10.4. Штаб-квартира Банку Мексики в Мехіко

валютними резервами країни, які використовуються для стабілізації національної валюти та підтримки платіжного балансу.

Крім того, Банк Мексики здійснює нагляд за фінансовими установами, зокрема комерційними банками та іншими

кредитними організаціями, з метою забезпечення стабільності та прозорості

фінансового сектора. Він також контролює функціонування національних платіжних систем, сприяючи розвитку електронних платіжних технологій.

Банк Мексики має чітко визначену структуру управління, в якій центральну роль відіграє рада директорів, що складається з шести членів, зокрема керівника (голови) та п'яти директорів. Термін повноважень голови банку становить шість років, а термін повноважень директорів – вісім років. Призначення та звільнення всіх членів Банку Мексики здійснюється Президентом відповідно до Закону «Про центральний банк». Хоча Банк Мексики є автономною установою, він тісно співпрацює з урядом у питаннях фінансової політики.

Важливість Банку Мексики на міжнародній арені також зростає. У 2008 році мексиканський песо був включений до списку вільно конвертованих валют, що значно підвищило роль банку в глобальній фінансовій системі. Взаємодія Банку Мексики з міжнародними фінансовими установами, зокрема з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком, а також з іншими центральними банками, сприяє стабільності та розвитку не лише національної, а й світової фінансової системи.

Другий рівень грошово-кредитної системи Мексики охоплює комерційні банки, банки розвитку, а також інші фінансові установи, серед яких кредитні кооперативи та інвестиційні банки. Цей рівень включає як державні, так і приватні фінансові установи, що забезпечують надання кредитних ресурсів, прийом депозитів, а також здійснення інвестиційних операцій. Через свою діяльність ці установи сприяють підтримці фінансової стабільності, розвитку підприємницької діяльності та економічного зростання, забезпечуючи різноманітні фінансові послуги для підприємств і населення.

Банки розвитку, створені за ініціативою держави, мають за мету вирішення економічних задач, які не можуть бути ефективно вирішені виключно через комерційні фінансові установи. Вони спеціалізуються на наданні фінансування для конкретних галузей економіки, таких як промисловість, інфраструктура та аграрний сектор. Одна з основних ролей банків розвитку полягає у наданні

кредитів для великих інфраструктурних проєктів та розвитку стратегічних напрямків, що сприяють зростанню економіки на національному рівні. Одним з найбільших банків розвитку є Nacional Financiera, заснований для підтримки розвитку промисловості та малого і середнього бізнесу. Цей банк активно фінансує інноваційні проєкти та підприємства, що потребують додаткових інвестицій для модернізації виробництва та виходу на нові ринки.

Комерційні банки в Мексиці, в свою чергу, займають значну частку на фінансовому ринку країни та обслуговують широкий спектр фінансових послуг для підприємств і населення. До основних гравців на ринку належать великі міжнародні та місцеві банки, зокрема Banco Nacional de Mexico (Citibank), BBV-Bancomer, HSBC та Banco Santander Mexicano. Ці банки спеціалізуються на наданні короткострокових позик, депозитних послугах, управлінні активами, інвестиціях та інших банківських операціях. Вони мають розгалужену мережу відділень по всій країні, що забезпечує зручний доступ до банківських послуг для широкого кола клієнтів. Зокрема, кількість відділень цих установ перевищує 7 900, що демонструє їх значний вплив на фінансовий сектор країни.

Комерційні банки, крім того, активно сприяють розвитку споживчого кредитування, кредитування малого та середнього бізнесу, а також забезпечують виконання міжнародних фінансових операцій, що підтримують інтеграцію Мексики в світову економіку. Завдяки їхній діяльності, країна має достатньо розвинену систему кредитування для підприємств, а також для споживачів, що сприяє економічному зростанню та стабільності.

Небанківські кредитно-фінансові установи другого рівня грошово-кредитної системи Мексики відіграють значну роль у наданні фінансових послуг, зокрема в обслуговуванні специфічних секторів економіки та забезпеченні доступу до кредитних ресурсів як для населення, так і для бізнесу. Ці установи, на відміну від комерційних банків, не здійснюють повного спектра банківських операцій, таких як прийом вкладів чи випуск чеків. Замість цього вони спеціалізуються на певних видах фінансових послуг, таких як надання позик, управління активами, страхування, факторинг та лізинг.

Іпотечні банки в Мексиці займаються фінансуванням житлового будівництва та наданням іпотечних кредитів для придбання нерухомості. Вони мають важливе значення для забезпечення доступу до житла для широких верств населення, пропонуючи довгострокові кредити з фіксованими ставками, що сприяють розвитку ринку нерухомості.

Позичково-ощадні асоціації є важливими фінансовими організаціями, які надають послуги з накопичення заощаджень і кредитування населення, зокрема в регіонах з менш розвинутою фінансовою інфраструктурою. Вони, як правило, функціонують на місцевому рівні, пропонуючи доступні фінансові продукти для підтримки економічної активності в громадах.

Кредитні кооперативи спеціалізуються на наданні фінансових послуг своїм членам, що є частиною певної групи або кооперативу. Вони здебільшого орієнтовані на підтримку малого і середнього бізнесу, а також надання позик для конкретних соціальних чи професійних груп, таких як фермери, робітники або державні службовці.

Лізингові компанії займаються наданням в оренду різного роду активів, зокрема транспортних засобів, обладнання та нерухомості. Лізинг є важливим інструментом для малих та середніх підприємств, які не мають змоги придбати необхідне майно.

Страхові компанії, хоча й не є безпосередніми учасниками кредитно-фінансових ринків, активно впливають на фінансову систему Мексики, пропонуючи різні види страхування – життя, майна, медичне та автомобільне. Крім того, вони займаються інвестиціями на фондовому ринку та іншими фінансовими операціями. Мексика є другою за обсягом страховою ринковою економікою в Латинській Америці після Бразилії. Протягом останніх семи років страховий ринок зростав швидше за ВВП країни, що в основному пояснюється розвитком сегменту страхування життя. Крім того, високі темпи зростання спостерігались у страхуванні автомобілів, медичному страхуванні та пенсійних планах. Серед основних страховиків у країні – компанії ACE, AIG, Allianz, Chubb та Colonial.

Фінансові компанії, що спеціалізуються на факторингу та споживчому кредитуванні, забезпечують підприємства короткостроковими кредитами для покриття тимчасових фінансових потреб, або здійснюють купівлю дебіторської заборгованості, що дає змогу фінансувати малі та середні підприємства.

Одним із важливих етапів розвитку фінансової системи Мексики стало створення фондового ринку, яке стало можливим завдяки дозволу на заснування приватних брокерських компаній з правом здійснення фінансових операцій на вітчизняному ринку цінних паперів. Це призвело до формування фондової біржі Bolsa Mexicana de Valores (BMV). На початку 1990-х років фондовий ринок демонстрував значне зростання, і до червня 2008 року ринкова капіталізація біржі досягла 450 млрд доларів США.

Таким чином, небанківські кредитно-фінансові установи другого рівня займають особливе місце в грошово-кредитній системі Мексики, доповнюючи діяльність традиційних банків і надаючи доступ до специфічних фінансових послуг, що відповідають потребам різних соціальних груп і економічних секторів. Ці установи сприяють економічному розвитку, підтримуючи фінансування малого бізнесу, житлове будівництво та покращуючи доступ до фінансових послуг у віддалених і менш розвинених регіонах країни.

10.3. Грошово-кредитна система Бразилії

Еволюція грошово-кредитної системи Бразилії пройшла через кілька етапів, що відображають зміни в економічному розвитку, політичних трансформаціях та глобальних економічних умовах. Система зазнавала значних змін в результаті внутрішніх економічних криз, а також зовнішніх впливів, таких як глобалізація фінансових ринків та процеси лібералізації економіки.

До початку XIX століття економіка Бразилії була переважно аграрною, і грошова система складалася з колоніальних валют, таких як португальські монети та місцеві гроші. Відсутність централізованої банківської системи призводила до того, що приватні торговці та іноземні банки виконували більшість фінансових операцій.

В 1808 році, після відкриття португальського королівства в Ріо-де-Жанейро, були започатковані перші спроби створення національної грошової системи. В цей час також був заснований перший центральний банк країни – Бразильський банк (Banco do Brasil), який став основним елементом у створенні грошово-кредитної системи. Однак банк залишався в значній мірі залежним від урядової політики і національних фінансових потреб.

Після проголошення республіки в 1889 році Бразилія пройшла через ряд фінансових криз. Грошова система країни знову стала нестабільною через залежність від золотовалютного стандарту та великі борги уряду. У цей період було введено декілька реформ, спрямованих на стабілізацію фінансової системи. Зокрема, з 1906 року уряд став проводити активну валютну політику для підтримки реала як основної валюти.

Історія реала як валюти Бразилії розпочинається ще до 1942 року. Спочатку реал був валютою, що використовувалася першими португальськими поселенцями в Новому Світі. Офіційно реал став валютою Бразилії в 1690 році і залишався нею до 1942 року, коли був замінений на крузейро за курсом 1000 реалів = 1 крузейро. Протягом цього часу реал зазнав значної інфляції, що призвело до зміни базової одиниці валюти. В результаті, реали позначалися як тисячі (*mil réis*) або мільйони (*conto de réis*), що було характерним для останніх років Старої Республіки.

У період Великої депресії Бразилія пережила глибоку економічну кризу. Уряд під проводом Жетуліу Варгаса ввів економічні реформи, спрямовані на розвиток індустріалізації та урізання впливу іноземного капіталу. У цей час була створена нова валютна система та введена політика державного контролю за банківською діяльністю. Була започаткована реформа Центрального банку Бразилії, і в 1945 році було ухвалено закон про монетарну політику, що створив стабільний каркас для банківської системи країни.

Протягом цього періоду Бразилія пережила періоди швидкого економічного зростання, відомого як «економічне чудо», а також серйозні інфляційні кризи. У середині 1960-х років розпочався процес лібералізації

фінансових ринків, що дозволило залучити іноземний капітал. Проте економіка продовжувала страждати від гіперінфляції, що змушувало уряд періодично змінювати валюту та здійснювати реформування грошово-кредитної системи.

У 1980-х роках Бразилія пережила серйозну економічну кризу, зокрема період «забутого боргу», коли країна стала одним із найбільших боржників на міжнародних фінансових ринках.

У 1990-ті роки країна почала проводити низку лібералізаційних і економічних реформ під впливом глобалізаційних тенденцій. У 1994 році був введений новий стабільний валютний режим – реал, що дозволило значно знизити інфляцію і стабілізувати економіку. Водночас були проведені реформи банківської системи, що включали приватизацію державних банків та відкриття ринку для іноземних фінансових установ.

У перші десятиліття XXI століття Бразилія пережила період значного економічного росту, зокрема за рахунок експорту сировинних товарів. Однак світова фінансова криза 2008 року та внутрішні економічні проблеми, зокрема корупційні скандали та політичні кризи, призвели до економічних труднощів в наступні роки.

У 2010-х роках Центральний банк Бразилії активно проводив політику боротьби з інфляцією та підтримки національної валюти через монетарні інструменти, включаючи зміни процентних ставок та валютні інтервенції. Поряд з цим, розвивалися інновації в банківському секторі, зокрема впровадження цифрових платіжних систем і послуг для населення.

Станом на 2022 рік, Бразилія продовжує активно реформувати свою грошово-кредитну систему, адаптуючи її до нових економічних і технологічних реалій, таких як цифрові валюти, криптовалюти та зростаюча роль електронних платіжних систем.

Грошово-кредитна система Бразилії має *дворівневу структуру*, яка складається з Центрального банку Бразилії, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 10.5).

Перший рівень представлений Центральним банком Бразилії (Банком Бразилії), який виконує функції центрального банку країни. Цей інститут відповідає за реалізацію монетарної політики, забезпечення стабільності національної валюти та контролювання інфляції. Центральний банк також здійснює нагляд за банківською системою, регулює обіг грошей, визначає офіційні курси валют та управляє золотовалютними резервами країни.

Рис. 10.3. Загальна структура грошово-кредитної системи Бразилії

Другий рівень включає численні комерційні банки, кредитні установи та інші фінансові організації. Серед них можна виділити як державні, так і приватні банки, а також банки з іноземним капіталом. Крім того, на цьому рівні функціонують спеціалізовані фінансові інститути, що обслуговують конкретні сектори економіки, такі як аграрний або промисловий, а також кооперативні банки, що мають велике значення для підтримки малого і середнього бізнесу та регіонального розвитку.

Перший рівень грошово-кредитної системи Бразилії складає Центральний банк заснований у грудні 1964 року як автономний інститут, що здійснює регулювання національної фінансової системи. До його запровадження монетарний обіг країни підлягав контролю з боку Управління валютного та кредитного контролю (SUMOC), Банку Бразилії та Національного казначейства.

Рис.10.6. Штаб-квартира Центральний банк Бразилії в Бразилія

Центральний банк Бразилії здійснює грошову емісію, кредитний контроль, перевірку діяльності фінансових установ, видає ліцензії на проведення фінансових операцій у країні, представляє уряд у справах з іноземними фінансовими установами та займається розміщенням внутрішніх і зовнішніх позик на прохання уряду.

Статус, мета діяльності, функції та повноваження Центрального банку Бразилії

регулюються «Законом про Центральний банк», а також Конституцією Бразилії 1988 року, яка встановлює його особливий конституційно-правовий статус.

Центральний банк Бразилії виконує наступні основні функції:

1. Спільно з урядом країни розробляє та реалізує єдину грошово-кредитну політику.
2. Забезпечує стабільність національної валюти – бразильського реала.
3. Монопольно здійснює емісію та організовує грошовий обіг.
4. Організовує валютне регулювання та здійснює валютний контроль відповідно до чинного законодавства країни.
5. Керує золотовалютними резервами країни.

6. Виконує функцію кредитора останньої інстанції для кредитних установ, організовує систему їх рефінансування.

7. Встановлює правила для проведення розрахунків та банківських операцій.

8. Приймає рішення щодо державної реєстрації кредитних установ, видає ліцензії на здійснення банківських операцій, а також має повноваження припиняти їх дію та відкликати ліцензії. Крім того, Центральний банк здійснює нагляд за діяльністю кредитних установ та банківських груп.

9. Встановлює та публікує офіційні курси іноземних валют щодо реала, а також організовує складання платіжного балансу країни.

Ключовим елементом правового статусу Центрального банку є принцип незалежності. Хоча Центральний банк не є органом державної влади, його повноваження мають властивості функцій державної влади, оскільки їх реалізація передбачає застосування заходів державного примусу. Нормотворчі повноваження Центрального банку включають право видавати нормативно-правові акти, які є обов'язковими для федеральних, регіональних і місцевих органів влади з питань, що входять до його компетенції.

Другий рівень грошово-кредитної системи Бразилії складається з численних комерційних банків, кредитних кооперативів, фінансових компаній та інших установ, що надають широкий спектр фінансових послуг як для юридичних, так і для фізичних осіб. Цей рівень є основою банківської діяльності та кредитування в країні, при цьому його структура є різноманітною і включає як національні, так і іноземні банки, а також державні фінансові інститути.

Комерційні банки в Бразилії займаються наданням кредитів, прийомом депозитів, обслуговуванням розрахунків та іншими банківськими послугами. Одними з найбільших національних банків є Banco do Brasil, який виконує роль не лише комерційного, а й державного банку, та Bradesco, що має велику мережу відділень і активно залучає іноземний капітал. Крім того, значну роль у фінансовій системі країни відіграють іноземні банки, серед яких такі установи, як Citibank, HSBC та Bank of America. Бразильські приватні банки, такі як Itaú

Unibanco та Santander Brasil, також займають лідируючі позиції на ринку, надаючи широкий спектр послуг як для підприємств, так і для фізичних осіб.

Кредитні кооперативи є важливими учасниками другого рівня грошово-кредитної системи, оскільки вони спеціалізуються на наданні мікrokредитів і кредитів для малих підприємств та осіб, які не мають доступу до традиційних комерційних банків. Ці установи функціонують на основі кооперативної діяльності та надають своїм членам доступ до фінансування за вигідними умовами.

Фінансові компанії, які займаються спеціалізованими фінансовими послугами, такими як лізинг, управління активами або інвестиційні послуги, також є важливими елементами другого рівня. Крім того, *банки розвитку*, такі як Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social (BNDES), відіграють значну роль у фінансуванні довгострокових проєктів, спрямованих на економічний розвиток, модернізацію інфраструктури та підтримку певних секторів економіки, таких як сільське господарство та промисловість.

Мікрофінансові установи, які надають кредити малим підприємствам і людям з низьким рівнем доходу, також займають важливе місце на другому рівні банківської системи Бразилії. Вони сприяють розвитку підприємництва в бідніших районах країни, де традиційні банки не завжди мають свою присутність.

Страхові компанії мають право надавати широкий спектр послуг, включаючи медичне страхування, страхування життя, від нещасних випадків, а також страхування нерухомості. Проте особливу увагу варто приділити страхуванню майна та корпоративному страхуванню, оскільки ці види страхування є надзвичайно важливими для підтримки стабільності бізнесу в умовах економічних змін та природних катастроф.

Згідно з даними, на Бразилію припадає понад 50% страхового ринку Латинської Америки, що свідчить про високий рівень розвитку цього сектору. Серед основних бразильських страховиків варто відзначити такі компанії, як Brasil Seguros, Itaú Seguros de Vida e Previdência та Bradesco Saúde, які є

частинами великих фінансових груп та активно розвиваються на внутрішньому ринку.

Окрім національних компаній, у Бразилії працюють і провідні міжнародні страхові компанії, такі як Aetna, AIG, Cigna, Hartford, HSBC та Prudential. Ці іноземні страховики не лише надають свої послуги на бразильському ринку, але й активно інвестують у розвиток страхового сектору, що забезпечує більш широкий доступ до інноваційних страхових продуктів для бразильських споживачів.

Страхові компанії Бразилії працюють в умовах суворого державного регулювання, яке здійснює Superintendência de Seguros Privados (SUSEP) – орган, що забезпечує нагляд за страховою діяльністю в країні. SUSEP контролює відповідність діяльності страховиків до встановлених стандартів, а також захищає права споживачів.

Таким чином, другий рівень грошово-кредитної системи Бразилії є багатогранною та комплексною структурою, що включає різноманітні фінансові інститути, які забезпечують надання кредитів, депозитів, інвестиційних послуг і спеціалізованого фінансування для різних секторів економіки. Це дозволяє задовольняти потреби як малих, так і великих підприємств, а також сприяє фінансуванню інфраструктурних проєктів та соціальних ініціатив, що є важливим для стабільного економічного розвитку країни.

10.4. Грошово-кредитна система Венесуели

Грошово-кредитна система Венесуели пройшла складний шлях розвитку, що відображає економічні, політичні та соціальні трансформації країни.

У колоніальний період грошовий обіг регулювався іспанською адміністрацією, а основними засобами платежу були іспанські монети з дорогоцінних металів, боргові зобов'язання та бартер, який широко використовувався в сільській місцевості.

Після здобуття незалежності у 1821 році країна стикнулася з численними економічними викликами, зокрема зростанням державного боргу та відсутністю

єдиної фінансової системи. У цей період грошовий обіг залишався децентралізованим, переважно базувався на використанні іноземних валют, таких як іспанські реали, британські фунти стерлінгів та французькі франки.

Середина XIX століття ознаменувалася першими спробами створення національної валюти. У 1843 році було введено венесуельський песо, однак його застосування було обмеженим через недостатню технічну базу для монетного виробництва та конкуренцію з іноземними грошовими засобами. Водночас у цей період почали з'являтися перші приватні банки, які відігравали ключову роль в емісії паперових грошей і кредитуванні регіональної торгівлі.

Реформи 1870–1880-х років, ініційовані урядом Антоніо Гусмана Бланко, стали важливим етапом у становленні грошово-кредитної системи. Зокрема, було запроваджено національну валюту – болівар, прив'язану до золотого стандарту, що сприяло стабілізації грошового обігу. У цей період також відбулося заснування перших великих банків, таких як Banco de Venezuela у 1883 році, який виконував функції емісії та підтримки фінансової діяльності національного рівня.

Фінансова система Венесуели на той час характеризувалася фрагментацією грошового обігу, відсутністю центрального банку та обмеженою роллю банківського сектору в загальній економіці. Банки переважно обслуговували великі землевласницькі господарства та комерційні інтереси, тоді як сільські райони залишалися залежними від бартеру.

У 1939 році було створено Центральний банк Венесуели (BCV), який став ключовим елементом національної грошово-кредитної системи. Його основними функціями стали емісія національної валюти – болівара, регулювання грошового обігу та підтримка стабільності фінансової системи.

У цей час економіка Венесуели значно зросла завдяки розвитку нафтової промисловості. Центральний банк активно впроваджував політики, спрямовані на забезпечення стабільності національної валюти та підтримку інфраструктурних проєктів.

Банківська система розширилася, з'явилися приватні банки та кредитні кооперативи, які обслуговували як корпоративний сектор, так і населення. На цьому етапі фінансова система країни залишалася відкритою для іноземного капіталу.

Економічна криза 1980-х років і значні коливання світових цін на нафту спричинили нестабільність у банківській системі. Уряд Венесуели посилив контроль над фінансовими інститутами, а частина приватних банків була націоналізована.

У 1994 році банківський сектор пережив серйозну кризу, внаслідок якої понад 60% банків збанкрутували. Це призвело до створення Фонду гарантування депозитів і захисту банків, що сприяло захисту вкладників та санації банківської системи.

На початку 2000-х років уряд Венесуели під керівництвом Уго Чавеса активізував політику націоналізації. Були створені нові державні банки, зокрема Банк соціально-економічного розвитку Венесуели (БАНДЕС), який займався фінансуванням малого та середнього бізнесу. У 2009 році було націоналізовано один із найбільших банків країни – Banco de Venezuela, який раніше належав іспанській групі Santander.

Центральний банк став активним інструментом урядової політики, контролюючи валютний ринок і здійснюючи емісію грошей для фінансування державних витрат, що призвело до гіперінфляції.

Останні десятиліття грошово-кредитна система Венесуели перебуває в стані глибокої кризи. Гіперінфляція, падіння довіри до болівара та дефіцит валюти призвели до доларизації економіки.

Значна частина банківського сектора зазнала краху, а державні банки продовжують працювати переважно в умовах політичного впливу. Центральний банк намагається стабілізувати валютний ринок через валютні інтервенції, однак економічна нестабільність залишається ключовою проблемою.

Грошово-кредитна система Венесуели має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 10.7).

Перший рівень представлений Центральним банком Венесуели (Banco Central de Venezuela, BCV), який виконує функції центрального банку країни. BCV відповідає за розробку та реалізацію грошово-кредитної політики, регулювання обігу національної валюти (болівара), контроль за інфляцією та сприяння фінансовій стабільності. Центральний банк також здійснює моніторинг діяльності банківського сектору і виконує функцію головного регулятора фінансового ринку.

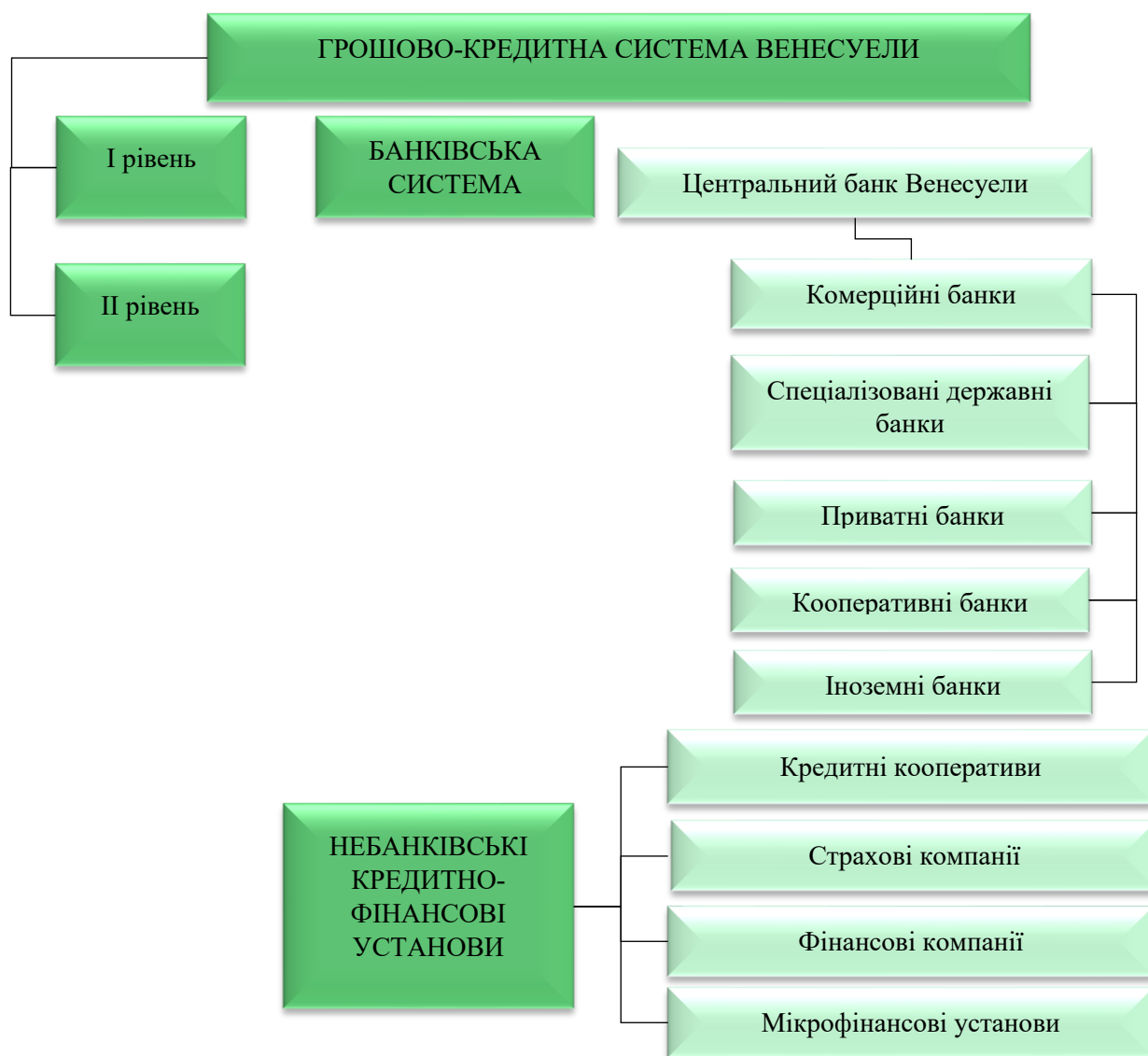

Рис. 10.7. Загальна структура грошово-кредитної системи Венесуели

Другий рівень складається з численних комерційних банків, кредитних кооперативів та інших фінансових установ. До цієї категорії входять державні, приватні та банки із залученням іноземного капіталу. Вони забезпечують широкий спектр фінансових послуг, таких як надання кредитів, прийом депозитів, управління активами, валютні операції та інвестиційна діяльність. Значну роль у цій структурі відіграють такі великі приватні банки, як Banesco, Mercantil та націоналізований Banco de Venezuela, які забезпечують обслуговування як корпоративного, так і роздрібного секторів.

Особливістю грошово-кредитної системи Венесуели є наявність спеціалізованих державних банків, таких як Банк соціально-економічного розвитку Венесуели (БАНДЕС) і Банк дель Тесоро. Ці установи спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, управління державними ресурсами та фінансування стратегічних проектів.

Крім того, у Венесуелі діють кооперативні банки та інші фінансові інститути, які забезпечують підтримку місцевих громад та розвиток регіонів. Контроль та нагляд за діяльністю банківського сектору здійснює Управління нагляду за банками та іншими фінансовими організаціями (Судебан), яке також відповідає за боротьбу з відмиванням коштів і забезпеченням прозорості фінансових операцій.

Таким чином, грошово-кредитна система Венесуели характеризується активною участю держави у регулюванні банківського сектору, що проявляється як у створенні спеціалізованих банків, так і у функціонуванні системи гарантування депозитів через Фонд гарантування депозитів і захисту банків.

Перший рівень грошово-кредитної системи Венесуели складає Центральний банк. Згідно з Конституцією Венесуели 1999 року, регулювання діяльності Центрального банку, грошової системи, валютного режиму, фінансової системи та ринку капіталів, а також грошова емісія й карбування монет належать до компетенції загальнонаціональної державної влади (ст. 156).

Ключове значення у банківській системі Венесуели має Центральний банк Венесуели, який функціонує відповідно до Закону про Центральний банк Венесуели 2001 року (з поправками, внесеними у жовтні 2002 року).

Рис.10.8. Штаб-квартира Центральний банк Венесуели в Каракас

Згідно з цим Законом, Центральний банк Венесуели є юридичною особою публічного права, що входить до системи державної влади, має конституційний статус і повну публічну та приватну правоздатність. Банк є автономним у реалізації політики у грошово-кредитній сфері й виконує свої завдання у відповідності до загального

економічного курсу держави, прагнучи досягти її цілей. Виконуючи свої повноваження, Центральний банк не підпорядковується вказівкам уряду.

Майно Центрального банку складається зі статутного капіталу, основного резервного фонду, нерозподіленого прибутку та інших майнових рахунків. Це майно не може бути розподілене чи передане. Центральний банк розташований у місті Каракас. Його головним завданням є забезпечення цінової стабільності та підтримання курсу національної валюти. Також банк сприяє латиноамериканській та карибській інтеграції шляхом координації макроекономічної політики.

Для досягнення своїх цілей Центральний банк Венесуели виконує низку функцій:

- розробка та реалізація грошової політики;
- участь у формуванні та реалізації валютної політики;
- регулювання кредитних процентних ставок у фінансовій системі;

- управління валютним обігом і забезпечення ліквідності фінансової системи;
- централізація та управління зовнішніми валютними резервами Республіки;
- моніторинг і регулювання ринку іноземної валюти відповідно до вказівок уряду;
- нагляд за функціонуванням платіжної системи держави та встановлення правил операційних розрахунків;
- виключне право на емісію національної валюти;
- консультування національних органів влади з питань своєї компетенції;
- виконання обов'язків Республіки перед Міжнародним валютним фондом;
- розробка норм і проведення операцій на ринку дорогоцінних металів;
- збір і публікація економічних, фінансових, валютних, цінових і платіжних даних;
- виконання інших операцій та надання послуг, передбачених законодавством.

Центральний банк Венесуели очолює Президент банку, який здійснює загальне керівництво, головує у Раді директорів та є офіційним представником банку. Президент банку призначається Президентом Республіки на семирічний термін і затверджується більшістю голосів Національної асамблеї. У разі незатвердження двох кандидатур Національною асамблеєю, Президент Республіки призначає Президента банку, і це призначення затверджується асамблеєю.

Перший керуючий віце-президент виконує повноваження, делеговані Президентом банку або Радою директорів, і бере участь у засіданнях Ради без права голосу. Він призначається Радою директорів за поданням Президента банку на шестирічний термін і виконує обов'язки Президента банку в разі його тимчасової відсутності.

Рада директорів Центрального банку складається з Президента банку та шести директорів, п'ять із яких працюють на постійній основі. Члени Ради директорів призначаються на семирічний термін, а Міністр економіки Венесуели входить до складу Ради за посадою.

Центральний банк Венесуели звільнений від податків і зборів на користь Національного казначейства, за винятком непрямих податків. Закон визначає перелік операцій, які прямо заборонені банку, включаючи грошове фінансування дефіциту бюджету, видачу кредитів уряду та інші подібні дії. Банк може виступати як агент уряду у внутрішніх та міжнародних кредитних відносинах, здійснювати платежі та управляти державними фінансами відповідно до чинного законодавства.

Другий рівень грошово-кредитної системи Венесуели охоплює сукупність банківських та небанківських фінансових установ, які забезпечують широкий спектр фінансових послуг для населення, підприємств і уряду. Цей рівень складається з комерційних банків, кредитних кооперативів, мікрофінансових організацій та інших фінансових інституцій, які функціонують як державні, так і приватні.

Станом на 1 березня 2007 року у країні налічувалося 58 банків, серед яких 10 державних і 48 приватних. Серед приватних банків 8 були іноземними, а 40 – венесуельськими. Серед державних банків Венесуели варто відзначити створений у 2001 році Банк соціально-економічного розвитку Венесуели (БАНДЕС). Його завданням є стимулювання діяльності малих і середніх підприємств, надання їм технічної та фінансової підтримки.

Відповідно до венесуельського законодавства, існує поняття «фінансова група», під яким розуміється об'єднання банків, ощадних, кредитних і інших фінансових організацій, а також інших компаній, які представляють собою організаційну одиницю для ухвалення рішень чи управління відповідно до критеріїв, передбачених національним законодавством.

Для нагляду за банками та іншими фінансовими організаціями створено спеціальне Управління нагляду за банками та іншими фінансовими

організаціями Боліваріанської Республіки Венесуела (Судебан). Управління створено при Міністерстві фінансів. Це урядова установа, яка здійснює інспекцію, нагляд, регулювання та контроль за банками й іншими фінансовими організаціями. Вона також є основною установою, що бореться з незаконним «відмиванням» капіталів у Венесуелі.

Національне управління фінансової розвідки (UNIF) є структурним підрозділом Судебан. UNIF – адміністративний орган, який узагальнює отримані дані та передає матеріали на розгляд суду. UNIF налічує 56 співробітників.

У Венесуелі діє Фонд гарантування депозитів і захисту банків Венесуели. Кошти Фонду використовуються під час санації та ліквідації кредитних організацій. Фонд був створений у 1985 році як акціонерне товариство зі стовідсотковою участю держави. Із коштів Фонду здійснювалися виплати вкладникам кількох десятків збанкрутілих банків. Ліміт страхового відшкодування на кінець 2008 року становив еквівалент 4700 доларів США, а виплати починалися через 30 днів після ухвалення рішення про санацію чи ліквідацію банку. Виплати здійснюються переважно через банки-агенти.

Участь банків у системі гарантування депозитів є обов'язковою. Ставка внесків банків до Фонду становить 0,25% від суми застрахованих депозитів, і вони сплачуються щомісяця. Станом на кінець 2008 року активи Фонду складали еквівалент 1,8 млрд доларів США або 9,5% усіх депозитів банківської системи. Активи Фонду склалися з початкового внеску держави (еквівалент 2 млн доларів США), внесків банків і доходів від операційної діяльності Фонду. Кошти Фонду інвестуються в міжнародні цінні папери (через три керуючі компанії) та в національні фінансові інструменти.

Станом на 2022 рік, грошово-кредитна система Венесуели зазнала значних змін, спричинених економічними викликами та гіперінфляцією. Точна кількість банків у країні на цей період не визначена через обмежену доступність офіційних даних. Проте відомо, що уряд продовжував політику консолідації банківського сектору, спрямовану на посилення державного контролю над фінансовими інститутами.

Банк соціально-економічного розвитку Венесуели, створений у 2001 році, зберігав свою ключову роль у підтримці малих та середніх підприємств, надаючи їм технічну та фінансову допомогу. У 2021 році Венесуела провела чергову деномінацію національної валюти, вилучивши шість нулів з болівара, що стало третьою деномінацією за останні 20 років. Цей крок був спрямований на спрощення фінансових транзакцій та боротьбу з наслідками гіперінфляції.

Загалом, грошово-кредитна система Венесуели у 2022 році характеризувалася продовженням державного втручання у фінансовий сектор, спрямованого на стабілізацію економіки та підтримку національної валюти.

10.5. Грошово-кредитна система Колумбії

Еволюція грошово-кредитної системи Колумбії відображає складну історію економічного розвитку країни, зумовлену соціально-економічними та політичними змінами, які впливали на формування її фінансової структури.

На ранньому етапі незалежності (з 1810-х років) Колумбія мала слабку фінансову систему. У той час функцію обігу грошей виконували різноманітні іноземні валюти, зокрема іспанські реалі. Брак єдиної грошової системи та низький рівень державного контролю над фінансовими потоками ускладнювали розвиток банківської справи.

У середині XIX століття розпочалися перші спроби створення банківської системи. У 1850-х роках з'явилися перші приватні банки, але через слабе законодавче регулювання їх діяльність була обмеженою. Лише з 1871 року, після запровадження національної валюти – колумбійського песо, країна почала поступово формувати єдину грошову систему.

З 1880 року заснування Банку Республіки стало важливим кроком у становленні грошово-кредитної системи. Банк отримав право на випуск національної валюти, що закріпило його роль як центрального банку країни. Проте фінансова нестабільність і війни, зокрема Тисячоденна війна (1899–1902), спричинили значну інфляцію та девальвацію песо.

У 1920-х роках Колумбія почала впроваджувати реформи для стабілізації економіки та розвитку фінансової системи. Прийняття нового банківського законодавства та міжнародна співпраця (наприклад, із США) сприяли залученню іноземного капіталу. Водночас створення фінансових корпорацій і ощадних банків сприяло розвитку кредитування та фінансування великих проєктів.

Після Другої світової війни значну увагу приділяли підтримці промислового розвитку. Банки почали виконувати ключову роль у фінансуванні інфраструктурних проєктів, зокрема у сфері енергетики та транспорту.

У 1970-х роках Колумбія зіткнулася з кризою через зростання зовнішнього боргу та інфляцію. Уряд впроваджував контроль за обігом іноземної валюти та посилював регулювання банківської діяльності. Проте економічна криза 1980-х років, спричинена світовими фінансовими потрясіннями та внутрішніми конфліктами, загострила проблеми в банківській системі.

Прийняття Конституції 1991 року стало важливою віхою для грошово-кредитної системи. Конституція закріпила незалежність Банку Республіки, що дозволило йому ефективніше виконувати функції центрального банку, зокрема контролювати інфляцію та регулювати грошову масу.

У 1990-х роках Колумбія пережила серйозну банківську кризу, що була результатом неефективного управління фінансовими установами та високих рівнів непогашених кредитів. На тлі цієї кризи уряд країни розпочав низку економічних реформ, серед яких важливим кроком стало прийняття Органічного статуту фінансової системи (EOSF) у 1993 році. Цей нормативно-правовий акт визначав основи організації та функціонування фінансових установ і забезпечував посилений нагляд за банківським сектором. У 1994 році було створено наглядову комісію з метою контролю за діяльністю фінансових установ.

У наступні роки, зокрема в середині 2000-х, Колумбія продовжувала реалізовувати реформування грошово-кредитної системи, зокрема шляхом створення у 2005 році фінансового наглядового органу Superfinanciera, що дозволило посилити регулювання банківського сектору, покращити прозорість і

підвищити довіру до фінансової системи. Важливою подією цього періоду стало активне залучення іноземних інвестицій, що стало можливим завдяки програмам приватизації деяких державних банків і лібералізації фінансового ринку. Одночасно, економічне зростання, зниження інфляції та поступове зниження процентних ставок дозволили забезпечити більш доступне кредитування для підприємств і населення, що сприяло стабільному розвитку економіки.

У 2010-х роках Колумбія продовжила рухатися в напрямку фінансової стабільності, зокрема завдяки зміцненню інститутів корпоративного управління в банківському секторі, розвитку фінансових технологій та підвищенню рівня прозорості. Ці заходи допомогли країні інтегруватися в глобальну економіку та забезпечити доступ до міжнародних фінансових ринків. На цей період припала також активна модернізація фінансових інфраструктур, включаючи розвиток електронних платіжних систем, що дозволило забезпечити ефективність та доступність фінансових послуг.

У 2020 році, під час пандемії COVID-19, Колумбія зіткнулася з серйозними економічними труднощами, що призвело до введення низки екстрених економічних заходів. Уряд та Центральний банк знизили облікову ставку і вжили заходів для стимулювання економіки, зокрема через підтримку малого та середнього бізнесу та розвиток цифрових платіжних інструментів. Це дозволило підтримати банківський сектор і забезпечити стабільність фінансової системи в умовах глобальної кризи.

З 2021 року Колумбія активно розвиває стратегію цифрової валюти, що відображає прагнення країни інтегруватися в нові глобальні фінансові тенденції. Цей період характеризується також посиленням регулювання фінансових ринків та адаптацією до нових викликів, таких як розвиток фінансових технологій і зростання попиту на інноваційні фінансові продукти.

На сучасному етапі Колумбія має багаторівневу банківську систему, яка включає комерційні банки, фінансові корпорації та центральний банк – Банк Республіки. Водночас країна стикається з викликами, пов'язаними із

запобіганням фінансовим махінаціям, інтеграцією у глобальний фінансовий ринок та забезпеченням стійкості грошово-кредитної системи.

Грошово-кредитна система Колумбії має *трирівневу структуру*, яка включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 10.9).

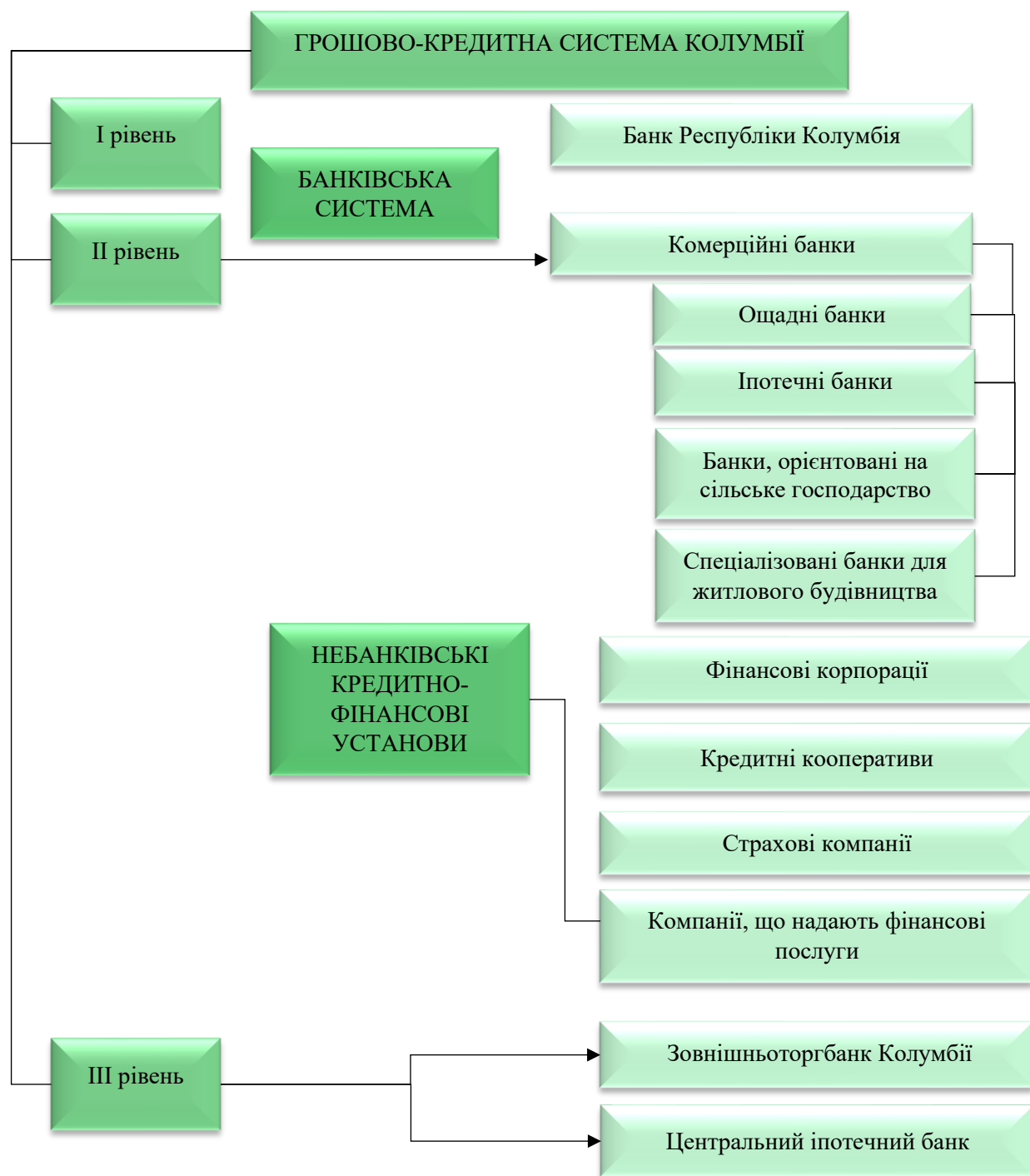

Рис. 10.9. Загальна структура грошово-кредитної системи Колумбії

Перший рівень представлений виключно Банком Республіки, який виконує функції емісійного центру та наглядає за фінансовою системою.

Другий рівень складається з комерційних банків, іпотечних банків, фінансових корпорацій, ощадних банків та інші установи, які працюють із юридичними та фізичними особами, надаючи кредити, здійснюючи збереження коштів, обслуговуючи платежі та виконуючи інші функції. Їх діяльність координується через Асоціацію банків і фінансових установ.. Цей рівень включає як приватні, так і державні банки, а також банки з іноземним капіталом.. Окрім того, до цього рівня відносяться фінансові інститути, які обслуговують специфічні галузі економіки, а також кооперативні банки, що підтримують малий і середній бізнес.

Третій рівень грошово-кредитної системи складається з банків, які працюють через перший рівень, але під контролем держави. Вони сприяють реалізації структурної фінансової політики.

Перший рівень представлений Центральним банком Колумбії – Банком Республіки Колумбія (Banco de la Republica), який є головним органом, відповідальним за монетарну політику країни, зокрема за збереження цінової стабільності та випуск національної валюти – песо. Банк також здійснює нагляд за фінансовою системою та координує валютну політику, забезпечує фінансову стабільність, а також здійснює функції кредитора останньої інстанції та управляє міжнародними резервами.

Перший рівень грошово-кредитної системи Колумбії представлений Банком Республіки Колумбія (Banco de la República), який виконує функції центрального банку країни (рис. 10.10). Банк Республіки Колумбія є основним органом, відповідальним за здійснення монетарної політики в країні. Банк функціонує як центральний банк, виконуючи завдання щодо підтримки цінової стабільності, управління національними валютними резервами та визначення курсової політики щодо іноземних валют. У рамках своєї діяльності Банк Республіки забезпечує функціонування національної

валюти – колумбійського песо, випускає банкноти та монети, а також здійснює контроль за грошовим обігом, що є критичним для забезпечення стабільності національної економіки.

Цей банк виконує функції центрального банку, серед яких основною є монетарна політика, що має на меті не лише стабільність національної валюти, але й загальну економічну стабільність країни. Банк Республіки відіграє важливу роль у визначенні процентних ставок, а також здійснює регулювання обсягів грошової маси в економіці через операції на відкритому ринку. Водночас, банк забезпечує стабільність фінансової системи, здійснюючи моніторинг і нагляд за іншими фінансовими установами країни.

Однією з ключових функцій Банку Республіки є виконання обов'язків кредитора останньої інстанції, що забезпечує фінансову підтримку для

банківської системи у разі виникнення надзвичайних фінансових криз або проблем з ліквідністю.

Крім того, центральний банк активно взаємодіє з урядом та іншими державними структурами, здійснюючи управління державним боргом і підтримуючи стабільність

Рис.10.10. Штаб-квартира Банку Республіки Колумбія в Боготі

платіжного балансу країни.

Таким чином, перший рівень грошово-кредитної системи Колумбії зосереджений навколо Банку Республіки, який має значний вплив на всі аспекти економічної політики, включаючи управління валютними резервами, виконання національних грошових і фінансових операцій та забезпечення стабільності грошового обігу.

Другий рівень грошово-кредитної системи Колумбії включає комерційні банки, фінансові корпорації, Ощадні банки та інші фінансові установи, які

здійснюють основні функції кредитування, управління активами та надання фінансових послуг як для юридичних, так і для фізичних осіб.

Комерційні банки на другому рівні виконують широкий спектр послуг, зокрема надання кредитів, прийом депозитів, здійснення інвестиційних операцій та платіжних трансакцій. До цієї категорії належать як приватні банки, так і банки з іноземним капіталом, які мають значний вплив на фінансовий сектор країни. Ці банки займаються довгостроковим і короткостроковим кредитуванням, включаючи іпотечне кредитування, а також управління активами, що включає інвестиції в цінні папери, корпоративні облігації та інші інструменти.

Ощадні банки та інші спеціалізовані фінансові установи вносять свій вклад у розвиток економіки, зокрема через спеціалізовані фінансові продукти та послуги, такі як пенсійні фонди, страхування, фінансування житлового будівництва та інші довгострокові інвестиційні рішення. Багато з цих установ здійснюють функції збереження заощаджень і фінансування інвестицій для бізнесу та населення, сприяючи фінансуванню малих і середніх підприємств.

Окрім стандартних комерційних банків, цей рівень включає спеціалізовані організації, які виконують визначені завдання в межах фінансової політики держави. Вони здійснюють надання фінансових послуг для певних сегментів населення або секторів економіки.

Першою категорією спеціалізованих установ є *кредитні кооперативи*, які функціонують на основі об'єднання людей з однаковими інтересами або професійною діяльністю. Їх основною метою є забезпечення доступу до фінансових ресурсів для осіб, які не завжди мають можливість отримати кредити від комерційних банків через високий рівень ризику або обмеження доступу до традиційних фінансових інструментів. Кредитні кооперативи працюють на принципах взаємодопомоги серед своїх учасників і мають важливе значення для підтримки локальної економіки, надаючи кредити, залучаючи депозити та інвестуючи в соціальні проекти. Вони сприяють розвитку малих і середніх

підприємств, а також можуть бути основним фінансовим ресурсом для представників сільських регіонів чи менших міських спільнот.

Іншою важливою складовою другого рівня є *фінансові установи, що спеціалізуються на житловому будівництві*. Ці банки займаються кредитуванням житлових проектів, надаючи позики як фізичним особам, так і будівельним компаніям для придбання або будівництва житла. Оскільки житло є однією з основних потреб населення, ці установи займаються наданням довгострокових кредитів на вигідних умовах. Вони значною мірою сприяють розвитку житлового сектору та підвищенню якості життя в країні. Програми іпотечного кредитування часто мають на меті доступність житла для широких верств населення.

Фінансові корпорації, які також є частиною другого рівня, орієнтовані на великі інвестиційні проекти та довгострокові фінансові операції. Вони займаються наданням кредитів підприємствам, здійснюють операції з цінними паперами, а також допомагають в інвестиціях, що сприяє розвитку інфраструктури, промисловості та інших важливих галузей економіки. Ці установи часто мають велику кількість активів та капіталу, що дозволяє їм брати участь у великих фінансових угодах та проектах, які вимагають значних інвестицій.

Також важливою категорією є *страхові компанії*, які займаються наданням страхових послуг, таких як медичне страхування, страхування життя, майна, а також страхування бізнесів та їхніх активів. Страхування є невід'ємною частиною фінансової системи країни, оскільки воно дає змогу зменшити ризики і забезпечити фінансову стабільність для підприємств та фізичних осіб у разі непередбачених обставин. Страхові компанії активно сприяють розвитку фінансової культури, надаючи людям інструменти для захисту від фінансових втрат.

До другого рівня також входять *інвестиційні компанії та фонди*, що надають фінансові послуги інвесторам. Вони управляють активами клієнтів, пропонують інвестиційні рішення на ринку цінних паперів та інших фінансових

інструментів, що допомагає клієнтам максимізувати їхні доходи. Такі компанії регулюються та знаходяться під наглядом фінансових органів, зокрема Superintendencia Financiera de Colombia (Superfinanciera), яка здійснює контроль за діяльністю всіх фінансових установ країни, забезпечуючи виконання вимог законодавства.

Страхові компанії забезпечують широкий спектр страхових послуг для фізичних осіб, підприємств і державних структур, виконуючи функцію управління ризиками та захисту від непередбачених фінансових втрат.

Вони надають різноманітні види страхування, включаючи страхування життя, страхування здоров'я, страхування майна та страхування відповідальності та відіграють критичну роль у збереженні фінансової стабільності як на індивідуальному, так і на корпоративному рівнях. В умовах економічної та соціальної нестабільності, страхові компанії допомагають зменшити потенційний фінансовий ризик для домогосподарств і бізнесу, що дозволяє їм відновлюватися після катастроф чи інших надзвичайних ситуацій.

Ці спеціалізовані установи взаємодіють між собою, з комерційними банками та з державними органами, забезпечуючи комплексні фінансові послуги для широкого кола клієнтів. Їх діяльність сприяє розвитку ключових секторів економіки, таких як будівництво, страхування, пенсійне забезпечення та інші, забезпечуючи тим самим фінансову стабільність та підтримку економічного росту. Важливим аспектом цієї взаємодії є регулювання та нагляд, що дозволяє зберігати ефективність і прозорість фінансової системи.

Третій рівень грошово-кредитної системи Колумбії включає спеціалізовані банки, які працюють через банки другого рівня, але перебувають під контролем держави, що дозволяє їм сприяти реалізації структурної фінансової політики країни. Ці установи надають послуги, що мають на меті підтримку конкретних секторів економіки, регулювання фінансової активності в окремих сферах і реалізацію урядових ініціатив на макrorівні.

На цьому рівні функціонують, зокрема, Зовнішньоторгбанк Колумбії (Bancóldex) та Центральний іпотечний банк. Зовнішньоторгбанк спеціалізується

на наданні кредитів і фінансових послуг підприємствам, які займаються зовнішньою торгівлею, а також сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в країні. Цей банк має важливе значення для забезпечення інвестиційної активності та зовнішньої торгівлі, надаючи кредити на пільгових умовах і стимулюючи економічний розвиток.

Центральний іпотечний банк має на меті підтримку ринку житлового будівництва, надаючи довгострокові кредити для покупки житла та стимулюючи інвестиції в будівельний сектор. Він виконує ключову роль у фінансуванні житлових програм для широких верств населення, що потребують доступного житла.

Завдяки їхній діяльності, банки третього рівня сприяють реалізації урядових фінансових стратегій, надаючи важливу підтримку в сфері інфраструктури, соціального забезпечення та стимулювання економічного зростання. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та фінансового розвитку, при цьому їх діяльність має чітко визначену роль у національній фінансовій політиці.

Запитання для самоконтролю

1. Як історичні, економічні та соціальні зміни вплинули на еволюцію грошово-кредитної системи Канади?
2. Які основні товари використовувалися як засоби обміну до європейської колонізації Канади?
3. Як впровадження «карткових грошей» у 1685 році вплинуло на фінансову систему Канади?
4. Як розвиток банківської системи у XIX столітті сприяв формуванню фінансової інфраструктури Канади?
5. Як ухвалення Закону про єдину валюту в 1871 році вплинуло на довіру до канадської фінансової системи?
6. Як економічна криза 1930-х років та створення Банку Канади змінили грошово-кредитну систему Канади?

7. Як інфляція вплинула на економіку Канади в 1970-х роках і які були основні фактори її зростання?
8. Які інновації та технології стали основними характеристиками сучасної грошово-кредитної системи Канади?
9. Які функції виконує Банк Канади в системі національної фінансової стабільності?
10. Як організаційна структура Канадського банку впливає на ефективність його діяльності та економічну стабільність країни?
11. Як колоніальна епоха вплинула на грошово-кредитну систему Мексики?
12. Які економічні труднощі Мексика переживала після здобуття незалежності у 1821 році?
13. Яка роль срібла у розвитку мексиканської грошово-кредитної системи в XIX столітті?
14. Як змінилась економічна ситуація в Мексиці після середини XIX століття?
15. Які основні кроки уряд Мексики вживав для зміцнення грошово-кредитної системи в кінці XIX століття?
16. Як змінилась роль держави в економіці Мексики в 1980-х роках?
17. Що таке «коефіцієнт обов'язкової ліквідності» і яке його значення для мексиканської банківської системи?
18. Як приватизація банків у 1990-х роках вплинула на розвиток грошово-кредитної системи Мексики?
19. Які інструменти для забезпечення фінансової стабільності були введені в 1990-х роках?
20. Як розвиток цифрових фінансових технологій сприяє еволюції грошово-кредитної системи Мексики на сучасному етапі?
21. Які основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Бразилії?
22. Як зміни в економічному розвитку Бразилії вплинули на її грошово-кредитну систему?

23. Як вплинула глобалізація фінансових ринків на грошово-кредитну систему Бразилії?
24. Яким чином Бразильський банк сприяв створенню національної грошової системи?
25. Як грошова система Бразилії зазнала змін після проголошення республіки в 1889 році?
26. Що стало причиною введення нового стабільного валютного режиму в 1994 році?
27. Яка роль Центрального банку Бразилії у забезпеченні стабільності національної валюти?
28. Які функції Центрального банку Бразилії визначені законом і Конституцією?
29. Які типи фінансових установ складають другий рівень грошово-кредитної системи Бразилії?
30. Як кредитні кооперативи та мікрофінансові установи сприяють розвитку малого бізнесу в Бразилії?
31. Як грошово-кредитна система Венесуели розвивалася у колоніальний період?
32. Які основні проблеми виникли в грошово-кредитній системі Венесуели після здобуття незалежності у 1821 році?
33. Що спричинило обмежене застосування венесуельського песо, введеного в 1843 році?
34. Як реформи 1870–1880-х років вплинули на грошово-кредитну систему Венесуели?
35. Яку роль відіграв Центральний банк Венесуели, створений у 1939 році?
36. Як економічна криза 1980-х років позначилася на банківській системі країни?
37. Що відбулося з банківським сектором Венесуели після серйозної кризи 1994 року?

38. Як націоналізація банків у Венесуелі змінила фінансову систему країни на початку 2000-х років?
39. Яка роль Центрального банку Венесуели у валютному регулюванні та грошовій емісії?
40. Як змінилася грошово-кредитна система Венесуели після гіперінфляції та криз у останні десятиліття?
41. Як соціально-економічні та політичні зміни впливали на еволюцію грошово-кредитної системи Колумбії?
42. Які проблеми виникли в банківській системі Колумбії на ранньому етапі її розвитку?
43. Яким чином національна валюта – колумбійське песо – вплинула на формування грошово-кредитної системи країни?
44. Яку роль відіграло заснування Банку Республіки Колумбії у розвитку фінансової системи?
45. Як економічна криза 1980-х років позначилася на банківському секторі Колумбії?
46. Які важливі зміни були внесені до грошово-кредитної системи після прийняття Конституції 1991 року?
47. Яким чином реформування фінансового сектора сприяло стабілізації економіки Колумбії?
48. Як економічні заходи, що були впроваджені під час пандемії COVID-19, підтримали фінансову систему Колумбії?
49. Як цифрова валюта та розвиток фінансових технологій впливають на грошово-кредитну систему країни?
50. Яким чином три рівні грошово-кредитної системи Колумбії взаємодіють між собою?

ТЕМА 11. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН АЗІАТСЬКО ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Мета: розглянути закономірності та етапи розвитку грошово-кредитних систем Австралії, Індії, Південної Кореї, В'єтнаму та Таїланду, вивчити функції та структуру центральних банків цих країн, а також визначити особливості та роль комерційних банків і спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ у забезпеченні економічної стабільності та розвитку фінансової системи.

11.1. Грошово-кредитна система Австралії

11.2. Грошово-кредитна система Індії

11.3. Грошово-кредитна система Південної Кореї

11.4. Грошово-кредитна система В'єтнаму

11.5. Грошово-кредитна система Таїланду

Ключові терміни і поняття: Банк Нового Південного Уельсу, австралійський фунт, австралійський долар, Резервний банк Австралії, комерційні банки, кредитні спілки, спеціалізовані фінансові інститути, кооперативні банки, житлово-будівельні товариства, полімерні банкноти, *взаємні банки*, іноземні банки, Австралійський орган пруденційного регулювання (APRA), Австралійська комісія з цінних паперів та інвестицій (ASIC), Австралійський орган фінансових скарг (AFCA), срібні арабські монети, «таньга», рупія, «Акт про паперові гроші Індії», Резервний банк Індії, Банк Індії, мобільний банкінг, електронні платіжні системи, регіональних сільських банків (RRB), небанківські фінансові компанії, небанківські фінансові компанії (НФК), *мікрофінансові установи*, *фінансове консультування*, чон, китайські монети, корейський вон, Корейський національний банк (Korean National Bank), Резервний банк Кореї, індокитайський піастро, донг, Đòì Mớì, фінансова інклюзивність, цифрова валюта, тайський бат, Банком Таїланду, традиційні банки.

11.1 Грошово-кредитна система Австралії

Еволюція грошово-кредитної системи Австралії є прикладом глибокої трансформації від колоніальної економіки до сучасної фінансової інфраструктури, яка відповідає викликам глобалізованого світу. Початковий період (1788–1817) характеризувався обмеженим обігом валюти та відсутністю організованої банківської системи, що було типовим для нових поселень. У цей

час фінансові потреби колонії задовольнялися переважно шляхом бартеру або використання іноземних валют. Однак заснування у 1817 році Банку Нового Південного Уельсу стало важливим кроком до формування основ фінансової системи. Цей банк відігравав провідну роль у становленні банківської справи Австралії, розширюючи свою діяльність у різних регіонах країни та за її межами.

Протягом XIX століття інтенсивний розвиток банківської системи Австралії супроводжувався створенням нових фінансових установ, таких як Комерційний банк Сіднея у 1834 році та Національний банк Австралії у 1858 році. Ці установи стали ключовими гравцями на фінансовому ринку країни, сприяючи акумуляції капіталу та фінансуванню економічного зростання. Водночас розширення банківського сектора спричинило виникнення певних ризиків, які проявилися під час банківської кризи 1893 року. Ця криза була наслідком спекулятивного буму на ринку нерухомості та недостатнього державного регулювання банківської діяльності, що призвело до банкрутства 11 великих комерційних банків.

Важливим етапом у розвитку грошово-кредитної системи Австралії стало введення національної валюти – австралійського фунта – у 1913 році. Це сприяло стандартизації фінансових операцій та зміцненню довіри до банківської системи. Створення у 1911 році Банку Співдружності, який виконував функції центрального банку, стало фундаментом для формування системи монетарного регулювання, з 1924 року банкові передано монополію на емісію австралійської валюти і банк був агентством Уряду Австралії. Банк відігравав важливу роль у стабілізації фінансового сектору, зокрема під час Великої депресії 1930-х років, коли було консолідовано державні ощадні банки, щоб уникнути їх банкрутства.

Друга половина XX століття стала періодом модернізації грошово-кредитної системи Австралії. У 1966 році було запроваджено нову валюту – австралійський долар, яка замінила фунт. Цей крок ознаменував початок сучасної епохи в історії фінансів Австралії. Перехід до плаваючого валютного курсу у 1983 році став революційним рішенням, яке забезпечило гнучкість економіки в умовах зовнішніх шоків.

Значний внесок у розвиток грошової системи зробило впровадження полімерних банкнот, яке розпочалося у 1988 році. Австралія стала першою країною, що використала полімерні технології у виготовленні валюти, створивши банкноти з підвищеним рівнем захисту та довговічності. Це нововведення сприяло зниженню витрат на обслуговування готівкового обігу та підвищило стійкість банківської системи до фальсифікацій.

Сучасна грошово-кредитна система Австралії характеризується високим рівнем ефективності, інноваційності та стабільності. Резервний банк Австралії виконує функції регулятора, забезпечуючи цінову стабільність та контроль над інфляцією. Вільно плаваючий валютний курс дозволяє економіці гнучко реагувати на зміни у глобальному середовищі, що сприяє підтриманню міжнародної конкурентоспроможності.

Австралійський долар сьогодні є однією з найбільш торгових валют у світі, займаючи п'яте місце за обсягами операцій на світовому валютному ринку. Його популярність обумовлена стабільністю австралійської економіки, високою дохідністю інвестиційних інструментів та відносною свободою валютного ринку від урядового втручання. Австралія також зберігає високий рівень довіри до своєї фінансової системи, що сприяє її інтеграції у глобальну економічну систему та підтриманню стабільного економічного зростання.

Таким чином, еволюція грошово-кредитної системи Австралії демонструє поступальний розвиток, заснований на адаптації до внутрішніх та зовнішніх викликів. Інновації, ефективна політика центрального банку та інтеграція у світовий фінансовий ринок стали ключовими факторами успіху, забезпечуючи стабільність та конкурентоспроможність австралійської економіки у XXI столітті.

Грошово-кредитна система Австралії має *дворівневу структуру*, що складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 11.1).

Перший рівень представлений Резервним банком Австралії, який виконує функції центрального банку країни.

Другий рівень складається з широкого спектра комерційних банків, кредитних спілок, спеціалізованих фінансових інститутів та інших організацій.

Окрім комерційних банків, важливу роль у системі відіграють кредитні спілки та кооперативні банки, які орієнтовані на обслуговування малого і середнього бізнесу, а також на розвиток регіональних економік. Спеціалізовані фінансові установи, такі як житлово-будівельні товариства, підтримують розвиток окремих секторів економіки, зокрема нерухомості та інфраструктури.

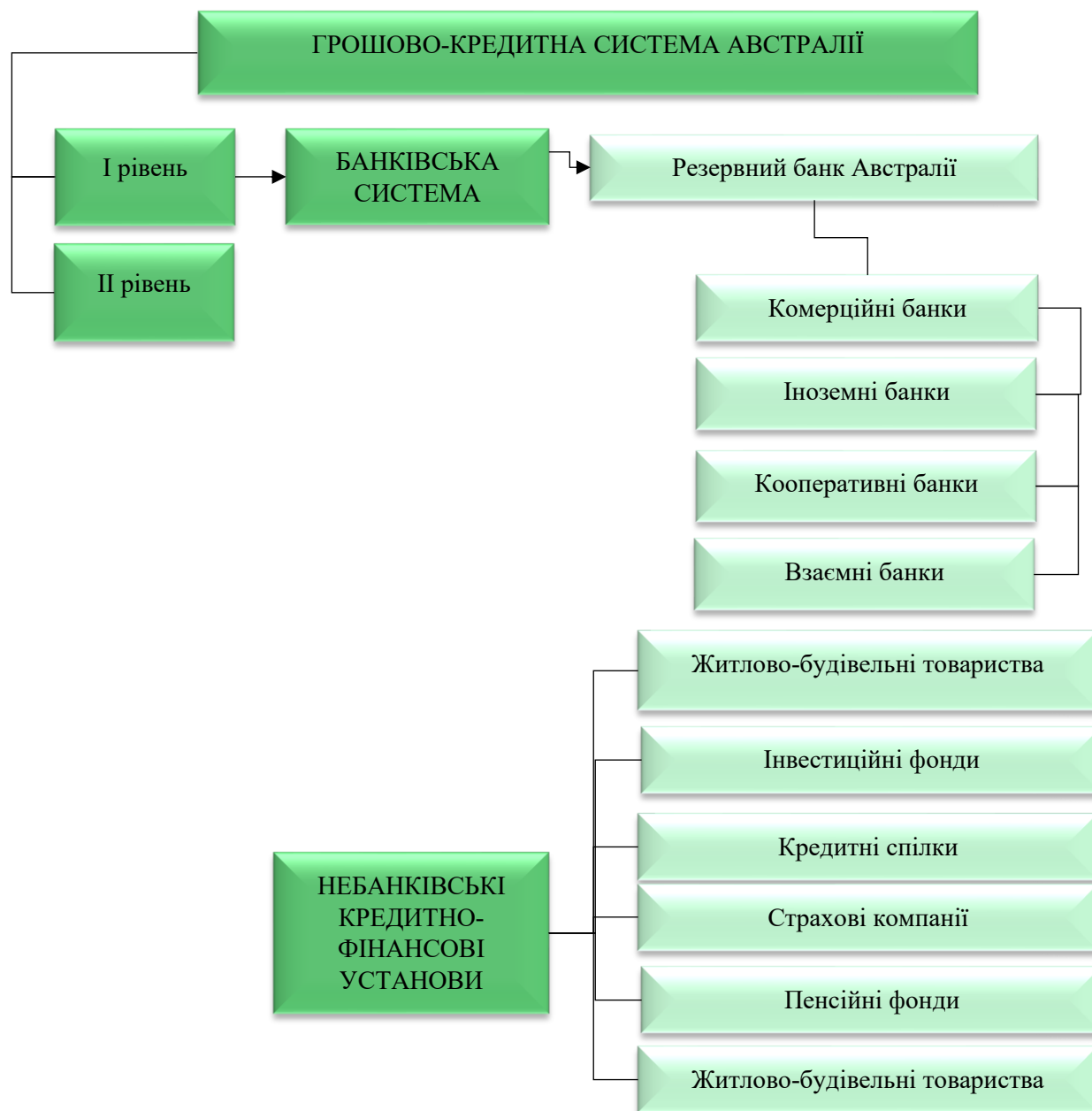

Рис. 11.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Австралії

Перший рівень грошово-кредитної системи складає Резервний банк Австралії. 1960 року функції центрального банку було передано Резервному банку Австралії. Основними завданнями Резервний банк Австралії є підтримка стабільності національної валюти, досягнення повної зайнятості, контроль над інфляцією та сприяння економічному процвітання країни (рис. 11.2).

Резервний банк Австралії є головним органом у здійсненні грошово-кредитної політики Австралії. Банк використовує інструменти, такі як встановлення облікової ставки, проведення операцій на відкритому ринку та управління золотовалютними резервами, щоб регулювати рівень інфляції, стимулювати економічну активність та забезпечувати фінансову стабільність. Одним із ключових завдань Резервний банк є контроль за рівнем інфляції, яка, відповідно до стратегічних цілей банку, має утримуватися в межах 2–3%.

Окрім регулювання грошово-кредитної політики, він забезпечує випуск і обіг національної валюти – австралійського долара. Він відповідає за дизайн, виготовлення та впровадження інновацій у виготовленні банкнот, зокрема полімерних банкнот, які стали однією з технологічних переваг Австралії. Перші полімерні банкноти були випущені в 1988 році, і цей крок значно підвищив

рівень захисту від фальшування, а також продовжив термін служби купюр.

Резервний банк Австралії також виконує роль банкіра для уряду. Він обслуговує рахунки державного сектора, здійснює розрахунки за державними операціями, управляє державним боргом та надає

Рис. 11.2. Штаб-квартира Резервного банку Австралії

консультації уряду щодо фінансових питань. Водночас Резервний банк відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та ефективності платіжної системи країни, регулюючи роботу фінансових установ і підтримуючи довіру до банківської системи.

У міжнародному аспекті Резервний банк представляє інтереси Австралії в глобальних фінансових інституціях, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Банк міжнародних розрахунків та інші міжнародні організації. Він активно співпрацює з іншими центральними банками для обміну досвідом, моніторингу глобальних фінансових тенденцій та підтримки стабільності світової фінансової системи.

Загалом, Резервний банк Австралії є одним із ключових інститутів національної економіки, який не лише забезпечує макроекономічну стабільність, а й сприяє розвитку сучасної фінансової інфраструктури країни. Його діяльність є важливим чинником у підтриманні довіри до австралійської грошово-кредитної системи як усередині країни, так і за її межами.

Другий рівень грошово-кредитної системи Австралії складається з широкого спектра фінансових установ, які забезпечують ефективне функціонування ринку фінансових послуг, сприяють економічному розвитку та підтримують стабільність фінансової системи. До нього належать комерційні банки, кредитні спілки, кооперативні банки, спеціалізовані фінансові інститути та інші організації, які відіграють важливу роль у формуванні доступу до фінансових ресурсів для різних секторів економіки та соціальних груп.

Комерційні банки є центральним елементом другого рівня фінансової системи Австралії. Вони пропонують широкий спектр послуг, таких як прийом депозитів, надання кредитів, управління активами, фінансування міжнародної торгівлі та консультування з питань інвестицій. У країні працюють як великі банки національного масштабу, так і дочірні установи іноземних банків. Їхня діяльність підпорядковується суворому регулюванню та нагляду з боку Резервного банку Австралії та Австралійського органу регулювання фінансових послуг (APRA), що забезпечує їхню надійність та ефективність.

На цьому рівні домінують чотири основні банки: Банк Співдружності Австралії, Банківська корпорація Westpac, Банківська група Австралії та Нової Зеландії (ANZ) і Національний банк Австралії (NAB). Ці банки забезпечують більшість банківських послуг у країні, зокрема управління депозитами, надання кредитів, обслуговування корпоративного та роздрібного секторів. Їхня діяльність охоплює всі аспекти фінансових послуг, включаючи інвестиційні операції та міжнародну торгівлю.

Окрім чотирьох провідних банків, значну роль у фінансовій системі відіграють менші регіональні банки, такі як Бендіго та Аделаїда Банк, Санкорп-Метвей, Банк Квінсленда та ME Bank. Ці установи часто орієнтуються на обслуговування локальних громад та малого і середнього бізнесу, забезпечуючи кредитування, прийом депозитів і підтримку регіональної економіки.

Кредитні спілки, будівельні товариства та взаємні банки, які входять до другого рівня системи, виконують важливу функцію в обслуговуванні специфічних груп клієнтів і підтримці регіонального розвитку. Зокрема, будівельні товариства, такі як Санкорп, Банк Святого Георгія та Банк Мельбурна, історично забезпечували кредитування житлового будівництва, що стало основою для їх подальшої трансформації в банки. Завдяки змінам у регулюванні, такі установи більше не зобов'язані демонітизуватись для отримання банківського статусу, що дозволило зберегти їхню взаємну структуру.

На австралійському ринку також присутні іноземні банки, які отримують ліцензії для роботи в країні через дочірні компанії або філії. Хоча їхня участь у роздрібному банківському секторі обмежена, вони активно працюють у сфері оптових банківських послуг, надаючи спеціалізовані фінансові рішення для великих корпорацій та міжнародного бізнесу.

Спеціалізовані фінансові інститути, такі як *житлово-будівельні товариства*, відіграють значну роль у підтримці окремих секторів економіки, зокрема нерухомості та інфраструктури. Вони забезпечують довгострокове кредитування для будівництва житла, інвестицій у комерційну нерухомість та розвиток інфраструктурних проєктів, які є ключовими для економічного

зростання Австралії. Ці організації сприяють стабільності ринку нерухомості та підтримують досягнення соціально-економічних цілей, таких як доступність житла для широких верств населення.

Інші організації, такі як *небанківські кредитні компанії, лізингові компанії, страхові фонди та інвестиційні фонди*, також відіграють важливу роль у розширенні доступу до фінансових ресурсів і диверсифікації фінансових послуг. Вони забезпечують фінансування для підприємств і домогосподарств, сприяють залученню інвестицій і створенню нових робочих місць.

Регулювання фінансових установ здійснюється Австралійським органом пруденційного регулювання (APRA), Австралійською комісією з цінних паперів та інвестицій (ASIC) і Резервним банком Австралії (RBA). Крім того, діяльність банків регулюється через схеми зовнішнього врегулювання спорів (EDR), найвизначнішою з яких є Австралійський орган фінансових скарг (AFCA).

Дерегуляція фінансового сектору, розпочата в 1960-х роках, сприяла усуненню бар'єрів між торговими та ощадними банками, що дозволило будівельним товариствам приймати депозити й згодом трансформуватися в банки. Це стимулювало зростання конкуренції та інновацій у фінансовому секторі.

Важливим елементом другого рівня є використання BBSW (Bank Bill Swap Rate) як ключової ставки для визначення вартості багатьох фінансових продуктів. Попри покращення методології обчислення ставки, вона залишається під наглядом ASIC, що забезпечує прозорість і запобігання маніпуляціям.

Таким чином, другий рівень грошово-кредитної системи Австралії є різноманітним та динамічним, забезпечуючи ефективне функціонування ринку фінансових послуг, підтримку економічного розвитку та фінансової стабільності країни.

11.2. Грошово-кредитна система Індії

Еволюція грошово-кредитної системи Індії відображає численні зміни, що супроводжували розвиток країни від раннього середньовіччя до сучасності. Протягом століть Індія переживала значні трансформації в сфері грошового

обігу та банківської діяльності, що безпосередньо впливало на економічну стабільність та розвиток держави.

У VIII столітті на території Індії почали використовувати срібні арабські монети, які стали першими грошовими одиницями, що активно циркулювали в межах ісламської династії Уммаяд. Ці монети, запроваджені династією Сінд, приймалися на всій території, яка перебувала під впливом цієї династії, що ознаменувало початок монетного обігу на Індійському субконтиненті.

У XII столітті в державі Хур використовували срібні та золоті монети, відомі як «таньга», вагою 10,76 г. До XVI століття кількість цих монет значно зросла, а їх використання поширилося на величезну територію. Монета стала важливим елементом економічної інтеграції різних регіонів Індії в період середньовіччя.

Проте найбільше значення в історії грошово-кредитної системи Індії мала поява срібної монети «рупія» в 1540 році за правління імператора Шер-шаха. Ця монета, що важила 11,5 г і виготовлялася зі срібла 970-ї проби, стала основною валютою на індійському ринку, що залишалася незмінною до початку колонізації Індії Великою Британією. Рупія отримала остаточну форму та стандарт в середині XVI століття за часів Імперії Великих Моголів, і цей стандарт зберігався протягом кількох століть.

Важливим етапом в історії індійської грошово-кредитної системи стали початки використання паперових грошей. Наприкінці XVIII століття в Індії були випущені перші купюри номіналом 10, 15, 25, 50, 100 та 10 000 рупій. Цей крок був пов'язаний з необхідністю спростити та уніфікувати грошовий обіг, а також з адаптацією до сучасних економічних умов.

1861 рік став важливим етапом для індійської фінансової системи з прийняттям «Акту про паперові гроші Індії», що закріпив правові основи для емісії паперових грошей на території країни. У цей період почалася стандартизація випуску грошових знаків, і зображення на них змінювалося в залежності від змін у британській короні, зокрема, на банкнотах з'явилася зображення королеви Вікторії, а пізніше королів Георга V та Георга VI.

З 1893 року, після припинення вільного карбування рупії, її курс було прив'язано до англійського фунта стерлінгів, що сприяло інтеграції індійської економіки до британської імперії. Проте після здобуття незалежності в 1947 році Індія здійснила значні кроки в напрямку створення національної фінансової системи. Випуск перших банкнот з національним символом у вигляді трьох левів став символом відновлення суверенітету країни. Згодом на нових серіях банкнот стали з'являтися зображення відомих державних діячів, зокрема, Магатми Ганді, що ще більше підкреслювало національну ідентичність.

Розвиток банківської справи в Індії розпочався в останньому десятилітті XVIII століття. Одним з перших був Банк Індустану, заснований у 1770 році, але закритий у 1829–1832 роках. Генеральний банк Індії, заснований у 1786 році, теж проіснував недовго. Однак у 1806 році був заснований Банк Калькутти, який пізніше став відомий як Державний банк Індії (СВІ). З часом цей банк став основним фінансовим інститутом країни.

З 1935 року в Індії було створено Резервний банк Індії, що отримав функції центрального банку. Він мав важливу роль у регулюванні грошово-кредитної політики та здійсненні контролю за інфляцією.

До здобуття незалежності в 1947 році, Індія була частиною Британської імперії, і її грошово-кредитна система перебувала під контролем британських інституцій. Важливим елементом цієї системи був Банк Індії, заснований у 1840 році, хоча його функції обмежувалися обслуговуванням колоніальних потреб Великої Британії. Банківська система на той час була зорієнтована на фінансування потреб британських колоніальних інтересів, а індійські підприємства й населення мали обмежений доступ до кредитних ресурсів. Валюта країни не була стабільною, і часто використовувались іноземні гроші.

Після здобуття незалежності Індія взяла курс на створення власної фінансової системи, здатної підтримувати національний розвиток. Одним з важливих кроків стало створення Резервного банку Індії (RBI) у 1949 році, який став центральним банком країни. RBI отримав функції контролю за емісією валюти, монетарною політикою та регулюванням банківської діяльності.

Резервний банк виконував важливу роль у забезпеченні стабільності національної валюти та сприянні розвитку внутрішнього кредитування. Однак у перші десятиліття після незалежності економіка Індії залишалася переважно аграрною, і значні державні ресурси йшли на підтримку сільського господарства та інфраструктури.

У 1969 році уряд Індії здійснив націоналізацію найбільших приватних банків, що дозволило країні створити систему, орієнтовану на державний контроль над фінансовим сектором. Цей крок також був спрямований на надання кредитів для розвитку стратегічних галузей економіки, зокрема сільського господарства, що потребувало значного фінансування. У цей період було введено ряд державних програм, які сприяли зростанню банківської системи та доступу до фінансових послуг для широких верств населення.

Однак у 1991 році Індія зазнала серйозної економічної кризи, що призвело до необхідності проведення структурних реформ. Країна стала орієнтуватися на лібералізацію своєї економіки, а разом з цим була переглянута й банківська система. Було започатковано низку реформ, які сприяли відкриттю ринку для іноземних інвестицій та розвитку фінансових ринків. У результаті цього процесу, центральний банк Індії, RBI, отримав більшу гнучкість у формуванні монетарної політики, а індійські банки були дозволені залучати капітал з міжнародних фінансових ринків.

З 2000-х років Індія активізувала модернізацію своєї грошово-кредитної системи, орієнтуючись на впровадження новітніх технологій у банківську діяльність. В країні з'явилися численні стартапи у сфері фінансових технологій, що забезпечили бурхливий розвиток мобільного банкінгу та електронних платіжних систем. Банки стали використовувати сучасні інструменти для забезпечення доступу до фінансових послуг навіть у віддалених регіонах країни. Також Індія стала одним із лідерів у використанні цифрових платіжних технологій, і саме цей сектор економіки продовжує активно розвиватися.

Сучасна грошово-кредитна система Індії є частиною глобалізованої економіки, де центральний банк країни відіграє важливу роль у забезпеченні

економічної стабільності та контролі над інфляцією. Резервний банк Індії регулярно здійснює коригування монетарної політики, аби відповідати на змінювані економічні умови, як всередині країни, так і в глобальному контексті. Крім того, індійська фінансова система активно інтегрується з міжнародними ринками, що дає змогу залучати значні іноземні інвестиції.

Грошово-кредитна система Індії має *дворівневу структуру*, що включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 11.3).

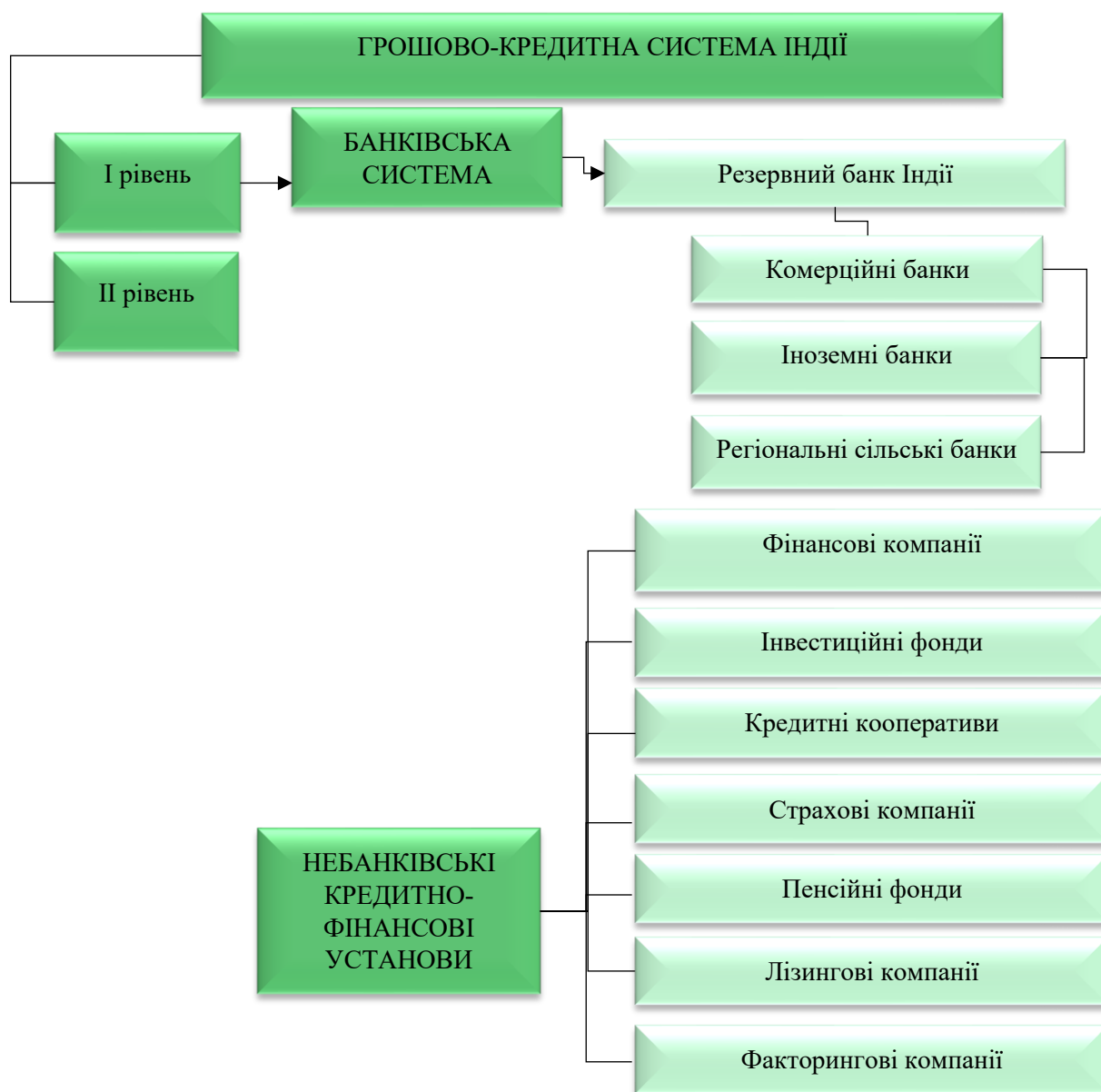

Рис. 11.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Індії

Перший рівень представлений Резервним банком Індії, який виконує роль центрального банку країни. Резервний банк Індії відповідає за регулювання

грошово-кредитної політики, підтримку стабільності на фінансових ринках, управління валютними резервами та контроль за інфляцією.

Другий рівень грошово-кредитної системи складається з численних комерційних банків, регіональних сільських банків (RRB), а також інших спеціалізованих фінансових установ, таких як кредитні кооперативи та небанківські фінансові компанії. Ці установи займаються наданням кредитів, обслуговуванням депозитів, управлінням фінансами для фізичних осіб та підприємств, а також підтримкою розвитку сільського господарства та мікрофінансування. Оскільки банківський сектор Індії є одним із найбільших у світі, його роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку є надзвичайно важливою.

Перший рівень грошово-кредитної системи Індії представлений Резервним банком Індії, який займає центральне місце у фінансовій інфраструктурі країни. Заснований у 1935 році, Резервний банк Індії виконує функції центрального банку, відповідаючи за формування та реалізацію монетарної політики, а також за стабільність фінансової системи Індії.

Рис.11.3. Штаб-квартира Резервного банку Індії в Мумбаї

Основною функцією Резервного банку є управління грошовою масою в економіці, що включає моніторинг інфляційних процесів, управління обліковими ставками та контроль за кредитною експансією. Через встановлення облікової ставки Резервний банк Індії впливає на вартість кредитів, що надаються комерційними банками, а також на відсоткові ставки за депозитами. Це, в свою чергу, впливає на загальний рівень споживчого попиту та інвестицій в країні. Резервний банк

Індії також має повноваження з визначення мінімальних резервних вимог для комерційних банків, що дозволяє регулювати рівень ліквідності на ринку.

Крім того, Резервний банк Індії виконує важливу роль у підтримці валютної стабільності. Він здійснює управління валютними резервами країни, визначає курс національної валюти – рупії – відносно інших валют, а також регулює операції на ринку іноземної валюти. Це дозволяє забезпечувати стійкість рупії на міжнародних ринках і захищати країну від валютних коливань. РБІ активно взаємодіє з міжнародними фінансовими інститутами та організаціями, що допомагає забезпечити ефективну інтернаціоналізацію фінансових операцій Індії.

Важливою функцією Резервного банку є нагляд за діяльністю комерційних банків та інших фінансових установ. Він розробляє нормативно-правові акти, що регулюють їх діяльність, і встановлює механізми забезпечення дотримання фінансових стандартів, таких як мінімальні капітальні вимоги. Це дозволяє підтримувати стабільність банківської системи, запобігаючи ризикам банкрутств та кризових явищ.

Резервний банк також здійснює емісію банкнот і монет, визначаючи їх обсяг в обігу відповідно до потреб економіки. У цій ролі Резервний банк Індії забезпечує ефективне функціонування платіжних систем, забезпечуючи належний рівень ліквідності та стабільності в грошовому обігу.

Крім того, Резервний банк Індії грає ключову роль у проведенні монетарних операцій, які допомагають регулювати ринкову ліквідність та підтримувати рівновагу в економіці. Через використання інструментів монетарної політики, таких як репо-ставки, інтервенції на валютному ринку, а також управління державним боргом, Резервний банк Індії сприяє стабільності економічного середовища.

Взаємодія Резервного банку з урядом Індії також має велике значення для національної економічної політики. Резервний банк Індії надає уряду консультаційні послуги щодо питань економічного розвитку, фінансової

стабільності та підтримки інфраструктурних проєктів, зокрема через механізми довгострокового фінансування та кредитування.

Другий рівень грошово-кредитної системи Індії складається з численних фінансових установ, що функціонують під наглядом Резервного банку Індії та інших регулюючих органів. Цей рівень охоплює різноманітні фінансові інститути, що забезпечують виконання ключових функцій у сфері кредитування, депозитних послуг та інших фінансових операцій. Основну роль серед них відіграють *комерційні банки, як державні, так і приватні*, які є основними установами для надання кредитів, приймання депозитів та надання інших банківських послуг фізичним особам і підприємствам. Крім того, значну роль у фінансуванні сільських територій відіграють *регіональні сільські банки*, що орієнтуються на розвиток сільського господарства та надання мікрокредитів для малих фермерів і підприємців.

Кредитні кооперативи, що функціонують за принципом взаємодопомоги серед членів, також є важливою частиною другого рівня, оскільки вони пропонують кредити з низькими процентними ставками переважно для малих фермерів та бідних верств населення. Водночас небанківські фінансові компанії (НФК), які не мають ліцензії на приймання депозитів, активно займаються наданням позик, лізингом, факторингом та іншими фінансовими послугами, сприяючи різноманітності фінансових інструментів на ринку.

Іноземні банки, що мають значний вплив на фінансовий сектор Індії, надають широкий спектр послуг для корпоративних та приватних клієнтів, а також здійснюють операції з інвестиціями, кредитуванням та іншими фінансовими транзакціями, що підтримують інтеграцію країни з міжнародними фінансовими ринками.

Мікрофінансові установи відіграють важливу роль у наданні дрібних позик особам з низьким доходом, зокрема в сільських районах, де доступ до традиційних банківських послуг обмежений. Ці установи дозволяють здійснювати малий бізнес та покривати повсякденні потреби людей, що не мають доступу до звичних банківських продуктів.

Інвестиційні компанії та фонди надають можливості для колективних інвестицій через пайові інвестиційні фонди, що дає інвесторам доступ до ринку акцій, облігацій та інших фінансових інструментів. Окрім того, фінансові компанії, що спеціалізуються на споживчому кредитуванні, надають кредити для придбання товарів та послуг, таких як автомобілі, побутова техніка та освіта, що сприяє розширенню фінансових можливостей громадян.

Крім того, існують спеціалізовані фінансові установи, які надають послуги в таких сферах, як *страхування, пенсійні фонди та фінансове консультування*, що сприяє розвитку економіки країни. Всі ці фінансові інститути, діючи в рамках регулювання, що забезпечується Резервним банком Індії та іншими державними органами, сприяють стабільності та розвитку фінансової системи країни. Таким чином, другий рівень грошово-кредитної системи Індії є важливим інструментом для сприяння економічному розвитку, забезпечення фінансування для різних верств населення та підтримки загальної фінансової інклюзії.

11.3. Грошово-кредитна система Південної Кореї

До середини XIX століття Корея функціонувала за допомогою традиційної грошово-кредитної системи, яка, хоча й була складною, мала певні принципи стабільності. Основними валютними одиницями в обігу були срібні та мідні монети. Монети, зокрема чон, стали основною одиницею обігу в країні, і цей період характеризувався відсутністю єдиної централізованої грошової системи. Грошова система була хаотичною через широке використання різних монет, які іноді мали різну купівельну спроможність залежно від їх походження та вартості металу. Це значно ускладнювало інтеграцію економіки та обмін товарів, особливо в межах різних регіонів країни.

Банківська система була слабо розвинута. Як і в більшості інших країн того часу, корейські фінансові установи не мали достатнього впливу для значного стимулювання економічної діяльності. Кредитування та фінансування відбувалося в основному через традиційні, нерегульовані механізми, такі як особисті позики та торговельні відносини. Велика частина економіки залишалася

аграрною, а державна влада зосереджувалась на підтримці стабільності через свої власні фінансові ресурси.

У період правління династії Чосон (1392–1897) Корея підтримувала тісні торгові та фінансові зв'язки з Китаєм, що значно вплинуло на валютні практики в країні. Зокрема, китайські монети використовувалися в якості основних грошових одиниць у ряді торгових відносин. Водночас спроби корейської влади випускати власні монети виявилися не завжди успішними через нестабільність економіки та брак необхідного контролю над грошовим обігом. Однак в середині XIX століття, коли Корея почала стикатися з тиском від західних держав та Японії, японська єна почала проникати в економіку Кореї, що значною мірою змінило структуру грошової системи країни та підготувало ґрунт для японської економічної експансії.

Китай, який мав значний економічний вплив на Корею, пропонував власні моделі грошових систем, включаючи обіг китайських срібних монет, які використовувалися в багатьох частинах Азії. Однак згодом, з підвищенням економічної залежності від Японії, значення китайських монет поступово знижувалося.

Під впливом глобальних економічних процесів і після реформ у Китаї та Японії, Корея на кінець XIX століття почала модернізувати свою економічну та фінансову інфраструктуру. Однією з найважливіших реформ стало введення нового грошового стандарту – корейського вона в 1883 році. Цей крок, що полягав у заміні старих монет новою валютою, став основою для стабілізації корейської грошової системи. Введення корейського вона допомогло спростити торговельні відносини всередині країни та з іншими державами, а також спробувати забезпечити певну фінансову стабільність.

Того ж року в Кореї був заснований Корейський національний банк (Korean National Bank), що почав випускати валюту та здійснювати нагляд за фінансовими потоками в країні. Створення цього банку було важливим кроком у напрямку становлення національної фінансової інфраструктури. Однак ці

реформи залишалися недостатньо ефективними через обмежений контроль над грошовим обігом та нестабільність політичної ситуації в країні.

Японія поступово встановлювала свої економічні інтереси на Корейському півострові з початку XX століття. У 1905 році був підписаний Протокол про японську адміністрацію корейської економіки, що зміцнило економічну залежність Кореї від Японії. Після цього японські фінансові інститути почали домінувати в корейському банківському секторі, і в 1909 році був заснований новий Корейський національний банк, підконтрольний японському уряду, який здобув монополію на випуск грошей в Кореї. Японія почала використовувати єну як основну валюту на території Кореї, що символізувало завершення процесу економічної інкорпорації півострова до японської імперії.

У цей період значною мірою змінилася і сама структура фінансової системи. Корея стала значно більше залежати від японської економіки: її ринки, інфраструктура та фінансові інститути почали орієнтуватися на потреби японської держави. Цей процес інтенсивно просувався до 1910 року, коли Японія офіційно окупувала Корею і зробила її частиною своєї імперії.

Світова економічна криза 1929 року мала також значний вплив на Корею. Як частина японської імперії, Корея пережила серйозні економічні труднощі через скорочення попиту на продукцію японських підприємств, що експортувалися до Кореї та інших країн. Японія, зокрема, опинилася під тиском скорочення експорту та зниження рівня інвестицій у колонії, що призвело до фінансової нестабільності.

Як відповідь на кризу, японський уряд посилив контроль над корейською економікою, збільшивши інфляцію та використовуючи жорстку валютну політику для підтримки стабільності національної валюти в межах імперії. Для цього Японія активно розширювала обіг єни в Кореї та посилювала контроль над корейським фінансовим сектором.

У 1930-ті роки, особливо після початку Другої світової війни, Японія почала активно вживати політику емісії нових валют для фінансування своїх військових потреб. Це призвело до інфляції в Кореї та подальшого погіршення

економічного становища країни. Нові банкноти часто не були забезпечені золотим запасом, що сприяло подальшій девальвації валюти та зниженню довіри до грошової системи Кореї. Крім того, багато фінансових інститутів стали нерентабельними, а корейська економіка зазнала серйозних змін під впливом жорсткої японської політики.

У цей період почався великий процес перерозподілу ресурсів, зокрема в напрямку посилення військових поставок та зміцнення японської економіки за рахунок експлуатації корейських ресурсів. Цей процес економічної трансформації під час японської окупації виявився однією з основних причин, чому фінансова система Кореї залишалася нестабільною до кінця Другої світової війни.

До корейської війни грошово-кредитна система Південної Кореї включала елементи, запозичені від Японії та Китаю. Після японської окупації (1910–1945) японські єни стали основною валютою, а корейський фінансовий сектор був тісно інтегрований з економікою Японії. По завершенню окупації в 1945 році Південна Корея успадкувала значні фінансові труднощі, зокрема високу інфляцію та нестабільність валюти, що ускладнювало економічне відновлення.

Після здобуття незалежності в 1945 році Південна Корея розпочала відновлення економіки та грошово-кредитної системи. У 1948 році було створено Корейський центральний банк, який став відповідальним за емісію валюти та реалізацію монетарної політики. Однак країна продовжувала залишатися уразливою через наслідки війни та політичну нестабільність.

У 1961 році, після військового перевороту, до влади прийшов Пак Чон Хі, який ініціював політику швидкої індустріалізації. Одна з ключових стратегій полягала в орієнтації на експорт, що значно збільшило валютні надходження та стабілізувало національну валюту. Водночас відбувалося розширення фінансових установ, зокрема комерційних банків, які стали основними кредиторами економіки. В 1970-х роках уряд посилив контроль над фінансовою сферою, зокрема через регулювання процентних ставок та обмеження

кредитування приватного сектору, що дозволяло активно фінансувати індустріальний розвиток.

У 1980-х роках Південна Корея здійснила низку важливих фінансових реформ, що зняли обмеження на діяльність фінансових установ і сприяли лібералізації банківської системи. Це призвело до розвитку не лише традиційних комерційних банків, але й нових фінансових інститутів, зокрема інвестиційних компаній, що сприяло зростанню фінансового сектору.

Протягом 1990-х років система Південної Кореї адаптувалася до міжнародних стандартів. У середині десятиліття було введено режим плаваючого курсу для національної валюти, що збільшило її вразливість до змін на міжнародних ринках. Азійська фінансова криза 1997 року серйозно вдарила по економіці країни, що змусило уряд звернутися до Міжнародного валютного фонду за фінансовою допомогою. У відповідь були здійснені масштабні реформи, які включали ліквідацію багатьох слабких банків, збільшення капіталу банків, лібералізацію фінансового ринку та підвищення прозорості фінансової звітності.

Після кризи 1997 року Південна Корея провела важливі реформи, що забезпечили стабільність фінансової системи. Резервний банк Кореї продовжував реалізовувати монетарну політику, орієнтуючись на підтримку економічного зростання та контроль інфляції. Країна також продовжила процес лібералізації фінансових ринків і активніше інтегрувалася в міжнародну фінансову систему.

У сучасний період Південна Корея активно розвиває свій фінансовий сектор, зокрема через використання цифрових технологій, таких як мобільні платежі та електронні гроші. Крім того, країна продовжує зміцнювати валютні резерви та забезпечувати стабільність національної валюти, застосовуючи гнучку монетарну політику для реагування на світові економічні виклики, зокрема зміни в глобальних процентних ставках та економічні коливання.

Грошово-кредитна система Південної Кореї має *дворівневу структуру*, що включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис.

11.5). *Перший рівень* представлений Банк Кореї (Bank of Korea), який виконує функції центрального банку країни. Він відповідає за формування монетарної політики, контроль за грошовою масою та валютними резервами, а також забезпечує стабільність національної валюти.

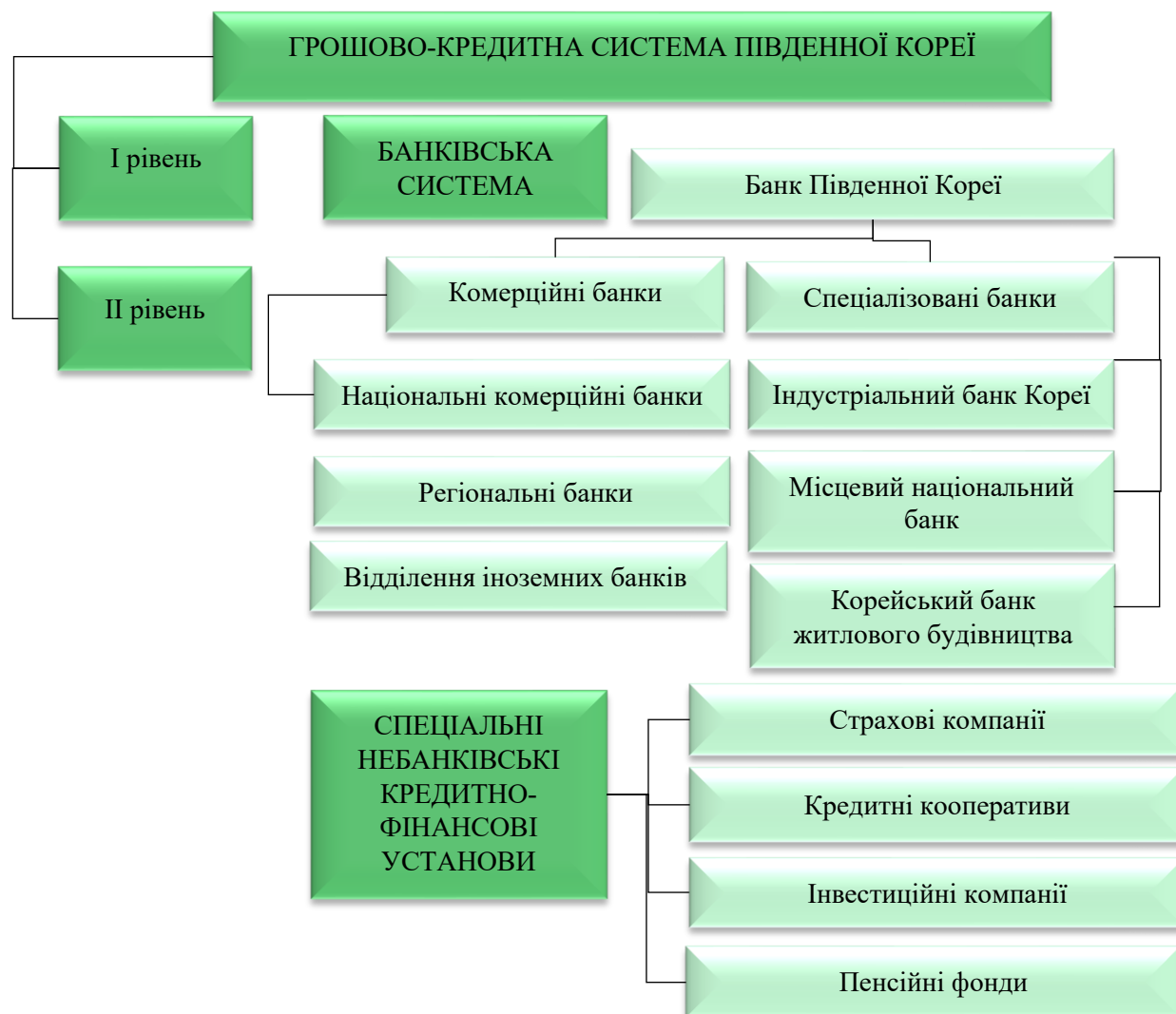

Рис. 11.5. Загальна структура грошово-кредитної системи Південної Кореї

Другий рівень складається з численних комерційних банків, кредитних установ та інших спеціалізованих фінансових інститутів, які виконують функції з надання кредитів, обслуговування депозитів та інших фінансових послуг. Ці банки та установи є основними учасниками ринку фінансових послуг, здійснюючи підтримку економічного зростання через кредитування підприємств і споживачів.

Перший рівень грошово-кредитної системи Південної Кореї представляє Банк Кореї, що заснований 12 червня 1950 року і є центральним банком Південної Кореї. Його основна місія – забезпечення стабільності національної валюти та фінансової системи країни через ефективну монетарну політику, регулювання процентних ставок, управління валютними резервами та підтримку інфляційних цілей. У своїй діяльності банк орієнтується на забезпечення стабільного економічного зростання та стабільності фінансових ринків.

Основні завдання і функції Резервного банку Кореї включають:

1. Банк Південної Кореї є основним органом, відповідальним за формулювання та реалізацію монетарної політики країни. Основними цілями монетарної політики є контроль інфляції, забезпечення стабільності валютного курсу та підтримка економічного зростання. Для досягнення цих цілей банк використовує різноманітні інструменти, такі як зміни процентних ставок, операції на відкритому ринку та резервні вимоги для комерційних банків.

2. Банк Південної Кореї має виняткове право на випуск національної валюти – корейського вона (KRW). Це завдання включає контроль за кількістю грошей в обігу, що дозволяє банку підтримувати стабільність національної валюти та уникати інфляційних чи дефляційних сплесків. Банк також забезпечує

Рис.11.6. Штаб-квартира Банку Кореї в Сеулі

наявність достатньої кількості готівки для задоволення потреб економіки, координуючи розподіл банкнот через фінансові установи.

3. Банк активно управляє валютними резервами країни, щоб забезпечити стабільність зовнішнього сектора, підтримувати стабільний

валютний курс та посилювати здатність країни реагувати на економічні шоки. Це також включає взаємодію з іншими центральними банками та міжнародними

фінансовими організаціями, а також керування активами в іноземних валютах, що сприяє збереженню фінансової стабільності.

4. Банк здійснює нагляд за банківською та фінансовою системою, зокрема за діяльністю комерційних банків, кредитних установ і небанківських фінансових організацій. Це дозволяє забезпечити функціонування стабільної та прозорої фінансової інфраструктури, знижувати ризики для економіки та населення, а також вживати заходів у разі кризових ситуацій.

5. Резервний банк визначає основні процентні ставки, які використовуються як індикатор для комерційних банків, що позичають гроші в центрального банку. Зміна цих ставок є важливим інструментом для управління ліквідністю на фінансових ринках, а також для впливу на рівень споживчих та інвестиційних витрат в економіці.

6. Банк забезпечує ефективну роботу національної платіжної системи, що включає механізми для безпечних і швидких розрахунків між банками, урядом та підприємствами. Це також включає інтеграцію з міжнародними платіжними системами, що дозволяє Південній Кореї підтримувати високий рівень фінансової зв'язності з іншими країнами.

7. Резервний банк Південної Кореї також надає уряду фінансові послуги, зокрема допомагає у випуску державних облігацій, а також управляє держборгом. Це включає організацію процесів залучення коштів через внутрішній та зовнішній ринки капіталу, а також контроль за обсягом державного боргу.

Резервний банк Південної Кореї також бере участь у міжнародних фінансових ініціативах, включаючи регулярні консультації з іншими центральними банками та міжнародними фінансовими установами. Він активно працює в рамках Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку та інших організацій для забезпечення фінансової стабільності і розвитку глобальної економіки.

У період глобалізації та цифровізації фінансових ринків Резервний банк Кореї також активно впроваджує нові технології, включаючи мобільні платежі

та електронні гроші, що дозволяє країні залишатися лідером у фінансових інноваціях.

Загалом, Резервний банк Кореї є основним елементом монетарної системи країни, що сприяє стабільному розвитку економіки через ефективну монетарну політику, управління валютними резервами та забезпечення фінансової безпеки національної економіки.

Другий рівень грошово-кредитної системи Південної Кореї складається з численних комерційних банків, кредитних установ та інших спеціалізованих фінансових інститутів, що виконують ключові функції надання кредитів, обслуговування депозитів і надання інших фінансових послуг. Ці установи є основними учасниками ринку фінансових послуг і сприяють підтримці економічного зростання через кредитування як підприємств, так і споживачів.

Комерційні банки є центральними учасниками фінансової системи Південної Кореї. Вони здійснюють основну діяльність у сфері надання кредитів, обслуговування депозитів та інвестиційних послуг. До найбільших і найвідоміших комерційних банків у країні відносяться банки як Kookmin Bank, Shinhan Bank, Hana Bank і Woori Bank, які мають широке відділення по всій країні. Вони забезпечують широкий спектр послуг для фізичних осіб та юридичних осіб, включаючи роздрібне кредитування, обслуговування депозитів, видачу кредитних карток, а також міжнародні розрахунки і обслуговування іноземних інвестицій.

Комерційні банки мають важливе значення в економіці, оскільки вони є основним джерелом фінансування для підприємств і споживачів. Вони активно кредитують бізнес, надаючи позики для розширення виробництва, розвитку нових технологій і реалізації інвестиційних проектів. Для фізичних осіб банки пропонують різноманітні кредитні продукти, зокрема іпотечні кредити, споживчі кредити та автокредити.

Крім комерційних банків, Південна Корея має розвинену мережу *кредитних кооперативів та інших спеціалізованих фінансових установ*. Кредитні кооперативи зазвичай орієнтуються на обслуговування місцевих

громад і надають фінансові послуги своїм членам. Вони також пропонують депозитні та кредитні послуги, причому процентні ставки часто можуть бути вигіднішими для учасників кооперативів порівняно з традиційними комерційними банками.

Кредитні установи є важливою складовою фінансового сектора, що надає спеціалізовані послуги з кредитування і забезпечення фінансової підтримки для малого та середнього бізнесу. Вони також активно підтримують споживачів, які не можуть отримати кредит у великих банках через обмеження по доходах або кредитній історії.

Спеціалізовані фінансові інститути, які зосереджуються на конкретних сегментах ринку, таких як інвестиційні компанії, лізингові компанії, страхові компанії, пенсійні фонди, а також установи, що займаються кредитуванням малих і середніх підприємств (МСП). Спеціалізовані фінансові інститути допомагають диверсифікувати фінансові продукти та послуги, що пропонуються на ринку, і дозволяють більш ефективно залучати фінансові ресурси для різних секторів економіки.

Наприклад, інвестиційні компанії надають послуги з управління активами, включаючи фондові інвестиції, а лізингові компанії пропонують оренду обладнання і нерухомості для підприємств. Страхові компанії забезпечують фінансовий захист для фізичних осіб і підприємств через страхування життя, здоров'я, майна та інших ризиків.

Окрім традиційних *фінансових установ*, важливу роль у фінансовій системі Південної Кореї відіграють новітні технології та фінансові інновації. Багато банків і фінансових установ активно інтегрують цифрові платформи для надання фінансових послуг. Вони впроваджують мобільні додатки для здійснення платежів, онлайн-банкінг, системи мобільних платежів і електронні гаманці. Це дозволяє знизити транзакційні витрати та полегшує доступ до фінансових послуг для більшої кількості населення.

Південна Корея є одним з лідерів у розвитку фінансових технологій (FinTech), що сприяє розвитку альтернативних форм кредитування, таких як краудфандинг та онлайн-кредитування.

Отже, другий рівень грошово-кредитної системи Південної Кореї складається з різноманітних фінансових установ, що виконують різні функції і підтримують стабільність економічної діяльності через ефективне кредитування, депозитне обслуговування та інші фінансові послуги. Ці інститути є основними учасниками ринку і важливими чинниками у забезпеченні економічного зростання та розвитку країни.

11.4. Грошово-кредитна система В'єтнаму

До початку колоніального періоду грошова система В'єтнаму була значною мірою залежною від традиційних форм обміну, зокрема бартеру, а також від використання металевих монет, що виготовлялися з різних металів, таких як золото, срібло та мідь. Вони відігравали роль засобу обміну, зберігання вартості та одиниці рахунку. У період династії Нгуєн (1802–1945), коли країна перебувала під контролем в'єтнамських правителів, монети карбувалися на місцевих монетних дворах. Вони мали різні номінали, що допомагало регулювати обіг, хоча економіка країни ще не була інтегрована в глобальні фінансові мережі.

Після початку французького колоніального періоду у 1858 році та створення Французького Індокитаю, В'єтнам пережив значні зміни в організації своєї грошової системи. Французи встановили єдину валюту для всіх своїх колоній, зокрема для В'єтнаму, що дозволило централізовано контролювати економіку та фінансові потоки. Для цих цілей був введений індокитайський піастро, який став основною валютою в колонії. Банкноти та монети, що знаходилися в обігу, випускалися Францією, а Центральний банк Індокитаю, заснований у 1875 році, відповідав за їх емісію і стабільність валютної системи.

Під контролем французів грошова система країни була орієнтована на задоволення потреб колоніальної економіки, зокрема на експорт сировини до

Франції та інших європейських держав. Цей процес посилював економічну залежність В'єтнаму від метрополії і обмежував можливості для розвитку внутрішнього ринку. Центральний банк Індокитаю стабілізував курс індокитайського піастро відносно французького франка, що дозволяло контролювати фінансову ситуацію в колонії.

Проте в середині XX століття В'єтнам пережив серйозні потрясіння. З початком Другої світової війни та окупацією Японією частини Індокитаю у 1940 році, японці змінили валютну систему, впровадивши свої власні окупаційні гроші. Це призвело до значної економічної дестабілізації, оскільки японські банкноти були недостатньо підкріплені золотими резервами, що викликало інфляцію та знецінення валют. Японська окупація не тільки позбавила В'єтнам доступу до стабільної валюти, а й призвела до економічної кризи внаслідок перенаправлення ресурсів і зменшення виробництва для забезпечення потреб Японії.

Наприкінці Другої світової війни, після капітуляції Японії в 1945 році, В'єтнам оголосив про свою незалежність під керівництвом комуністів на чолі з Хо Ши Міном. Однак, країна знаходилася в умовах глибокої економічної кризи, і валютна система потребувала кардинальних змін. Незважаючи на це, В'єтнам зіткнувся з важкими економічними проблемами, оскільки економіка була ослаблена війною, а інфляція залишалася високою. Для підтримки новоствореної держави комуністи почали випускати власні банкноти, які використовувалися в Північному В'єтнамі. Це поклало початок нової грошово-кредитної системи, що мала стати основою для валютної політики в наступні роки.

Здобуття незалежності не призвело до миттєвого економічного стабілізування. В'єтнам, розділений на південну і північну частини, зіткнувся з серйозними фінансовими труднощами, зокрема через дефіцит валютних резервів і високий рівень інфляції. Уряд Південного В'єтнаму намагався стабілізувати економіку через введення власної валюти – південно-в'єтнамського донга, однак через політичну нестабільність і постійну інфляцію система залишалася слабкою. Північний В'єтнам, під контролем комуністичної влади, також

випустив свої банкноти, що знову обмежило доступ до єдиної стабільної валюти на всій території країни.

Після об'єднання В'єтнаму в 1975 році новий уряд продовжив спроби стабілізувати економіку. Для цього в 1978 році була проведена валюта реформа, в результаті якої був введений новий донг, а старі банкноти обмінювались за курсом 1 до 500. Однак централізоване планування, яке стало основою економічної політики країни, не сприяло швидкому відновленню фінансової стабільності. Інфляція залишалася високою, а економічна політика погіршувала ситуацію на фінансових ринках.

У 1986 році В'єтнам почав програму економічних реформ, відому як *Đổi Mới*, що дозволило країні перейти від централізованої планової економіки до ринкової. Важливим кроком стала лібералізація фінансового сектору, зокрема зниження контролю за цінами та введення більш гнучкої монетарної політики. У 1992 році було введено новий курс на стабілізацію грошової системи і боротьбу з інфляцією, що дозволило зміцнити економіку. Центральний банк В'єтнаму отримав більшу незалежність в прийнятті монетарних рішень, що позитивно позначилося на стабільності фінансової системи.

Після вступу В'єтнаму до Світової організації торгівлі в 2007 році країна продовжувала проводити реформи в фінансовому секторі, що включали збільшення валютних резервів, поліпшення управління грошовою масою та впровадження сучасних інструментів монетарної політики. Це сприяло розвитку стабільного банківського сектору, появі іноземних банків та збільшенню фінансових інвестицій.

У 2010-х роках В'єтнам активно впроваджував цифрові технології в фінансову систему, зокрема розвивав мобільні платежі та електронні гроші. Це дозволило країні рухатись до фінансової інклюзивності, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для широких верств населення та підтримуючи подальшу стабільність і розвиток економіки.

У 2020 році В'єтнам, як і багато інших країн, зазнав економічного спаду через пандемію COVID-19. Однак країна продемонструвала стійкість,

адаптуючи свою економіку до нових умов, зокрема через посилене використання цифрових технологій в банківському секторі та фінансових послугах. У відповідь на економічні труднощі були запроваджені програми підтримки малих і середніх підприємств, а також зниження процентних ставок для стимулювання економічного зростання.

До 2022 року В'єтнам продовжував активно працювати над модернізацією своєї грошово-кредитної системи та впровадженням цифрових валют. У 2022 році Центральний банк В'єтнаму оголосив про плани щодо запуску дослідницьких програм для випуску цифрового донга.

Грошово-кредитна система В'єтнаму має *дворівневу структуру*, яка включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 11.7).

Рис. 11.5. Загальна структура грошово-кредитної системи Південної Кореї

Перший рівень представлений Державним банком В'єтнаму (State Bank of Vietnam), який виконує функції центрального банку країни, забезпечує

монетарну політику, нагляд за фінансовими установами та підтримку стабільності національної валюти – донга.

Другий рівень складається з комерційних банків, кредитних установ, лізингових компаній, а також інших спеціалізованих фінансових інститутів, таких як інвестиційні та ощадні банки.

Перший рівень грошово-кредитної системи В'єтнаму представлений *Державним банком В'єтнаму*, який є центральним банком країни. Державний банк В'єтнаму відіграє ключову роль у реалізації монетарної політики та забезпеченні стабільності грошової системи. Однією з основних його функцій є емісія в'єтнамського донга (VND), який є основною валютою країни. Центральний банк відповідає за контроль над грошовою масою, забезпечення її достатності для підтримки економічного зростання, а також за стабільність валютного курсу національної валюти.

Державний банк здійснює нагляд за діяльністю комерційних банків, кредитних спілок, лізингових компаній та інших фінансових установ, що працюють на території країни. Це включає контроль за виконанням

Рис.11.8. Штаб-квартира Державного банку В'єтнаму

нормативних вимог, що регулюють їх операції, а також за стабільністю їх фінансового стану. Центральний банк також надає кредити комерційним банкам у разі потреби, виступаючи в ролі кредитора останньої інстанції.

Здійснення монетарної політики в'єтнамським центральним банком включає визначення процентних ставок, що сприяють стабільності інфляції та ефективному функціонуванню банківської системи. У межах своєї політики Державного банку В'єтнаму активно використовує інструменти, такі як операції на відкритому ринку та коригування резервних вимог для комерційних банків, щоб впливати на ліквідність і рівень кредитування в економіці.

Однією з важливих функцій Державного банку В'єтнаму є управління валютними резервами країни. Центральний банк активно взаємодіє з міжнародними фінансовими організаціями для забезпечення макроекономічної стабільності, а також бере участь у валютних інтервенціях для підтримки стабільності в'єтнамського донга на міжнародних ринках.

Державний банк також здійснює контроль над банківським сектором у цілому, забезпечуючи захист прав вкладників та стабільність фінансових установ. Важливою частиною діяльності є боротьба з відмиванням грошей та фінансуванню тероризму через фінансові канали, що включає реалізацію відповідних заходів і стандартів, узгоджених із міжнародними нормами.

Крім того, центральний банк активно працює над розширенням фінансової інклюзивності, зокрема, сприяючи розвитку мобільних та електронних платежів, що дозволяє громадянам отримувати доступ до фінансових послуг, зокрема у віддалених регіонах. Це сприяє розвитку цифрових технологій у фінансовому секторі, що є важливою складовою модернізації економіки країни.

Другий рівень грошово-кредитної системи В'єтнаму включає різноманітні фінансові установи, серед яких комерційні банки, кредитні організації, лізингові компанії та спеціалізовані фінансові інститути, такі як інвестиційні, ощадні та іпотечні банки. Всі ці установи працюють на фінансовому ринку та здійснюють важливу роль у підтримці економічного зростання та розвитку країни.

Комерційні банки у В'єтнамі поділяються на державні, приватні та банки з іноземним капіталом, і кожен з цих сегментів має свою специфіку в управлінні фінансами та наданні банківських послуг. Державні банки традиційно займають значну частку на ринку та виконують важливу роль у фінансуванні інфраструктурних проєктів, підтримці державних підприємств та здійсненні політики фінансової стабільності. Однак конкуренція з боку приватних банків та банків із іноземним капіталом також досить велика. Приватні комерційні банки активно розвиваються, адаптуючи свої послуги до вимог ринку, що включає інновації у фінансових технологіях, розширення цифрових та мобільних банківських послуг, а також пропозицію більш гнучких умов для клієнтів.

Банки з іноземним капіталом займають важливу роль у забезпеченні доступу до міжнародних фінансових потоків, пропонуючи бізнесу та приватним особам інструменти для міжнародних розрахунків, інвестицій та кредитування. Вони також мають більш сучасні технологічні рішення, що дозволяє залучати нових клієнтів та інтегрувати В'єтнам в глобальну економічну мережу.

Кредитні установи, зокрема кредитні спілки, виконують важливу роль у забезпеченні доступу до фінансування для малих та середніх підприємств, а також для населення, яке не має можливості звернутися до великих банків. Вони активно працюють на місцевому рівні, забезпечуючи кредити на короткостроковий та середньостроковий період, зазвичай під менші відсоткові ставки порівняно з банками.

Лізингові компанії вносять суттєвий внесок у розвиток економіки країни, забезпечуючи фінансування для підприємств, що потребують основних засобів, таких як техніка, обладнання та транспорт. Завдяки лізинговим компаніям підприємства можуть отримати необхідні активи без значних початкових витрат, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та розвитку інфраструктури.

Інвестиційні та ощадні банки займаються залученням капіталу для великих інфраструктурних та виробничих проєктів, а також підтримують населення в накопиченні заощаджень. Інвестиційні банки працюють над управлінням активами, надають послуги з інвестування та ведення фінансових консультацій для бізнесу та приватних осіб. Ощадні банки зосереджені на заощадженнях населення, надаючи депозити та інші фінансові інструменти, що сприяють фінансовій стабільності країни.

Особливу увагу варто звернути на впровадження новітніх технологій в операціях цих установ, оскільки В'єтнам активно розвиває мобільні платежі, електронне банківство та фінансові технології, що дозволяє банкам ефективно обслуговувати клієнтів у віддалених регіонах країни, розширюючи доступ до фінансових послуг. Цифровізація фінансових послуг дозволяє скоротити транзакційні витрати, підвищити ефективність обробки операцій та значно

спростити процеси кредитування, зокрема для малих підприємств та індивідуальних клієнтів.

Ці фінансові інститути, разом із центральним банком країни, працюють на забезпечення фінансової стабільності та розвитку економіки В'єтнаму, що є ключовим фактором на шляху до інтеграції країни в світову економіку та забезпечення її фінансової безпеки. Всі ці інститути взаємодіють між собою та з центральним банком, який регулює їх діяльність через встановлення нормативів та стандартів, що забезпечують стабільність фінансової системи.

11.5. Грошово-кредитна система Тайланду

До виникнення централізованої грошової системи в Таїланді (який тоді був відомий як Сіам) використовувалися різноманітні форми обміну. Протягом раннього середньовіччя основними формами обміну були натуральний обмін (бартер) та використання металевих предметів як грошей, зокрема шари металу, які могли бути використані як еквівалент певної вартості. У цей період грошовий обіг ще не був стандартизований, а валютні операції здійснювались на місцевому рівні, залежно від потреб і традицій.

Протягом правління династії Сукотай (1238-1438 рр.) в Сіамі було введено перші монети, виготовлені із золота та срібла. Ці монети мали важливе значення для розвитку економіки країни, оскільки вони сприяли розвитку торгівлі та обміну. Монети династії Сукотай стали одними з перших офіційних грошей, що використовувались для торгівлі на внутрішньому ринку, а також для зовнішньої торгівлі з іншими державами Південно-Східної Азії. Вони стали важливим етапом у формуванні грошової системи та посиленні економічних зв'язків Сіаму з іншими країнами.

Династія Аютаї, що правила в Сіамі з середини XIV століття до кінця XVII століття, стала наступним етапом розвитку грошово-кредитної системи. У цей час монети стали більш розповсюдженими, і країна почала використовувати срібні монети як основну валюту. Важливим фактором цього процесу стало збільшення впливу зовнішніх торгових партнерів, зокрема з Китаю, Індії та

Європи. Торгові контакти та дипломатичні відносини з цими країнами стимулювали розвиток більш складних форм грошового обміну, зокрема через імпорт монет з інших держав.

В середині XV століття Сіам почав випускати золоті та срібні монети з більшими номіналами, що відповідали вимогам торговців та дозволяли підтримувати більш ефективну економічну діяльність. Такі монети стали основними грошами в обігу як для внутрішніх потреб, так і для зовнішньої торгівлі, що підвищувало економічну інтеграцію Сіаму в регіональні та міжнародні ринки.

Протягом XVI-XVIII століть Сіам потрапив під вплив європейських держав, зокрема Португалії, Нідерландів, Франції та Великої Британії, що призвело до посилення зовнішньоекономічних зв'язків і появи нових форм грошового обміну. Португалія та Нідерланди активно ввезли свої монети до Сіаму, що сприяло розвитку міжнародної торгівлі і вимагало введення нових валютних регуляцій. Водночас спостерігався розвиток банківських операцій, хоча вони ще не набули форми сучасних банківських установ. Банківські функції здебільшого виконували торговці, які надавали позики під заставу товарів.

Китайські монети та гроші активно використовувалися в Сіамі, оскільки Китай був важливим торговим партнером країни. Китайські монети, виготовлені за часів династій Мін та Цін, потрапляли на ринки Сіаму, де вони конкурували з місцевими монетами. Така інтеграція між економіками Сіаму та Китаю обумовлювала необхідність узгодження валютних систем для ефективного ведення торгівлі.

До кінця XVIII століття та на початку XIX століття Сіам залишався на шляху до стабільної централізованої грошової системи, хоча значна частина грошового обігу ще базувалася на металевих монетах. У цей період почали з'являтися перші кроки до централізації валютної політики. Вплив європейських держав та розвиток міжнародної торгівлі сприяли формуванню нових валютних і фінансових інструментів, які були інтегровані в економічну систему Сіаму напередодні XIX століття.

До початку XIX століття в Таїланді використовувались традиційні форми обміну, такі як бартер, а також монети, виготовлені з металів, таких як срібло та золото. Однак ці гроші не мали єдиної централізованої системи, і кожен регіон країни використовував свої власні монети для внутрішньої торгівлі. Ця ситуація потребувала реформ і модернізації національної грошової системи.

В XIX столітті, під час правління королів Рами IV та Рами V, в Таїланді були здійснені значні реформи грошової системи. Король Рама V реформував валютну політику та ввів стандартизовані монети для країни. У цей період також були запроваджені перші банкноти, що випускались королівським урядом. До кінця XIX століття в Таїланді була створена єдина валютна система, що сприяла стабільності економіки.

Важливим етапом у розвитку грошово-кредитної системи стало створення Банку Таїланду в 1942 році. Центральний банк був наділений функціями емісії грошей і монетарного контролю. Банк став основним органом для управління грошовою політикою та забезпечення стабільності валютного курсу. Після Другої світової війни в країні спостерігалася інфляція, і уряд здійснив низку грошових реформ для стабілізації економіки, зокрема змінив систему обігу банкнот і монет. Тайський бат став більш стабільним, а центральний банк зміг ефективно контролювати обсяг грошової маси.

У 1970-х роках, коли Таїланд переживав економічний підйом завдяки зростанню експорту, зокрема сільськогосподарської продукції, Банк Таїланду почав застосовувати інструменти монетарної політики для боротьби з інфляцією та стимулювання економічного зростання. В 1980-х роках країна пережила період лібералізації економіки, коли були впроваджені реформи для розвитку фінансових ринків і відкриття фінансових установ для іноземних інвестицій.

Протягом цього періоду значно зросла роль комерційних банків, фінансових установ і страхових компаній, а також активно розвивались зовнішньоекономічні зв'язки, що сприяло збільшенню іноземних інвестицій. Фінансова криза 1997 року стала серйозним випробуванням для грошово-кредитної системи Таїланду. Крах валютного курсу тайського бата та банківська

криза призвели до значних фінансових труднощів. Для стабілізації економіки уряд звернувся до Міжнародного валютного фонду, а центральний банк вжив заходів для стабілізації валютного курсу та відновлення довіри до банківської системи.

Після кризи 1997 року Таїланд відновлював свою економіку завдяки впровадженню економічних реформ та стабільній монетарній політиці. У 2000-ті роки країна активно інтегрувалася в глобальну економіку, і центральний банк продовжував виконувати свою роль у контролі за інфляцією та обсягом грошової маси. В цей період фінансові установи почали впроваджувати новітні технології для покращення банківських послуг, зокрема через електронне банківство та мобільні платежі. Розвиток інтернет-банкінгу і цифрових фінансових послуг змінив структуру банківських операцій, що дозволило країні адаптуватися до нових економічних реалій.

У 2010-х роках Таїланд активно проводив реформи в банківському секторі. Уряд та центральний банк здійснюють заходи, спрямовані на боротьбу з фінансовими ризиками, такими як кредитна нерівність і зростаючий рівень заборгованості.

Водночас, Таїланд продовжує розвивати свій фінансовий сектор, активно впроваджуючи цифрові технології та криптовалюти. Фінансові інститути займаються модернізацією своїх систем, щоб задовольняти потреби сучасних споживачів і забезпечити стабільність на фінансових ринках.

Грошово-кредитна система Таїланду має *дворівневу структуру*, яка включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи.

Перший рівень представлений Банком Таїланду, який виконує функції центрального банку країни. Банк Таїланду відповідає за розробку та реалізацію грошово-кредитної політики, монетарний контроль та забезпечення стабільності національної валюти, тайського бата.

Рис. 11.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Таїланду

Другий рівень включає комерційні банки, кредитні установи, лізингові компанії та інші фінансові інститути, такі як інвестиційні банки, страхові компанії та фінансові кооперативи. Ці установи виконують важливі функції на ринку, зокрема надають кредити, здійснюють депозитні операції, розвивають інструменти для фінансування бізнесу та підтримують економічну активність в країні.

Перший рівень грошово-кредитної системи Таїланду представлений Банком Таїланду (Bank of Thailand), який є центральним банком країни і відіграє ключову роль у формуванні та реалізації монетарної політики, забезпеченні стабільності фінансової системи, а також підтримці економічного зростання. Банк Таїланду був заснований у 1942 році і з

того часу його функції включають не тільки регулювання обігу грошей, але й активну участь у фінансовій політиці держави.

Однією з основних функцій Банку Таїланду є управління грошовою масою через застосування інструментів монетарної політики, таких як встановлення базових відсоткових ставок, здійснення операцій на відкритому ринку, визначення норм резервів для комерційних банків, а також контроль за ліквідністю фінансового сектора. Центральний банк активно регулює валютний курс тайського бата, керуючи стабільністю національної валюти та підтримуючи конкурентоспроможність економіки.

Рис.11.10. Штаб-квартира Банку Тайланду в Банкоку

Банк Таїланду має важливе значення для збереження фінансової стабільності країни, здійснюючи нагляд за банківським сектором та іншими фінансовими установами. Він координує регулювання фінансових установ, запобігає системним ризикам у банківській сфері та здійснює заходи щодо

забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг. Банк також здійснює моніторинг економічної ситуації, надаючи уряду та іншим державним органам аналітичні дані та прогнози для ухвалення стратегічних рішень.

Іншим важливим аспектом діяльності Банку Таїланду є його участь у міжнародній фінансовій співпраці. Центральний банк активно взаємодіє з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Азійський банк розвитку, для формування зовнішньоекономічної політики та стабілізації валютних ринків. У рамках цієї співпраці Банк Таїланду забезпечує ефективний механізм для управління зовнішнім боргом та фінансовими потоками країни, тим самим підтримуючи макроекономічну стабільність.

Крім того, Банк Таїланду активно займається розвитком інновацій у фінансовому секторі, зокрема підтримує впровадження цифрових валют, фінансових технологій і розвитку електронних платіжних систем. Центральний банк розвиває програми з підвищення фінансової грамотності населення та створює умови для підтримки інклюзивного економічного зростання через доступ до фінансових послуг.

Загалом, Банк Таїланду є основним інститутом, що сприяє забезпеченню стабільності та розвитку економічної системи країни, реалізуючи ефективну монетарну політику та сприяючи інтеграції країни в міжнародну фінансову спільноту.

Другий рівень грошово-кредитної системи Таїланду складається з різноманітних фінансових інститутів, що займають важливу роль у забезпеченні функціонування національної економіки та стабільності фінансової системи. До цих установ належать комерційні банки, кредитні установи, лізингові компанії, інвестиційні банки, страхові компанії, фінансові кооперативи та інші організації, що надають широкий спектр фінансових послуг. Вони виконують ключові функції у підтримці економічної діяльності країни, сприяючи як розширенню внутрішнього ринку, так і розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Зокрема, *комерційні банки* є основними гравцями на фінансовому ринку, забезпечуючи доступ до кредитних ресурсів для приватних осіб і підприємств. Вони надають кредити, що є необхідними для реалізації інвестиційних проєктів, розвитку інфраструктури та стимулювання споживчого попиту. Кредитні установи також відіграють важливу роль у фінансуванні малих та середніх підприємств, що є основою економічного розвитку країни. Лізингові компанії забезпечують можливість отримання фінансування для закупівлі основних засобів і технічного оснащення для бізнесу, що дозволяє підприємствам ефективно працювати в умовах сучасної економіки.

Страхові компанії, в свою чергу, надають послуги з управління фінансовими ризиками, що важливо для стабільності не тільки підприємств, а й домашніх господарств. Вони сприяють розвитку економіки шляхом

забезпечення фінансового захисту в разі непередбачених обставин, таких як нещасні випадки, природні катастрофи чи хвороби, що підвищує рівень соціальної та економічної стабільності в країні.

Інвестиційні банки займаються залученням капіталу для великих підприємств, надаючи консалтингові послуги з питань корпоративних фінансів, злиттів і поглинань, а також організовують випуск цінних паперів. Це важливий етап у розвитку ринку капіталу, оскільки такі інститути забезпечують доступ до фінансових ресурсів для великих інфраструктурних проектів і сприяють розвитку фондового ринку країни.

Фінансові кооперативи, своєю чергою, забезпечують доступ до фінансових послуг для менших груп населення, таких як фермери або члени певних громадських об'єднань, дозволяючи їм отримувати кредити на вигідних умовах і здійснювати інші фінансові операції. Ці установи мають важливе значення для розвитку фінансової інклюзії, оскільки вони дають змогу малим групам населення та підприємствам отримати доступ до ресурсів, яких вони б не змогли отримати через традиційні банки.

Таким чином, інститути другого рівня грошово-кредитної системи Таїланду виконують комплексні функції, сприяючи розвитку економічної активності, залученню інвестицій, забезпеченню фінансової стабільності та соціального захисту. Їх роль у підтримці економічного зростання та розвитку підприємництва є надзвичайно важливою для забезпечення стабільності і адаптації національної економіки до змін у глобальному фінансовому середовищі. Вони не лише підтримують ліквідність та стабільність фінансового сектора, а й сприяють диверсифікації фінансових інструментів, що дозволяє країні ефективно реагувати на виклики сучасної економіки, створюючи сприятливі умови для сталого розвитку.

Запитання для самоконтролю

1. Який період характеризується відсутністю організованої банківської системи в Австралії?

2. Яку роль відігравав Банк Нового Південного Уельсу у формуванні фінансової системи Австралії?
3. Які основні причини банківської кризи 1893 року в Австралії?
4. Що сприяло введенню національної валюти – австралійського фунта у 1913 році?
5. Які ключові завдання виконує Резервний банк Австралії в грошово-кредитній системі?
6. Чому введення австралійського долара у 1966 році вважається початком сучасної епохи фінансів Австралії?
7. Які переваги надало використання полімерних банкнот у фінансовій системі Австралії?
8. Як плаваючий валютний курс впливає на економічну гнучкість Австралії?
9. Які основні установи входять до другого рівня грошово-кредитної системи Австралії?
10. Які функції виконують спеціалізовані фінансові інститути, такі як житлово-будівельні товариства, в економіці Австралії?
11. Як змінилась грошово-кредитна система Індії від середньовіччя до сучасності?
12. Які монети використовувалися в Індії в VIII столітті та які історичні події вони відображають?
13. Яким чином срібна монета «рупія» змінила економічну ситуацію в Індії у XVI столітті?
14. Як вплинула поява паперових грошей на економічну систему Індії наприкінці XVIII століття?
15. Які зміни в банківській системі Індії сталися після здобуття країною незалежності у 1947 році?
16. Як націоналізація банків у 1969 році вплинула на розвиток індійської фінансової системи?

17. Які структурні реформи в індійській економіці були проведені після кризи 1991 року?
18. Як Резервний банк Індії регулює грошово-кредитну політику країни?
19. Які функції виконують фінансові установи другого рівня грошово-кредитної системи Індії?
20. Як індійська грошово-кредитна система інтегрується з міжнародними фінансовими ринками?
21. Як виглядала грошово-кредитна система Кореї до середини XIX століття?
22. Які основні валютні одиниці використовувались в Кореї до середини XIX століття?
23. Які проблеми виникали через відсутність єдиної централізованої грошової системи в Кореї?
24. Як Китай впливав на грошову систему Кореї до середини XIX століття?
25. Яка роль японської єни в економіці Кореї в середині XIX століття?
26. Як реформування грошової системи в Кореї в 1883 році вплинуло на стабільність економіки?
27. Які основні завдання виконував Корейський національний банк після його заснування в 1883 році?
28. Який вплив на грошово-кредитну систему Кореї мала японська окупація?
29. Як економічна криза 1929 року вплинула на фінансову систему Кореї?
30. Як сучасна грошово-кредитна система Південної Кореї використовує цифрові технології?
31. Яким чином до початку колоніального періоду в'єтнамська грошова система залежала від традиційних форм обміну та металевих монет?
32. Які зміни в грошовій системі В'єтнаму відбулися після початку французького колоніального періоду?

33. Що таке індокитайський піастро і як він впливав на економіку В'єтнаму під час французького колоніального правління?
34. Як японська окупація В'єтнаму вплинула на валютну систему країни під час Другої світової війни?
35. Яким чином В'єтнам оголосив свою незалежність у 1945 році і як це вплинуло на валютну систему країни?
36. Яка роль Центрального банку Індокитаю у стабілізації грошової системи В'єтнаму в період французького правління?
37. Як реформування грошової системи В'єтнаму в 1978 році вплинуло на економічну ситуацію в країні?
38. Яким чином програма економічних реформ Ðổi Mới у 1986 році сприяла стабілізації фінансової системи В'єтнаму?
39. Які новітні технології В'єтнам активно впроваджував у фінансовий сектор в 2010-х роках?
40. Як вступ В'єтнаму до Світової організації торгівлі у 2007 році позначився на фінансовому секторі країни?
41. Які основні форми обміну використовувались у Таїланді до виникнення централізованої грошової системи?
42. Як монети династії Сукотай сприяли розвитку економіки Сіаму?
43. Які зміни в грошово-кредитній системі відбулись під час правління династії Аютаї?
44. Як впливали торгові зв'язки з Китаєм, Індією та Європою на валютну політику Сіаму?
45. Які монети були введені в Сіамі в середині XV століття і як це вплинуло на економіку?
46. Який вплив на розвиток грошового обігу в Сіамі мали європейські держави в XVI-XVIII століттях?
47. Які реформи в грошовій системі були здійснені в Таїланді в XIX столітті?

-
48. Як розвиток Банку Таїланду у 1942 році вплинув на стабільність валютного курсу?
 49. Які економічні проблеми виникли в Таїланді після фінансової кризи 1997 року?
 50. Які основні функції виконує Банк Таїланду у сучасній грошово-кредитній системі країни?

ТЕМА 12. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Мета: розглянути закономірності розвитку грошово-кредитних систем Нігерії, Південно-Африканської Республіки та Єгипту, вивчити функцій і структури центральних банків цих країн, а також визначити особливості і ролі комерційних банків та спеціалізованих небанківських кредитно-фінансових установ у забезпеченні економічної стабільності та розвитку фінансових систем.

12.1. Грошово-кредитна система Нігерії

12.2. Грошово-кредитна система Південно-Африканської Республіки

12.3. Грошово-кредитна система Єгипту

Ключові терміни і поняття: нігерійська найра, Центральний банк Нігерії (CBN), консолідація банків, цифрові платформи, мобільний банкінг, електронні платежі, Національна стратегія фінансової інклюзії, фінтех-сектор, фінтех-компанії, Південно-Африканський резервний банк, апартеїд, фунт ПАР, Національна кредитна регулююча організація, фінансові інновації, Резервний банк ПАР, Банк розвитку Півдня Африки, Корпорація промислового розвитку, Земельний і сільськогосподарський банк, Рада з фінансових послуг, південно африканський ранд, дирхем, динар, єгипетський фунт, Центральним банком Єгипту, піастр,

12.1. Грошово-кредитна система Нігерії

Еволюція грошово-кредитної системи Нігерії відображає процеси трансформації, які супроводжували економічний і соціальний розвиток країни, враховуючи її складну історію та виклики сучасності. До колоніальної епохи економіка Нігерії була здебільшого натуральною, де основою обміну виступав бартер. Роль грошового еквівалента виконували місцеві товари та цінності, зокрема каурі, тканини, метали й інші предмети, що мали стабільну цінність у межах локальних спільнот. Ця традиційна система забезпечувала внутрішню економічну стабільність, проте була обмежена в масштабах і не інтегрована у світову економіку.

Із приходом британської колоніальної адміністрації наприкінці XIX століття економіка Нігерії почала змінюватися. Введення британської валюти та

створення банківських інституцій, таких як Bank of British West Africa (заснований у 1894 році), сприяли формуванню нових фінансових практик. У 1912 році була заснована Західноафриканська валютна рада, яка запровадила британський фунт як основну валюту на території Нігерії. Функції цієї ради були обмежені емісією грошей, що значно обмежувало можливості фінансової незалежності колонії. Банківські установи переважно обслуговували інтереси колоніальної адміністрації та європейських компаній, тоді як доступ місцевого населення до банківських послуг був обмеженим.

Після здобуття незалежності в 1960 році Нігерія розпочала перехід до націоналізації своєї грошово-кредитної системи. У 1958 році був створений Центральний банк Нігерії (CBN), який відіграв ключову роль у формуванні фінансової архітектури нової держави. Центральний банк став відповідальним за емісію валюти, управління валютними резервами та регулювання банківської системи. У 1973 році британський фунт було замінено на національну валюту – нігерійську найру, що стало важливим кроком до економічного суверенітету.

Економічне зростання у 1970-х роках значною мірою було зумовлено відкриттям і розвитком нафтових родовищ. Доходи від експорту нафти стали головним джерелом надходжень до державного бюджету, що дозволило інвестувати в інфраструктуру, промисловість та інші сектори економіки. Проте залежність від нафти зробила економіку вразливою до коливань цін на світових ринках. У 1980-х роках країна пережила фінансову кризу, викликану падінням цін на нафту, що призвело до зростання зовнішнього боргу, інфляції та економічної нестабільності. У відповідь уряд розпочав структурні реформи, зокрема програму економічного оздоровлення, яка передбачала лібералізацію фінансового сектору, приватизацію державних підприємств та скорочення державного втручання в економіку.

У 1990-х роках лібералізація економіки сприяла розвитку банківського сектору, залученню приватних інвестицій і зростанню кількості фінансових установ. Однак численні малі та середні банки виявилися фінансово нестабільними, що призвело до хвилі банкрутств. У відповідь на це уряд Нігерії

у 2004 році запровадив політику консолідації банків, підвищивши мінімальні капітальні вимоги. Ця реформа скоротила кількість банків, але підвищила їх фінансову стабільність і конкурентоспроможність.

З початку 2000-х років Нігерія стала активно впроваджувати сучасні фінансові технології. Розвиток цифрових платформ, мобільного банкінгу та електронних платежів значно підвищив рівень фінансової інклюзії, дозволивши ширшим верствам населення отримати доступ до фінансових послуг. Центральний банк Нігерії розробив Національну стратегію фінансової інклюзії, яка передбачає подальше розширення доступу до банківських послуг, особливо в сільській місцевості.

Станом на 2022 рік Нігерія є лідером у фінансових інноваціях серед африканських країн. Розвиток фінтех-сектора зробив її одним із головних центрів фінансових технологій на континенті. Водночас уряд продовжує працювати над диверсифікацією економіки, зменшуючи залежність від нафти та розвиваючи сектори сільського господарства, промисловості й послуг. Центральний банк Нігерії активно підтримує ці ініціативи через монетарну політику, спрямовану на зниження інфляції, стабілізацію курсу найри та стимулювання економічного зростання.

Попри значний прогрес, грошово-кредитна система Нігерії залишається перед викликами. Серед основних проблем – нестабільність валютного курсу, високий рівень безробіття, зростання зовнішнього боргу та недостатній рівень фінансової інклюзії. Проте стратегічні ініціативи уряду та центрального банку спрямовані на вирішення цих проблем, забезпечуючи стабільність та довгостроковий розвиток фінансової системи країни.

Грошово-кредитна система Нігерії має *дворівневу структуру*, яка складається з центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ (рис. 12.1).

Перший рівень представлений Центральним банком Нігерії (CBN), який виконує функції центрального банку країни. CBN відповідає за регулювання грошово-кредитної політики, забезпечення стабільності національної валюти

(найри) та здійснює нагляд за фінансовою системою. Його ключовими завданнями є підтримка цінової стабільності, управління валютними резервами та розвиток фінансової інклюзії.

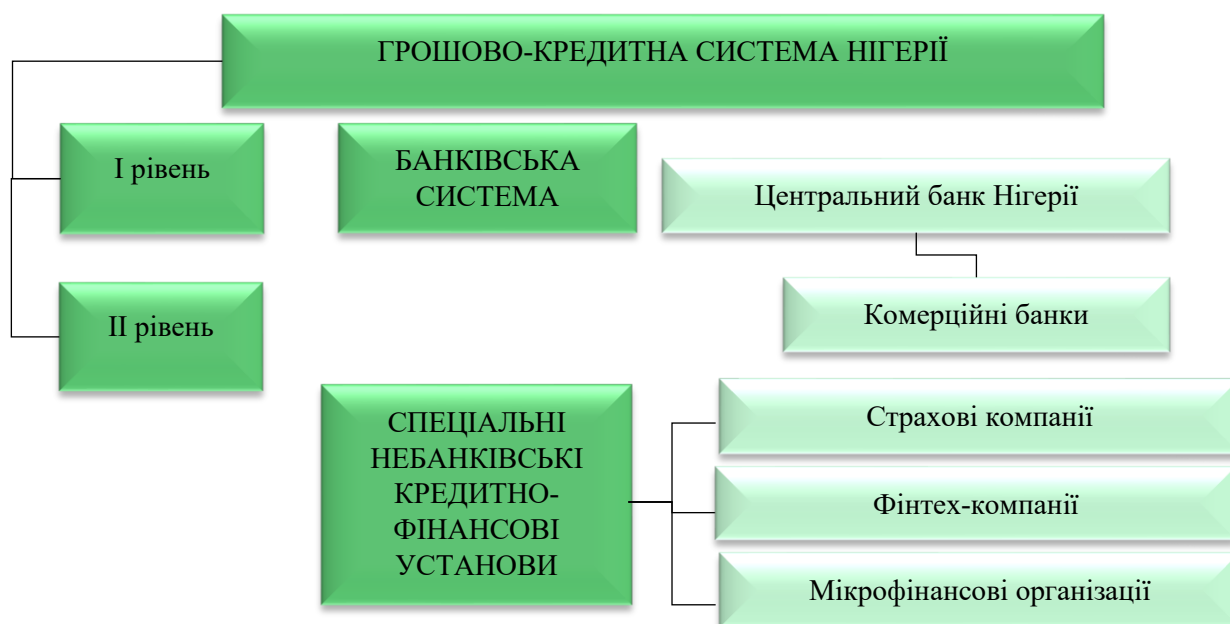

Рис. 12.1. Загальна структура грошово-кредитної системи Нігерії

Другий рівень включає численні комерційні банки, мікрофінансові організації, кредитні спілки, страхові компанії та інші спеціалізовані фінансові інститути. Ці установи виконують функції надання кредитів, залучення депозитів, фінансування малого й середнього бізнесу та сприяння економічному розвитку країни. Значний розвиток отримав фінтех-сектор, який забезпечує доступ до цифрових фінансових послуг для широких верств населення.

Перший рівень грошово-кредитної системи Нігерії представлений Центральним банком Нігерії (CBN), який відіграє ключову роль у функціонуванні національної економіки та забезпеченні фінансової стабільності (рис. 12.2).

Центральний банк виконує функції регулятора грошово-кредитної політики країни, спрямованої на досягнення макроекономічної стабільності, зокрема стримування інфляції, підтримку сталого економічного

зростання та забезпечення ефективного функціонування фінансових ринків.

Одним із основних завдань Центрального банку Нігерії є управління національною валютою – найрою, забезпечення її стабільності та контроль над її курсом стосовно іноземних валют. Банк також відповідає за створення та

**Рис.12.2. Штаб-квартира
Центрального банку Нігерії в Абуджі**

реалізацію політики, спрямованої на підтримання рівноваги між грошовою масою і попитом в економіці, що є необхідною умовою для уникнення інфляційного або дефляційного тиску.

Крім того, Центральний банк Нігерії займається управлінням валютними резервами країни, що забезпечує підтримку зовнішньоекономічної стабільності та підвищення довіри міжнародних інвесторів. Важливим напрямом діяльності Центрального банку Нігерії є сприяння

фінансовій інклюзії шляхом розробки ініціатив і програм, які забезпечують доступ до фінансових послуг для малозабезпечених верств населення, особливо у сільських районах. У цьому контексті банк активно сприяє впровадженню цифрових фінансових технологій, розширенню мережі мікрофінансових установ і створенню умов для розвитку інновацій у фінансовому секторі.

Центральний банк також виконує функцію нагляду та регулювання фінансової системи Нігерії. Це включає встановлення стандартів для комерційних банків, страхових компаній та інших фінансових установ, а також моніторинг їхньої діяльності для запобігання ризикам, що можуть загрожувати стабільності економіки. Таким чином, діяльність Центрального банку Нігерії спрямована на забезпечення ефективного функціонування грошово-кредитної системи, зміцнення довіри до фінансових інститутів і створення стабільного середовища для економічного розвитку.

Другий рівень грошово-кредитної системи Нігерії є основним компонентом її фінансової інфраструктури, охоплюючи широкий спектр фінансових установ, що забезпечують ефективне функціонування економіки на різних рівнях. Серед них центральне місце займають *комерційні банки*, які є провідними фінансовими інститутами, що надають широкий спектр послуг як для фізичних, так і для юридичних осіб. Вони здійснюють операції з надання кредитів, залучення депозитів та управління ліквідністю, що дозволяє стабілізувати грошові потоки в економіці країни. Окрім того, комерційні банки активно підтримують розвиток малого та середнього бізнесу, сприяючи створенню нових підприємств, що є важливим чинником економічного зростання Нігерії.

Важливим елементом другого рівня грошово-кредитної системи є *мікрофінансові організації*, які надають послуги малозабезпеченим верствам населення, зокрема в сільських районах, де традиційні банки часто не мають доступу. Вони забезпечують мікрокредити, що дають можливість започаткувати бізнес або покращити умови життя, сприяючи таким чином економічній інклюзії. У свою чергу, кредитні спілки та інші кооперативи забезпечують фінансові послуги для локальних громад, де вони виступають важливими інструментами заощаджень і взаємного кредитування, що допомагає зменшити рівень економічної нерівності.

Страхові компанії також займають важливе місце в фінансовій системі, надаючи послуги, які дозволяють бізнесу та окремим особам знижувати ризики, пов'язані з різноманітними економічними та природними катастрофами. Це підвищує стабільність не лише окремих господарських одиниць, а й економіки країни в цілому. Зокрема, завдяки розширеному спектру страхових послуг Нігерія здатна краще справлятися з можливими економічними та соціальними потрясіннями.

Не менш важливою частиною другого рівня є фінансові технології (фінтех), які швидко розвиваються на тлі загальної цифровізації економіки. *Фінтех-компанії* в Нігерії стали потужним двигуном інновацій у сфері

фінансових послуг, пропонуючи нові рішення в галузі мобільного банкінгу, електронних гаманців, а також систем платежів, що дозволяють значно спростити доступ до фінансів для населення. Такі технології значно підвищують ефективність надання фінансових послуг і роблять їх доступними для широких верств населення, зокрема для тих, хто раніше не мав доступу до традиційних банківських установ.

Ці фінансові інститути відіграють важливу роль не лише в наданні послуг на внутрішньому ринку, а й у залученні іноземних інвестицій, що підвищує міжнародну конкурентоспроможність Нігерії. Вони сприяють розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць і збільшенню економічної активності, що дозволяє країні зберігати стабільність та продовжувати економічний розвиток в умовах глобалізації та зміни міжнародних економічних умов. Завдяки ефективному функціонуванню другого рівня грошово-кредитної системи Нігерія здатна утримувати стабільний економічний ріст і зміцнювати свої позиції на світовому фінансовому ринку.

12.2. Грошово-кредитна система Південно-Африканської Республіки

Еволюція грошово-кредитної системи Південно-Африканської Республіки (ПАР) відображає не тільки внутрішні економічні зміни, а й її інтеграцію в глобальні фінансові процеси, що відбувалося на тлі значних політичних та соціальних трансформацій. Від початку XX століття до 2022 року грошово-кредитна система ПАР пережила численні етапи розвитку, починаючи від стабільної золотозалежної економіки до впровадження інноваційних фінансових технологій, що стали важливими факторами економічного зростання і розвитку.

На початку XX століття фінансова система ПАР була побудована на основі англійської фінансової моделі, що зумовлювалося історичним впливом Великої Британії на економіку країни. Центральним інститутом був Резервний банк ПАР, заснований у 1921 році, що надавав стабільність валюті та контролював грошові потоки. У цей період країна мала сильну золотодобувну індустрію, що робило ПАР важливим фінансовим центром на міжнародному ринку.

У середині XX століття, під час політичного та економічного процвітання, ПАР почала інтегруватися у глобальну фінансову систему, зокрема через залучення іноземних інвестицій і розвиток внутрішніх фінансових ринків. Однак цей період також характеризувався глибокими соціальними та економічними розбіжностями через політику апартеїду, яка суттєво обмежувала доступ чорного населення до фінансових послуг та кредитів.

У 1961 році, після проголошення Південно-Африканської Республіки, південноафриканський ранд був введений в обіг, замінивши фунт ПАР як офіційну валюту країни.

Після падіння апартеїду в 1994 році ПАР здійснила низку важливих економічних реформ, спрямованих на створення інклюзивної фінансової системи, що б обслуговувала всі верстви населення. Були здійснені значні кроки щодо реорганізації банківської системи, надано більшу увагу доступу до фінансування для малих та середніх підприємств, а також запроваджено механізми, що дозволяють зменшити економічну нерівність.

Особливу роль у цьому процесі відіграли державні ініціативи, такі як Національна кредитна регулююча організація (NCR), яка встановила правила для ефективного та прозорого функціонування ринку кредитування. Паралельно розвивалася система мікрокредитування, що сприяло поліпшенню доступу до фінансових послуг для бідніших верств населення.

Починаючи з 2000-х років, ПАР пережила етап активної цифровізації фінансової системи. Розвиток фінансових технологій (фінтех) став важливим фактором, що змінив спосіб надання фінансових послуг у країні. Серед ключових нововведень виділяються мобільні платіжні системи та платформи для електронних грошей, що значно спростили доступ до фінансів для широких верств населення, особливо в сільських районах.

Одним із найбільш значущих досягнень стало розширення мобільного банкінгу та розвиток систем мікроплатежів, що зробило фінансові послуги доступними для тих, хто раніше не мав змоги користуватися традиційними банківськими послугами. Крім того, інноваційні платіжні системи та розвиток

електронних грошей дозволили значно знизити витрати на обслуговування та покращити швидкість проведення фінансових операцій.

До 2022 року ПАР стала одним з лідерів континенту в сфері фінансових інновацій, активно інтегруючи мобільні платіжні системи та цифрові фінансові продукти. У країні значно розвинулися онлайн-платформи для кредитування та інвестицій, що створило нові можливості для підприємств і фізичних осіб.

З 2010 року ПАР активно інтегрується в глобальну фінансову систему, зокрема через участь у таких міжнародних фінансових організаціях, як БРІКС. Зміцнення міжнародних економічних зв'язків та зростання іноземних інвестицій сприяли розвитку фінансового сектору та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках.

Проте економіка ПАР також стикалася з численними викликами, такими як високий рівень безробіття, значні соціальні нерівності та макроекономічні дисбаланси. Одним з основних завдань стало збереження стабільності валютного курсу, контролювання інфляції та підтримка економічного зростання в умовах глобальних економічних змін.

До 2022 року грошово-кредитна система ПАР залишається важливим елементом економічної інфраструктури країни, здатним адаптуватися до нових умов цифрової економіки та глобальних фінансових трендів. Однак країна продовжує зіштовхуватися з викликами, пов'язаними з економічною нерівністю, високим рівнем безробіття та необхідністю подальшої модернізації фінансової інфраструктури. Очікується, що в найближчі роки ПАР продовжить рухатися в напрямку поглибленої цифровізації та розвитку інклюзивної фінансової системи, що сприятиме стійкому економічному зростанню та підвищенню фінансової стабільності країни.

Грошово-кредитна система Південно-Африканської Республіки (ПАР) також має *дворівневу структуру*, що включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи (рис. 12.3).

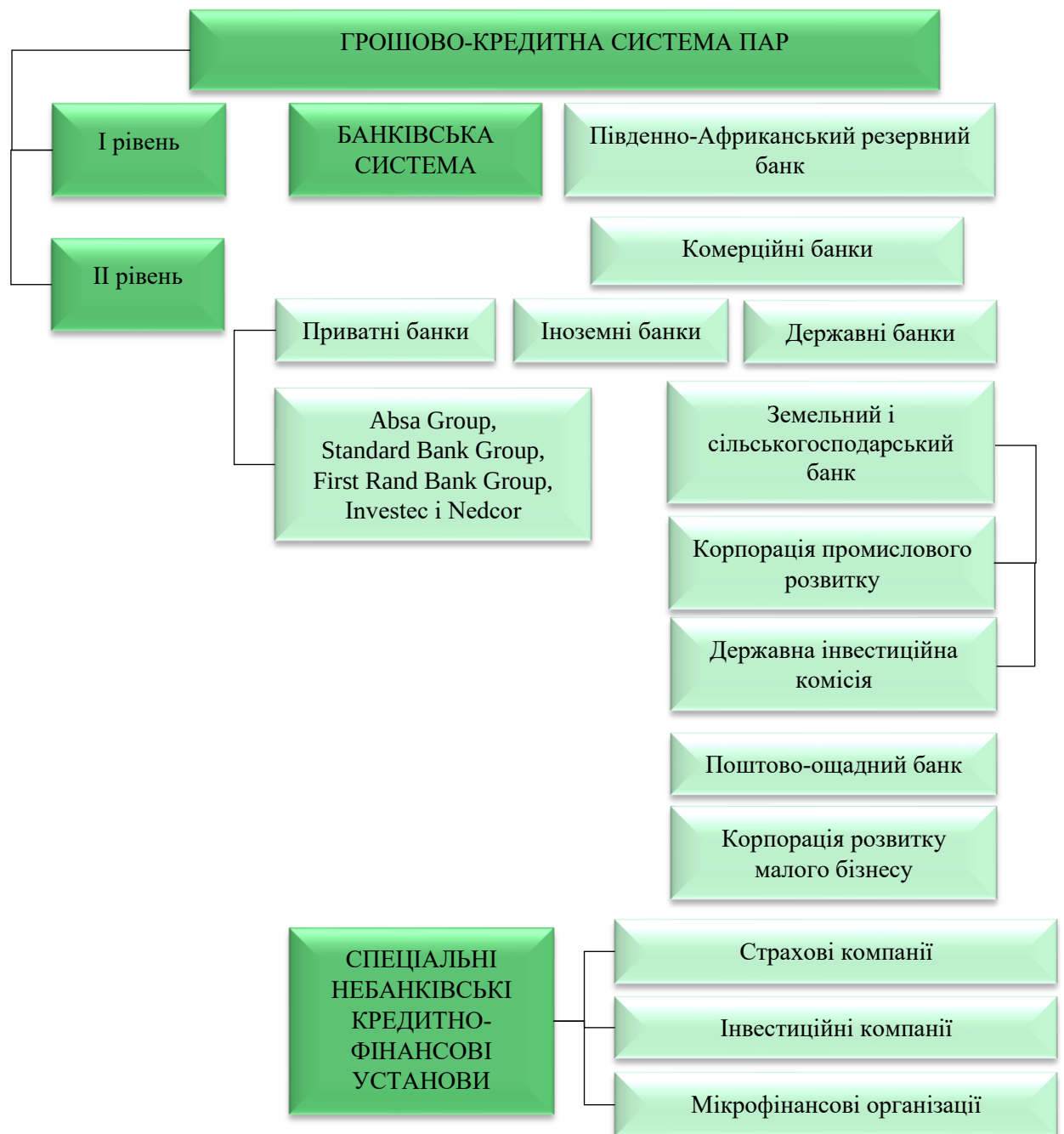

Рис. 12.3. Загальна структура грошово-кредитної системи Південно-Африканської Республіки

Перший рівень представлений Південно-Африканський резервний банк (SARB), який виконує функції центрального банку країни, здійснює монетарну політику, контролює інфляцію та стабільність національної валюти, а також забезпечує нагляд за фінансовим сектором, сприяючи загальній фінансовій стабільності.

Другий рівень включає численні комерційні банки, кредитні спілки, мікрофінансові організації та інші спеціалізовані фінансові інститути, які надають широкий спектр фінансових послуг, таких як кредитування, заощадження, страхування та інвестиції. Ці установи відіграють ключову роль у розвитку економіки, забезпечуючи доступ до фінансування для бізнесу та населення, а також сприяючи фінансовій інклюзії та розвитку внутрішнього ринку.

Перший рівень грошово-кредитної системи Південно-Африканської Республіки (ПАР) представлений Південно-Африканський резервним банком (SARB), який виконує

функції центрального банку країни і є основним органом, відповідальним за реалізацію монетарної політики та забезпечення стабільності фінансової системи (рис. 12.4).

Південно-Африканський резервний банк засновано в 1921 році на основі Акту «Про національну валюту і банк» від серпня 1920 року.

Південно-Африканський резервний банк бере на себе роль нагляду за діяльністю комерційних банків і інших фінансових установ, забезпечуючи їх стабільність і здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами. Окрім того, Південно-Африканський резервний банк здійснює моніторинг та регулювання системи платежів, гарантує безпеку фінансових транзакцій і впливає на розвиток кредитних і платіжних систем країни. Через ці функції центральний банк відіграє ключову роль у підтримці загальної економічної стабільності та захисті від фінансових криз, що можуть негативно вплинути на національну економіку.

Завдяки своїм повноваженням та інструментам монетарної політики, Південно-Африканський резервний банк сприяє розвитку макроекономічної стабільності, зокрема через управління рівнем інфляції, оптимізацію курсової політики та балансування економічних ризиків.

Стабільність національної валюти та ефективне управління грошовими потоками є основою для залучення іноземних інвестицій і підтримки конкурентоспроможності країни на міжнародних фінансових ринках.

Рис.12.4. Штаб-квартира Південно-Африканського резервного банку

Керує банком рада директорів з 14 членів. Голова ради та три його заступника призначаються президентом країни на п'ятирічний строк. Інші сім директорів, один з яких за останні три роки відповідає за політику банку в сільському господарстві, два - за промисловість і чотири - за

торгівлю й фінанси, обираються загальними зборами акціонерів строком на три роки.

Резервний банк знаходиться у власності 630 акціонерів. Згідно з положеннями закону про Резервний банк, в обіг випущено 2 млн акцій. Кожен акціонер має право тримати не більше 10 тис. акцій.

Другий рівень грошово-кредитної системи Південно-Африканської Республіки (ПАР) включає численні комерційні банки, кредитні спілки, мікрофінансові організації та інші спеціалізовані фінансові інститути, які надають широкий спектр фінансових послуг. До таких послуг належать кредитування, заощадження, страхування, інвестиції та різноманітні платіжні послуги, що забезпечують функціонування та розвиток економіки країни. Ці фінансові установи грають ключову роль у підтримці економічного зростання, забезпечуючи доступ до фінансування як для бізнесу, так і для населення, а також сприяють розвитку внутрішнього ринку та посилення фінансової інклюзії.

Основні гравці на другому рівні – це *комерційні банки*, які активно працюють на ринку, надаючи широкий спектр банківських послуг підприємствам та приватним клієнтам. Крім того, існує низка *спеціалізованих*

державних фінансових інститутів, таких як Банк розвитку Півдня Африки, що фінансує інфраструктурні проекти в межах Співтовариства розвитку півдня Африки (SADC), Корпорація промислового розвитку, яка займається фінансуванням промислових проектів, та Земельний і сільськогосподарський банк, що забезпечує кредитування сільського господарства.

Особливістю банківської системи ПАР є домінування п'яти головних банківських груп: Absa Group, Standard Bank Group, First Rand Bank Group, Investec і Nedcor, які складають більшу частину банківських активів країни. Після відміни політики апартеїду в 1994 році на фінансовому ринку країни з'явилося багато малих і середніх банків, проте вже до 1999 року високі вимоги до ліквідності призвели до того, що багато з них залишили ринок. До 2007 року частка малих місцевих банків у загальних банківських активах знизилася до лише 3,1%, що значно менше порівняно з 21,7% у 1994 році. Така тенденція свідчить про консолідацію банківського ринку, на якому домінують кілька великих фінансових груп. Станом на 2022 рік в країні працює 44 комерційних банки, 9 філій іноземних банків та 60 представництв закордонних банків

Для ефективного нагляду за небанківським сектором в ПАР функціонує Рада з фінансових послуг (South African Financial Services Board, FSB). Це автономний інститут, створений для нагляду за небанківським сектором фінансових послуг, зокрема за страховими компаніями, перестраховиками, компаніями з управління активами та пенсійними фондами. Основною метою FSB є забезпечення стабільного фінансово-інвестиційного середовища, яке відповідає міжнародним стандартам і сприяє довірі до фінансової системи країни.

Загалом, другий рівень грошово-кредитної системи ПАР є багатограним та ефективно функціонуючим, що забезпечує фінансову стабільність і підтримує розвиток економіки. Він сприяє забезпеченню доступу до фінансування, розвитку внутрішнього ринку та підвищенню фінансової інклюзії, а також інтеграції країни в глобальні фінансові ринки.

12.3. Грошово-кредитна система Єгипту

Грошово-кредитна система Єгипту пройшла довгий шлях еволюції, починаючи з часів фараонів і до сучасності. Від її ранніх форм до розвиненої фінансової системи, що функціонує сьогодні, вона зазнала численних змін, які відображають різні етапи економічного та політичного розвитку країни.

У Стародавньому Єгипті, за часів фараонів, система обміну була переважно натуральною, тобто товарообмінною. Вартість товарів часто вимірювалася в зерні або інших сільськогосподарських продуктах, що було необхідним для існування великої частини населення. У ті часи не існувало єдиної валюти, але золото, срібло та інші метали використовувалися як засоби накопичення та збереження вартості, особливо в межах храмових і королівських економік.

Фараонат забезпечував контроль за економікою країни через систему збору податків, що виконувалась через місцеві органи влади. Основним методом заощаджень і зберігання багатства були земельні володіння, а також храми, які виконували роль фінансових установ.

Після завоювання Єгипту Олександром Македонським у 332 році до н.е. та створення династії Птолемеїв (305–30 рр. до н.е.) Єгипет зазнав значного впливу з боку елліністичної культури, що призвело до введення нових форм обміну. В цей період активно використовувалася монета як основний інструмент грошового обміну, і золото, срібло стали основними матеріалами для виготовлення монет. Птолемеї проводили грошову реформу, ввівши єдину монетну систему, що забезпечувала стабільність економіки.

З подальшим завоюванням Єгипту Римом в 30 році до н.е. Римська імперія продовжила використовувати систему монет, а також створила мережу фінансових установ для управління державними фінансами, що сприяло стабільності економіки.

З початку ісламської ери в VII столітті Єгипет став частиною арабської імперії. У цей період починають з'являтися нові форми грошових відносин, зокрема впровадження золотих та срібних монет, таких як дирхем і динар, що

використовувалися для проведення торгових операцій. Відбувається інтеграція Єгипту в глобальну торгову мережу, що зумовлює розвиток грошових і фінансових інститутів.

Влада ісламських правителів сприяла створенню централізованої економіки, де фінансові установи, такі як банки, контролювали економічні потоки та податки. Крім того, з'являються форми кредитування, хоча вони були обмежені ісламським правом (шаріатом), яке забороняло стягнення відсотків.

У XVI-XIX століттях, під час османського правління, Єгипет залишався важливим економічним центром. Відбувається подальша еволюція грошово-кредитної системи, що базувалась на монетах і державному контролі. Однак на той час система фінансових установ була менш розвинута, ніж у попередні етапи, через економічну централізацію, що обмежувала розвиток комерційних банків.

Після британського завоювання Єгипту в XIX столітті країна стала частиною британської імперії. Британці провели низку економічних реформ, зокрема модернізацію фінансової системи. У 1834 році введено королівським указом єгипетський фунт. У 1898 році був заснований Центральний банк Єгипту, що почав функціонувати як головний регулятор монетарної політики, а також з'явилися приватні банки, що сприяли розвитку комерційного кредитування. І отримав право випуску банкнот, що розмінюються на золото. Банк почав випуск банкнот 3 квітня 1899 року.

2 серпня 1914 розмін банкнот на золото припинений, банкноти Національного банку оголошені законним платіжним засобом.

Після революції 1952 року та здобуття незалежності Єгипет орієнтується на соціалістичні принципи економічного розвитку. Держава націоналізує багато приватних підприємств і банків, зокрема основні комерційні банки. Центральний банк Єгипту став основним органом, що керував фінансовими потоками та контролював економіку країни. Однак ці заходи також призвели до деякого обмеження конкуренції та ефективності в банківському секторі.

У січні 1961 року заснований державний Центральний банк Єгипту, якому передано право емісії.

З кінця 1980-х років Єгипет розпочав лібералізацію своєї економіки. У 1991 році було започатковано програму структурних реформ, яка включала лібералізацію валютного курсу та створення сприятливих умов для інвестицій. Цей період супроводжувався приватизацією державних підприємств і банків, а також відкриттям фінансових ринків для міжнародних інвесторів.

У цей час було значно посилено роль приватних банків, які почали активно фінансувати підприємства та здійснювати кредитування населення. Це стало можливим завдяки проведенню нових банківських реформ та розширенню кредитних продуктів.

На початку ХХІ століття Єгипет продовжив модернізацію своєї фінансової системи. Централізовану роль у монетарній політиці країни відіграє Центральний банк Єгипту, який здійснює регулювання інфляції, валютного курсу та підтримку економічної стабільності. Приватний сектор також активно бере участь у розвитку фінансових послуг, зокрема в мобільному банкінгу та цифрових платіжних системах.

Станом на 2022 рік Єгипет продовжує боротися з високою інфляцією та фінансовими викликами, пов'язаними з глобальними економічними кризами, однак зберігає стабільність завдяки реформам і підтримці міжнародних фінансових інститутів.

Грошово-кредитна система Єгипту має *дворівневу структуру*, яка включає центральний банк, комерційні банки та інші фінансові установи, що здійснюють основні фінансові операції в країні (рис. 12.5).

Перший рівень представлений Центральним банком Єгипту (СВЕ), який виконує функції центрального банку країни, здійснює монетарну політику, контролює інфляцію та стабільність національної валюти.

Другий рівень включає численні комерційні банки, мікрофінансові установи, кредитні кооперативи та інші спеціалізовані фінансові інститути. Ці установи надають широкий спектр фінансових послуг, таких як кредитування, заощадження, страхування та інвестиції, а також активно сприяють розвитку економіки країни. Вони забезпечують доступ до фінансування для приватних

осіб та бізнесу, що є важливим елементом розвитку внутрішнього ринку та сприяє фінансовій інклюзії.

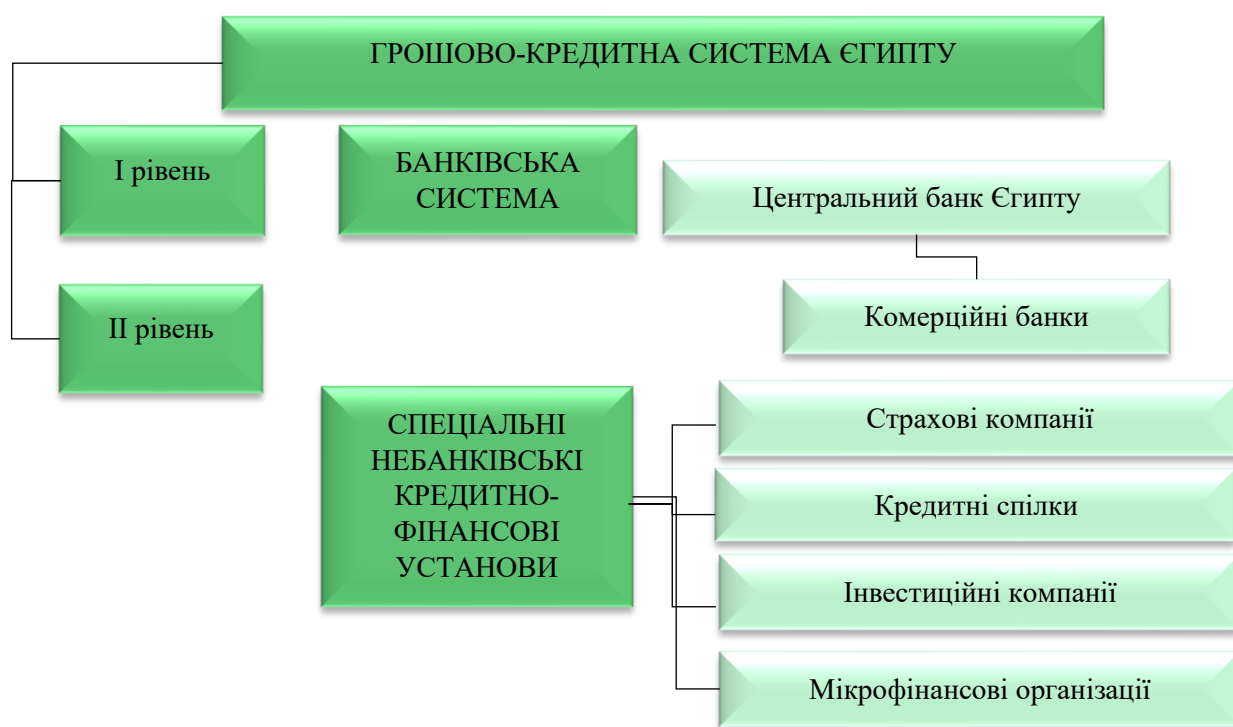

Рис. 12.5. Загальна структура грошово-кредитної системи Єгипту

Перший рівень грошово-кредитної системи Єгипту представлений Центральним банком Єгипту (СВЕ), який виконує фундаментальні функції центрального банку країни, спрямовані на забезпечення стабільності економічної та фінансової системи. Центральний банк є основним регулятором монетарної політики, відповідальним за формулювання і реалізацію стратегій, що регулюють грошову масу в обігу.

Основною метою діяльності Центрального банку Єгипту є забезпечення стабільності національної валюти – єгипетського фунта, а також контролювання рівня інфляції, що сприяє збереженню купівельної спроможності національної валюти.

Рис.12.6. Штаб-квартира Центрального банку Єгипту в Каїрі

Центральний банк Єгипту також відіграє ключову роль у формуванні і реалізації валютної політики країни, забезпечуючи стабільність валютного курсу та регулюючи співвідношення єгипетського фунта до іноземних валют. Важливим завданням банку є

підтримка оптимального рівня золотовалютних резервів країни, що є необхідним для забезпечення її економічної безпеки та здатності виконувати міжнародні фінансові зобов'язання.

Окрім цього, Центральний банк Єгипту здійснює нагляд за фінансовим сектором, включаючи комерційні банки, небанківські фінансові установи та інші організації, що надають фінансові послуги. Це сприяє підтримці фінансової стабільності та захисту інтересів клієнтів і вкладників. Центральний банк активно здійснює моніторинг і контроль за кредитною активністю в країні, встановлюючи основні процентні ставки та вимоги до ліквідності банківської системи.

Таким чином, Центральний банк Єгипту є ключовим елементом грошово-кредитної системи країни, що здійснює регулювання економіки через інструменти монетарної політики, підтримує стабільність фінансової системи та забезпечує захист національної валюти від економічних коливань та зовнішніх впливів.

Другий рівень грошово-кредитної системи Єгипту включає численні комерційні банки, мікрофінансові установи, кредитні кооперативи та інші спеціалізовані фінансові інститути, які є важливими учасниками фінансового ринку країни. Ці установи здійснюють широкий спектр фінансових операцій, таких як кредитування, заощадження, страхування та інвестиції, що дозволяє їм

задовольняти різноманітні потреби як приватних осіб, так і юридичних осіб, а також сприяють загальному розвитку економічної діяльності.

Комерційні банки займають провідне місце в економіці країни, надаючи кредити, що забезпечує доступ до фінансування для широкого кола підприємств, зокрема малого та середнього бізнесу. Вони також пропонують широкий спектр депозитних продуктів, що дозволяє приватним особам та компаніям зберігати кошти, отримуючи на них відсотки. Це важливий інструмент для стимулювання заощаджень та накопичень, що сприяє розвитку внутрішнього ринку.

Мікрофінансові установи, в свою чергу, відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для соціально вразливих верств населення, зокрема для осіб, які не мають можливості скористатися традиційними банківськими послугами через відсутність кредитної історії чи інших факторів. Вони активно сприяють фінансовій інклюзії, надаючи малим підприємцям та індивідуальним позичальникам можливість отримувати мікрокредити для розвитку бізнесу чи покриття інших потреб.

Кредитні кооперативи та інші спеціалізовані фінансові інститути також здійснюють взаємне кредитування серед своїх учасників, сприяючи розвитку місцевих громад та підтримці вразливих соціальних груп. Вони забезпечують гнучкість у наданні фінансових послуг та підтримують економічну стабільність на рівні окремих регіонів та громад.

Усі ці установи активно працюють на забезпечення доступу до фінансування для приватних осіб та бізнесу, що є критично важливим для розвитку внутрішнього ринку країни. Крім того, вони сприяють фінансовій інклюзії, дозволяючи більшим верствам населення долучатися до формальної фінансової системи та отримувати вигоди від стабільного економічного середовища, що значно покращує загальний рівень економічного розвитку країни.

Запитання для самоконтролю

1. Як змінилася економіка Нігерії до і після колоніальної епохи?

2. Які ключові зміни в грошово-кредитній системі Нігерії сталися після введення британської валюти?
3. Які функції виконувала Західноафриканська валютна рада в період колоніальної адміністрації Нігерії?
4. Як утворення Центрального банку Нігерії в 1958 році вплинуло на розвиток фінансової системи країни?
5. Які основні фактори сприяли економічному зростанню Нігерії в 1970-х роках?
6. Як зниження цін на нафту в 1980-х роках вплинуло на фінансову стабільність Нігерії?
7. Як лібералізація економіки в 1990-х роках вплинула на розвиток банківського сектору в Нігерії?
8. Які заходи було вжито для підвищення фінансової стабільності після хвилі банкрутств малих банків у 1990-х роках?
9. Як сучасні фінансові технології, зокрема мобільний банкінг та електронні платежі, вплинули на рівень фінансової інклюзії в Нігерії?
10. Які проблеми залишається вирішувати Нігерія в рамках своєї грошово-кредитної системи станом на 2022 рік?
11. Які основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Південно-Африканської Республіки можна виділити з початку XX століття до 2022 року?
12. Як історичний вплив Великої Британії позначився на фінансовій системі ПАР на початку XX століття?
13. Яку роль у стабільності валюти та контролі за грошовими потоками в ПАР виконував Резервний банк ПАР після його заснування в 1921 році?
14. Як політика апартеїду вплинула на доступ чорного населення до фінансових послуг і кредитів?
15. Як ПАР здійснила економічні реформи після падіння апартеїду в 1994 році?
16. Яку роль відіграли мікрокредитування та Національна кредитна регулююча організація в розвитку фінансової системи ПАР?

17. Як фінансові технології, зокрема мобільні платіжні системи та електронні гроші, змінили доступ до фінансових послуг у ПАР?
18. Як ПАР інтегрується в глобальну фінансову систему та які переваги це принесло країні з 2010 року?
19. Які основні виклики стоять перед економікою ПАР, зокрема в контексті грошово-кредитної системи?
20. Які функції виконує Південно-Африканський резервний банк в грошово-кредитній системі країни та як він підтримує фінансову стабільність?
21. Якими були основні форми грошово-кредитної системи в Стародавньому Єгипті за часів фараонів?
22. Як вплив Олександра Македонського на розвиток грошової системи Єгипту?
23. Яким чином Птолемеї реформували грошову систему Єгипту?
24. Які зміни у грошовій системі сталися після завоювання Єгипту Римом?
25. Як вплинула ісламська ера на розвиток грошових відносин у Єгипті?
26. Яким чином османське правління вплинуло на грошово-кредитну систему Єгипту?
27. Як британці модернізували фінансову систему Єгипту після завоювання країни?
28. Які ключові економічні реформи відбулися в Єгипті після революції 1952 року?
29. Як змінювався фінансовий сектор Єгипту після лібералізації економіки в 1980-х роках?
30. Як сучасна грошово-кредитна система Єгипту сприяє розвитку економіки країни?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. David S. Kidwell, David W. Blackwell, та Richard W. Sias (2019) Financial Institutions, Markets, and Money. John Wiley & Sons; 12th EMEA edition.
2. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підруч. Київ: Знання, 2008. 582 с.
3. Герасимчук З. В., Корецька Н. І., Різник Н. С, Галушак В. Л. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 2015. 572 с.
4. Гербич Л. А. Фінансові та кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
5. Горбач Л. М., Плотніков О. В. Міжнародні фінанси: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 528 с.
6. Гроші та кредит : підручник: М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін. 6-те вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
7. Гудзь Ю,Ф. Конспект лекцій з дисципліни грошово-кредитні системи зарубіжних країн. Донецький національний університет економіки і торгівлі. Кривий ріг. 2020. 241с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/2007/1/2020_KL_Gudz_GKSZK.pdf
8. Ільчук П. Г. Гроші та кредит: підручник. Львів: Сорока. 2016. 410 с.
9. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн. Київ: Кондор, 2021. 364 с
10. Карлін М. І., Липовський І. П. Фінансові системи зарубіжних країн: країни БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка). Луцьк: Терен, 2013. 360 с.
11. Карлін М. І., Проць Н. В. Фінанси зарубіжних країн: конспект лекцій для студентів заочної форми навчання за скороченою формою навчання. Луцьк: Вежа-друк, 2022. 103 с.
12. Лисенков Ю. М., Коротка Т. А. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн. Київ: Зовнішня торгівля, 2005. 118 с.

13. Чобіток В. І., Черняєва А. О. Механізм формування міжнародної валютної системи: теоретичний аспект. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 18. С. 12–15.
14. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Гордей О. Д. Банківські системи зарубіжних країн: Підручник. Київ: Алерта, Центр учбової літератури, 2010. 589 с.
15. Міжнародні організації: навчальний посібник; укладачі: Т. В. Андросова, О. В. Кот, В. О. Козуб; вид. 2-ге, перероб. та доп. Харків : ХДУХТ, 2018. 235 с .
16. Руденко Ю.М., Токар В.В. Фінансові системи зарубіжних країн. Навчальний посібник.. Київ: КНЕУ, 2010. 348с.
17. Савастєєва О.М. Фінансові системи зарубіжних країн : навчальний посібник. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 177 с.
18. Сіденко С. , Рогач О. Міжнародні фінансові центри. Центр учбової літератури, 2022. 260 с.
19. Сороківська, З. К., Балянт Г. Р. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 208 с.
20. Стройко Т. В. Міжнародні організації: Навч. посібник. Київ: Видавництво «Кондор», 2018. 250 с.
21. Чугаєв О.А. Валютно-фінансова інтеграція в європейському союзі. Навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 159с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5070/mod_book/chapter/1109/1_1ChugaievMonetaryFinancialIntegrationEU.pdf
22. Щетинін А.І. Гроші та кредит: Підручник: Видання 3-те, перероблене та доповнене. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 432 с.
23. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 21 жовт. 2022 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 364 с.

24. Шуба О. А. Резервні валюти у структурі світової валютної системи. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна*. 2016. № 90. С. 147–152.
25. Jonathan Williams with Joe Cribb and Elizabeth Errington, ed. (1997). *Money a History*. British Museum Press.
26. Bordo, M. D. (1999). *The gold standard and related regimes: collected essays*. Cambridge University Press.
27. Новак С. М. Еволюція світової валютної системи. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2014. № 1. С. 213-220.
28. IMF. World Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves URL: <http://data.imf.org/regular.aspx?key=41175>.
29. IMF. Special Drawing Right SDR URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>.
30. International Monetary Fund, Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions (Washington, October 2014).
31. BIS. Triennial Central Bank Survey of foreign exchange and OTC derivatives markets in 2016. URL: <http://www.bis.org/publ/rpfx16.htm>.
32. Козюк В. В. Глобальна фінансова консолідація: наслідки для формування глобально-центричної моделі фінансової стабільності. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 1. С. 3–10.
33. Ліщинський І., Лизун М. Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. *Економічний простір*. 2015. № 100. С. 13–23.
34. Bernanke B. S. Federal reserve policy in an International context. International Monetary Fund, Washington DC, 2015. 51 p.
35. Bernanke B. S. Monetary policy in a new era. Peterson Institute, Washington DC, October 12–13, 2017. 49 p.
36. Board of governors of the Federal reserve system. *The Federal reserve system Official website: вебсайт*. URL : <https://www.federalreserve.gov/>

37. Bosworth B., Flaaen A. America's financial crisis: The end of an era. Asian Development Bank Institute, Working Paper. 2009. No. 142. 26 p.
38. Cargill T. F., O'Driscoll Jr. G. P. Federal reserve independence: reality or myth? Cato Journal, 2013. Vol. 33, No. 3. P. 417–435.
39. Cecchetti, S. G. Crisis and responses: The Federal reserve in the early stages of the financial crisis. Journal of Economic Perspectives. 2009. Vol. 23, No. 1. P. 51–75.
40. Federal Reserve Board expands its main street lending program to allow more small and mediumsized businesses to be able to receive support. URL : <https://www.federalreserve.gov/newsevents/ressreleases/monetary20200608a.htm>.
41. Gagnon J., Raskin M., Remache J., Sack B. The Financial market Effects of the Federal reserve's large-scale asset purchases. International Journal of Central Banking. 2011. Vol. 7. No. 1. 43 p.
42. Global economic prospects – January 2022. The World Bank. URL : <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
43. Lunsford K. G. Understanding the aspects of Federal reserve forward guidance. Federal Reserve Bank of Cleveland, Working Paper. 2018. No. 18–15. 56 p.
44. Menand, L. The Federal reserve and the crisis of 2020. Center for the Study of the Administrative State, George Mason University, Working Paper. 2021. No. 21–20. 67 p.
45. Mishkin, F. S. and White, E. N. Unprecedented actions: The Federal reserve's response to the global financial crisis in historical perspective. Federal reserve bank of Dallas, Working Paper. 2014. No. 209. 42 p.
46. Robb G. Fed will make up to \$4 trillion in loans to businesses to rescue the U.S. economy. URL : <https://www.marketwatch.com/story/the-fedwill-make-up-to-4-trillion-in-loans-to-businesses-torescue-economy-mnuchin-says-2020-03-22>
47. Sarkar A. Liquidity risk, credit risk, and the Federal Reserve's responses to the crisis. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports. No. 389. September 2009. 27 p.

-
48. Smialek, J. How the Fed's magic money machine will turn \$454 billion into \$4 trillion. URL : <https://www.nytimes.com/2020/03/26/business/economy/fed-coronavirus-stimulus.html>.
49. Svensson, L. E. Monetary policy strategies for the Federal reserve. National bureau of economic research, Working Paper. No 26657. January 2020. 47 p.
50. The Build Back Better Framework. President Biden's plan to rebuild the middle class. URL : <https://www.whitehouse.gov/build-back-better/>
51. Wolla, S. A. Independence, accountability, and the Federal reserve system. Federal Reserve Bank of St. Louis. May 2020. URL : <https://research.stlouisfed.org/>.
52. World economic outlook, April 2020: The Great Lockdown. International monetary fund. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/World-Economic-Outlook-April2020-The-Great-Lockdown-49306>
53. Glass-Steagall Act of 1933: Definition, Effects, and Repeal. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/articles/03/071603.asp>
54. McFadden Act: What It Is, How It Works, and Criticism. *Investopedia* : веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/mcfadden-act.asp>
55. Employment Act of 1946. *Federalreservehistory* : веб-сайт. URL: <https://www.federalreservehistory.org/essays/employment-act-of-1946/>
56. Monetary Accord of 1951: Meaning and History. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/monetary-accord-1951.asp>
57. Bank Holding Company Act of 1956. URL: <https://fraser.stlouisfed.org/title/bank-holding-company-act-1956-984>.
58. Federal Reserve Reform Act of 1977. *Federalreservehistory* : веб-сайт. URL: <https://www.federalreservehistory.org/essays/fed-reform-act-of-1977>
59. International Banking Act of 1978: What It is, How It Works. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/i/international-banking-act-of-1978.asp>

60. International Banking Act of 1978: What It is, How It Works Garn-St. Germain Depository Institutions Act Overview. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/garn-st-germain-depository-institutions-act.asp>

61. Financial Institutions Reform, Recovery, and Enforcement Act (FIRREA). *Investopedia* : веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-institutions-reform-recovery-enforcement.asp>

62. FDIC Improvement Act (FDICIA): Meaning, Provisions, Protections. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/federal-deposit-insurance-corporation-improvement-act-fdicia.asp>

63. The Interstate Banking and Branching Efficiency Act of 1994. *Congress*: веб-сайт. URL: <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/3841>

64. Financial Services Modernization Act of 1999: Meaning, Overview. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-services-act-of-1999.asp>

65. Gramm-Leach-Bliley Act. *FTC* : веб-сайт. URL: <https://www.ftc.gov/business-guidance/privacy-security/gramm-leach-bliley-act>

66. The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty. *United States Department of Justice* : веб-сайт. URL: https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf

67. Bank Secrecy Act (BSA): Definition, Purpose, and Effects. *Investopedia*: веб-сайт. URL: https://www.investopedia.com/terms/b/bank_secrecy_act.asp

68. Федеральна резервна система США. *Federal Reserve System* : веб-сайт. URL: <https://www.federalreserve.gov/>

69. Федеральний резервний банк Бостона *Federal Reserve Bank of Boston*: веб-сайт. URL: <http://www.bos.frb.org>

70. Федеральний резервний банк Нью-Йорка. *Federal Reserve Bank of New York*: веб-сайт. URL: <http://www.newyorkfed.org>

71. Федеральний резервний банк Філадельфії. *Federal Reserve Bank of Philadelphia* : веб-сайт. URL: <http://www.philadelphiafed.org>
72. Федеральний резервний банк Клівленда. *Federal Reserve Bank of Cleveland* : веб-сайт. URL: <http://www.clevelandfed.org>
73. Федеральний резервний банк Річмонда. *Federal Reserve Bank of Richmond* : веб-сайт. URL: <http://www.richmondfed.org>
74. Федеральний резервний банк Атланти. *Federal Reserve Bank of Atlanta* : веб-сайт. URL: <http://www.fratlanta.org>
75. Федеральний резервний банк Чикаго. *Federal Reserve Bank of Chicago*: веб-сайт. URL: <http://www.chicagofed.org>
76. Федеральний резервний банк Сент-Луїса. *Federal Reserve Bank of St. Louis*: веб-сайт. URL: <http://www.stlouisfed.org>
77. Федеральний резервний банк Міннеаполіса. *Federal Reserve Bank of Minneapolis* : веб-сайт. URL: <http://www.minneapolisfed.org>
78. Федеральний резервний банк Канзас-Сіті. *Federal Reserve Bank of Kansas City* : веб-сайт. URL: <http://www.kansascityfed.org>
79. Федеральний резервний банк Далласа. *Federal Reserve Bank of Dallas*: веб-сайт. URL: <http://www.dallasfed.org>
80. Федеральний резервний банк Сан-Франциско. *Federal Reserve Bank of San Francisco*: веб-сайт. URL: <http://www.frbsf.org>
81. Bank of America. *Bank of America*: веб-сайт. URL: <https://www.bankofamerica.com>
82. Bank of New York Mellon. *Bank of New York Mellon*: веб-сайт. URL: <https://www.bny.com>
83. Citigroup. *Citigroup*: веб-сайт. URL: <https://www.citigroup.com>
84. Capital One. *Capital One* : веб-сайт. URL: <https://www.capitalone.com>
85. Fifth Third Bank. *Fifth Third Bank* : веб-сайт. URL: <https://www.53.com>
86. J.P. Morgan Chase & Co. *J.P. Morgan Chase & Co.*: веб-сайт. URL: <https://www.jpmorganchase.com>
87. KeyBank. *KeyBank*: веб-сайт. URL: <https://www.key.com>

88. Morgan Stanley. Morgan Stanley: веб-сайт. URL: <https://www.morganstanley.com>
89. PNC Financial Services Group. *PNC Financial Services Group*: веб-сайт. URL: <https://www.pnc.com>
90. SunTrust Bank. *SunTrust Bank*: веб-сайт. URL: <https://www.suntrust.com>
91. U.S. Bank. *U.S. Bank* : веб-сайт. URL: <https://www.usbank.com>
92. Wells Fargo. *Wells Fargo*: веб-сайт. URL: <https://www.wellsfargo.com>
93. SunTrust Bank Truist. *SunTrust Bank Truist*: веб-сайт. URL: <https://www.truist.com>
94. General Motors Acceptance Corporation (GMAC). *Ally Financial*: веб-сайт. URL: : www.ally.com
95. Ніколайчук С., Хом'як В. Криза в єврозоні: результат відсутності фіскальної дисципліни чи накопичення зовнішніх дисбалансів? / Вісник Національного банку України. – 2013. – № 2.
96. Apel E. European Monetary Integration : 1958 – 2002. Routledge, 1998.
97. Cigpapers. Latin Monetary Union 1865 to 1927. *The British National Party* : веб-сайт.. URL: <http://www.bnp.org.uk/news/national/latin-monetary-union-18651927>
98. Danescu, Elena Rodica. «The Werner Report»/ CVCE : веб-сайт.. URL: http://www.cvce.eu/obj/%20the_werner_report-en-baa6e5b2-7db4-4c43-84123cb2eb6315e2.html
99. Dyson K., Featherstone K., The Road to Maastricht. Negotiating Economic and Monetary Union. – Oxford University Press, 1999.
100. Dyson K. Elusive Union: The Process of Economic and Monetary Union in Europe. London: Longman, 2004
101. Essars P. de Raffalovich A., Walker B. E. A History of Banking in all the Leading Nations, vol. 3 (France, Italy, Spain, Portugal, Canada), part VIII: The Latin Monetary Union/The Online Library of Liberty. URL:

http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=2239&chapter=212158&layout=html&Itemid=27

102. Geyer M. One Language for the World: The metric System, International Coinage, Gold Standard, and the Rise of Internationalism, 1850-1900/ In: The Mechanism of Internationalism, Oxford University Press, 2001.

103. Kawalec S., Pytlarczyk E. Controlled dismantlement of the Eurozone: A proposal for a New European Monetary System and a new role for the European Central Bank/ National Bank of Poland, Working Paper No. 155-Warsaw, 2013.

104. Lastra R.M. Ch 6: History of monetary integration in Europe / In: The Legal Foundations of International Monetary Stability. Oxford University Press, 2006.

105. Talia K. The Decline and Fall of the Scandinavian Currency Union 1914 – 1924 – Events in the Aftermath of World War I. Stockholm School of Economics. URL:

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.195.6778&rep=rep1&type=pdf>

106. Ungerer H. A Concise History of European Monetary Integration: From EPU to EMU, 1997.

107. Vaknin S. Deja V-Euro. The History of Previous Currency Unions. URL: <http://samvak.tripod.com/nm032.html>

108. Єрофєєва Т.А., Пухтаєвич Г.О. Основні проблеми становлення системи комерційних банків у країнах Східної Європи. *Вісник НБУ*. 1998. № 11. С. 45 – 46.

109. Босак А. О., Григор'єв О. Ю., Огерчук Ю. В., Тодощук А. В. Міжнародна макроекономіка: теорія і практика регулювання : навчальний посібник. Львів : СТ «Міські інформаційні системи», 2016. 206 с.

110. European Monetary System (EMS). URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/econo-mics/european-monetary-system-ems/>

-
111. History of economic and monetary union. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/79/history-of-economic-and-monetary-union>.
112. What is the Economic and Monetary Union? (EMU). URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-monetary-union/what-economic-andmonetary-union-emu_en
113. International Monetary Fund. World Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves. URL: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=41175>
114. European Unit of Account. HeinOnline: веб-сайт.. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.kluwer/cmlr0014&div=21&id=&page=>
115. Glossary:European currency unit (ECU). *Eurostat* : веб-сайт. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_currency_unit_\(ECU\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_currency_unit_(ECU))
116. Jacques Delors Architect of the modern European Union. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI\(2020\)652009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI(2020)652009_EN.pdf)
117. Договір про створення Європейської економічної зони 1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
118. Treaty on European Union. *European Union*: веб-сайт URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>
119. EC: Council Decision of 3 May 1998 in accordance with Article 109j(4) of the Treaty. *European Union* : веб-сайт URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31998D0317>
120. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *European Union* : веб-сайт URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT>
121. Council Regulation (EC) No 1103/97 of 17 June 1997 on certain provisions relating to the introduction of the euro. *European Union* : веб-сайт URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997R1103>

-
122. Council Regulation (EC) No 974/98 of 3 May 1998 on the introduction of the euro. *European Union* : веб-сайт URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31998R0974>
123. Sparkassen. *Sparkassen*: веб-сайт URL: sparkasse.de
124. Crédit Agricole. *Crédit Agricole*: веб-сайт URL: <https://www.credit-agricole.com/>
125. Cassa Depositi e Prestiti (CDP). *Cassa Depositi e Prestiti* : веб-сайт URL: cdp.it
126. CaixaBank. *CaixaBank*: веб-сайт URL: caixabank.com
127. Rabobank. *Rabobank*: веб-сайт URL: rabobank.com
128. Raiffeisen Bank International. *Raiffeisen Bank International* : веб-сайт URL: rbinternational.com
129. The Bank of Japan Act. *Japanese Law Translation*: веб-сайт URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3788/en>
130. The Currency and Banking Act. *Japanese Law Translation*: веб-сайт URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/2689/en>
131. The Financial Instruments and Exchange Act. *Japanese Law Translation*: веб-сайт URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/2355/en>
132. The Payment Services Act. *Japanese Law Translation*: : веб-сайт URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3078/en>
133. Foreign Exchange and Foreign Trade Act. *Japanese Law Translation*: веб-сайт URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4412/en>
134. Bank of Japan. *Bank of Japan Official Site*: веб-сайт URL: <https://www.boj.or.jp/en/>
135. People's Bank of China Law. URL: <http://www.pbc.gov.cn/english/130733/2941519/2015082610501049304.pdf>
136. Regulations on Foreign Exchange System of the People's Republic of China. *The People's Bank of China Official Site*: веб-сайт. URL: <http://www.pbc.gov.cn/english/130733/2830262/index.html>

137. Law of the People's Republic of China on Commercial Banks. *The People's Bank of China Official Site*: веб-сайт URL: <http://www.pbc.gov.cn/en/3688253/3689003/3709970/index.html>

138. Notice of PBC and CBRC on Relevant Policies for Village Banks, Loan Companies, Rural Mutual Cooperatives and Small Loan Companies. *The People's Bank of China Official Site*: веб-сайт URL: <http://www.pbc.gov.cn/english/130733/3951453/index.html>

139. Law of the People's Republic of China on Banking Regulation and Supervision *The People's Bank of China Official Site*: веб-сайт. URL: <http://www.pbc.gov.cn/english/130733/2830218/index.html>

140. The People's Bank of China (PBC). *The People's Bank of China Official Site*: веб-сайт URL: <http://www.pbc.gov.cn/en>

141. Bank of England Act 1998. *legislation.gov.uk* : веб-сайт URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/11/contents>

142. Financial Services Act 2010. *legislation.gov.uk* : веб-сайт URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/28/contents>

143. Financial Services Act 2012. *legislation.gov.uk* : веб-сайт URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/21/contents>

144. Financial Services (Banking Reform) Act 2013. *legislation.gov.uk* : веб-сайт URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/33/contents>

145. Bank of England and Financial Services Act 2016. *legislation.gov.uk* : веб-сайт URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/14/contents>

146. Bank of England. *Bank of England Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/>

147. Federal Act on the Swiss National Bank. *Fedlex. The publication platform for federal law* : веб-сайт. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2004/221/en>

148. Banking Act. *Fedlex. The publication platform for federal law* : веб-сайт. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/51/117_121_129/de

149. The financial market legislation governing banks derives from one federal act, three Federal Council ordinances and eight FINMA ordinances. *Finma* : веб-сайт.

URL: <https://www.finma.ch/en/documentation/legal-basis/laws-and-ordinances/banks/>

150. Swiss National Bank. *Swiss National Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.snb.ch/>

151. Law on the Bulgarian National Bank. *The Central Bank of the Republic of Bulgaria Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/laws_bnb_bg.pdf

152. Law on Payment Services and Payment Systems. *The Central Bank of the Republic of Bulgaria Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/laws_payment_services_bg.pdf

153. Law on Credit Institutions. *The Central Bank of the Republic of Bulgaria Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/laws_creditinstitutions_en.pdf

154. Law on the Recovery and Resolution of Credit Institutions and Investment Firms. *The Central Bank of the Republic of Bulgaria Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/laws_bankrecovery_en.pdf

155. The Central Bank of the Republic of Bulgaria. *The Central Bank of the Republic of Bulgaria Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bnb.bg/>

156. Bulgaria. Recent Economic Developments and Statistical Appendix // IMF Staff Country Report, 1999. 2. World Economic Outlook // IMF. Washington DC, 2008.

157. Рисін В., Бабенко В., Лапішко З. Вплив іноземних банків на функціонування банківської системи Польщі. *Вісник НБУ*. 2007. №3. С. 24-27.

158. The Act on Narodowy Bank Polski. *National Bank of Poland Official Site*: веб-сайт. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/10/the_act_on_the_nbp.pdf

159. Payment Services Act. URL: https://www.ponip.pl/wp-content/uploads/2023/01/ustawa_o_uslugach_platniczych_tekst_jednolity_2019.08_tl_umaczenie_en_PONIP.pdf

160. Foreign Exchange Law. *National Bank of Poland Official Site*: веб-сайт. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/10/prawo_dewizowe_en.pdf

161. National Bank of Poland. *National Bank of Poland Official Site*: веб-сайт. URL: <https://nbp.pl>

162. The Czech National Bank. *The Czech National Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cnb.cz/>

163. Zákon České národní rady o České národní bance. *zakonyprolidi.cz*: веб-сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-6>

164. Zákon o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku). *zakonyprolidi.cz*: веб-сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-124>

165. Devizový zákon. *zakonyprolidi.cz*: веб-сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-162>.

166. Особливості діяльності чеських пенсійних фондів. Цінні папери України. № 45 (488). 29 листопада 2007. URL: <http://mego.info/%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B8-%D1%87%D0%B5%D1%85%D1%96%D1%97?page=3>

167. The Magyar Nemzeti Bank. *The Magyar Nemzeti Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.mnb.hu/>

168. Magyar Nemzeti Bank Act. *The Magyar Nemzeti Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.mnb.hu/en/the-central-bank/organisation/unofficial-translation-of-mnb-act>

169. The Sveriges Riksbank Act. *The Sveriges Riksbank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.riksbank.se/en-gb/about-the-riksbank/how-the-riksbank-is-governed/the-sveriges-riksbank-act/>

170. The Sveriges Riksbank. *The Sveriges Riksbank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.riksbank.se/>
171. Instructions for Sveriges Riksbank *The Sveriges Riksbank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.riksbank.se/en-gb/about-the-riksbank/how-the-riksbank-is-governed/instructions/>
172. Мозговий О.М., Субочев О.В., Юркевич О.М. Основні моделі функціонування ісламських фінансів: критичний погляд. Інвестиції: практика та досвід. №6. 2017 с. 20-25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2017/6.pdf
173. Баторшина А.Ф., Кузнецова І.І. Ісламський банкінг: глобальні тренди та конкурентні переваги. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 23. Ч. 1. 2019. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/4.pdf
174. Бондаренко Л.А. Особливості функціонування ісламського і традиційного банкінгу. Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. Спецвипуск 33. Ч.2. С. 18 – 22. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4584/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A4%D0%A3%D0%9D%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%86%D0%A1%D0%9B%D0%90%D0%9C%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%86%20%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%94%D0%98%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E.pdf>
175. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu. URL: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/4b4d0592-f3e1-46d2-9814-11e0ad94ab7c/Turkiye_Cumhuriyet_Merkez_Bankasi_Kanunu.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-4b4d0592-f3e1-46d2-9814-11e0ad94ab7c-nWcNdXh
176. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. *Central Bank of the Republic of Turkey Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.tcmb.gov.tr/>

177. Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun. *Central Bank of the Republic of Turkey Official Site*: веб-сайт. URL:

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Mevzuat/6493/>

178. Döviz ve Efektif Kuru Kanunu. *Central Bank of the Republic of Turkey Official Site*: веб-сайт. URL:

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Doviz+Efektif/Doviz+ve+Efektif+Piyasalari/>

179. The Central Bank of the UAE. *The Central Bank of the UAE Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.centralbank.ae/>

180. Central Bank & Organization of Financial Institutions and Activities Law. *The Central Bank of the UAE Official Site*: веб-сайт. URL: <https://rulebook.centralbank.ae/en/rulebook/central-bank-organization-financial-institutions-and-activities-law>

181. Національний банк Республіки Казахстан. *nationalbank.kz* : веб-сайт. URL: <https://www.nationalbank.kz/>

182. Про платіжні системи та платіжні послуги: Закон Республіки Казахстан від 26 липня 2016 року. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38213728&utm_source=chatgpt.com

183. Central Bank of Turkmenistan. *Central Bank of Turkmenistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbt.tm/en/index.html>.

184. Про Центральний банк Туркменістану: Закон Туркменістану. *Central Bank of Turkmenistan Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.cbt.tm/en/laws/tmb_hakynda_kanun.html

185.

186. Про кредитні установи та банківську справу: Закон Туркменістану. *Central Bank of Turkmenistan Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.cbt.tm/en/laws/karz_edaralary_hakynda.html

187. Про валютне регулювання та контроль у зовнішньоекономічних відносинах: Закон Туркменістану. *Central Bank of Turkmenistan Official Site*: веб-сайт. URL: https://www.cbt.tm/en/laws/dasary_ykdysady_hakynda.html
188. Про Національний банк Таджикистану: Закон Республіки Таджикистан. URL: https://andoz.tj/docs/zakoni/1_№9_national-bank-RT_ru.pdf?utm_source=chatgpt.com
189. Громадянський кодекс: кодекс Республіки Таджикистан. URL: https://tajtrade.tj/media/3_1gr_kodeks.pdf?utm_source=chatgpt.com
190. Національний банк Таджикистану. *The National Bank of Tajikistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://nbt.tj/>
191. Центральний банк Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/>
192. Про інвестиції та інвестиційну діяльність: Закон Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/ru/documents/3311/441453/>
193. Про валютне регулювання: Закон Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/ru/documents/3311/121007/>
194. Про Центральний банк: Закон Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/ru/documents/3311/121006/>
195. Про платежі та платіжні системи: Закон Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/ru/documents/3311/121084/>
196. Про банки та банківську діяльність: Закон Узбекистану. *The central bank of the Republic of Uzbekistan Official Site*: веб-сайт. URL: <https://cbu.uz/ru/documents/3311/121083/>
197. Bank of Canada. *Bank of Canada Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bankofcanada.ca/>

-
198. Bank of Canada Act. *Justice Laws Website*: веб-сайт. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/b-2/>
199. Banco de México. *Bank of Mexico Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.banxico.org.mx/>
200. Ley del Banco de México. *Bank of Mexico Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.banxico.org.mx/marco-normativo/marco-juridico/ley-del-banco-de-mexico/%7B9BCADA4D-1CFD-92F0-DEC1-634AC4F7BB12%7D.pdf>
201. Ley de Instituciones de Crédito. URL: <https://www.cnbv.gob.mx/Normatividad/Ley%20de%20Instituciones%20de%20Crédito.pdf>
202. Ley de Sistemas de Pagos y Servicios de Pago. *Bank of Mexico Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.banxico.org.mx/marco-normativo/marco-juridico/lista-de-los-acuerdos-o-procedimientos-a-los-que-r/acuerdos-ley-sistemas-pagos-d.html>
203. Banco Central do Brasil. *Central Bank of Brazil Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcb.gov.br>
204. Banco Central de Venezuela. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/>
205. Decreto Constituyente Derogatorio del Régimen Cambiario y sus Ilícitos *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/decreto-constituyente-derogatorio-del-regimen-cambiario-y-sus-ilicitos>
206. Decreto N° 4.553, mediante el cual se decreta la nueva expresión monetaria. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/decreto-ndeg-4553-mediante-el-cual-se-decreta-la-nueva-expresion-monetaria>
207. Ley del Banco Central de Venezuela. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/decreto-ley-del-banco-central-de-venezuela>

208. Ley Sobre Inmunidad Soberana de los Activos de los Bancos Centrales. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/decreto-ley-sobre-inmunidad-soberana-de-los-activos-de-los-bancos-centrales-u-otras>
209. Ley Orgánica que Reserva al Estado las Actividades de Exploración y Explotación del Oro y Demás Minerales Estratégicos. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/decreto-ley-organica-que-reserva-al-estado-las-actividades-de-exploracion-y-explotacion-del>
210. Law of The Central Bank of Venezuela. *Central Bank of Venezuela Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bcv.org.ve/marco/law-central-bank-venezuela>
211. Banco de la República de Colombia. *Bank of the Republic of Colombia Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.banrep.gov.co/>
212. The Reserve Bank of Australia. *The Reserve Bank of Australia Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.rba.gov.au/>
213. Reserve Bank Act 1959. *The Reserve Bank of Australia Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.rba.gov.au/publications/annual-reports/rba/1988/bank-act.html>
214. Payment Systems (Regulation) Act 1998. *The Reserve Bank of Australia Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.rba.gov.au/payments-and-infrastructure/payments-system-regulation/regulations.html>
215. Bank of India. *Bank of India Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.rbi.org.in>
216. Reserve Bank of India Act, 1934. URL: <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/2398/1/a1934-2.pdf>
217. Banking Regulation Act, 1949. URL: <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/1885/1/A194910.pdf>
218. Foreign Exchange Management Act, 1999. URL: https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/1988/1/A1999_42.pdf

219. Payment and Settlement Systems Act, 2007. URL: <https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/2082/4/a2007-51.pdf>
220. The Bank of Korea. *The Bank of Korea Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bok.or.kr/>
221. Bank of Korea Act. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=47917&type=part&key=23
222. Foreign Exchange Transactions Act. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=57324&type=part&key=23
223. Laws on Currency. *The Bank of Korea Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bok.or.kr/eng/main/contents.do?menuNo=400058>
224. Відкрити банківський рахунок у В'єтнамі. Фінтех. Послуги. URL: <https://ybcase.com/en/company-services/bank-accounts/otkryt-scet-vo-vetname>
225. Law on the State Bank of Vietnam. URL: https://moj.gov.vn/vbpq/en/lists/vn%20bn%20php%20lut/view_detail.aspx?itemid=10478#
226. Law on Credit Institutions. URL: <https://dazpro.com/law-32-2024-vietnam-on-credit-institutions/>
227. Ordinance on Foreign Exchange. URL: https://vbma.org.vn/storage/legal-documents/July2021/28_2005_PL-UBTVQH11_84538.doc
228. The Bank of Thailand. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/>
229. Bank of Thailand Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
230. Currency Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>

231. Exchange Control Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
232. Payment System Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
233. Financial Institution Business Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
234. Credit Information Business Operation Act. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
235. Emergency Decree Improving the Debt Management of Loan Made by the Ministry of Finance to Assist the Financial Institutions Development Fund. *The Bank of Thailand Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.bot.or.th/en/laws-and-rules/bot-takes-responsibilities-and-other-relevant-laws-and-regulations.html#accordion-66f68a5265-item-64765554e9>
236. Central Bank of Nigeria. *Central Bank of Nigeria Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbn.gov.ng/>
237. South African Reserve Bank. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.resbank.co.za/>
238. South African Reserve Bank Act 90 of 1989. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1169411>
239. Banks Act 94 of 1990. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1169463>
240. Financial Markets Act 19 of 2012. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1166436>

241. Co-operative Banks Act 40 of 2007. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1167248>
242. Mutual Banks Act 124 of 1993. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1165961>
243. Financial Sector Regulation Act 9 of 2017. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1169576>
244. Corporation for Public Deposits Act 46 of 1984. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1167622>
245. National Payment System Act 78 of 1998. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1169161>
246. Constitution of The Republic of South Africa, 1996. *South African Reserve Bank Official Site*: веб-сайт. URL: <https://discover.sabinet.co.za/document/1165720>
247. Central Bank of Egypt. *Central Bank of Egypt Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbe.org.eg/en/>
248. CBE Law No. 194 of 2020. *Central Bank of Egypt Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbe.org.eg/-/media/project/cbe/page-content/other-links/cbe-law-no,-d,-194-of-2020.pdf>
249. CBE Statute. *Central Bank of Egypt Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbe.org.eg/-/media/project/cbe/page-content/rich-text/aml-and-cft/laws/cbestatuteenglish.pdf>
250. Executive Regulations of the CBE Banking Sector and Money Law. *Central Bank of Egypt Official Site*: веб-сайт. URL: <https://www.cbe.org.eg/-/media/project/cbe/page-content/rich-text/laws-and-regulations/laws/ar/new-presidential-decree-no17-for-2005-establishing-the-coordinating-council.pdf>
251. Кодацький В.П. Грошово-кредитні системи Африки і південної Америки. *Економічний вісник Донбасу*. №1 (15) 2009. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/groshovo-kreditni-sistemi-krayin-afriki-i-pivdennoiameriki>

-
252. Благун С. І. Фінансові інновації як елемент фінансової системи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №6. Том 2. С. 152 – 157.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ГАВРИЛОВА Наталія Валеріївна
ЗАДОРЖНЯ Лариса Михайлівна

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ
у двох частинах Навчальний посібник

Навчальний посібник видано в авторській редакції

Формат 60×84/16.Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк різнограф.

Ум. друк. арк. 25,75